

**ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ РІШЕНЬ З ПРОБЛЕМ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
УКРАЇНИ: Матеріали міжнародної конференції (м. Київ, 27 лютого 2003 р.)**

Національний інститут проблем міжнародної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України, NIISP

Женевський центр демократичного контролю над збройними силами, DCAF

ЗМІСТ

Вітальне слово заступника директора Женевського центру демократичного контролю над збройними силами (DCAF)
Ф. Флурі

Вступне слово Секретаря Ради національної безпеки і оборони України
Є.К. Марчука

**РОЗДІЛ 1: ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ □ КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
УКРАЇНИ**

Євроатлантична інтеграція України: перспективи та проблеми
К. Доннеллі

Стратегічний вибір України
І. Ю. Харченко

Законодавча база реалізації стратегії України на входження до європейських та євроатлантичних структур
Г. К. Крючков

**РОЗДІЛ 2: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ВЛАДИ УКРАЇНИ В РЕАЛІЗАЦІЇ РІШЕНЬ У СФЕРІ
ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

Імплементация стратегічних рішень органами виконавчої влади України
О. С. Урусський

Механізм узгодження дій державних органів та громадських організацій під час виконання Плану дій Україна-НАТО
Г. М. Перепелиця

РОЗДІЛ 3: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНИХ ТА НЕДЕРЖАВНИХ СТРУКТУР З РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Євроатлантична інтеграція: міжнародний досвід (погляд зі штаб-квартири НАТО)

T. Хлонь

Досвід Нідерландів: політика безпеки (основи політики безпеки Нідерландів і вплив на неї НАТО та Європейського союзу)

T. Ван ден Доел

Імплементація державних рішень у сфері міжнародної та національної безпеки: досвід Швейцарії

Ф. Флурі

Управління сектором національної безпеки: досвід Болгарії

A. Анжелов

Заключний виступ заступника секретаря Ради національної безпеки і оборони країни

C. I. Пирожкова

ДОДАТОК 1

Закон України "Про основи національної безпеки України"

Закон України "Про демократичний цивільний контроль за Воєнною організацією України та правоохоронними органами"

Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2002 році". Тематична доповідь "Євроатлантична інтеграція України: сучасний стан та перспективи"

Державна програма співробітництва України з Організацією Північноатлантичного Договору (НАТО) на 2001 - 2004 роки

План дій Україна-НАТО

ДОДАТОК 2

Ukraine: Euro-Atlantic Integration: Prospects and Issues

C. Donnelly

Euro-Atlantic Integration: International Experience: a view from NATO Headquarters

T. Chlon

The Dutch Case: Security Policy in Netherlands (Introduction on Security Policy of the Netherlands and the influence of NATO and EU)

T. Van den Doel

Management of National Security Sector: Bulgarian Experience

A. Angelov

NATO-Ukraine Action Plan

СПИСОК АВТОРІВ

Impressum

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО
ЗАСТУПНИКА ДИРЕКТОРА ЖЕНЕВСЬКОГО ЦЕНТРУ
ДЕМОКРАТИЧНОГО КОНТРОЛЮ
НАД ЗБРОЙНИМИ СИЛАМИ (ДСАФ)
ФІЛІПА ФЛУРІ

Пані та панове, шановні колеги, шановний пане Марчук, шановний пане Губерський!

Ми дуже раді знову бути в Києві. Женевський центр демократичного контролю над збройними силами був заснований два з половиною роки тому з метою створення форуму для зустрічей спеціалістів у сфері політики безпеки та реформування сектору безпеки не лише на національному, а й на міжнародному рівні. Нині ми активно працюємо на всіх континентах, хоча Центр створювався для роботи лише в Європі, - адже в усьому світі існує величезна потреба у проведенні консультацій, співробітництві та допомозі у сфері реформування сектору безпеки. Україна брала активну участь у створенні цієї міжнародної організації. На сьогоднішній день до Женевського центру приєдналося сорок дві країни світу. Наступна інформація дозволить Вам створити уявлення про діяльність нашого Центру. Наш Центр має п'ятдесят постійних співробітників у Женеві, а також від чотирьохсот до п'ятисот частково зайнятих співробітників у Європі та Євразії, які допомагають нам у нашій роботі. Женевський центр демократичного контролю над збройними силами був заснований, з одного боку, як аналітичний центр, який акумулює накопичений позитивний досвід у сфері реформування сектору безпеки, з другого боку, він був заснований для забезпечення програм підтримки та створення форумів для спеціалістів. Зазвичай ми документуємо все, що робимо. Після цієї конференції також вийде збірка матеріалів, і не лише українською та російською мовами, а й англійською, адже процеси, які відбуваються в Україні, представляють значний інтерес для міжнародної спільноти. Ви прийняли рішення приєднатися до міжнародної спільноти, і тепер, аби надати Вам необхідну допомогу у реалізації Ваших планів, ми маємо допомогти міжнародній спільноті зрозуміти проблеми, які існують в Україні.

Україна сприяла нам у заснуванні цієї міжнародної організації. Нині ми, у свою чергу, готові допомогти Україні. За останні два роки ми за допомогою місцевих партнерів організували вісім подібних конференцій, чотири з яких – лише за останні п'ять місяців. І це, я думаю, свідчить про значне пожвавлення дискусії у сфері реформування сектору безпеки як у технічному, так і в політичному та стратегічному аспектах. Нам дуже приємно бачити це пожвавлення і ми тут для того, щоб допомогти Вам. Як і на всіх попередніх конференціях, ми готові надати Вам необхідну підтримку, адже Україна є дуже активним членом нашого Центру і ми знайдемо для цього необхідні засоби та шляхи.

Попередні конференції переважно присвячувались питанням демократичного контролю над Збройними Силами та сектором безпеки. Дуже приємно, що на цій конференції ми перейшли до іншої сфери, і я кажу це більше як європеєць, ніж як швейцарець. Як швейцарець, я мав би захищати ідею нейтралітету та збереження дистанції у відносинах з Європою, але Швейцарію слід розглядати не як останню країну, що приєднається до Європи, а як першу демократичну країну в Європі. Отже, хоча Центр був ініціативою Швейцарії, він дуже швидко набув загальноєвропейського значення. Політика Центру спрямована на надання допомоги в інтеграції до європейських структур, навіть незважаючи на те, що головний його засновник – швейцарський уряд – може не входити до цих організацій. Але наш аналітичний Центр та наші співробітники в усьому світі надають справді якісні консультації, отже, будь ласка, користайтеся цим.

Чого ми хочемо досягти на цій конференції? Україна вирішила створити Національний центр з питань євроатлантичної інтеграції. Метою цієї конференції є насамперед висвітлення переваг прозорої державної політики у сфері здійснення євроатлантичної інтеграції України. Це є метою на національному рівні. Але ми також сподіваємось, і ми обговорювали це з нашими колегами тут, що Вам також цікаво дізнатися про досвід інших країн у цій сфері, - країн, які успішно інтегрувалися до європейських організацій. Певний інтерес для Вас також може представляти й те, як країни, що не приєдналися до всіх європейських організацій, успішно підтримують відносини з іншими країнами Європи. Це те, чого ми, зі свого боку, очікуємо від цієї конференції, і я думаю, що це наша спільна мета. Я впевнений, що це не остання

наша зустріч тут, у Києві, і я хотів би подякувати всім за участь у цій конференції, яка свідчить про Ваш інтерес до цієї теми. На мою думку, конференція є дуже вчасною і вона, як і всі попередні, буде цікавою, а її результати – необхідні не лише для присутньої тут спільноти, а й для більш широкого кола європейських експертів та політиків.

Хочу щиро побажати усім учасникам міжнародної конференції плідної роботи.

ВСТУПНЕ СЛОВО
СЕКРЕТАРЯ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ
Є.К. МАРЧУКА

Відносини України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) розвиваються в рамках багатостороннього форуму для консультацій і співробітництва з політичних питань та питань безпеки, яким є Рада євроатлантичного партнерства (РЄАП), більш індивідуалізованого партнерства у сфері оборони, військового співробітництва та операцій з підтримання миру - Програми "Партнерство заради миру", а також відносин особливого партнерства Україна-НАТО, формалізованих у Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО. Ці відносини визначають необхідність налагодження конструктивного співробітництва України з НАТО як провідною структурою, що має тенденції і перспективи стати осередком нової загальноєвропейської системи безпеки.

Національні інтереси України щодо НАТО визначаються з огляду на ту роль, яку Організація Північноатлантичного договору відіграє у підтриманні міжнародних стосунків, миру, стабільності і безпеки, сприянні покращання загального клімату довір'я в Євроатлантичному регіоні, створенні нової системи регіональної безпеки в Європі, виробленні підходів до проблем роззброєння і контролю над озброєннями та запобігання розповсюдженню зброї масового знищення.

Після прийняття у листопаді 2002 р. на Празькому саміті Плану дій Україна-НАТО та Цільового плану на 2003 р. просування України на шляху до вступу в НАТО суттєво посилюється.

Найбільш складним і найменш передбачувальним сектором державної роботи на цьому стратегічному напрямі є законодавче оформлення стратегічного курсу. Восени минулого року спостерігалася політична активізація у цій сфері. Разом з тим, упродовж останніх місяців відсутніх практичних результатів поки що досягти не вдалося. Якоюсь мірою це зрозуміло, адже непрості процедури і складний механізм проведення державного бюджету через парламент займає дуже багато часу, розгортання передвиборних пристрастей та постійна зміна внутрішніх парламентських конфігурацій, на додачу зимова пауза – все це, безумовно, позначилося на

результативності роботи в напрямі євроатлантичної інтеграції. Але час іде! І виправдати те сповільнення тільки цими чинниками, з погляду державного розуміння відповідальності за прийняте рішення, не можна.

Незважаючи на ту велику увагу, яку сьогодні керівництвом держави приділяє проблемам євроатлантичної інтеграції, наявності значної кількості нормативних актів і доручень Президента України, інших державних рішень у зазначеній сфері на рівні органів державної влади поки що, скажемо відверто, не спостерігається такого розуміння, та навіть можна сказати, і бажання, принаймі досягнути свою роль у цьому процесі. В багатьох випадках, робота органів виконавчої влади в даному напрямі виконується формально, без чіткого бачення перспектив та цілей. Багато в чому зазначені проблеми пов'язані з недосконалістю відповідних внутрішньодержавних механізмів. Виникають такі моменти, коли деякі відповідальні особи в сферах виконавчої влади шукають якесь своє тлумачення чи якихось натяків у внутрішніх і зовнішніх політичних подіях, які відбулися, наприклад, щодо активізації співпраці України в рамках СНД, зокрема, створення спільного економічного простору, виправдовуючи цим свою сповільненість чи очікуваність: "...А чи не є це якимись змінами в зовнішньополітичному курсі України?".

З ухваленням празьких документів "Україна – НАТО" парадигма наших відносин з Альянсом принципово змінилася. До Праги вони фактично полягали у поглибленні співробітництва та партнерства, нині ці відносини отримали принципово нове інтеграційне наповнення. Йдеться про перспективу майбутнього вступу нашої держави до Альянсу, і це вимагає від України докорінного перегляду внутрішніх та зовнішніх механізмів реалізації її політики взаємодії з НАТО. Робота у цій сфері ведеться, я б сказав, більш-менш активно. Створено нові структури, а саме: Державну раду з питань європейської та євроатлантичної інтеграції на чолі з президентом України та Національний центр з питань євроатлантичної інтеграції. Таким чином побудована вертикаль для практичної реалізації євроатлантичного інтеграційного процесу. Контроль за цим напрямом державної політики здійснює безпосередньо керівництво держави, що має на меті підтвердити його можливість для зміцнення **національної безпеки**.

Водночас, невирішеними поки що залишаються питання узгодженості виконання заходів Цільового плану дій на 2003 рік, Державної програми

співробітництва України з НАТО на 2001-2004 роки, та Індивідуальної програми партнерства.

У цьому напрямі робота проводиться, але поки що великого прогресу не спостерігаємо. Я хотів би підкреслити, що за дорученням Президента України в квітні має відбутися засідання Ради національної безпеки і оборони, на якому в порядку контролю розглядатиметься питання щодо участі всіх органів виконавчої влади, всіх державних структур з виконання заходів, які впливають зі схваленого в Празі Плану дій і Цільового плану на 2003 рік. Це здійснюється для того, аби усунути ті негативні явища, про які говорив. На це нам натякають, поки що делікатно, наші колеги з НАТО, і натякають, в тому числі, офіційно. Оскільки після Праги почалася нова якість взаємин, які Україна взяла на себе Планом дій і Цільовим планом, то тут уже треба не тільки прислуховуватися, а робити висновки, через те що, нова якість у вигляді партнерства щодо інтеграції України до НАТО передбачає серйозну відповідальність України за реалізацію взятих на себе зобов'язань. Адже сповільнення, про яке йдеться, це не тільки бюрократична якість чи якийсь бюрократичний параметр виміру. Якщо не зрушити суттєво і не надати прискорення цьому процесу, дуже легко може утвердитися уявлення про те, що рішення України мало кон'юнктурний характер, але цього в Україні ніхто не допустить. Саме тому на засіданні Ради національної безпеки і оборони аналізуватиметься робота всіх відповідальних осіб та структур за реалізацію курсу на євроатлантичну інтеграцію України.

Треба сказати, що розв'язанню тих проблем, які сьогодні стоять перед Україною, сприятиме використання багатого досвіду країн Центральної та Східної Європи.

Хочу підкреслити також, що План дій Україна – НАТО як безумовно базовий документ у сфері євроатлантичної інтеграції нашої держави та розроблений на його основі Цільовий план на 2003 рік є продуктами спільної роботи України та Альянсу. Тобто, невиконання однією стороною документа, який є результатом спільної роботи, виставить нам дуже серйозну оцінку і з серйознішими, як б сказав, наслідками.

За підсумками нещодавно проведеного за участю представників Альянсу попереднього аналізу роботи України з виконання Плану дій і Цільового плану на 2003 рік на ім'я прем'єр-міністра України надійшов лист Генерального

секретаря НАТО пана Робертсона, в якому висловлювалася стурбованість з цього приводу.

Ми розуміємо, що подальша робота щодо реалізації цих документів неможлива без активного використання досвіду Західних країн. Я із задоволенням сьогодні констатую щирю готовність наших сусідів допомагати Україні у просуванні шляхом інтеграції до європейської та євроатлантичної спільноти. І особливо хотів би підкреслити готовність Польщі, Угорщини та Словаччини поділитися з нами досвідом, хоч і не завжди позитивним – це для нас теж дуже важливо.

Втілення в життя стратегії євроатлантичної інтеграції України багато в чому залежить від того, чи стане План дій Україна – НАТО органічною частиною моделі суспільного розвитку нашої держави. Нині підтримка демократичних інститутів, забезпечення прав і свобод людини, створення нормальних умов для функціонування судових органів та засобів масової інформації, протидія корупції, подальше реформування системи влади мають стати ключовими компонентами політики Української держави на євроатлантичному напрямі. Це для наших виконавчих структур, можливо, найскладніший психологічний бар'єр, оскільки інерційне уявлення про те, що євроатлантична інтеграція – це сфера виключно військова і стосується тільки сфери оборони, досі ще не подолане.

Варто підкреслити, що після другої хвилі розширення НАТО, Україна опинилась у принципово нових геополітичних і військово-політичних умовах. Вони докорінно відрізняються від тих, в яких відбувався процес вступу до Альянсу наших сусідів – країн Центральної та Східної Європи. Я думаю, що коли настане час для прийняття українським народом, а не керівництвом України рішення, щодо приєднання до Альянсу, то умови приєднання до Альянсу, і про це вже можна говорити зараз, будуть складнішими, ніж вони є сьогодні. Як відомо, сучасні умови приєднання до Альянсу другої хвилі країн, які були запрошені в Празі, були набагато складніші, ніж це було для країн першої хвилі.

Тобто від нашої держави вимагатиметься мобілізація всіх внутрішніх ресурсів, консолідація суспільства та послідовність дій у просуванні до євроатлантичних структур. При цьому слід пам'ятати, що саме сьогодні ми маємо унікальний шанс власноруч створити належні умови безпеки для

процвітання наступних поколінь українських громадян, зміцнення незалежної Української держави.

Зокрема, ще раз хочу наголосити, що курс України на євроатлантичну інтеграцію не є курсом протистояння, чи курсом – викликом покращання і активізації наших стосунків з країнами СНД в рамках Співдружності.

На завершення, я хотів би щиро подякувати, перш за все, Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, особливо директору – Леоніду Васильовичу Губерському, за можливість провести цю міжнародну конференцію з євроатлантичної тематики. Сподіваюсь, що Інститут і в науковій сфері матиме славу одного з провідних українських центрів з питань євроатлантичних досліджень.

ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ

Кріс ДОННЕЛЛІ

Нині світ перебуває на порозі фундаментальних історичних змін, які лежать в основі конфлікту, що виникає лише раз або двічі на століття. Цей конфлікт докорінно змінив середовище безпеки. І, незважаючи на те, що загроза виникнення третьої світової війни залишилася у минулому, перед світом постають нові загрози безпеці.

Сучасні загрози безпеці були визначені в останній стратегічній концепції НАТО, прийнятій у 1999 року. Серед них: некомпетентність уряду, організована злочинність, корупція, незахищені кордони (торгівля забороненими товарами, контрабанда, нелегальна міграція, поширення зброї масового знищення), етнічні та релігійні конфлікти, тероризм.

Визначення цих загроз та боротьба з ними є складною проблемою не лише для міністерств оборони наших країн, а й для суспільства загалом. Для боротьби з сучасними загрозами необхідне фундаментальне реформування збройних сил. І це реформування не обмежується збройними силами, а має поширюватися, по-перше, на весь сектор безпеки (міністерство закордонних справ, міністерство юстиції, поліцію, служби внутрішньої безпеки, прикордонні та розвідувальні служби), і, по-друге, на уряд в цілому та міністерства: охорони здоров'я, транспорту, фінансів, освіти, охорони навколишнього середовища тощо.

Попередній розподіл на внутрішню та зовнішню безпеку, коли внутрішня безпека перебувала під контролем міністерства внутрішніх справ та поліції, а зовнішньою безпекою опікувались міністерство закордонних справ та міністерство оборони, втратив свою актуальність. Сучасна система національної безпеки вимагає руйнування бар'єрів між міністерствами та нового підходу до проблеми.

У збройних силах, як і в інших міністерствах та відомствах, на зміну кількості має прийти якість, на зміну словам – дії. Для ефективного протистояння зовнішнім загрозам збройні сили мають бути придатні для застосування на території інших країн, виконувати ширше коло завдань

(включаючи бойові дії) й мати змогу утримуватися на віддалених територіях тривалий час. Цей акцент на якості робить доцільнішим забезпечення безпеки шляхом співробітництва, розподілу обов'язків та, можливо, спеціалізації у рамках НАТО та Європейської політики безпеки та оборони. Це вибір більшості європейських країн та вибір України. Поняття нейтралітету стало анахронізмом.

Але вибір України залишиться лише вибором, якщо слова не підтверджуватимуться конкретними справами, якщо Україна не реалізуватиме План дій, про який вона запитувала.

Подавши запит про План дій, що дуже близький до Плану дій зі вступу до НАТО, Україна зобов'язалася просуватися визначеним шляхом, який вимагатиме від неї певних зусиль та матиме серйозні наслідки не лише для збройних сил, а й для всього українського суспільства. Варто пам'ятати, що до НАТО вступає вся країна, а не лише її збройні сили.

Зі свого боку, НАТО виконуватиме свої обов'язки, інформуючи Україну про її помилки у реалізації Плану дій. Для претендентів на вступ ця програма важка, виснажлива і, можливо, болюча. Але її мета - цілковито виправдана, полягає вона у підтримці партнерства.

Україна також матиме право впливати на НАТО, якщо Альянс не виконуватиме обов'язки, визначені у договорі про партнерство.

Один із аспектів партнерства України з НАТО ґрунтується на взаємному виконанні обов'язків. Але є й інший, розрахований на взаємну довіру. Тому інциденти, подібні до справи з "Кольчугами", які не можуть бути належним чином з'ясовані через брак прозорості та небажання окремих чиновників співпрацювати, значно шкодять нашим відносинам. Відносини між державами та організаціями у цьому плані подібні до стосунків між людьми.

Як було зазначено раніше, встановлення особливого партнерства з НАТО є бажанням не тільки збройних сил, а країни загалом. І, хоча саме збройні сили країни є рушійною силою інтеграційних процесів, збройні сили та Міністерство оборони вже не в змозі самостійно розв'язати усі проблеми інтеграції. Це не лише їх завдання. Для проведення реформування збройних сил, а згодом й інших секторів системи безпеки та урядових відомств, необхідні зусилля уряду. Помилково було б очікувати, що Міністерство оборони зможе без фінансування та належної суспільної підтримки одночасно скоротити та реформувати збройні

сили. Регулювання та управління цим процесом – завдання прем'єр-міністра, але активну роль у ньому мають відігравати й невоєнні міністерства та різноманітні установи: фінансові, освітні, соціального забезпечення, зайнятості тощо.

Але це не повинно сприйматись як нав'язування або пропонування не вигідних умов. Процес реформування оборонної сфери, до якого залучено широке коло урядових організацій, є для України не лише підготовкою для вступу до НАТО, а й підґрунтям для розвитку відносин з Європейським союзом. По суті, цей процес призведе до модернізації суспільства та уряду, що дозволить Україні посісти своє місце серед процвітаючих демократичних держав світу.

Насправді ті всеохоплюючі зобов'язання, які взяла на себе Україна щодо виконання Плану дій, привернули до неї пильну увагу не лише штаб-квартири НАТО, а й усієї міжнародної спільноти. Численні організації порівнюють реальні дії України з тим курсом, який вона офіційно проголосила. Від того, наскільки вдало Україна виконуватиме План дій, залежить не лише майбутнє її військових структур, а й добробут усього українського народу.

Нині ми є свідками створення в Україні нових структур, призначених для контролювання процесів, необхідних для реалізації обраного Україною курсу. У свою чергу, ми стежитимемо за тим, щоб ці структури допомагали виконанню проголошених цілей, а не ставали перешкодами й зайвими бюрократичними тягарями. Величезна політична воля необхідна для подолання інерції, яка охоплює Україну (як і будь-яку іншу країну Центральної Європи, що намагається розпочати фундаментальне реформування). Якщо ця воля проявиться, прогрес буде стрімкий.

Важливу роль у цьому новому та складному процесі мають відігравати неурядові організації. Роль аналітичних центрів та університетів є вирішальною у таких немаловажних справах, як продукування ідей; вивчення досвіду інших країн завдяки науковій співпраці; виховання політичної еліти та осіб, які формують громадську думку; надання інтелектуальної підтримки політикам. Верховна Рада України, крім своєї законодавчої функції, повинна взяти на себе такі самі обов'язки, а також контролювати процеси, які відбуваються в уряді; стимулювати політичну волю; пояснювати народу важливість обраної політики;

вирішувати з державними структурами спірні питання; сприяти процесам реформування.

Міжнародна спільнота, у свою чергу, також має відігравати значну роль, надаючи всіляку допомогу, ділячись своїм досвідом, заохочуючи й відповідаючи на складні та болючі запитання важливого для неї партнера. І те, що Західні країни зобов'язалися бути партнерами України, свідчить про нашу віру в неї. Зі свого боку, ми не зрадімо цій вірі.

СТРАТЕГІЧНИЙ ВИБІР УКРАЇНИ

І.Ю.ХАРЧЕНКО

Я радий, що конференція, присвячена питанням євроатлантичної інтеграції України, викликала широкий інтерес у політиків, дипломатів, представників органів державної влади та неурядових організацій. Із задоволенням хотів би зазначити, що сплеск суспільної зацікавленості щодо досягнень, проблем і перспектив співробітництва України та НАТО, який спостерігався упродовж усього 2002 року, не минув безслідно і перевів дискусію навколо зазначених питань у практичне русло.

Вважаю, що і в українському суспільстві, і у світовій спільноті дедалі зміцнюється бачення євроатлантичного вибору України як свідомого кроку нашої держави, який віддзеркалює об'єктивні процеси, що відбуваються нині у сфері європейської та міжнародної безпеки, і місце України у цих процесах.

Ситуація на міжнародній арені

Говорячи про євроатлантичні прагнення України, необхідно пам'ятати про зміни, які відбулися останнім часом у її безпековому оточенні.

По-перше, джерела безпосередніх загроз були перенесені за межі Європи, яка, проте, залишилася досяжною та вразливою для їхньої дії.

По-друге, глобалізація, незважаючи на всі позитивні моменти, виявилася небезпечною для регіонів, неготових сприйняти досягнення інформаційної ери та жорстку конкуренцію на глобальних ринках.

По-третє, вересневі події 2001р. у США змусили інакше подивитися на принципи забезпечення безпеки.

Важливим висновком, до якого дійшла світова спільнота внаслідок зазначених змін, стало усвідомлення глибокого зв'язку проблем національної безпеки з регіональною та глобальною безпекою. У такому контексті нового імпульсу набули інтеграційні процеси на євроатлантичному просторі, а також відбулася суттєва трансформація Північноатлантичного альянсу.

Оновлений НАТО

Завдяки своїй військовій ефективності, активній позиції в європейських справах та лідерству в розвитку співробітництва у регіоні, Альянсу вдалося фактично стати основою нової загальноєвропейської системи безпеки.

Активне залучення в коаліції з державами-партнерами до врегулювання кризових ситуацій у Південно-Східній Європі на тлі обмежених можливостей виконувати такі завдання іншими організаціями (ООН, ОБСЄ, ЄС) істотно розширили відповідальність НАТО за безпеку і стабільність Європейського континенту.

Розвиток співробітництва з державами-партнерами у широкому діапазоні напрямків, зокрема невійськових (реагування на надзвичайні ситуації цивільного характеру, економіка, наука, екологія тощо), сприяв зміцненню репутації НАТО як кооперативної військово-політичної структури, лідера європейського співробітництва.

Ухвалене на Празькому саміті рішення про приєднання до НАТО семи нових країн ЦСЄ, дотримання принципу відкритості Альянсу для нових членів у майбутньому, а також позитивні зміни у відносинах між НАТО та Росією стали додатковими чинниками зміцнення європейської та євроатлантичної безпеки і стабільності.

Місце України в євроатлантичній системі координат

Згадані тенденції у розвитку міжнародної ситуації, процеси політичної та економічної інтеграції в Європі логічно привели до рішення РНБОУ від 23 травня 2002 року.

В Україні активно формуються і необхідні для цього внутрішні передумови. Стратегія економічного і соціального розвитку України на 2002-2011 рр. має лаконічну назву: “Європейський вибір”.

Хочу звернути Вашу увагу на те, що в Україні нині спостерігається значна підтримка проєвропейського курсу в парламенті, серед політичних еліт, різних верств населення, особливо молоді.

Ситуація розвивається в напрямі об'єднання українського суспільства навколо європейської ідеї. Тож поряд із сприятливими зовнішніми умовами наміри України рухатися до членства в ЄС та НАТО мають внутрішню підтримку, а це, погодьтеся, одна з найважливіших передумов.

За цих умов Україні було б нелогічно відмовлятися від тих можливостей, які передбачені посиленням діалогом з НАТО або з ЄС саме з урахуванням перспективи майбутнього членства в цих структурах.

Вступ до НАТО і ЄС стане додатковим чинником забезпечення стабільності демократичного та економічного розвитку України, забезпечення безпеки України.

З другого боку, стабільна, економічно розвинена, інтегрована в європейські структури Україна є, безперечно, істотним позитивним чинником для самої Європи, для її стабільності та процвітання.

Тобто це – класичний приклад “win-win game”, гри, в якій виграють усі. Але це зовсім не означає, що ця гра не має правил, є легка і безпроблемна.

Ми свідомі того, що правила у цій грі чітко визначені, що перед нами стоять дуже непрості завдання. Забезпечення державних інтересів у відносинах з НАТО і ЄС потребуватиме не лише розвитку співпраці з ними відповідних структур України і майстерності дипломатів. Ключове значення матиме поступальний розвиток економіки, реформування оборонної сфери, подальша демократизація та вдосконалення політичної системи.

Хотів би окремо наголосити на тому, що участь України в інтеграційних процесах в Європі не обмежується лише зовнішньою політикою. Головним тут є створення всередині країни всіх передумов для того, щоб не просто приєднатися до ЄС та НАТО, а щоб возз'єднання України з інтегрованою Європою стало природною подією для всієї сім'ї європейських народів. На виконання цього завдання орієнтовані зусилля всіх органів державної влади з реалізації політики економічних, соціальних і політичних реформ в Україні.

Цілком природним буде питання – чи є обов'язковим для України членство в НАТО? Можливо, членство в ЄС слід вважати достатнім?

Спробуємо подивитися на цю ситуацію уважніше. Аналіз показує, що тісний зв'язок інтеграційних процесів у сфері економіки та безпеки призводить до *взаємозалежності розширення НАТО і ЄС*.

Процеси політичної та економічної інтеграції можуть розвиватися лише за умови гарантованого забезпечення безпеки і стабільності. Забезпечити безпеку власними силами і засобами в сучасному світі вже не під силу навіть найсильнішим у військовому плані державам. А у випадку України, з її геополітичною ситуацією – це просто неможливо, незалежно від того, скільки б коштів і зусиль ми на це не витратили. То чи варто витрачати кошти і зусилля на досягнення недосяжної мети ?

Процеси інтеграції в НАТО і ЄС також тісно пов'язані між собою. Це стосується, зокрема, критеріїв членства, необхідності досягнення узгодженості у реагуванні на сучасні виклики міжнародній безпеці тощо. У цьому зв'язку в усіх центрально- та східноєвропейських країнах вступ до НАТО тлумачили як своєрідну перепустку до ЄС. Не є винятком і Україна.

Однак набуття членства в обох організаціях було і залишається різним. НАТО та ЄС мають свої традиції, свої процедури підготовки до вступу, у них свої лідери, свої інтереси. Різною є й історія розвитку відносин України з цими організаціями.

Стан співробітництва з НАТО

Однією з причин досить активного розвитку відносин між Україною та НАТО, на мою думку, є більша порівняно, скажімо, з ЄС, орієнтація НАТО на розвиток партнерських стосунків з державами-нечленами та розуміння Альянсом важливої ролі України для регіональної безпеки і стабільності.

Курс на євроатлантичну інтеграцію базується на міцному співробітництві, створеному протягом останніх років спільними зусиллями українських міністерств і відомств, Верховної Ради України і недержавних організацій та структур НАТО.

Нам вдалося досягти помітних успіхів у розвитку співпраці з Альянсом у багатьох галузях як військового, так і невійськового характеру. Ключову роль у цьому зіграло підписання в 1997 р. Хартії про особливе партнерство, що започаткувало двосторонній формат політичного і практичного співробітництва з НАТО. Це органічно доповнило участь України у створених НАТО багатосторонніх інститутах співробітництва - програмі "Партнерство заради миру" і Раді євроатлантичного партнерства.

Найсуттєвішим елементом особливого партнерства стали регулярні політичні консультації в рамках Комісії Україна-НАТО, створеної згідно з Хартією. Вони засвідчили свою важливість для досягнення взаєморозуміння з актуальних питань європейської безпеки, місця України в європейських процесах та розвитку її відносин з НАТО.

З прийняттям у травні 2002 р. Радою національної безпеки і оборони нової стратегії України щодо НАТО та схваленням під час Празького засідання Комісії Україна-НАТО двох принципово нових документів – Плану дій Україна-НАТО та Цільового плану на 2003 р. наші відносини з Альянсом вийшли на новий якісний рівень – на рівень початку практичної підготовки держави до членства в Північноатлантичному альянсі.

У документах визначені принципи і цілі, якими держава керуватиметься у цьому процесі протягом найближчого періоду, а також заходи на їхню підтримку як внутрішньодержавного, так і двостороннього (Україна-НАТО) характеру.

Перспективи співробітництва з НАТО

Політичне значення повної імплементації Плану дій і Цільового плану вимагають від України особливо уважного ставлення до розв'язання всіх пов'язаних з цим проблем, до виконання намічених заходів. Від якості цієї внутрішньодержавної роботи багато в чому залежатиме швидкість нашого просування в процесі євроатлантичної інтеграції.

Затвердженням Плану дій Україна-НАТО та Цільового плану на 2003 рік ми розпочинаємо процес моніторингу досягнення сумісності демократичних цінностей, норм і принципів українського політичного, економічного та соціального життя з тими, що прийняті в країнах-членах НАТО. Ми готові до відвертої розмови з НАТО з усіх, хочу підкреслити, з усіх питань розвитку держави. Ми готові і до принципового обговорення тих моментів, які необхідно змінювати.

Ми розраховуємо на практичну допомогу з боку країн Альянсу в імплементації цих документів. Це необхідно для успішного здійснення воєнної реформи. Важливою буде підтримка НАТО (як моральна, так і практична) і у процесі зміцнення демократичних інституцій держави, становленні громадянського суспільства.

Однак ми розглядаємо етап імплементації Плану дій лише як перехідний у розвитку відносин з Альянсом. За ним мають йти й інші.

Розвиток відносин між Україною та Альянсом набуває рис предметного діалогу, спрямованого на інтеграцію, якому в принципі не властиві “дипломатичні прориви або провали”. Поставлена мета дасть можливість мобілізувати зусилля країни на її досягнення, уникаючи розпорошення сил на

другорядні питання. У цьому полягає прагматизм наших підходів до співробітництва з НАТО.

Відповідно, пріоритетом внутрішньо- і зовнішньополітичної діяльності у сфері впровадження стратегічного курсу України є подальше закріплення позитивних результатів співробітництва між нашою державою і НАТО й забезпечення виконання Плану дій та Цільового плану на 2003 рік. Навколо цього завдання консолідуються зусилля владних структур в Україні. Адже попереду ще багато роботи.

Ми розуміємо, що участь у офіційних програмах підготовки до членства в НАТО не надасть Україні жодних гарантій щодо його отримання. Але це тільки початок шляху, на якому стратегічний вибір України підтримує Північноатлантичний альянс.

ЗАКОНОДАВЧА БАЗА РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ НА ВХОДЖЕННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНИХ СТРУКТУР

Г.К. КРЮЧКОВ

Передусім хотів би із задоволенням відзначити, що наша конференція продовжує добру традицію ділового співробітництва з Женевським центром демократичного контролю над збройними силами та іншими інституціями, які причетні до цих проблем.

Запропонована мені тема доповіді, я б сказав, невичерпна. Адже інтеграція України до європейських та євроатлантичних структур передбачає, в узагальненому вигляді, насамперед утвердження її як правової, демократичної, соціальної держави, проведення внутрішньої політики, спрямованої, як зазначено в Плані дій, на зміцнення демократії та верховенства права; поваги до прав людини; послідовне проведення принципу розподілу влади і незалежності судів; забезпечення справді демократичних виборів відповідно до норм Організації з питань безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ); політичного плюралізму, свободи слова; поваги до прав національних і етнополітичних меншин та недискримінації за політичними, релігійними або етнічними ознаками. Як бачите, - тема всеохоплююча.

Україна в Плані дій зобов'язалася:

забезпечити адаптацію чинного законодавства для втілення цієї політики;
розвивати законотворчий процес, базуючись на загально визначених принципах демократії і міжнародного права, орієнтації на спільні для європейських країн стандарти;

спрямовувати зусилля на прискорення реформування Воєнної організації держави, правоохоронних структур;

удосконалювати механізми забезпечення дотримання і виконання всіма державними та громадськими структурами законів;

посилювати роль структур, які захищають права і свободи громадян.

Зрозуміло, щоб розкрити цю тему потрібна окрема конференція, та й не одна. Можливо, одну із конференцій варто було б присвятити аналізу саме того,

на якому етапі законодавчого закріплення цього дуже важливого процесу ми перебуваємо.

У своєму виступі, я, з вашого дозволу, обмежу себе, по-перше, викладенням підходів у законотворчій роботі в плані адаптації вітчизняного законодавства до європейських стандартів і звітом про ту роботу, яка вже проведена і проводиться, а по-друге, аналізом саме законотворчої діяльності, залишивши за дужками (думаю, ви мене зрозумієте чому) проблему виконання, дотримання чинного законодавства. Це теж могло б бути предметом окремого розгляду.

Власне, законодавча база України після проголошення нею незалежності вибудовувалася з урахуванням досвіду західних країн. Наскільки це вдалося, - то вже інше питання, але орієнтація була саме така. Варто також мати на увазі, що все це робилося в умовах гострої політичної боротьби і за відсутності в нашій країні досвіду демократичних традицій у західному розумінні.

З часом приведення чинного законодавства у відповідність до європейських стандартів набувало дедалі більш чітко вираженого характеру. Цій меті підпорядковані Державна програма розвитку законодавства України до 2006 року і Концепція адаптації нашого законодавства до законодавства Європейського союзу, прийнята Верховною Радою України, на яких має базуватися конкретна програма цієї роботи.

Наскільки це масштабна справа, – певне уявлення дають такі цифри. За час після проголошення Україною незалежності Верховна Рада ратифікувала або надала згоду на приєднання до 580 міжнародних договорів, з яких 209 є багатосторонніми, укладеними в рамках ООН, СНД, Ради Європи, Організації Чорноморського економічного співробітництва, ОБСЄ, НАТО та інших міждержавних об'єднань. Відповідно до статті 9 Конституції України, міжнародні договори, зміст яких не суперечить нашому Основному Закону і згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. В деяких випадках ратифікація міжнародних договорів вимагає внесення відповідних змін до чинних законів України або прийняття нових.

Вимоги істотного реформування національного законодавства впливають насамперед зі взятих Україною зобов'язань перед Європейським союзом у рамках Угоди, яка була укладена 10 листопада 1994 року і набула чинності з 1

березня 1998 року. Згідно з цією Угодою наша держава зобов'язалася здійснити заходи, спрямовані на поступове наближення національної системи права до стандартів Європейського союзу, зокрема, у таких сферах, як митне законодавство, законодавство про компанії, банківську діяльність, бухгалтерський облік, оподаткування, інтелектуальну власність тощо.

Я не хочу забирати час і називати цифри, конкретні законодавчі акти, до яких потрібно внести зміни. Набереться їх, мабуть, близько двох сотень. Отже обсяг цієї роботи значний. І в цьому напрямі докладаються інтенсивні зусилля. Робота проходить, треба сказати відверто, не просто.

Сьогоднішню доповідь я розглядаю певною мірою як і звіт – що в цьому напрямку зроблено.

Перш за все, хотів би сказати, що в економічній і соціальній сферах нині особливо важливого значення набуває прийняття, крім багатьох інших, Податкового кодексу, Житлового кодексу, проведення пенсійної реформи, реформи трудового законодавства. Ці питання будуть центральними на нинішній сесії Верховної Ради.

Учасникам конференції, гадаю, відомо, як непросто відбувалося прийняття закону про боротьбу з відмиванням брудних грошей. Україна наразилася на санкції FATF, і потрібні були величезні зусилля, аби домогтися їх скасування. Але в “чорному списку” FATF Україна все ще залишається. І це теж треба мати нам на увазі.

Верховна Рада активно працювала над розробкою і в умовах гострого протистояння спромоглася прийняти Цивільний кодекс, Господарський кодекс, Кодекс законів про шлюб та сім'ю, Кримінальний кодекс, Закон про судоустрій. Ці правові акти проходили експертизу в європейських правових структурах, і, за їх визначенням, загалом відповідають демократичним стандартам.

Хоча не всі новації – хотів би на цьому наголосити – однозначно сприйняті у суспільстві і політикумі. Наведу такі приклади. Дослідження, проведені Інститутом соціології Національної академії наук, свідчать, що скасування смертної кари майже 70% населення сприймає негативно. Це пояснюється реальною ситуацією зі злочинністю в нашій країні, і на це, безперечно, треба зважати.

Або така новація, як обрання суддів безстроково. Вона викликала не тільки негативну реакцію, а й негативні наслідки. Сталося так, що судова гілка

влади фактично стала не просто незалежною від будь-яких впливів, якою вона насправді має бути. У багатьох випадках вона стала “незалежною” навіть від закону. І на це теж негативно реагує суспільство.

Як передчасний захід сприймається й позбавлення прокуратури функції загального нагляду в умовах, коли з законністю в державі не все гаразд.

Я навів ці приклади для того, щоб показати, наскільки це неоднозначні процеси і як важко буває спрямувати їх так, аби вони працювали на користь справі, а не викликали негативні наслідки.

Нині в центрі уваги - реформування політичної системи. Про це теж йдеться в документах, які Україна підписала з НАТО. Чим це викликано? Передусім недостатньо ефективною діяльністю влади. Та ситуація, в якій опинилася держава, свідчить про те, що система влади потребує глибокого, докорінного реформування. Неузгодженість у діях різних її гілок необхідно усувати, так само, як і не можна зосереджувати необмежену владу в руках однієї особи.

Як розвивалися події? Певні політичні сили, зокрема та, до якої я належу, висували питання про необхідність реформування політичної системи. Більше двох років тому ми подали проект закону про внесення змін до Конституції. Верховна Рада за порядком, встановленим Конституцією, направила цей проект до Конституційного суду. І тільки тоді, коли Президент на урочистих зборах 24 серпня 2002 року, в День проголошення незалежності України, заявив, що виступає за проведення глибокої реформи системи політичної влади, за перехід до парламентсько-президентської республіки, Конституційний суд ухвалив і оприлюднив висновок, згідно з яким практично всі, крім одного, пункти, які були запропоновані нами для внесення змін до Конституції, визначені такими, що не суперечать Конституції і можуть бути прийняті Верховною Радою.

Президент створив комісію для підготовки пропозицій, але поки що депутати не мають інформації про її діяльність.

У Верховній Раді створено Спеціальну депутатську комісію, яка відпрацьовує всі пропозиції, що є у парламенті, для внесення їх на розгляд. Комісія вже збиралася кілька разів. Учора відбулася зустріч з членами Венеціанської комісії, представники якої активно долучилися до цієї роботи. На розгляд Верховної Ради буде внесено доопрацьований Комісією проект закону про зміни до Конституції. Депутатській комісії доручено розглянути і

підготувати для прийняття відповідних рішень ті законопроекти, які вже пройшли експертизу Конституційного суду (їх два), а також інші пропозиції, які надійдуть від суб'єктів законодавчої ініціативи. Очевидно, що в такому контексті мають бути розглянуті і пропозиції Президента, якщо вони будуть офіційно внесені.

Думаю, що це буде досить непроста ситуація, оскільки є різні підходи, різні думки. Адже практично всі політичні сили виступають за внесення коректив до політичної системи, але самі зміни розуміють по-різному. Але це тема окремої розмови.

Як голова Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони, не можу не зупинитись окремо на стані законодавчого забезпечення діяльності даної сфери, тим паче, що ці проблеми дуже детально виписані в Плані дій і в Цільовому плані.

Потрібно сказати, що після прийняття в 1996 р. Конституції України парламент за поданням нашого Комітету прийняв низку законів, ухвалення яких передбачалося Основним законом держави. Ось лише деякі з них: “Про оборону України”, “Про Збройні Сили України”, “Про чисельність і структуру Збройних Сил, Прикордонних військ, військ Цивільної оборони та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України”, а також Міністерства внутрішніх справ, “Про загальний військовий обов'язок і військову службу”, “Про військові статuti”, “Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію”, “Про правовий режим воєнного стану”, “Про правовий режим надзвичайного стану”, “Про участь України в міжнародних миротворчих операціях”, “Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України”, “Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав”, “Про розвідувальні органи України”, “Про контррозвідувальну діяльність”, “Про державне оборонне замовлення” та інші. Ратифіковано багато міжнародних договорів і угод щодо питань оборони і безпеки, зокрема й ті, які потрібно було ратифікувати у зв'язку з курсом на інтеграцію до євroatлантичних структур.

Як уже відзначав Сергій Іванович Пирожков, у першому читанні прийнята нова редакція Концепції (Основ) національної безпеки України. Думаю, вона буде прийнята на цій сесії. Триває робота над новою редакцією Воєнної (оборонної) доктрини. В деяких виданнях можна прочитати: “Чому до цього

часу ще не прийняли доктрину?”. А я вважаю, правильно зробили, що не прийняли, бо ситуація в світі, геополітична ситуація розвивається настільки бурхливо, у міжнародному житті відбуваються такі повороти, що, мабуть, поспішати не варто. Треба все добре осмислити. Коли процеси якоюсь мірою стабілізуються, тоді можна буде говорити про вдалу редакцію доктрини.

До прийняття у другому читанні на наступний четвер виноситься проект закону “Про боротьбу з тероризмом”, що неоднозначно, треба сказати, прийнятий у депутатському корпусі. Було дуже багато зауважень (понад 120), ми їх уважно розглянули, найважливіше врахували.

Мені приємно доповісти учасникам конференції, особисто доктору Філіпу Флурі, що на наступну середу на розгляд Верховної Ради виноситься, нарешті, проект закону “Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави”, який чекав черги з жовтня минулого року. Між іншим, Цільовий план передбачає, що Закон має бути прийнятий у четвертому кварталі нинішнього року.

Готуючи ці та інші законопроекти, ми враховуємо досвід законодавчого регулювання відповідних проблем у демократичних країнах Заходу, але завжди виходимо з національних інтересів України. Я на цьому хотів би наголосити.

Що тут нам ще належить зробити? Перш за все, інтенсифікувати процес реформування Збройних Сил і всієї Воєнної організації. Я б сказав більше – усієї силової сфери держави. Потрібно внести необхідні корективи у раніше ухвалені закони. У нас є чіткий план цієї роботи і я впевнений, що Комітет спроможний його реалізувати так, як цього вимагають ситуація і підписані Україною угоди.

Мене особисто турбує те, що робота з реформування силової сфери дещо загальмувалася. Було створено комісію при Кабінеті Міністрів на чолі з першим віце-прем’єром для підготовки пропозицій, але уряд змінився, новий уряд до проблем оборони, мабуть, ще не підходив. А нам потрібно терміново визначитись із чисельністю, структурою Збройних Сил, інших військових формувань, розв’язати низку непростих соціальних проблем, які виникають у процесі реформування Воєнної організації. Потрібні додаткові стимули для активізації цієї роботи.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТРАТЕГІЧНИХ РІШЕНЬ ОРГАНАМИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ *

О.С.УРУСЬКИЙ

Прийняття Радою національної безпеки і оборони України у 2002 р. політичного рішення щодо набуття Україною у перспективі повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору (НАТО) стало *переломним етапом у відносинах нашої держави з Альянсом*, закономірним кроком на тлі трансформації НАТО з військово-політичної організації у політично-військову, глобалізації міжнародного середовища безпеки після 11 вересня 2001 р., реалізації стратегії розширення НАТО на Схід.

Розвиток подій у світі та на Європейському континенті впродовж останніх років свідчить, що саме НАТО залишається найдієвішим елементом глобальної безпеки і міжнародних відносин, основною, найефективнішою структурою, навколо якої починає викристалізовуватися процес формування нової архітектури євроатлантичної системи безпеки.

Головним результатом Празького саміту НАТО стало прийняття вичерпного комплексу заходів, спрямованих на посилення можливостей НАТО протистояти двом сучасним загрозам безпеці: *тероризму та поширенню зброї масового ураження* і засобів її доставки, що значно розширює основні завдання Альянсу і є підґрунтям якісно нової системи колективної безпеки.

Україна виходить з того, що однією з найважливіших гарантій її суверенного розвитку є формування та підтримання системи колективної безпеки в європейському та трансатлантичному просторі. На перший план міжнародної співпраці висуваються завдання посилення взаємодії як зі стратегічними партнерами, так і запровадження нових координаційних механізмів на внутрішньодержавному рівні.

---

*У статті використані матеріали Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2002 році"

8 липня 2002 р. Указом Президента України уведено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони (РНБО) України від 23 травня 2002 р. *“Про стратегію України щодо організації Північноатлантичного договору”*. Заявлений у цьому документі стратегічний курс на вступ нашої країни до НАТО надає світові чітке підтвердження сповідання Україною європейських цінностей.

З метою забезпечення реалізації проголошеного курсу створено Державну раду з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, завершується створення Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції України, відповідних структур у Кабінеті Міністрів України, інших міністерствах і відомствах.

Сучасний стан практичного співробітництва України з Альянсом визначає укладена у липні 1997 р. Хартія про особливе партнерство. Її підписання стало важливим етапом розвитку взаємин України з країнами НАТО для підтримання безпеки та стабільності в Європі загалом, а також встановлення нерозривного зв'язку України з безпекою всіх європейських держав.

Хартія заклала основу співробітництва у вигляді таких механізмів, як Комісія Україна-НАТО та консультації з комітетом НАТО у форматі “19+1”, спільні робочі групи, візити високого рівня та обмін експертами, кризовий консультативний механізм для випадків, коли Україна вбачатиме пряму загрозу територіальній цілісності, незалежності чи національній безпеці.

У розвиток ідей Хартії 27 січня 2001 р. затверджено Державну програму співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) на 2001 - 2004 роки, яка визначає механізм реалізації, координації і контролю виконання заходів Програми, а також основних їх виконавців та розподіл відповідальності органів центральної виконавчої влади. Для забезпечення взаємоузгодженості дій під час реалізації окремих напрямів співробітництва Указом Президента України призначені національні координатори співробітництва України з НАТО на рівні державних секретарів або їх заступників.

Так, відповідальність за здійснення заходів співробітництва з НАТО розподілена Програмою наступним чином:

за співробітництво у політичній сфері – Міністерство закордонних справ (МЗС) України;

за воєнно-політичне співробітництво та з питань миротворчої діяльності – Міністерство оборони (МО) та Генеральний штаб (ГШ) Збройних Сил (ЗС) України. Національним координатором призначено державного секретаря МО з питань міжнародного співробітництва. Планування заходів військового співробітництва, координацію і контроль за їх виконанням здійснює ГШ ЗС України;

за співробітництво у галузі надзвичайних ситуацій цивільного характеру - Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, державний секретар якого є національним координатором за цим напрямом співробітництва;

за співробітництво у сфері боротьби з тероризмом, нелегальним переміщенням зброї, технологій подвійного призначення, радіоактивних та наркотичних речовин - Служба безпеки України (СБУ). Перший заступник Голови СБУ є національним координатором співробітництва з цих питань.

У здійсненні заходів співробітництва у сфері озброєнь, стандартизації, оборонних досліджень і технологій беруть участь Міністерство оборони, Держкомстандарт, Міністерство промислової політики, Міністерство освіти, Національна академія наук України.

Також визначені відповідальні міністерства і відомства та призначені національні координатори співробітництва в галузі телекомунікаційних та інформаційних систем, у галузі науки, технологій та захисту довкілля, оборонної економіки за здійснення заходів внутрішньої безпеки, з питань транспорту та управління повітряним рухом.

Разом з цим, структурні перебудови, що відбуваються в Кабінеті Міністрів України та інших центральних органах влади з метою реалізації курсу України на вступ до НАТО, потребують уточнення розподілу сфер відповідальності і відповідного корегування Програми. Зокрема, Департамент оборонної, оборонно-промислової політики та військово-технічного співробітництва Секретаріату Кабінету Міністрів України повинен взяти на себе лівову частку роботи з координації дій міністерств і відомств у цих галузях, а також забезпечити тісну співпрацю з Національним центром з питань євроатлантичної інтеграції та виконання рішень Президента України й Державної ради з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Важливими практичними кроками для розвитку нових напрямів і форм двосторонньої співпраці стали підписання під час липневого 2002 р. засідання Комісії Україна-НАТО у Києві *Меморандуму про підтримку Україною операцій НАТО* та ратифікація Верховною Радою у вересні 2002 р. *Угоди про безпеку між Урядом України та Північноатлантичним альянсом*.

Першочерговими заходами, що необхідні для реалізації рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 травня 2002 р., є: інтенсифікація процесу реформування оборонної сфери, внесення змін і доповнень до Концепції національної безпеки, Воєнної доктрини та проекту закону щодо Основних напрямів зовнішньої політики України з урахуванням нових стратегічних цілей України щодо НАТО, підвищення статусу національних координаторів співробітництва України з НАТО, оптимізація фінансування та ресурсного забезпечення співробітництва з НАТО тощо.

Залучення України до чисельних програм, що реалізуються під егідою НАТО, дає змогу привести у відповідність національні стандарти щодо ЗС до тих, що існують у країнах-членах Альянсу. На нинішньому етапі підготовки країни до майбутнього членства діє ефективний механізм, що дозволяє Альянсу здійснювати моніторинг прогресу досягнутого країнами-аспірантами у широкому спектрі завдань щодо їх реформування.

Україна завжди розглядала консультативний механізм *Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП)* як невід'ємну складову зміцнення євроатлантичної безпеки та реальну складову інтеграційних процесів у ціннісному вимірі безпеки Євроатлантичного регіону.

Серед країн-членів РЄАП Україна визнається одним із лідерів співробітництва з питань *планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру (ПНС)*. Співробітництво з Альянсом у цій сфері дає змогу отримувати відчутну технічну та методичну допомогу, зокрема, здійснювати підготовку особового складу Сил цивільної оборони, використовувати досвід країн-членів НАТО і держав-партнерів для удосконалення національної системи захисту населення і територій, отримувати конкретну допомогу під час надзвичайних ситуацій, зокрема при ліквідації наслідків природних катастроф (аварія на очисних спорудах у Харкові в 1995 р., катастрофа літака ЯК-42 у районі аеропорту Салоніки в 1997 р., повенях у Закарпатті в 1998 і 2001 роках).

Принциповою позицією нашої держави є те, що Україна ніколи не була і не буде лише споживачем євроатлантичної безпеки. Навпаки, коли йдеться про розширення участі України у зміцненні безпеки, це означає просту формулу – *утвердження себе як впливової регіональної держави через збільшення внеску в регіональну безпеку.*

Під егідою РЄАП здійснюється програма “Партнерство заради миру” (ПЗМ), що спрямована на поглиблення стосунків НАТО з країнами-членами РЄАП у галузі оборони, військово-цивільного співробітництва та миротворчих операцій, і яка є одним з ключових елементів євроатлантичної стабільності та безпеки. Практичне співробітництво відбувається в рамках проектів під егідою комітетів та груп РЄАП.

До *Індивідуальних програм партнерства (ІПП) Україна-НАТО*, які щорічно формуються в рамках ПЗМ, входить, як правило, понад 200 заходів (наприклад, до ІПП-2002 увійшло 275 заходів). Це - засідання груп і комітетів у форматі РЄАП, навчальні курси, семінари, конференції, військові навчання, проекти тощо.

Активна участь України у програмі ПЗМ розглядається у загальному контексті відносин з НАТО, а також як важливий чинник зміцнення національної безпеки. Наша держава і надалі вноситиме відповідний вклад у розвиток ПЗМ, зокрема у напрямі розширення можливостей країн-партнерів відповідати новим загрозам та викликам у сфері євроатлантичної безпеки.

Важливими елементами особливого партнерства є регулярний огляд співробітництва та політичні консультації, що здійснюються в рамках засідань Комісії Україна-НАТО (КУН) на рівні глав держав і урядів, міністрів закордонних справ і оборони, послів, а також засідань Військового комітету Україна-НАТО, двосторонніх заходів Україна-НАТО з іншими комітетами і структурами Альянсу.

Практичне співробітництво розвивається у багатьох напрямках, у т.ч. у таких сферах, як військова, військово-технічна, здійснення воєнної реформи, планування під час надзвичайних ситуацій цивільного характеру, наука і технології, економіка, екологія тощо.

Істотну роль у проведенні оборонної реформи та розбудові національних ЗС за євроатлантичною моделлю, зокрема з метою досягнення взаємосумісності з силами НАТО, відіграє участь України у *Процесі планування та оцінки сил*

(ППОС), метою якого є надання державам-партнерам можливості для визначення та підготовки сил, здатних ефективно взаємодіяти зі збройними силами інших держав в операціях з підтримання миру під проводом НАТО, а також створення механізму для обміну інформацією з питань оборонного планування в рамках програми ПЗМ.

Окрім того, механізми цієї програми дозволяють наблизити процес оборонного планування до стандартів провідних країн, а відтак вони мають бути поширені у найближчому майбутньому на всі ЗС України. Через труднощі фінансово-економічного характеру найскладнішими для практичної реалізації є питання досягнення визначених стандартів НАТО щодо технічної сумісності систем зв'язку та інформатизації, а також озброєння і військової техніки.

Військове співробітництво України з НАТО є найбільшою сферою практичного співробітництва. Його головним завданням є сприяння заходам *воєнної реформи в Україні*, які, у першу чергу, спрямовані на реструктуризацію та перетворення оборонної складової держави на демократично контрольовану та ефективну організацію, що спроможна забезпечити не тільки державний суверенітет і територіальну цілісність, а й сприятиме підтриманню миру та стабільності в Євроатлантичному регіоні.

У світлі Стратегії співробітництва України щодо НАТО плани заходів багатостороннього (в рамках ПЗМ) та двостороннього співробітництва держави з країнами-членами НАТО були переглянуті та спрямовані на досягнення *Національних цілей воєнної реформи (НЦВР) і Цілей партнерства (ЦП)*. З 2003 р. зазначені цілі єдиним пакетом будуть включені до Державної програми реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2005 року, що створить необхідне законодавче підґрунтя для їх реалізації.

Ці цілі концентрують у собі чітко визначені завдання оборонного реформування і значно спрощують процес військового співробітництва з країнами-членами НАТО за визначеними напрямками. Найпріоритетнішим є: створення ефективної системи цивільно-військових відносин, реформування процедур оборонного і фінансового планування, проведення заходів структурної реорганізації, адаптація до стандартів НАТО, соціальні аспекти воєнної реформи.

Подальшому поглибленню співпраці ЗС України з Альянсом та його країнами-членами сприятиме *поширення системи пілотних проєктів*, які

стосуються: мовної підготовки, планів оборонної реформи та майбутньої структури ЗС, цивільно-військових відносин і структур логістики.

Першим і найголовнішим заходом, що окреслить напрями подальшої імплементації НЦВР є якісне проведення Оборонного огляду. Саме йому буде приділено головну увагу в 2003 році. За результатами Оборонного огляду мають бути внесені відповідні корективи у національні програми і документи, що визначають реформування і розвиток ЗС України на середньо- та довгострокову перспективу. Проведення заходів воєнної реформи та Оборонного огляду в Україні має стати наріжним каменем для продовження роботи щодо гармонізації заходів багатостороннього (в рамках програми ПЗМ) та двостороннього військового співробітництва з країнами-членами НАТО.

У 1994-2002 рр. представники ЗС України взяли участь майже у 100 спільних військових навчаннях, частина з яких була проведена на території України. Важливою складовою військового співробітництва є участь у миротворчих операціях під егідою НАТО, зокрема в операції КФОР у Косові. З липня 2000 р. у складі контингенту КФОР перебуває Українсько-польський батальйон, який пройшов підготовку та повну сертифікацію за стандартами НАТО. З метою збільшення внеску України у миротворчі операції під проводом НАТО на Балканах успішно пройшов підготовку і розпочав свою діяльність ще один український контингент у складі бельгійсько-люксембурзько-румунського батальйону у складі сил КФОР.

За підтримки країн-членів Альянсу *розвиваються потенційні можливості Об'єданого Яворівського навчального центру ПЗМ*. Створення на його базі Центру підготовки миротворчих сил, а також навчального центру з підготовки спеціалістів з розмінування та безпеки дасть змогу досягти якісно нового рівня співробітництва у цій галузі.

Важливе місце у сфері співробітництва з НАТО посідає співпраця *Національної академії оборони України* з навчальними закладами Альянсу. Академія встановила та постійно поглиблює стосунки зі структурними підрозділами НАТО з метою вивчення передового досвіду у підготовці військових фахівців.

Одним із найуспішніших і найперспективніших напрямів є співпраця, що здійснюється в рамках *Спільної робочої групи вищого рівня з питань воєнної реформи*. Її діяльність спрямована на надання допомоги у реформуванні

оборонної сфери України, насамперед ЗС, зокрема реалізації Державної програми реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2005 року.

Військово-технічний напрямок співробітництва реалізується через участь у засіданнях Конференції національних директорів з озброєнь та її груп, Організації з досліджень і технологій, співпраці в проектах Агентства НАТО з питань постачання і забезпечення та інших структур НАТО, які працюють у військово-технічній сфері. Зокрема, підписання Меморандуму про взаєморозуміння з Організацією НАТО з матеріально-технічного забезпечення і обслуговування відкрило нові можливості розвитку співробітництва з Альянсом, у тому числі на комерційній основі. Першим практичним кроком у цьому напрямі став спільний проект Україна-НАТО зі знищення протипіхотних мін.

У рамках співробітництва України з НАТО в *економічній сфері* також реалізуються важливі ініціативи та програми. Встановлено контакти зі Спеціальним комітетом НАТО та Офісом безпеки НАТО. В рамках Спеціального комітету НАТО проведено низку спільних засідань з проблем боротьби з міжнародним тероризмом та інших питань, що належать до компетенції спецслужб. Під егідою НАТО здійснюються програми у сфері науки і охорони довкілля, в яких беруть активну участь українські науковці.

Схвалення Плану дій Україна-НАТО під час Празького саміту та Цільового плану дій на 2003 рік - це найважливіші елементи реалізації планів євроатлантичної інтеграції України. План дій (ПД) – це, по суті, довгострокова програма, що орієнтує на досягнення європейських стандартів не тільки в оборонній сфері, а й в політичній, економічній, правовій та безпековій сферах, особливо боротьби з тероризмом. Вона передбачає напрями співпраці у подоланні надзвичайних ситуацій щодо управління кризовими ситуаціями природничого та техногенного характеру.

План дій визначає стратегічні та середньострокові цілі й пріоритети України на шляху євроатлантичної інтеграції. В кожному з п'яти розділів ПД (окрім розділу механізми імплементації) визначено основні принципи, на яких базуватиметься політика України у конкретній галузі, та цілі, що мають бути досягнуті з метою наближення держави до стандартів країн-членів Альянсу.

Загалом План дій містить майже всі розділи і цілі, що наближені за форматом, змістом, процедурами підготовки і оцінкою виконання до Плану дій з набуття членства (ПДЧ). Його ухвалення в Празі свідчить про реальну, а не декларативну, підтримку НАТО курсу України на євроатлантичну інтеграцію. І цим, по суті, *розпочато інтенсифікований діалог між Україною і НАТО*.

Реалізація цих документів фактично відкриває перспективу практичної підготовки держави до членства в Альянсі. Цільовий план дій на 2003 рік містить перелік конкретних заходів як внутрішнього характеру, так і спільних заходів Україна-НАТО, запланованих на 2003 рік для досягнення визначених у ПД цілей. З боку України, це, передусім, на 80-85 відсотків — важка домашня робота.

Ефективне виконання заходів, визначених у цільовому Плані дій на 2003 рік, має продемонструвати готовність України *вийти на якісно новий рівень відносин з НАТО*. Більшість внутрішніх заходів уже включено до існуючих державних програм і нормативно-правових актів України.

Обов'язковими є проведення політичних, економічних, оборонних реформ, дотримання прав людини, свободи преси, свободи слова. У документі визначено робочі механізми співпраці, зустрічі на рівні президентів, визначені періодичність засідань Комісії Україна—НАТО та робочих засідань на рівні міністрів закордонних справ, міністрів оборони, начальників генеральних штабів.

Країна-аспірант, що розвиває свої спроможності відповідно до вимог НАТО, може розраховувати на отримання різноманітної допомоги на цьому шляху. Залучення до чисельних програм, які здійснюються під егідою НАТО, дає змогу країнам-аспірантам привести у відповідність національні стандарти, що застосовуються до ЗС, до тих, які існують у країнах-членах Альянсу. Тому ПД є надзвичайно ефективним механізмом, що дозволяє Альянсу здійснювати моніторинг прогресу досягнутого аспірантами у широкому спектрі завдань щодо їх підготовки до членства.

Для належної реалізації рішення РНБО України від 23 травня 2002 р. потрібний певний підготовчий період, під час якого необхідно провести:

інтенсивний діалог з НАТО з широкого кола оборонних, політичних та економічних питань, пов'язаних з підготовкою до членства, поглиблення практичного співробітництва;

активну інформаційну кампанію з метою забезпечення підтримки громадськістю ідеї вступу держави до НАТО;

роботу з парламентом та громадськістю з метою забезпечення суспільно-політичної підтримки вступу України до НАТО, прийняття відповідних рішень Верховною Радою України.

Безперечно, що інтеграція України в НАТО - тривалий процес. Його межі залежатимуть від того, наскільки швидко країна рухатиметься до набуття загальних стандартів у політичній, оборонній, економічній і правовій сферах.

Заходи, які варто здійснити на шляху до євроатлантичної інтеграції, необхідні насамперед самій Україні. Реформування українських ЗС, розвиток державних структур потрібний для того, щоб протистояти новим викликам безпеці, звідки б вони не надходили. Як показує досвід країн, що вже є членами НАТО, або країн-кандидатів, процес інтеграції до Альянсу окреслює ті рамки, в яких мають відбуватися реформи, робить цей шлях більш організованим, а використання ноу-хау, досвіду та практичної допомоги Альянсу робить цей процес ефективнішим.

Вступ України до НАТО потребує цілеспрямованих зусиль усіх гілок влади з реформування українського суспільства та української економіки. Попри те, що НАТО – організація, призначена забезпечувати захист свободи та безпеки її членів, тобто є військовим блоком і суто економічних критеріїв вступу до неї немає, досягнення політичних параметрів, необхідних для набуття членства у НАТО, неможливе без певних економічних передумов.

Досягнення європейських стандартів життя потребує передусім прискореного економічного зростання, заснованого на впровадженні новітніх високих технологій, структурній перебудові економіки, за рахунок чого має бути забезпечене високоефективне використання виробничих, фінансових і людських ресурсів України. Україна має подолати й велику різницю у ВВП на душу населення, й різницю у доходах населення, що існують між нашою країною і країнами – членами НАТО.

У свою чергу, це потребує подальшого реформування економіки з метою створення такого інституційного середовища, яке стимулювало б ділову активність, гарантувало б економічні права і свободи громадян України, сприяло б створенню і зростанню середнього класу.

Чи не найважливішу роль у цьому має відіграти усунення перешкод та створення системи стимулювання інвестицій, захисту прав інвесторів, формування інвестиційних ресурсів.

Такі кроки мають підкріплюватися створенням дієвої системи стимулювання виробництва конкурентоспроможної продукції, центрів високих технологій, підтримки розвитку інноваційної сфери, сприянням реалізації тих інноваційних проектів, що забезпечують значний вплив на ефективність виробництва та підвищення його конкурентоспроможності. Зусилля мають бути спрямовані на застосування економічних критеріїв в управлінні оборонним бюджетом, як це прийнято в країнах-членах НАТО.

Україна потребує значних фінансових коштів на реформування та модернізацію ЗС відповідно до стандартів НАТО. Останніми роками модернізація української армії майже не здійснювалася. В цих умовах Україна не має іншого шляху як цілеспрямоване скорочення структур та чисельності військ, спрямоване на перехід на раціональніші і дешевші європейські стандарти.

Україна розглядає запровадження і вдосконалення демократичної системи *цивільно-військових відносин* як важливу складову євроатлантичної інтеграції.

Головною складовою формування системи цивільно-військових відносин є запровадження *цивільного контролю* над силовими структурами, що визнається однією з головних ознак стабільного політичного режиму в країні, а також демократичної зрілості самого суспільства.

Одним із головних досягнень України у галузі забезпечення такого контролю є створення принципово нової законодавчої та нормативно-правової бази з військових і оборонних питань, яка, зокрема, забезпечує відповідну координацію зусиль суб'єктів державної влади та суспільства. Україна накопичила значний досвід взаємин між цивільною владою та силовими структурами. При цьому основна увага як у міжнародних зобов'язаннях, так і у внутрішніх політичних документах зосереджена насамперед на впровадженні цивільного контролю над ЗС. На законодавчому рівні прийнято низку законодавчих актів (понад 120), що регламентують діяльність ЗС та інших військових формувань України. Створено органи координації і контролю за діяльністю окремих силових структур з боку Президента України, завдяки яким з'явилися важелі управління та керівництва Воєнною організацією держави.

На законодавчому рівні розмежовано повноваження між МО і ГШ, що є головною юридичною передумовою для перетворення Міністерства оборони на орган переважно цивільного управління ЗС України.

Призначення цивільних осіб на ключові міністерські посади в силових структурах розглядається як важливий чинник прийняття виважених обґрунтованих і збалансованих рішень. Але йдеться не про формальне кадрове призначення, а про створення цілісної системи демократичного контролю у державному апараті над сферою безпеки і оборони.

Таким чином, упродовж 2002 р. були закладені принципово нові внутрішні та зовнішні підвалини взаємодії з Альянсом (насамперед рішення РНБО України від 23 травня 2002 року та План дій Україна-НАТО), які дають можливість значно інтенсифікувати процес євроатлантичної інтеграції нашої держави та відкривають шлях до повномасштабного процесу щодо набуття членства у європейських та євроатлантичних структурах безпеки.

Відбувається консолідація гілок виконавчої та законодавчої влади щодо реалізації стратегії євроатлантичного вибору України. Формується широка урядова коаліція стосовно реформування ЗС та здійснення Оборонного огляду. Розпочато здійснення законодавчого забезпечення щодо поглиблення співробітництва України з НАТО.

Але для досягнення поставленої мети - набуття повноправного членства в НАТО потрібно вдосконалити систему державного управління, забезпечити стає економічне зростання, ефективне реформування ЗС та сфери безпеки і оборони загалом, проводити масштабну інформаційну політику серед населення.

Тому необхідний дієвий механізм координації і контролю діяльності органів державної влади з реалізації євроатлантичного курсу України. Цьому сприяли б:

- нова редакція Концепції національної безпеки України, Воєнної доктрини та Закону “Про основні засади зовнішньої політики України”, а також зміни до відповідних законів України з метою створення сприятливих умов для поширення співробітництва з Альянсом, зокрема до нормативно-правових актів, що регламентують порядок отримання, використання та передачі секретної та конфіденційної інформації;

- доопрацювання Державної програми співробітництва України-НАТО на 2001-2004 рр. (ДПС), або розробка нового документу, який повністю врахував би положення Плану дій і Цільового плану на 2003 рік, уточнив механізм здійснення співробітництва і розподіл відповідальності центральних органів влади та створив єдину внутрішньодержавну правову базу для розвитку подальших відносин з Альянсом;

- Закон про державний бюджет на 2004 рік, який передбачав би виділення необхідних коштів на проведення заходів Державної програми співробітництва України-НАТО на 2001-2004 рр. та Цільового плану дій на 2004 рік;

- підготовка фахівців з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, впровадження відповідних наукових дисциплін та академічних курсів у середній і вищій школі, а також в установах післядипломної освіти та підвищення кваліфікації.

З огляду на викладене, можна стверджувати, що імплементація стратегічних рішень України органами виконавчої влади з проблем євроатлантичної інтеграції здійснюється переважно з наростаючими темпами. Але це тільки початок. Ми будемо дуже вдячні країнам - членам НАТО і партнерам за допомогу і поради в контексті означених проблем.

**МЕХАНІЗМ УЗГОДЖЕННЯ ДІЙ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ
ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ УКРАЇНИ
ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ПЛАНУ ДІЙ УКРАЇНА-НАТО**

Г.М. ПЕРЕПЕЛИЦЯ

Я хотів би, перш за все, у своєму виступі подякувати організаторам цієї конференції за можливість виступити перед таким шанованим зібранням.

Як заявлена тема мого виступу на конференції – це механізм координації державних органів і недержавних органів в імплементації Плану дій Україна – НАТО. Я думаю, що ця конференція, в якій ми беремо участь, є цьому добрим початком, оскільки вона організована Національним інститутом проблем міжнародної безпеки, Женевським центром демократичного контролю над збройними силами, Інститутом міжнародних відносин. І це є прикладом координації державних і недержавних установ як у самій країні, так і в міжнародній координації в цьому плані.

Справді, як сказав шановний пан Кріс Доннеллі у своїй доповіді, вступ до НАТО – це не так завдання збройних сил, як завдання всього суспільства. І в цьому процесі роль інститутів цивільного суспільства визначальна. Я хотів би нагадати, що до таких основних інститутів цивільного суспільства належать засоби масової інформації, незалежні, неурядові дослідницькі центри, а також інші неурядові організації. Оскільки вони представляють собою громадянське суспільство, то, очевидно, ми дуже ризикуємо, коли говоримо про таку координацію державних органів з недержавними організаціями. Що ми розуміємо під цією координацією? На скільки така координація може бути ефективна? Як сказав відомий український тележурналіст Євген Глібовицький: “...Якщо ви хочете загубити справу євроатлантичної інтеграції, то тоді треба, щоб державні органи підготували директиву з ідеологічної роботи в засобах масової інформації...” – так, як у старі добрі радянські часи: підготувати директиви, вказівки державним, недержавним органам і мобілізувати населення на цю роботу.

Я думаю, що в цьому відношенні він абсолютно правий, що державні органи не можуть керувати громадськими інститутами. Якщо ми говоримо про

координацію, то під цим потрібно мати на увазі з боку державних органів кілька принципів. Перший принцип – це не заважати громадським інститутам в їх діяльності у галузі євроатлантичної інтеграції. По-друге – сприяти їх діяльності в цій галузі своїми, скажімо, державними ресурсами і своїми можливостями. І третє – це, як не дивно, подальше впровадження демократичного цивільного контролю над силовими структурами, тому що вступ до НАТО і демократичний цивільний контроль – це речі, які нерозривно пов'язані між собою. Впровадження демократичного цивільного контролю над силовими структурами є, з одного боку, вимога НАТО, з другого - якраз та дорога, той напрям, той тунель, ті рамки, які дозволять громадським інститутам реалізувати свої громадські функції у сфері підготовки країни, підготовки населення до вступу в НАТО.

Якщо розглянути, скажімо, конкретніше такі інститути, як: засоби масової інформації, дослідні центри, недержавні, неурядові організації, то, безумовно, в цьому переліку мас-медіа (або засоби масової інформації) мають найбільший вплив на населення. І це показують соціологічні опитування: близько 32% опитуваних переконані в тому, що засоби масової інформації з усіх інших інституцій, державних і недержавних, мають значний вплив на суспільну думку, на населення. Але, якщо розглянути таке питання, чи готові і чи спроможні засоби масової інформації в Україні сприяти підготовці країни і суспільства до вступу в НАТО?, то думаю, що тут є дві великі проблеми.

Перша полягає в тому, що наші засоби масової інформації тиражують старий стереотип НАТО, стереотип недружелюбної організації до України. Чому склався цей стереотип? Це всім відомо. Тому що в радянські часи НАТО розглядався, як агресивний блок, цей стереотип і досі живе, особливо в свідомості старшого покоління. На жаль, непродуманість програм, які ми бачимо по українському телебаченню, так чи інакше, певною мірою сприяють поширенню цього старого міфу про НАТО.

І друга проблема: в суспільстві не існує чіткого усвідомлення про те, що таке сучасне НАТО, саме пересічний громадянин не має інформації про Альянс, тому він не усвідомлює, що вступ в НАТО – це корисно не тільки для України загалом, а це корисно зокрема для нього, як громадянина цієї країни.

Отже, якщо ми хочемо зробити засоби масової інформації ефективним інструментом реалізації політики євроатлантичної інтеграції України, ми маємо

усунути ці причини. І в цьому, на мою думку, полягає і покликання органів державної влади – знищити старий стереотип про НАТО, дати можливість на телевізійних каналах, особливо на державних створювати реальні програми, які віддзеркалюють сучасне НАТО, відображають його перспективу.

І ще одне питання, про яке сьогодні не можна не згадати. Це, на жаль, у нас в країні не вистачає достатньої кількості експертів, достатньої кількості журналістів, які були б компетентні в проблематиці євроатлантичної інтеграції, які мали б об'єктивні знання про НАТО і які могли б висвітлювати, скажімо, з компетентного журналістського погляду позиції НАТО, плани цієї організації, які інтереси має Україна в НАТО, чому вона прагне ввійти до НАТО.

Отже, головне завдання, як мені здається, полягає у висвітленні та руйнуванні старого іміджу НАТО. Як цього можна досягти? Перш за все – демонструвати стандарти життя країн НАТО. Оскільки ми говорили, що усвідомлення необхідності вступу до НАТО проходить через кожную особистість, особистості треба показувати, висвітлювати, як живуть громадяни країн НАТО, які вони мають політичні, економічні, матеріальні та соціальні стандарти. І тоді, безумовно, пересічний громадянин через ті стандарти, які набагато вищі, ніж в Україні і набагато вищі, ніж у Росії, усвідомлюватиме потребу вступу України до НАТО.

До того ж в Україні бракує інформації про НАТО. І не випадково соціальні опитування, які проводилися серед українських громадян, свідчать, що переважна більшість населення взагалі не має ніякої уяви про сучасне НАТО.

Ще я хотів би привернути увагу на формування засобами масової інформації суспільного оптимізму щодо вступу України в НАТО. В цьому плані дуже шкідливий, на мій погляд, міф про те, що НАТО – це дуже добра організація, це організація багатих країн і нам там нічого робити, що НАТО нас ніколи не візьме до своїх лав і тому нам не потрібно взагалі ставити питання про вступ в НАТО: “...У нас є Росія, в якій ми завжди бажані, і тому якщо НАТО нас не бажає, то треба створювати різні інтеграційні об'єднання з Росією”. Безумовно цей міф шкідливий, бо якщо ми так інформуватимемо та формуватимемо позицію соціального оптимізму України щодо вступу до НАТО, то ніколи не досягнемо більше 50%. Треба, щоб наш народ вірив, що ми вступимо до НАТО, треба, щоб він вірив, що нас приймуть у НАТО. І тоді будуть позитивні зрушення.

Для цього необхідно розвінчати ще один міф, я б сказав, такий філософський міф, який коливається між співробітництвом та інтеграцією. І тут, не випадково виникає питання, про це також казав пан А.Грищенко, що ж ми будемо розвивати: співробітництво чи інтеграцію? Безумовно, це пов'язано одне з одним, але суспільна думка має чітко зорієнтуватись: ми маємо вступити до НАТО, а не розвивати співробітництво. Це дуже важливо, тому що НАТО не може розширюватись нескінченно. Після третьої хвилі розширення НАТО може припинити своє розширення, і якщо ми будемо орієнтуватися тільки на співробітництво, то, звичайно, можемо і не встигнути вийти в ці, поки ще відкриті двері НАТО.

І якщо говорити про інші інститути громадянського суспільства як дослідницькі центри, неурядові дослідницькі центри, то перш за все – це Центр євроатлантичного співробітництва, Центр ім. Разумкова; Центр миру, конверсії і міжнародних відносин, Центр армії і конверсії.

Найбільшу активність у цьому плані, безумовно, покладено на Центр Євроатлантичного співробітництва і Центр ім. Разумкова, які справді цілеспрямовано працюють над цією тематикою.

ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД (погляд зі штаб-квартири НАТО)*

Томас ХЛОНЬ

Через демократію до стабільності

Існує велика кількість моделей євроатлантичної інтеграції (тобто інтеграції у НАТО). Однак одне завдання є спільним й фундаментальним для всіх цих моделей. Йдеться про підтримку внутрішніх демократичних трансформацій у всьому Євроатлантичному регіоні та про створення сприятливого для цього міжнародного середовища. Союзні держави бажають сприяти демократії, бо, як свідчить практика, це найефективніший механізм забезпечення внутрішньої стабільності держави, а отже й міжнародної стабільності та миру. Хоча зусилля НАТО мають міжнародне значення, значна їх частина спрямована на внутрішній ринок. Ці зусилля зосереджені на забезпеченні оборони, що є основним завданням НАТО. Але НАТО зацікавлене не лише у тих партнерах, які мають кращі збройні сили. Альянс зацікавлений у тих партнерах, які мають демократично контрольовані, прозоро фінансовані та відповідальні армії, що захищають інтереси демократичних держав. Тому співробітництво з партнерами виходить далеко за рамки воєнної сфери.

Хоча сам по собі План дій не гарантує вступу до НАТО, він є найрозвиненішою моделлю просування євроатлантичної інтеграції (на відміну від інших – вибіркових – програм, які контролює Рада євроатлантичного партнерства/Партнерства заради миру). Тому План дій можна вважати найкращим керівництвом для України під час виконання Плану дій НАТО-Україна, не в останню чергу через те, що у нинішньому його варіанті враховано досвід польської, чеської та угорської інтеграції.

Досвід - як позитивний, так і негативний - свідчить про існування трьох основних умов

вироблення успішної євроатлантичної стратегії:

---

*Погляди, висловлені у цій статті, не обов'язково відображають офіційну позицію Польщі

- підкріплення обраної політики політичною підтримкою та узгодженістю дій;

- відкритість до ЗМІ та діалогу між урядом та суспільством;

- систематична взаємодія організацій та ефективна державна система.

Інтеграція Вишеградської трійки

У світлі всього вищезазначеного, на запитання про те, чи вдало була проведена інтеграція Польщі, Чехії та Угорщини, не можна однозначно відповісти „так” чи „ні”. Однією з причин цієї неоднозначності є те, що багато помилок було виявлено вже після того, як ці три держави приєдналися до Альянсу.

Взагалі занепокоєння тоді ще 16 країн-членів та Штаб-квартири НАТО у Брюсселі щодо вступу трьох країн мало більш політичний, ніж військовий характер. Під великим питанням було те, як три запрошені країни, особливо Польща, проявлять себе у зовнішньополітичних відносинах НАТО, насамперед з Росією. Військовим можливостям трьох країн приділялося набагато менше уваги. Члени НАТО були впевнені, що як тільки нові члени опиняться всередині процесу оборонного планування, вони завдяки відпрацьованому механізму потраплять на вірний шлях до бажаної кінцевої мети. Але в реальності все виявилось набагато складнішим з двох основних причин: дефіцит ресурсів та усталений образ мислення, особливо серед військових. Необхідний тиск щодо проведення реформ у сфері оборони та у секторі безпеки загалом з'явився занадто пізно, тобто вже після прийняття рішення про розширення.

Незважаючи на всі ці недоліки, у самій Польщі процес інтеграції відбувся без політичних перешкод, бо обрана політика була схвалена найвпливовішими політичними партіями країни та суспільством. З іншого боку, ця міцна політична та суспільна підтримка недостатньо швидко знайшла вираження у забезпеченні достатніх фінансових та інших ресурсів (адже варто пам'ятати про змагання за отримання ресурсів у всіх сферах державного реформування).

Незначну участь громадських організацій у реалізації національної стратегії щодо вступу до НАТО (принаймні у Польщі) можна пояснити скоріше слабкістю громадської активності у сферах оборони та безпеки, а не поганим керуванням.

План дій щодо вступу до НАТО

Отже, на першому етапі реалізації Плану дій, який розпочався через 6 місяців після приєднання трьох країн до НАТО, акцент робився на оборонне реформування. Згідно з поглядом більшості країн-членів та штаб-квартири НАТО, більшість реформ має бути здійснена ще до вступу країни до організації. Тиск, який чинився на країни-кандидати на вступ, разом з власним бажанням країн відповідати цим високим очікуванням/стандартам, спричинив появу майже нереальних програм інтеграції. Вони базувалися на застарілих воєнних доктринах, сфокусованих лише на питаннях оборони і не підкріплювалися матеріальними та фінансовими ресурсами. Очевидно, що міністерства фінансів країн-кандидатів на вступ до НАТО мали дуже мало інформації, якщо взагалі її мали, щодо планів, представлених на розгляд Альянсу у першій щорічній програмі національної інтеграції. З часом, на наступних етапах інтеграції, цей підхід „прийняття бажаного за дійсне” змінився більш реальним, не в останню чергу завдяки відкритому, іноді болісно відвертому, але необхідному діалогу й критиці з боку НАТО під час зустрічей у Брюсселі, а також з боку міжнародного військового штабу під час візитів його представників до країн-кандидатів.

Події 11 вересня 2001 р. наклали значний відбиток на процес реалізації Плану дій. Результатом цього стало не так зменшення уваги до оборонного реформування, як посилення уваги до можливостей, необхідних для подолання нових викликів та загроз. Це також посилило увагу до джерел внутрішньої та міжнародної нестабільності, розвитку тероризму, корупції, організованої злочинності та недостатнього контролю експорту зброї. Тому НАТО продовжує вимагати від країн, які вже запрошені до приєднання, представлення графіків здійснення реформ. Тому союзники та генеральний секретар НАТО (під час своїх візитів до запрошених країн) продовжують чинити жорсткий тиск на запрошені країни щодо виконання всіх необхідних для приєднання вимог. Це потребує зусиль багатьох міністерств та відомств країн-кандидатів, а також посилення взаємодії міністерств та залучення зусиль усіх підлеглих організацій.

Апарат НАТО *

“Польща з власного досвіду знає, що цілком можливо приєднатися до НАТО, мобілізувавши відносно невеликі людські та інституційні ресурси. Але

надзвичайно важливо якомога раніше розпочати побудову апарату НАТО. Він має бути створений не у закритих колах, відомствах та відділах, що займаються питаннями розширення. Він повинен мати структуру, подібну до структури головного мозку – нейрони мають численні активні синапси, які зв'язують їх не лише з сусідніми відділами й відомствами, але й з посольствами країни за кордоном. Окрім того, ці синапси мають простягатися за межі міністерства закордонних справ та міністерства оборони Вашої країни, адже інтегруватися до механізмів НАТО має країна загалом. Це вимагає перебудови стандартних механізмів співпраці всередині різноманітних установ та їх зв'язків між собою. Чим швидше справи НАТО стануть звичними справами державного апарату Вашої країни, тим м'якшим буде Ваше входження до НАТО.

Втілення в життя всіх цих завдань є неможливим без уважного пильнування за безпекою інформації. Це величезна та складна проблема. Вона вимагає законодавчих дій, великих організаційних зусиль, наполегливого навчання, технічних ресурсів (систем безпеки), і, не в останню чергу, коштів. Не діючи вірно та вчасно, Ви ризикуєте залишитися сліпими, глухими та паралізованими.

Ключем до успіху є навчання. Йдеться не лише про навчання тих, хто керує процесами інтеграції, а й про навчання політиків, парламентаріїв, законодавців, вищих ешелонів державного апарату. Не варто забувати й про навчання пересічних громадян, навіть з тих регіонів, які нині видаються вкрай далекими від справ НАТО”.

Це Ваша стратегія!

З політичної та емпіричної точки зору євроатлантична інтеграція є перш за все стратегія нації, яка бажає приєднатися, а не стратегією НАТО. Ініціатива завжди має йти від країни, що шукає членства. Альянс не зробить за Вас Вашу роботу, він може лише надати допомогу. Ця допомога може обмежитись оборонним реформуванням, але охоплювати набагато ширше коло бажаних змін. Вибір залишається за Вами.

Але неможливо відкритися до співпраці з НАТО, не відкрившись для критики, визнання навіть тих помилок, які важко визнавати, для відвертого діалогу та обговорення проблем та недоліків. Це вимагає готовності до стійкого

перенесення тиску, а також готовності ділитися таємницями, включаючи державні таємниці.

---

*Уривок взятий з тексту промови Ярослава Сконішки (політичного радника польської делегації у НАТО) „Розширення НАТО – перспективи державного апарату”, виголошеної під час засідання дорадчої групи з питань атлантичної політики у Раді євроатлантичного партнерства, яке відбулося 7-8 квітня 2000 р. у Монтере.

ДОСВІД НІДЕРЛАНДІВ: ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ
(основи політики безпеки Нідерландів і вплив на неї
НАТО та Європейського Союзу)

Т. Ван ден ДОЕЛ

Для мене це велика честь – мати нагоду розповісти про політику безпеки Нідерландів, про взаємодію різних міністерств та відомств, про вплив НАТО та ЄС на нашу політику та про використання досвіду цих організацій у формуванні національного політичного курсу.

Наприкінці свого виступу я також представлю Вам свої пропозиції про створення в Україні Державної ради з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, а також про План дій на 2003 р. щодо вступу в НАТО. Я хотів би розпочати свій виступ з короткої інформації про основи політичної системи Нідерландів.

1. Основи політичної системи Нідерландів

а) Парламентська система

Існує безпосередній зв'язок між демократичністю політичної системи і тим, як уряд регулює свою політику. Парламент Нідерландів – найвищий політичний орган, який обирає народ. Парламент має двопалатну систему і складається з так званих Першої та Другої палати. Найвпливовішою є Друга палата, яка розв'язує повсякденні політичні проблеми. Для прийняття будь-якого закону необхідна згода як Другої, так і Першої палати. Основною діяльністю Першої палати є прийняття законів. Нема жодних обмежень щодо кількості політичних партій, представлених у парламенті. Парламент налічує 150 місць. У 2003 р. у парламенті представлено вісім політичних партій. Уряд складається з коаліції кількох партій, найчастіше двох чи трьох, які формують парламентську більшість. Уряд може управляти країною, доки він має довіру парламенту. Парламент має затверджувати бюджет кожного міністерства, вносить поправки до законів, а також до бюджетів різних міністерств. Уряд справді ділить свою владу з парламентом. Це дуже відрізняється від політичних

систем інших країн, наприклад України або Великобританії, де лише одна партія перебуває у влади й керує країною.

б) Політична рівновага/trias politica

У політичній системі Нідерландів влада розподіляється між багатьма різними органами, що дає змогу говорити про існування справжньої політичної рівноваги. Нідерланди мають так звану децентралізовану систему управління, тобто цивільна влада розподілена між провінціями та муніципалітетами. Уряд так само, як і парламент має законодавчі повноваження. Розслідування та судові переслідування - це компетенція двох окремих органів, що діють незалежно від будь-якого політичного впливу. У своїх діях суддя керується лише законом та юриспруденцією.

в) Юридично зобов'язуюче прийняття рішень у Європейському союзі та його застосування у національному законодавстві

Європейський союз видає багато директив та законів, які мають застосовуватись у національному законодавстві. Коли йдеться про директиви ЄС, усі рішення, прийняті під час проведення міністрами Нідерландів зустрічей у Брюсселі, мають бути заздалегідь ухвалені парламентом. Ця процедура допомагає уникнути випадків, коли парламент вимушений постфактум ухвалювати рішення, які йому не подобаються і які він не може змінити. Практика свідчить про великий проміжок часу від моменту прийняття націями рішення в Брюсселі до моменту відправлення того чи іншого закону до парламенту Нідерландів. Варто зазначити, що ця ситуація, яка дуже типова для Нідерландів, - результат посилення влади парламенту.

2. Підхід Нідерландів до відносин з НАТО та ЄС

Нідерланди – одна з перших країн, яка вступила до НАТО після заснування Альянсу в 1949 році. Впродовж багатьох десятиліть Нідерланди є вірним союзником, на якого можна розраховувати не лише в безхмарні часи, а й в лиху годину. Завдяки тому, що процес прийняття рішень Альянс будує на досягненні консенсусу, навіть така маленька країна, як Нідерланди, є впливовою. Іншим прикладом такої політики може свідчити використання Бельгією права вето. Як вірний союзник НАТО, Нідерланди завжди враховують

думку Альянсу, проводячи свою політику. Рішення НАТО також впливають на парламент країни, громадських діячів та неурядові організації. Регулярні опитування громадської думки свідчать про велику довіру населення до Північноатлантичного альянсу. Політика безпеки Нідерландів повністю узгоджена з політикою НАТО.

Нідерланди також є одним із засновників Європейського економічного співтовариства, яке згодом перетворилося на Європейський союз. Досі економічна та сільськогосподарська політика ЄС найбільше впливала на нашу національну політику. Нині ЄС має найбільший вплив у сфері спільного ринку, в економічній сфері та в сфері охорони кордонів. Спільна зовнішня політика, політика безпеки та оборонна політика ЄС на сьогоднішній день є недостатньо розвиненою. Ситуація з Іраком ще раз це довела. Але це не означає, що угоди стосовно політики оборони, безпеки та експорту зброї, підписані під час багатьох зустрічей на вищому рівні, не повинні застосовуватись у національній політиці країни. Основними відомствами, що займаються цими питаннями, є міністерство європейських справ, міністерство оборони та міністерство економіки.

3. Політика безпеки Нідерландів

Події одинадцятого вересня 2001 р. радикально змінили міжнародне середовище безпеки. Уроки, засвоєні після терористичних нападів, знайшли своє відображення у політиці національної безпеки кожної країни-члена НАТО та ЄС. До подій одинадцятого вересня питання боротьби з тероризмом не були для НАТО пріоритетними. Зважаючи на нещодавні події нашої історії, дуже важко розрізнявати проблеми внутрішньої та зовнішньої безпеки. Численні заходи, вжиті для вирішення цього питання, поки що не призвели до істотних змін у діяльності організаційних структур і не відбилися на розподілі обов'язків між міністерствами. Незважаючи на численні дискусії щодо необхідності створення окремого міністерства безпеки на зразок того, що було створене у США, в Нідерландах продовжують функціонувати структури, що відповідають за безпеку країни. Мені здається, що це не найкраще рішення. Але Нідерланди віддають перевагу наявності кількох взаємопов'язаних структур, аніж зосередженню влади в руках однієї структури. Ми все ще розрізняємо внутрішню безпеку і зовнішню безпеку. За внутрішню безпеку відповідають

міністерство юстиції та міністерство внутрішніх справ. Зовнішні загрози, інформація про які надходить як від НАТО, так і від дружніх країн, перебувають у компетенції міністерства закордонних справ та міністерства оборони.

Основним завданням політики безпеки Нідерландів є охорона власних кордонів та кордонів союзників; сприяння міжнародній стабільності та порядку через співробітництво з НАТО, ЄС, ООН та ОБСЄ. Роль координатора всіх цих сфер політики належить міністерству закордонних справ, яке, крім того, збирає всю інформацію про останні події у цих міжнародних організаціях. Міністерство оборони відповідає за те, щоб збройні сили відповідали стандартам НАТО у галузі військової освіти, підготовки, бойового оснащення та взаємодії. Звичайно, ці завдання мають виконувати сухопутні війська, повітряні сили та військово-морський флот. До того ж, міністерство оборони відповідає за внесок країни у діяльність НАТО, як за миротворчі акції, так і за участь у роботі різноманітних комітетів та комісій.

Після того, як я розповів про зв'язок нашої країни з різноманітними міжнародними організаціями, мені також хотілося б згадати про деякі міжнародні угоди.

Перш за все – угода про контроль над озброєннями. На початку 90-х років ХХ ст. Нідерланди мали власну політику по контролю над озброєннями. Нині наша країна дотримується спільної для всіх членів ЄС політики з контролю над озброєннями. Важливим положенням цієї політики є те, що жодна з країн-членів ЄС не постачає озброєння країнам, що перебувають у зонах можливих конфліктів, а також країнам, які не поважають права людини і міжнародне право. У нашій країні відповідальність за ухвалення ліцензій на експорт, запропонованих міністерством економіки, покладено на міністерство закордонних справ. Ніхто не піддаватиме сумніву необхідність цієї процедури, зважаючи на те, що основною метою політики безпеки Нідерландів є забезпечення міжнародної стабільності та дотримання міжнародного права. Це свідчить про те, що Нідерланди роблять практичний внесок у діяльність таких міжнародних організацій, як НАТО, ООН, ЄС та ОБСЄ. Така політика контролю над озброєннями часто не відповідає інтересам оборонної промисловості, згідно з якими експорт зброї має бути якнайбільший. На практиці це означає, що оборонна промисловість має враховувати обмеження,

які діють в експортній політиці країни. У цьому зв'язку уряд потребує встановлення прозорих правил. Експортна політика контролює не лише озброєння, а й товари стратегічного призначення. Нідерланди мають офіційний документ, в якому перелічено всі товари стратегічного призначення, включаючи товари подвійного використання. Спробую проілюструвати нідерландську політику експорту зброї на такому прикладі: у минулому нідерландські компанії постачали зброю до Індії та Пакистану. Після виникнення конфлікту між цими двома країнами та порушення ними договору про нерозповсюдження ядерної зброї експортувати товари стратегічного призначення до цих країн було заборонено. Звичайно, ми очікуємо, що й інші члени ЄС, а також країни, які хотіли б у майбутньому стати членами ЄС, дотримуватимуться тих самих стандартів та критеріїв.

4. Національні структури та установи

Нідерланди не мають Ради національної безпеки. Ми й досі розрізняємо внутрішню та зовнішню безпеку. За внутрішню безпеку країни відповідають міністр внутрішніх справ та міністр юстиції. Узгоджуючи свої дії один з одним, вони виносять спільні пропозиції на розгляд Ради міністрів. Ключовою допоміжною установою є Генеральне агентство розвідки та безпеки, безпосередньо підпорядковане міністру внутрішніх справ. Поліція у своїй слідчій діяльності підпорядковується міністерству юстиції. Саме міністерство юстиції підтримує зв'язки з Європейською поліцією (Європол). На випадок виникнення надзвичайних ситуацій створено Національний координаційний центр, завданням якого є координація зусиль усіх міністерств та підпорядкованих їм організацій.

Політикою зовнішньої безпеки керує міністр закордонних справ. Його головним партнером є міністр оборони. Основним завданням міністерства закордонних справ є імплементація всіх міжнародних угод у національній політиці. Неважко здогадатися, що основний вплив на національну політику мають НАТО та ЄС. Служба воєнної розвідки відповідає за здійснення країною достатнього внеску до політики безпеки цих організацій. Зокрема, ця служба співпрацює зі спеціальним Об'єднаним комітетом служб розвідки, в якому серед інших представлено Генеральне агентство розвідки та безпеки.

Вплив неурядових організацій є менш відчутним, але іноді вони відіграють важливу роль у процесі прийняття рішень.

5. Демократичний контроль

Усі міністерства та відомства перебувають під демократичним контролем. Це означає, що міністр відповідає за діяльність підвладного йому міністерства і має постійно інформувати парламент про цю діяльність. Навіть розвідувальні служби мають звітувати перед спеціальним комітетом парламенту під час регулярних зустрічей. Лише керівники партій головних фракцій представлені у парламентському комітеті розвідки. Є також незалежна Спостережна рада, яка наглядає за законністю дій розвідувальних служб. Політична влада у демократичних країнах не є необмеженою, її контролюють демократичні організації. Для створення прозорості навіть Служба воєнної розвідки готує щорічний звіт, який надсилає до парламенту. Цей щорічний звіт може за рішенням парламенту передаватися для подальшого обговорення. Аби мати уявлення про те, як це виглядає на практиці, я привіз один із таких звітів, перекладений англійською мовою, і пропоную його для розгляду.

6. Політика безпеки на практиці

Мені хотілося б навести деякі практичні приклади ситуацій, коли НАТО, ЄС або міжнародні угоди можуть впливати на політику безпеки та оборони. Приклад перший: рішення, прийняте під час Празького саміту НАТО щодо створення сил швидкого реагування НАТО. Таке рішення означає, що цивільні службовці відділу безпеки та оборони міністерства закордонних справ у тісному співробітництві з особами, які приймають рішення у міністерстві оборони та з відомством прем'єр-міністра запропонували на розгляд міністрів певні пропозиції. Після досягнення консенсусу ця пропозиція виносить на розгляд ради міністрів для досягнення остаточної угоди. Після цього пропозиція надсилається парламенту. Парламент може винести цю пропозицію на подальше обговорення. Завданням уряду є регулярне надання інформації про розвиток подій. Приклад другий: співробітництво, проведення спільних операцій та в деяких випадках об'єднання військових служб різних країн-членів НАТО, ЄС, у деяких випадках країн, що залучені до програми "Партнерство заради миру", та країн, що мають статус особливого партнерства з НАТО. В

Україні, наприклад, була створена Комісія НАТО-Україна. Почну з прикладу Європейського центру координації повітряних операцій, який має повітряну базу у Нідерландах. Багато країн-членів НАТО та ЄС беруть участь у роботі цього центру. Метою центру є планування та координація використання наявних літаків та підвищення рівня стратегічних можливостей НАТО та ЄС. Окрім того, всі асоційовані члени та країни, що мають статус особливого партнерства, такі, наприклад, як Україна, також можуть брати участь у роботі центру координації. Зважаючи на кількість літаків “Антонов”, які має Україна, вона могла б зробити вагомий внесок у НАТО та ЄС, беручи участь у діяльності центру координації. Це стало б реальним прикладом співпраці країн та цінним внеском українського уряду до європейської системи безпеки.

7. Про створення Державної ради з питань європейської та євроатлантичної інтеграції

Організатори цієї конференції попросили мене також висловити свою думку про президентський указ про створення Державної ради з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України. Я розглядаю цей указ як спробу зробити черговий крок до інтеграції у НАТО та ЄС. Проте, я ставлю собі запитання: чи зможе ця Рада ефективно працювати, зважаючи на її перенасичену та претензійну програму, її склад та розпливчасту структуру. Однією з моїх рекомендацій було б обмежити її завдання й одночасно чіткіше їх визначити. Варто також зазначити відповідальність задіяних сторін. Парламентська система нашої країни не дозволяє участі парламентаріїв в урядових органах. Парламентарії можуть лише висловлювати свою думку щодо результатів діяльності цих органів. Ніхто не може мати незалежну думку, будучи складовою частиною системи. Інтеграція у ЄС та НАТО вимагає не лише енергії, але у багатьох випадках і коштів на створення національних структур та іншу діяльність. Найдемократичнішим було б створення окремого бюджету в рамках загального бюджету задіяних установ. Якщо розглядати Державну раду як керівний комітет, доречно було б створити в його структурі окремі робочі комітети для досягнення тієї чи іншої мети Державної ради, а також створити графік її роботи. Є велика різниця між процесом інтеграції в НАТО і процесом інтеграції в ЄС: різні завдання, мета, ієрархія, масштаб. Тому уряд повинен зробити вибір. Я порадив би розділити ці два процеси, де це

можливо, й поєднувати їх, коли це необхідно. Наприклад, питання місцевих співтовариств абсолютно не пов'язані з інтеграцією в НАТО. Отже, на мою думку, краще було б роз'єднати діяльність Ради, пов'язану з інтеграцією в НАТО й інтеграцією в ЄС. Якщо завданням Ради є досягнення певних цілей, її завданням також є й розподіл цих цілей між різними структурами. Отже, відповідальність має бути розподілена між урядом та його виконавчими структурами.

8. План дій на 2003 р. щодо вступу в НАТО

Цілі, поставлені на 2003 рік, дуже претензійні. Їх виконання вимагатиме багато енергії, й дуже важливо вірно її спрямувати. Якщо Ви штовхатимете машину вперед в той час, коли хтось інший тиснуче на гальма, - це марне витрачання енергії. Мета не в тому, щоб прийняти якомога більше законів або указів, а в тому, щоб організувати адекватне їх виконання. Важливо також, щоб дії виконувалися вчасно й відповідальність була чітко розподілена між визначеними сторонами. Для виконання особливо важливих завдань уряд Нідерландів часто призначає спеціальну оперативну групу. Для ефективного виконання завдань ця група має особливі повноваження. Зважаючи на те, що боротьба з тероризмом стала пріоритетним завданням в усьому світі, я раджу звернути особливу увагу на прийняття та імплементацію законів, пов'язаних саме з цим гострим питанням.

Висновки

Інтеграція до євроатлантичних структур – довгий та непростий процес. Але кожен день, що не позначився черговим кроком вперед, є втраченим днем. Усе починається з політичного волевиявлення. Країни-члени НАТО та ЄС мають бажання сприяти інтеграційним процесам в Україні. Але уряд, парламент та народ України мають виявити своє бажання до інтеграції. Заради безпеки країни дуже важливо якомога швидше вжити всіх необхідних заходів для боротьби з тероризмом. Це має стати пріоритетним завданням Плану дій на 2003 рік.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ РІШЕНЬ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ДОСВІД ШВЕЙЦАРІЇ

Філіп ФЛУРІ

Я думаю, що ми маємо всі необхідні складові для плідної дискусії. Цього ранку ми заслухали виступ Кріса Доннеллі, присвячений темі європейської інтеграції та ролі України у цій інтеграції; ми також заслухали виступ пана Томаса Хлоня про польський досвід та коментар пана Пола Леттенса у дискусії про досвід Естонії щодо вступу до НАТО – обидві країни тепер є членами НАТО; ми також ознайомилися з поглядами пана ван ден Доела, який представляє країну, що є членом НАТО та Європейського союзу багато років.

Але трапляються випадки, коли країна не хоче вступати ні до НАТО, ані до Європейського союзу. І багато швейцарців, які читають газети, все ще вважають, що Україна є такою країною, що не бажає вступати до НАТО та європейського Союзу, а хоче залишатися нейтральною. Що ж тоді? Я вже згадував раніше, що Швейцарія не має встановленої президентом Державної ради з європейської та євроатлантичної інтеграції і цьому є три причини: по-перше, у нас немає президента; по-друге, ми не прагнемо європейської та євроатлантичної інтеграції; і по-третє, ми не віримо у підхід „згори донизу”. Тому Швейцарія ніколи не мала необхідності заснування Державної ради з європейської та євроатлантичної інтеграції. Чим тоді досвід Швейцарії може прислужитися для України? Я сам ставив собі це запитання, коли готувався до виступу. Зазвичай швейцарський досвід здається досить екзотичним. Більшість європейських країн, урядів, держав мають президентську, або, принаймні, прем'єр-міністерську систему правління. Швейцарія – ні. І для того щоб зрозуміти причину, необхідно звернутись до історії нашої країни. Історія Швейцарії – це історія прямої демократії. З самого початку свого існування Швейцарія була конфедерацією міст-держав, або, за відсутності міст, селищ-держав, кожне з яких являло собою окремий кантон. Конфедерація представляла собою оборонну організацію, на зразок того, чим є зараз НАТО. Це була оборонна організація незалежних суб'єктів, яка займалась проблемами безпеки та оборони та вживала необхідних заходів у важкі для Швейцарії часи.

Так тривало аж до французької окупації Швейцарії, коли Наполеон примусив швейцарців об'єднатися у федерацію. Отже, федеральні структури сучасної Швейцарії уходять своїм корінням до вторгнення революційної французької армії. Але те, що залишилося від первісного духу Швейцарії, - це пряма демократія.

Швейцарці переконані, що вони є володарями своєї держави та уряду, що вони самі мають вирішувати питання, які стосуються безпеки країни, політики національної безпеки; вони впевнені, що мають право голосу у прийнятті більшості політичних рішень. Отже, незважаючи на те, що статут швейцарського уряду здається дуже схожим на статут будь-якого іншого європейського уряду, він передбачає існування законодавчої, виконавчої та судової гілок влади. Основна відмінність статуту в тому, що Швейцарія при цьому не має президента. Звичайно, є призначений президент, адже хтось має зустрічати президентів інших країн в аеропорту, коли вони прибувають до Швейцарії з державним візитом. Президент призначається на один рік і є одним із Ради семи міністрів. В країні нема прем'єр-міністра, всі міністри є рівними і приймають рішення колегіально й таємно, - ті рішення, які мають приймати вони, а не народ або органи законодавчої влади. Невідомо, яке рішення було прийняте кожним окремим міністром. Міністр, що був призначений президентом, має дотримуватися спільної думки всіх семи міністрів. Отже, Швейцарія не має президента, прем'єр-міністра, натомість вона має колегіум семи міністрів. Вони представляють провідні політичні партії, тому в нас немає й опозиції – всі провідні партії представлені в уряді. Я ніколи не був членом парламенту й не можу розповісти про свій власний досвід, але раніше я був радником кількох членів парламенту, деякі з моїх найкращих друзів є парламентарями. У прийнятті рішень парламент в основному спирається на електорат.

Отже, як саме приймаються рішення з найважливіших питань політики національної безпеки? Це відбувається наступним чином. Коли йдеться про питання з політики національної безпеки, то міністр оборони скликає спеціальний комітет. Але це не парламентський комітет. Обидві палати парламенту мають комітети з питань оборони, внутрішньої безпеки та зовнішньої політики. Але у цьому випадку міністр оборони не скликатиме жоден з цих комітетів, він сам сформує спеціальний комітет, не підвладний

Міністерству оборони, а під керівництвом одного з визнаних державних діячів, наприклад, колишнього державного секретаря. До комітету входитимуть члени парламенту, представники виконавчої влади, а також представники цивільного та академічного кіл суспільства. Перед комітетом ставиться завдання скласти доповідь про стан політики національної безпеки та її майбутнє. Ця аналітична доповідь може нараховувати близько сотні сторінок і визначає загрози національній безпеці, засоби їх усунення, а також вид збройних сил, сил безпеки, правоохоронних сил тощо, необхідних для боротьби з цими загрозами. Після цього ця аналітична доповідь заслуховується органами як виконавчої, так і законодавчої влади на національному та кантональному рівнях. Після слухань остаточна доповідь передається парламенту. Після обробки даних обидві палати парламенту складають власну доповідь, яка стає офіційною концепцією національної безпеки Швейцарії.

Варто звернути увагу на те, що залучення до створення подібних документів широких кіл суспільства означає величезний витік інформації за час роботи цієї групи експертів. Але так і має бути, адже ми хочемо, щоб люди брали активну участь у цих процесах, тому до створення таких документів залучаються не лише професійні політики, але й експерти з цивільного суспільства, журналісти, жіночі організації. Безперечно, вони радяться з тими організаціями, які представляють, і те, що ми отримуємо в результаті, є справжньою політикою національної безпеки, не продиктованою зверху, а створеною суспільством. Ця політика національної безпеки відображає тривоги та побажання суспільства і це допомагає представникам влади приймати вірні рішення.

Як я згадував раніше, організаційна структура нашого уряду дуже подібна до структури будь-якого іншого європейського уряду. Але так було не завжди й для того, щоб у цьому переконатись, не треба заглиблюватись далеко в історію. Наприклад, ще на початку дев'яностих років ХХ ст. сфера оборони покладалась на міністра оборони, його секретаря та генеральний штаб, який і відповідав значною мірою за політику безпеки та оборони, що не відповідало новоутвореній європейській структурі безпеки. У цьому контексті почали створюватись нові структури в рамках швейцарського Міністерства закордонних справ та Міністерства оборони. Зокрема, в рамках Міністерства оборони була створена нова політична структура. Отже, тепер існує великий

Генеральний секретаріат, який відповідає за наші стосунки з НАТО, ОБСЄ та програму „Партнерство заради миру” в контексті НАТО. Такі саме зміни відбулись також у Міністерстві закордонних справ, подібні структури виникають й у сфері внутрішньої безпеки, юстиції та внутрішніх справ. Генеральний секретаріат також відповідає за політичний контроль воєнної сфери, так би мовити адміністративний контроль, створення прозорості та контроль бюджетної сфери. Але, знову ж таки, цей Генеральний секретаріат був утворений значною мірою через те, що інші країни мають подібну структуру. Це викликає запитання: як нейтральна країна з прямою демократією, яка не прагне до інтеграції, взаємодіє з європейськими структурами безпеки? Країна, яка хоче лише співпраці, або, як це висловив наш колишній міністр закордонних справ, „хоче бути присутньою в нейтралітеті”. При цьому нейтралітет слід розглядати не як мету, а лише як засіб зовнішньої політики Швейцарії.

Отже, як ми співпрацюємо з європейськими структурами? Ми стали членами деяких європейських організацій, навіть не помітивши цього, й тому не було потреби проводити референдум. Наприклад, з перетворенням Конференції з безпеки та співробітництва в Європі на Організацію з безпеки та співробітництва в Європі Швейцарія автоматично стала членом цієї організації. Ми були активними учасниками Конференції, адже швейцарський народ дуже зацікавлений у безпеці та співробітництві, тому негативної реакції народу на те, що Конференція перетворилась на Організацію, не було. Програма „Партнерство заради миру” була представлена як програма технічного співробітництва, отже знову не було необхідності проводити референдум. Міністерство закордонних справ та Міністерство оборони вирішили, що ця програма є програмою воєнно-технічного співробітництва, а не політичної інтеграції, отже не було потреби у проведенні референдуму.

У документі, який ми підписали, зазначено, що Швейцарія бере на себе особливу відповідальність за демократичний контроль збройних сил та сектор безпеки, отже це буде не політичною інтеграцією збройних сил, а їх політичний контроль. У документі також йдеться про те, що Швейцарія братиме активну участь у програмах документації та невійськових навчаннях (політичних та безпекових навчаннях) тощо. Отже, Швейцарія дуже легко й без проведення референдуму стала членом програми „Партнерство заради миру” і нині є її активним членом. Пакт стабільності у Південно-Східній Європі також є не

політичним інструментом, а інструментом технічного співробітництва, ми є також його активним членом. Окрім того, існують і інші організації, які були утворені як у Швейцарії, так і у Нью-Йорку: Організація Бретон Вудс, Міжнародний валютний фонд, ООН. До Організації Бретон Вудс ми приєдналися через дев'ятнадцять років після її утворення, але, знову ж таки, це не було виключно політичним підходом. До Міжнародного валютного фонду ми вступили через п'ятдесят років після його заснування, до ООН ми приєдналися лише минулого року після проведення референдуму. Ми запитали народ, чи хоче він бачити Швейцарію членом ООН і народ відповів „так”. Чи приймає Швейцарія участь у миротворчих операціях ООН? Так. Чи бере Швейцарія участь у миротворчих операціях ООН з застосуванням воєнного контингенту? Ні, бо на референдумі народ висловився проти цього. Отже, ми беремо участь лише у тих миротворчих операціях, які не передбачають застосування воєнної сили. Як нейтральна країна, ми укладаємо двосторонні договори з Європейським союзом. Можливо, для ЄС є досить дивним те, що ми називаємо їх двосторонніми, але Швейцарія наполягає на тому, щоб вони вважалися саме двосторонніми, незважаючи на те, що до ЄС входять близько п'ятдесяти країн, отже їх варто було б називати багатосторонніми договорами, але для Швейцарії вони є двосторонніми. Зокрема, Швейцарія не ввійшла до інтеграційного процесу Європейського союзу.

Виникає два запитання: добре це чи погано, і як це стосується України. Відповідь на перше запитання: звичайно, це добре для Швейцарії, адже це створює умови для побудови прозорості й сприяє розвитку почуття володіння своєю державою. Це почуття розвивається лише тоді, коли люди постійно приймають політичні рішення або принаймні думають про них, вони постійно зважають політичні рішення уряду, пов'язані з зовнішньою політикою держави, у яких вони мають право голосу. З іншого боку, електорат не завжди спроможний прийняти вірне політичне рішення, він не завжди є достатньо обізнаний, технічно та інтелектуально підготовлений для прийняття правильних рішень. І чим складніший стає світ навколо нас, тим складнішими стають політичні рішення, які необхідно приймати. Що це означає для України? Чи може цей досвід стати їй у нагоді? По-перше, щодо географічного чинника: безперечно, географічне положення країни визначає її долю. Географічне положення Швейцарії є набагато вигіднішим, ніж географічне положення

України. Якщо країна розташована у середині Європи, їй набагато легше відмовитись від інтеграції, адже вона, так би мовити, у будь-якому випадку є інтегрованою. Україна перебуває в іншій ситуації. Вона, на жаль, розташована не в серці Європи, а на її узбіччі. З другого боку, я вважаю, що Україні не завадило б почуття володіння своєю державою щодо зовнішньої політики та політики безпеки. Коли я розмовляю з деякими моїми друзями з України, які не є політиками, я помічаю в них відсутність будь-якого бажання торкатись політики. І це не просто пересічні громадяни, це академіки, це люди, які багато подорожували та жили за кордоном. Але вони не вірять в те, що можуть говорити про політику в Україні. Це дуже сумно.

Отже, я думаю, в нас є всі складові для цікавої дискусії. Як дуже частий гість Вашої країни, я тут не для того, щоб критикувати, а для того, щоб показати альтернативні шляхи, які, знову ж таки, необхідно розглядати у їх історичній еволюції.

УПРАВЛІННЯ СЕКТОРОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ – ДОСВІД БОЛГАРІЇ

Анью АНЖЕЛОВ

Вступ

Поняття національної безпеки можна розуміти як у вузькому, так і у виключно широкому сенсі. Використання цього терміну в більш широкому розумінні дає змогу охопити функції та обов'язки майже всіх державних організацій, місцевої адміністрації та муніципалітетів практично у всіх сферах суспільного життя.

Але таке розуміння приховує небезпеку ослаблення та хаотичних змін у розподілі сфер відповідальності між відомствами у виконанні основних для них видів діяльності. Іноді широке розуміння цього поняття може підштовхнути уряди країн до прийняття невірних рішень. Дозвольте мені звернутись до прикладу з сучасного досвіду Болгарії. Нещодавно Вищий адміністративний суд тимчасово припинив одну з найбільших приватизаційних угод – угоду щодо болгарського тютюнового холдингу, відомого як “Bulgartabac”. Намагаючись прискорити процес приватизації й не знайшовши інших можливостей обійти рішення суду щодо конкретного покупця, уряд прийняв законопроект, згідно з яким лише парламент має повноваження приймати рішення про приватизацію п'ятнадцяти найбільших державних компаній, серед яких Болгарський тютюновий холдинг, Болгарська залізниця та Болгарські авіалінії. Ці рішення не можуть бути опротестовані позовами ані відмінені судом. Єдиним мотивом цієї процедури була “виключна важливість цих компаній для національної безпеки”. Законопроект було прийнято незначною більшістю у Національній Асамблеї, але відхилено президентом.

Причиною накладення вето президентом було зовсім інше розуміння поняття “національна безпека”. Вето могло бути скасоване 50% плюс одним голосом парламентарів. Я маю сумніви, що за таких умов уряд зберіг би довіру. Єдиною причиною такої поразки стала відсутність спільного для всіх відомств розуміння національної безпеки.

Питання також у тому, що саме означає для нас поняття “національна безпека” у вузькому розумінні – статус нації або соціальне “почуття безпеки”. Нам відомо, як швидко й глибоко змінюється соціальне почуття безпеки, особливо завдяки діяльності ЗМІ. Сьогодні, й не лише в Болгарії, ми можемо спостерігати зміни в бік небезпечності.

На мою думку, національна безпека є відносно стійким статусом нації. Цей статус характеризують умови, за яких життєво важливі національні інтереси надійно захищені від ризиків та загроз сучасного світу. До таких життєво важливих національних інтересів можуть належати забезпечення територіальної цілісності та національного суверенітету, дотримання фундаментальних прав та свобод громадян. Окрім того, кожна країна має свої інтереси, які залежать від геополітичної ситуації та стратегічного оточення того чи іншого регіону. Їх визначає виконавча влада країни. Досить високий рівень національної безпеки гарантують усі доступні для держави політичні, економічні, інформаційні, юридичні, дипломатичні та воєнні засоби.

Управління сектором національної безпеки – успіхи та помилки Болгарії

Для того щоб управляти будь-якою системою, необхідно спочатку з’ясувати складові цієї систем. Елементи системи національної безпеки (далі – сектору безпеки) слід визначати, використовуючи визначення, наведені вище. Ми також згадували різноманітні засоби, які є інструментами держави, за допомогою яких вона зберігає й гарантує досить високий рівень національної безпеки.

У рамках третього круглого столу Пакту стабільності Південно-Східної Європи було запропоноване визначення сектору безпеки. Згідно з цим визначенням сектор безпеки включає урядові відомства та організації, які мають право застосовувати або пропонувати застосування сили для захисту державної незалежності та територіальної цілісності, захисту життя й майна громадян держави та забезпечення влади закону й громадського порядку в країні. Сектор безпеки також включає організації, які мають право здійснювати демократичний контроль сектору й наглядати за його роботою.

Власне кажучи, я не можу цілком погодитися з тим, що до сектору безпеки варто включати парламент та судову систему, бо тоді нам доведеться також

включити до нього неурядові організації та ЗМІ як засоби цивільного контролю сектору безпеки.

На мою думку, сектор безпеки має складатися з:

- дипломатичної служби;
- збройних сил;
- спеціальних служб (цивільної та воєнної розвідки та контррозвідки, урядової служби зв'язку);
- поліції (включаючи прикордонну, фінансову й митну), а також інших органів юстиції;
- організацій захисту громадян.

Додаючи до цього списку інші елементи, такі як транспортні та будівельні компанії, компанії оборонної промисловості, а також відповідні міністерства, ми ризикуємо ще більше заплутати й без того складну картину.

Чого досягла Болгарія за ці тринадцять років, сім з яких Джеф Саймон справедливо назвав “сімома втраченими роками”? Якими були наші помилки у сфері управління сектором безпеки?

Наша конституція була прийнята у 1991 році. Вона визначає основні обов'язки більшості елементів сектору безпеки, завдання та обов'язки Національної Асамблеї, президента та уряду в здійсненні контролю системи національної безпеки.

Згідно з конституцією, парламент приймає рішення щодо оголошення війни чи укладання миру, відправлення бойових підрозділів й використання болгарських збройних сил за кордоном, а також використання іноземних збройних сил на території Болгарії. За клопотанням президента або Ради міністрів парламент може вводити воєнний стан або надзвичайний стан. Парламент ратифікує як двосторонні, так і багатосторонні міжнародні договори у політичній та воєнній сферах, затверджує оборонний бюджет та бюджет сфери безпеки й здійснює контроль.

Рада міністрів керує внутрішньою та зовнішньою політикою держави, забезпечує громадський порядок та національну безпеку, а також здійснює загальне керування всіма елементами сектору безпеки. Це загальне керування здійснюють три міністерства: оборони, внутрішніх справ, закордонних справ та міністр без портфеля, який відповідає за координацію міжвідомчої діяльності у подоланні наслідків стихійних лих.

Як голова держави, президент є Верховним головнокомандувачем збройних сил. Він призначає воєначальників та командувачів армією й підвищує їх у званні за пропозиціями Ради міністрів. Він очолює Консультативну раду з питань національної безпеки, оголошує війну у випадку збройного нападу на країну або у випадку виникнення надзвичайної ситуації, яка відповідно до міжнародного договору (воєнного чи політичного) потребує негайних дій тоді, коли парламент перебуває на канікулах. У таких випадках необхідно скликати парламент для ухвалення його позиції щодо прийнятого президентом рішення.

Конституція є підґрунтям для розробки окремих законодавчих та адміністративних актів та норм, які використовують у секторі безпеки. Водночас, деякі недоліки, які неминучі для першої демократичної конституції, негативно відбилися на болгарському законодавстві стосовно національної безпеки. Дозвольте мені згадати деякі з них.

По-перше, поняття „збройні сили” у конституції охоплює майже всі елементи сектору безпеки. Цей чинник вплинув на розробку Акту про оборону та збройні сили, введеного в дію у 1995 р., в якому всі спеціальні служби (зокрема, національна служба розвідки, національна служба безпеки та національна служба охорони) були включені до складу збройних сил. Це зробив колишній комуністичний уряд, який тоді перебував у влади, аби зберегти статус кво й використати даний акт як привід для того, щоб не приймати відповідні акти для кожної зі спеціальних служб окремо. Але ця ситуація виявилось вигідною й для наступних урядів аж до наших днів.

По-друге, існувала суттєва невідповідність між статусом президента як Верховного головнокомандувача збройних сил (до складу яких тоді входили всі спеціальні служби) у мирний час та під час війни, і його досить символічною роллю голови держави, позбавленого будь-якої конституційно визнаної президентської влади у мирний час та під час війни. Ця непевність та невідповідність призвели до жахливих, досі не визнаних порушень конституції у статтях Акту про оборону та збройні сили, які надавали президентові додаткових прав. Ці права, особливо ті, які має президент у воєнні часи та за оголошеного стану війни, суперечать правам та обов'язкам уряду, проголошеним у конституції. Акт передбачає, що після оголошення війни або впровадження воєнного стану управління оборонною сферою та збереження

громадського порядку стає обов'язком Верховного головнокомандувача. Саме президент має затверджувати всі стратегічні плани застосування сили, давати накази про мобілізацію та інші приготування країни до війни для проголошення вищого рівня готовності збройних сил, ведення воєнних операцій тощо. Під час війни він створює та очолює Верховне воєнне командування (на зразок радянської “ставки” під час Другої світової війни). Обов'язковими членами командування є прем'єр-міністр, міністри оборони, внутрішніх та закордонних справ, цивільного будівництва та транспорту, а також начальник Генерального штабу. Інших членів може призначати президент. В акті жодним словом не згадано про роль Ради міністрів та збереження чи незбереження нею належних їй прав та обов'язків, ані про подальше її функціонування за цих обставин.

По-третє, у конституції йдеться про існування лише одного колективного органу для дискусій та консультацій з питань національної безпеки. Цей орган – Консультативна рада з питань національної безпеки. До неї входять представники виконавчої та законодавчої влади, а також начальник Генерального штабу. Президент очолює раду й має право запрошувати на її засідання інших осіб на свій вибір.

Як бачимо, конституція Болгарії не передбачає центрального органу з координації та управління діяльністю всіх елементів сектору безпеки. Вочевидь, її творці вважали, що ця роль має належати Раді міністрів. Але здається, що законодавча влада не поділяє цих поглядів. Таке абсолютно фривольне тлумачення конституції створює великий хаос в інституційних відносинах. Конституція мала б докладніше визначати взаємозв'язок державних організацій, відповідальних за національну безпеку.

Оскільки управління сектором безпеки нашої країни офіційно не централізоване, Болгарія також відчуває негативний вплив підпорядкованості спеціальних служб різним організаціям. Тоді як національна служба розвідки та національна служба охорони підпорядковуються президентові, що не визначено у конституції й є спадщиною ранніх часів демократизації країни, національна служба безпеки входить до складу Міністерства внутрішніх справ. Служба воєнної розвідки поділена на дві частини. “Громадська” та технічна служби розвідки підпорядковуються міністрові оборони й об'єднуються у так звану Службу воєнної інформації. Водночас Генеральний штаб Болгарії має так званий Департамент G2. У нашій країні Міністерство оборони та Генеральний

штаб є окремими організаціями. Хоча формально начальник Генерального штабу підпорядковується міністрові оборони та президентові, він має відносну незалежність у своїх діях. Він має право, не радячись з міністром оборони, віддавати накази армії. На протигагу цьому всі міністерські накази та постанови щодо армії мають бути узгоджені з начальником Генерального штабу. На жаль, ми дуже часто говоримо про встановлений контроль над Міністерством оборони, а не про цивільний контроль над збройними силами. Спершу новий уряд включив до своєї програми інтеграцію Генерального штабу до головної адміністрації міністерства оборони, але невдовзі уряд відмовився від цієї ідеї без будь-яких пояснень.

Окреслений вище високий рівень дезінтеграції сектору безпеки й відсутність координації в діяльності його складових частин міг спричинити серйозні проблеми, особливо під час зовнішніх та внутрішніх політичних криз. Розуміючи важливість цієї ситуації, попередній уряд Болгарії спробував заповнити цю прогалину, створивши Раду безпеки під керівництвом прем'єр-міністра. Спочатку до складу Ради входили міністр закордонних справ, міністр оборони, міністр внутрішніх справ, їхні заступники з політичних питань, начальник Генерального штабу, генеральний секретар Міністерства внутрішніх справ й керівники цивільних та воєнних служб розвідки та контррозвідки. Президента у Раді представляв його секретар з питань національної безпеки. Під час кризи у Косові Рада проводила регулярні засідання й, незважаючи на свій консультативний статус, відіграла важливу роль у прийнятті урядом виважених рішень з проблем зовнішньої політики та політики безпеки. Але, як не дивно, прийшовши до влади у 2001 р., новий уряд не використав позитивного досвіду попередників, а заморозив діяльність Ради безпеки.

Гарними прикладами ефективної міжвідомчої діяльності в управлінні сектором безпеки є успішне функціонування Міжвідомчого комітету з питань оборонно-промислового комплексу й мобілізаційної готовності країни, очолюваного віце-прем'єр-міністром та міністром економіки, а також Міжвідомчого комітету з питань інтеграції у НАТО, очолюваного міністрами оборони та закордонних справ.

Варто також зазначити, що внесення змін до конституції є на порядку денному всіх найвпливовіших політичних партій країни. Ці зміни перш за все пов'язані з майбутнім членством Болгарії у НАТО. Це також призведе до змін у

деяких конституційних принципах управління сектором безпеки, що повинно виправити згадані вище помилки.

Для нас, експертів з питань національної безпеки та оборони, дедалі очевиднішою стає необхідність укладання Акту про національну безпеку, в якому враховуватимуться нові вимоги, пов'язані з виникненням нового політичного та стратегічного середовища, та відповідні нові конституційні принципи об'єднаного сектору безпеки. Велика й не передбачувана, як ніколи, загроза тероризму, розповсюдження зброї масового знищення та організована злочинність на національному та міжнародному рівнях у поєднанні з перевагами та проблемами глобалізації вимагають консолідованого та комплексного підходу до забезпечення національної безпеки.

Створення ефективної системи управління сектором безпеки вимагає досягнення чотирьох важливих цілей. Першою ціллю є інтеграція окремих організацій та структур у єдиний сектор безпеки. Другою ціллю є досягнення інтеграції самого сектору безпеки до решти державних та суспільних організацій, структур та відомств. Третьою ціллю є досягнення інтеграції всередині кожної організації й структурах сектору безпеки. Останньою ціллю є інтеграція національного сектору безпеки до сектору безпеки євроатлантичної спільноти.

Згаданий вище Акт про національну безпеку визначатиме: елементи сектору безпеки й порядок їх взаємодії; взаємодію сектору безпеки й інших владних структур та організацій; права та обов'язки законодавчої влади, президента й Ради міністрів щодо управління та демократичного контролю сектору безпеки.

Згідно з постановою парламенту Республіки Болгарія Національна Асамблея наділена законодавчою владою й зобов'язана контролювати органи виконавчої влади, включаючи сектор безпеки. Таким чином, парламентський контроль має розглядатись як ключовий компонент цивільного та демократичного контролю сектору безпеки. Вимоги, які мають бути включені до майбутнього Акту про національну безпеку, посилять механізми контролю. Це, зокрема:

проведення парламентських дебатів та ухвалення парламентом планів Ради міністрів стосовно розвитку організацій та органів сектору безпеки;

забезпечення контролю бюджету організацій та органів сектору безпеки.

Існуючим механізмам сприятимуть такі чинники:

порушення Національною Асамблеєю перед Радою міністрів і президентом питання про надання інформації, в тому числі секретної, про обсяг і структуру бюджету організацій та органів сектору безпеки, яка необхідна для прийняття раціональних та доцільних рішень;

розгляд і обговорення Національною Асамблеєю, як елементом парламентського контролю, щорічного звіту Ради міністрів про використання бюджетних коштів організаціями та органами сектору безпеки. У звітах пропонується подавати інформацію про реалізацію програм, фінансування яких передбачене у бюджеті, а також про використання фондів для досягнення цілей та пріоритетів, встановлених законодавством;

розгляд Комітетами Національної Асамблеї будь-яких важливих ініціатив організацій сектору безпеки й підготовка звітів зі своїми висновками, які можуть бути представлені членам парламенту;

заснування служби омбудсмена з відділами для кожної організації сектору безпеки.

Забезпечення прозорості має бути однією з основних цілей нового Акту про національну безпеку. Прозорості та відкритості сприятиме те, що Національна Асамблея на законних підставах визначає, що будь-яка інформація, вироблена в інтересах державних організацій, є загальнодоступною, якщо про це не існує окремого рішення (наділених владою органів) щодо конкретно визначеного масиву інформації (а не цілої “сфери національної безпеки”, що може бути витлумачено по-різному). Дії наділеного владою органу мають бути чіткими й загальновідомими. Національна Асамблея публікує щорічний звіт про виконання організаціями сектору безпеки зобов’язань про представлення громадськості вироблених нею документів.

Парламентські комітети можуть вимагати проведення незалежної перевірки будь-якої організації сектору безпеки.

Міністри та керівники організацій та органів сектору безпеки регулярно доповідають (на пленарних або закритих засіданнях) Національній Асамблеї або відповідним комітетам про стан національної безпеки й відповідного елементу сектору безпеки. Члени парламентських комітетів можуть ставити цим посадовим особам запитання без попереднього подання їх у письмовій формі.

Парламентські комітети можуть викликати на слухання будь-якого службовця сектору безпеки без попередньої згоди голови відповідної організації.

Особлива увага в Акті має бути приділена інституціоналізації Ради безпеки в самому Кабінеті міністрів. Її статус має бути змінено з консультативного на робочий й вона має бути здатною й уповноваженою приймати політичні рішення з питань національної безпеки та управління повсякденною діяльністю сектору безпеки. Для виконання нових функцій Рада безпеки повинна мати у своєму розпорядженні відповідний штат експертів (групу експертів). Ця група експертів повинна мати досконально визначений статус, місію, завдання та обов'язки, визначені Актом про національну безпеку.

Група експертів має підтримувати Раду безпеки в її роботі. Ефективне функціонування групи експертів Ради безпеки забезпечуватиметься за умови надання їй всілякої підтримки й здійснення координації дій елементів сектору безпеки у розробці широкого кола питань й вироблення потому виваженої політичної лінії для її представлення Раді для подальшого розгляду. Акт має визначати конкретні методи уникнення домінування й небажаної централізації процесу прийняття рішень. Централізація може бути корисною для розвитку політичної сфери й просування важливої стратегії, яка невдовзі може бути представлена найвищим ешелонам влади, але надмірна централізація, навпаки, може зашкодити інтеграції й перекрити доступ до широкого кола знань та альтернатив.

Група експертів повинна мати можливість користуватися інформацією, яка не завжди є доступною для всіх міністерств і елементів сектору безпеки. Голова групи експертів також обійматиме посаду секретаря Ради безпеки й повинен постійно спілкуватися з головою Ради безпеки – прем'єр-міністром.

Консультативна рада з питань національної безпеки, очолювана президентом, має зберегти свої функції консультативного форуму, до якого входить широке коло політичних партій та організацій. Окрім того, вона забезпечуватиме можливість узгодження політичних рішень та позицій з важливих для держави питань, не розширюючи при цьому своїх прерогатив щодо управління сектором безпеки.

На основі Акту про національну безпеку нові закони для кожного елемента сектору безпеки мають бути розроблені та прийняті парламентом. До

цього списку можна включити Акт про управління сектором оборони, Акт про управління збройними силами, Акт про управління національною службою розвідки, Акт про управління національною службою безпеки, Акт про екстрені урядові комунікації, Акт про управління дипломатичними службами, Акт про захист цивільного населення тощо.

Однією з найнеобхідніших умов внутрішньої інтеграції основних організацій сектору безпеки є реальна інтеграція Генерального штабу до Центральної адміністрації Міністерства оборони та набуття ним статусу Оборонного штабу – невід’ємної складової частини Міністерства оборони під керівництвом цивільного міністра оборони.

Висновки

Пропозиції, представлені тут, не відображають офіційної позиції урядових організацій Болгарії. Ці пропозиції щодо змін в управлінні сектором безпеки найближчим часом розглядатимуться в широких академічних колах, відповідних неурядових організаціях, а також в організаціях сектору безпеки. Проблема є надто складною для швидкого й легкого її розв’язання. Але настав час змін. І чим швидше ми їх здійснимо, тим краще.

ЗАКЛЮЧНИЙ ВИСТУП
ЗАСТУПНИКА СЕКРЕТАРЯ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

С.І. ПИРОЖКОВА

Дуже дякую пану Філіпу Флурі за надану можливість виступити на цій конференції, тому що ця конференція, на мій погляд, поглиблює уявлення щодо євроатлантичної інтеграції, з одного боку, для нас самих в Україні і, з другого - чітко презентує досвід Західних країн-членів НАТО і тих країн, які ніколи не будуть в НАТО, наприклад, Швейцарії, хоч я не впевнений, що ніколи, але дуже вірогідно, що ніколи.

Це насамперед досвід країн, які вже є членами НАТО, країн, які нещодавно стали членами НАТО, таких як Польща, і країн, які давно є членами НАТО, як Нідерланди, і країн, які ще тільки готуються стати членами НАТО, як Естонія.

Цей досвід для нас дуже корисний і цікавий, ми маємо враховувати його в своїй діяльності.

Уважно слухаючи з самого початку всі виступи, у мене виникли думки, якими я хотів би поділитися з вами.

Насамперед варто акцентувати увагу на деяких питаннях, які прозвучали сьогодні на конференції.

Дискусія, що розгорнулася на конференції, торкалася багатьох сфер, але, на мою думку, пан Томас Хлонь дуже чітко сформулював позицію тих країн, які готуються до вступу в НАТО. Він назвав принаймні три передумови, які потрібно цим країнам виконати.

По-перше - це політична воля, на якій наголошували і Кріс Доннеллі, і Лі Меррік.

По-друге. Це відкритість перед суспільством і робота з засобами масової інформації.

По- третє – це координація і системна робота з реалізації політичних рішень.

Думаю, ці передумови виразно окреслені і на конференції ми розглядали проблеми євроатлантичної інтеграції України саме у такому контексті.

Пан Хлонь також звернув увагу на те, що євроатлантична інтеграція – це загальне поняття і треба мати чітке розуміння, чого прагне Україна. Не можу погодитися з таким висновком, бо Україна має чітке уявлення щодо євроатлантичної інтеграції, воно сформульовано в Стратегії співробітництва України з НАТО, що прийнята на засіданні РНБОУ 23 травня 2002 року і введена в дію Указом Президента України. Там зазначено, що кінцевою метою співробітництва України з НАТО є повноправне членство України в НАТО. Тобто, ні євроінтеграція, ні євроатлантична інтеграція, а конкретно і предметно – вступ України в НАТО. Це - кінцева мета. Україна прийняла політичне рішення, а тепер, як каже пан Лі Меррік, треба, щоб це політичне рішення запрацювало і реалізувалося. Саме вступ України до НАТО, я не бачу тут ніяких особливих розбіжностей – це кінцева мета євроатлантичної інтеграції України, відповідно до прийнятої стратегії.

Хоча вступ до НАТО не означає, що для цього потрібне тільки рішення РНБОУ. Як сказав сьогодні Євген Марчук, це має вирішувати народ.

Безумовно, необхідно прийняти також низку законодавчих актів, в яких рішення про вступ України до НАТО було б підтверджено і зафіксовано. Треба, мабуть, як у Швейцарії провести референдум з цього питання. Але це, так би мовити, вже інший рівень. А політичне рішення Україна прийняла і тепер йдеться про те, як його реалізувати.

І коли ми планували цю конференцію, то виходили з того, що після засідання Ради національної безпеки і оборони України і Празького саміту, на якому був ухвалений План дій Україна-НАТО, минув певний час. Варто вже з'ясувати як структури державної влади взагалі розуміють це рішення і що роблять конкретно, як це сприймається населенням. Саме на цьому питанні ми хотіли зосередити увагу, щоб провести невеликий моніторинг оцінки ситуації.

Сьогодні також прозвучали тези, пов'язані з тим, треба Україні чи не треба вступати до НАТО, що апарат РНБОУ якимось усувається від цього процесу.

Хочу пояснити, що РНБОУ не може усуватися від цього процесу. Чому? Тому що Рада національної безпеки і оборони України - це конституційний орган і в статті 107 Конституції України, яка присвячена РНБОУ, визначено, що це орган, який координує діяльність міністерств і відомств України у сфері

національної безпеки. Тобто основна функція РНБОУ не виконавча, а координуюча. Тому ми залишаємо за собою цю координуючу функцію, крім того, ми маємо можливість здійснювати також контрольні функції. У процесі реалізації Плану дій Україна-НАТО необхідно також здійснювати і виконавчі функції, тут Уряд має сказати своє слово. Для координації дій міністерств і відомств на рівні виконавчої влади був створений Національний центр з питань євроатлантичної інтеграції, який саме і займеться практичними питаннями узгодження взаємодії між різними міністерствами і відомствами, які задіяні в окремих сферах виконання Плану дій.

А політична воля реалізовуватиметься через Державну Раду, яку очолює Президент України. Він узяв під свій особистий контроль реалізацію європейської та євроатлантичної інтеграції.

Тому я не бачу тут особливих розбіжностей щодо створення цих структур. Вважаю, що це паралельна робота.

Наступне питання. План дій і Оборонний огляд. Так, справді можна було План дій Україна-НАТО підготувати і краще, але він уже існує як документ, що схвалений Комісією Україна-НАТО на рівні послів.

Окрім того Президент України підписав Указ і ввів цей План дій Україна-НАТО як документ, обов'язковий для виконання структурами виконавчої влади нашої держави. Тобто він уже став легітимним щодо всіх наших структур через Указ Президента. Отже, що доробляти в цьому плані? Його треба виконувати. У нас є можливість підготувати Цільовий план на наступний 2004 рік, в якому ми можемо врахувати всі недоліки, допущені у Плані 2003 року. Але План треба виконувати і виконувати якомога швидше і якомога повніше.

Головне питання, на ньому наголошувалося, - це Оборонний огляд. Від результатів проведення Оборонного огляду дуже багато залежить. Тоді буде зрозуміло, чи рухається Україна в напрямі реалізації обраної стратегії і кінцевої мети - вступу до НАТО, чи вона знову, як кажуть, топцює на місці.

Цікаву тему порушували представники ЗМІ. Прозвучала теза, яку я підтримую, що треба не тільки формувати позитивний імідж НАТО, а й руйнувати старий імідж, який ще діє в ментальності нашого населення. Тобто цю роботу повинна проводити в двох напрямках. І як сказав пан Мішель Дюре, треба повернути відповідний оптимізм населенню щодо НАТО.

Порушувалося на конференції і питання, пов'язане з тим, чи відбудеться третє розширення НАТО?. Про це згадував у своєму виступі Вадим Александрович Гречанінов. Він також сказав, що взагалі треба думати чи йти Україні разом з Росією, чи ні.

З цього приводу також виступав і Георгій Корнійович Крючков, який сказав, що не треба протиставляти НАТО і Росію. Я теж погоджуюся з цим, що співробітництво України з Росією повинно сприяти нашій євроатлантичній інтеграції, тобто реалізації наших стратегічних планів, а не навпаки - протиставляти євроатлантичну інтеграцію України чи інтеграцію України з Російською Федерацією.

Хочемо ми цього чи не хочемо, а співробітництво з Росією у нас буде і буде завжди, скільки снуватиме Росія, скільки існуватиме Україна, бо ми сусіди і від цього нікуди не подінемося. Тільки треба взаємодіяти з урахуванням наших власних національних інтересів і виходити з економічної доцільності такої співпраці.

Думаю, що і надалі можна було б продовжувати аналіз того, що тут сьогодні прозвучало, але я особисто з великим задоволенням прослухав виступи, оскільки займаюся цими питаннями не один рік, як на рівні Інституту, так і на рівні апарату РНБОУ, але справді мені було цікаво послухати ваші коментарі, тому що одна справа писати про те, що думаєш, а інша справа слухати, як думають інші про те, над чим працюєш.

Вважаю, що у нас відбулася дуже корисна дискусія, яка сприятиме прискоренню розв'язання тих проблем, які сьогодні ще існують в нашій сфері і про які сьогодні згадував Євген Марчук, зокрема про утворення Комісії по реформі оборонної сфери на рівні уряду, бо саме уряд має вирішувати ці питання. Треба поєднати реформу з фінансовими ресурсами і можливостями, а це завдання уряду, а не Національного центру чи Державної Ради. Це питання прагматичне, це питання фінансового забезпечення, що має бути відображено в бюджеті, без уряду цього ніхто не зробить.

У нас є ще багато невирішених питань. Сподіваюся, що ця конференція додасть більше розуміння до того, що треба робити і ми сприятимемо тому, щоб ваші думки, які тут прозвучали, були вчасно доведені до тих керівників нашої держави, які приймають конкретні рішення, щоб додати того "палива" в той двигун, який повинен постійно рухатися вперед.

Хочу подякувати ще раз особисто пану Філіпу Флурі за його ініціативу співробітничати з нами, тому що Україна і українці дещо, як кажуть, інертні люди і потрібна західна інтенсивність для того, щоб спричинити такі імпульси, аби ми рухалися в правильному напрямі.

Дякую також пану Лі Мерріку, який не тільки імпульси додає, а й постійно нас контролює і питає – Ви це зробили чи ні? Тобто Він дуже зацікавлено вболіває за реалізацію тих забор'язань, які взяла на себе Україна. Я теж йому дякую.

Я вдячний усім, хто взяв участь і виступив на цій конференції. Усі виступи були ґрунтовні і солідні. Вони справді вказують на те, що українська сторона визначила завдання, які треба розв'язувати, і головне – має бажання і політичну волю до їх виконання.

Хочу подякувати представникам дипломатичних установ і посольств, які проявили сьогодні зацікавленість і також виступили, поділилися своїми думками і міркуваннями щодо визначених проблем. Для нас це теж дуже важливо і актуально, бо ми живемо в єдиному світі і для нас важливо знати, як сприймають Україну у світі, зокрема, близькі і віддалені наші сусіди.

Я вдячний співробітникам Національного інституту проблем міжнародної безпеки, які взяли на себе реалізацію практичних завдань щодо проведення цієї конференції.

Дякую всім за увагу.

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про основи національної безпеки України

Цей Закон відповідно до пункту 17 частини першої статті 92 Конституції України (254к/96-ВР) визначає основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності.

Стаття 1. Визначення термінів

національна безпека - захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз

національним інтересам;

національні інтереси - життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток;

загрози національній безпеці - наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України;

Воєнна організація держави - сукупність органів державної влади, військових формувань, утворених відповідно до законів України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем з боку суспільства і безпосередньо спрямована на захист національних інтересів України від зовнішніх загроз;

правоохоронні органи - органи державної влади, на які Конституцією (254к/96-ВР) і законами України покладено здійснення правоохоронних функцій.

Стаття 2. Правова основа національної безпеки

Правову основу у сфері національної безпеки України становлять Конституція (254к/96-ВР), цей та інші закони України, міжнародні договори,

згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання законів інші нормативно-правові акти.

Відповідно до цього Закону розробляються і затверджуються Президентом України Стратегія національної безпеки України і Воєнна доктрина України, доктрини, концепції, стратегії і програми, якими визначаються цільові настанови та керівні принципи воєнного будівництва, а також напрями діяльності органів державної влади в конкретній обстановці з метою своєчасного виявлення, відвернення і нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам України. Стратегія національної безпеки України і Воєнна доктрина України є документами, обов'язковими для виконання, і основою для розробки конкретних програм за складовими державної політики національної безпеки.

Стаття 3. Об'єкти національної безпеки

Об'єктами національної безпеки є:

людина і громадянин - їхні конституційні права і свободи;

суспільство - його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси;

держава - її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність.

Стаття 4. Суб'єкти забезпечення національної безпеки

Суб'єктами забезпечення національної безпеки є:

Президент України;

Верховна Рада України;

Кабінет Міністрів України;

Рада національної безпеки і оборони України;

міністерства та інші центральні органи виконавчої влади;

Національний банк України;

суди загальної юрисдикції;

прокуратура України;

місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування;

Збройні Сили України, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України;

громадяни України, об'єднання громадян.

Стаття 5. Принципи забезпечення національної безпеки

Основними принципами забезпечення національної безпеки є:

пріоритет прав і свобод людини і громадянина;

верховенство права;

пріоритет договірних (мирних) засобів у розв'язанні конфліктів;

своєчасність і адекватність заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам;

чітке розмежування повноважень та взаємодія органів державної влади у забезпеченні національної безпеки;

демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією держави та іншими структурами в системі національної безпеки;

використання в інтересах України міждержавних систем та механізмів міжнародної колективної безпеки.

Національна безпека України забезпечується шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, воєнній, екологічній,

науково-технологічній, інформаційній та інших сферах.

Вибір конкретних засобів і шляхів забезпечення національної безпеки України обумовлюється необхідністю своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам загроз національним інтересам.

Стаття 6. Пріоритети національних інтересів

Пріоритетами національних інтересів України є:

гарантування конституційних прав і свобод людини і громадянина;

розвиток громадянського суспільства, його демократичних інститутів;

захист державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, недопущення втручання у внутрішні справи України;

зміцнення політичної і соціальної стабільності в суспільстві;

забезпечення розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України, гарантування вільного розвитку, використання і захисту російської, інших мов національних меншин України;

створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення;

збереження та зміцнення науково-технологічного потенціалу, утвердження інноваційної моделі розвитку;

забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів; розвиток духовності, моральних засад, інтелектуального потенціалу Українського народу, зміцнення фізичного здоров'я нації, створення умов для розширеного відтворення населення;

інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір та в євроатлантичний безпековий простір; розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу в інтересах України.

С т а т т я 7. Загрози національним інтересам і національній безпеці України

На сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві є:

у зовнішньополітичній сфері:

посягання на державний суверенітет України та її територіальну цілісність, територіальні претензії з боку інших держав;

спроби втручання у внутрішні справи України з боку інших держав;

воєнно-політична нестабільність, регіональні та локальні війни (конфлікти) в різних регіонах світу, насамперед поблизу кордонів України;

у сфері державної безпеки:

розвідувально-підбивна діяльність іноземних спеціальних служб;

загроза посягань з боку окремих груп та осіб на державний суверенітет, територіальну цілісність, економічний, науково-технічний і оборонний потенціал України, права і свободи громадян;

поширення корупції, хабарництва в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності;

злочинна діяльність проти миру і безпеки людства, насамперед поширення міжнародного тероризму;

загроза використання з терористичною метою ядерних та інших об'єктів на території України;

можливість незаконного ввезення в країну зброї, боєприпасів, вибухових речовин і засобів масового ураження, радіоактивних і наркотичних засобів;

спроби створення і функціонування незаконних воєнізованих збройних формувань та намагання використати в інтересах певних сил діяльність військових формувань і правоохоронних органів держави;

прояви сепаратизму, намагання автономізації за етнічною ознакою окремих регіонів України;

у воєнній сфері та сфері безпеки державного кордону України:

поширення зброї масового ураження і засобів її доставки;

недостатня ефективність існуючих структур і механізмів забезпечення міжнародної безпеки та глобальної стабільності;

нелегальна міграція;

можливість втягування України в регіональні збройні конфлікти чи у протистояння з іншими державами;

нарощування іншими державами поблизу кордонів України угруповань військ та озброєнь, які порушують співвідношення сил, що склалося;

небезпечне зниження рівня забезпечення військовою та спеціальною технікою та озброєнням нового покоління Збройних Сил України, інших військових формувань, що загрожує зниженням їх боєздатності;

повільність у здійсненні та недостатнє фінансове забезпечення програм реформування Воєнної організації та оборонно-промислового комплексу України;

накопичення великої кількості застарілої та не потрібної для Збройних Сил України військової техніки, озброєння, вибухових речовин;

незавершеність договірно-правового оформлення і недостатнє облаштування державного кордону України;

незадовільний рівень соціального захисту військовослужбовців, громадян, звільнених з військової служби, та членів їхніх сімей;

у внутрішньополітичній сфері:

порушення з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування Конституції (254к/96-ВР) і законів України, прав і свобод людини і громадянина, в тому числі при проведенні виборчих кампаній, недостатня ефективність контролю за дотриманням вимог Конституції і виконання законів України;

можливість виникнення конфліктів у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в діяльності деяких об'єднань національних меншин та релігійних громад;

загроза проявів сепаратизму в окремих регіонах України;

структурна та функціональна незбалансованість політичної системи суспільства, нездатність окремих її ланок до оперативного реагування на загрози національній безпеці;

в економічній сфері:

істотне скорочення внутрішнього валового продукту, зниження інвестиційної та інноваційної активності і науково-технічного та технологічного потенціалу, скорочення досліджень на стратегічно важливих напрямках інноваційного розвитку;

ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки;

нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, в тому числі фінансової (фіскальної) політики держави;

відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам;

зростання кредитних ризиків;

критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, агропромисловому комплексі, системах життєзабезпечення;

загострення проблеми підтримання в належному технічному стані ядерних об'єктів на території України;

недостатні темпи відтворювальних процесів та подолання структурної деформації в економіці;

критична залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, низькі темпи розширення внутрішнього ринку;

нерациональна структура експорту з переважно сировинним характером та низькою питомою вагою продукції з високою часткою доданої вартості;

велика боргова залежність держави, критичні обсяги державних зовнішнього і внутрішнього боргів;

небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки;

неефективність антимонопольної політики та механізмів державного регулювання природних монополій, що ускладнює створення конкурентного середовища в економіці;

критичний стан з продовольчим забезпеченням населення;

неефективність використання паливно-енергетичних ресурсів, недостатні темпи диверсифікації джерел їх постачання та відсутність активної політики енергозбереження, що створює загрозу енергетичній безпеці держави;

"тінізація" національної економіки;

переважання в діяльності управлінських структур особистих, корпоративних, регіональних інтересів над загальнонаціональними;

у соціальній та гуманітарній сферах:

невідповідність програм реформування економіки країни і результатів їх здійснення визначеним соціальним пріоритетам;

неефективність державної політики щодо підвищення трудових доходів громадян, подолання бідності та збалансування продуктивної зайнятості працездатного населення;

криза системи охорони здоров'я і соціального захисту населення і, як наслідок, небезпечне погіршення стану здоров'я населення; поширення наркоманії, алкоголізму, соціальних хвороб;

загострення демографічної кризи;

зниження можливостей здобуття якісної освіти представниками бідних прошарків суспільства;

прояви моральної та духовної деградації суспільства;
зростання дитячої та підліткової бездоглядності, безпритульності,
бродяжництва;

у науково-технологічній сфері:

наростаюче науково-технологічне відставання України від розвинутих країн;

неефективність державної інноваційної політики, механізмів стимулювання інноваційної діяльності;

низька конкурентоспроможність продукції;

нерозвиненість внутрішнього ринку високотехнологічної продукції та відсутність його ефективного захисту від іноземної технічної і технологічної експансії;

зниження внутрішнього попиту на підготовку науково-технічних кадрів для наукових, конструкторських, технологічних установ та високотехнологічних підприємств, незадовільний рівень оплати науково-технічної праці, падіння її престижу, недосконалість механізмів захисту прав інтелектуальної власності;

відплив учених, фахівців, кваліфікованої робочої сили за межі України;

в екологічній сфері:

значне антропогенне порушення і техногенна перевантаженість території України, зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характерів;

нераціональне, виснажливе використання мінерально-сировинних природних ресурсів як невідновлюваних, так і відновлюваних;

неподоланність негативних соціально-екологічних наслідків Чорнобильської катастрофи;

погіршення екологічного стану водних басейнів, загострення проблеми транскордонних забруднень та зниження якості води;

загострення техногенного стану гідротехнічних споруд каскаду водосховищ на р. Дніпро;

неконтрольоване ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин, матеріалів і трансгенних рослин, збудників хвороб, небезпечних для людей, тварин, рослин і організмів, екологічно необгрунтоване використання генетично змінених рослин, організмів, речовин та похідних продуктів;

неефективність заходів щодо подолання негативних наслідків військової та іншої екологічно небезпечної діяльності;

небезпека техногенного, у тому числі ядерного та біологічного, тероризму; посилення впливу шкідливих генетичних ефектів у популяціях живих організмів, зокрема генетично змінених організмів, та біотехнологій;

застарілість та недостатня ефективність комплексів з утилізації токсичних і екологічно небезпечних відходів;

в інформаційній сфері:

прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації; поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії;

комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм;

розголошення інформації, яка становить державну та іншу, передбачену законом, таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави;

намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації.

С т а т т я 8. Основні напрями державної політики з питань національної безпеки

З урахуванням геополітичної і внутрішньої обстановки в Україні діяльність усіх державних органів має бути зосереджена на прогнозуванні, своєчасному виявленні, попередженні і нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, захисті суверенітету і територіальної цілісності України, безпеки її прикордонного простору, піднесенні економіки країни, забезпеченні особистої безпеки, конституційних прав і свобод людини і громадянина, викоріненні злочинності, вдосконаленні системи державної влади, зміцненні законності і правопорядку та збереженні соціально-політичної стабільності суспільства, зміцненні позицій України у світі, підтриманні на належному рівні її оборонного потенціалу і обороноздатності, радикальному поліпшенні екологічної ситуації.

Основними напрямками державної політики з питань національної безпеки України є:

у зовнішньополітичній сфері - проведення активної міжнародної політики України з метою:

створення сприятливих зовнішньополітичних умов для прогресивного економічного і соціального розвитку України;

запобігання втручанню у внутрішні справи України і відвернення посягань на її державний суверенітет і територіальну цілісність з боку інших держав;

забезпечення повноправної участі України в загальноєвропейській та регіональних системах колективної безпеки, набуття членства у Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору при збереженні добросусідських відносин і стратегічного партнерства з Російською Федерацією, іншими країнами Співдружності Незалежних Держав, а також з іншими державами світу;

сприяння усуненню конфліктів, насамперед у регіонах, що межують з Україною;

участь у міжнародній миротворчій діяльності під егідою ООН, ОБСЄ, інших міжнародних організацій у сфері безпеки;

участь у заходах щодо боротьби з міжнародними організованими злочинними угрупованнями та міжнародним тероризмом, протидія поширенню ядерної та іншої зброї масового ураження і засобів її доставки;

адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

у сфері державної безпеки:

реформування правоохоронної системи з метою підвищення ефективності її діяльності на основі оптимізації структури, підвищення рівня координації діяльності правоохоронних органів, покращення їх фінансового, матеріально-технічного, організаційно-правового і кадрового забезпечення;

зосередження ресурсів і посилення координації діяльності правоохоронних, розвідувальних і контррозвідувальних органів України для боротьби з організованою злочинністю та наркобізнесом;

участь України в міжнародному співробітництві у сфері боротьби з міжнародною злочинністю, тероризмом, наркобізнесом, нелегальною міграцією;

відпрацювання ефективно діючої системи контролю за поставками продукції і технологій оборонного призначення і подвійного використання;

у воєнній сфері та сфері безпеки державного кордону України:

прискорення реформування Збройних Сил України та інших військових формувань з метою забезпечення їх максимальної ефективності та здатності давати адекватну відповідь реальним та потенційним загрозам Україні; перехід до комплектування Збройних Сил України на контрактній основі;

здійснення державних програм модернізації наявних, розроблення та впровадження новітніх зразків бойової техніки та озброєнь;

посилення контролю за станом озброєнь і захищеністю військових об'єктів; активізація робіт з утилізації зброї;

впровадження системи демократичного цивільного контролю над Воєнною організацією та правоохоронними органами держави;

забезпечення соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей;

дотримання угод щодо тимчасового розташування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України;

прискорення процесу делімітації та демаркації кордонів України;

боротьба з організованими злочинними угрупованнями, в тому числі міжнародними, які намагаються діяти через державний кордон України, в пунктах пропуску та виключній (морській) економічній зоні України;

поглиблення транскордонногоспівробітництва з суміжними державами;

у внутрішньополітичній сфері:

забезпечення неухильного додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина, захист конституційного устрою, вдосконалення системи політичної влади з метою зміцнення демократії, духовних та моральних підвалин суспільства;

підвищення ефективності функціонування політичних інститутів влади;

створення дійових, у тому числі судових, механізмів захисту конституційних прав людини і основних свобод;

забезпечення політичної стабільності, громадянського миру та взаєморозуміння в суспільстві, запобігання проявам екстремізму;

забезпечення прозорості в діяльності державних органів, прийнятті управлінських рішень, інформованості населення, зміцнення на цій основі його довіри до владних інститутів;

створення повноцінного, ефективно діючого місцевого і регіонального самоврядування;

формування і вдосконалення політико-правових, соціально-економічних та духовно-культурних засад етнонаціональної стабільності, відпрацювання ефективних механізмів узгодження інтересів етнічних спільнот та розв'язання міжнаціональних суперечностей;

забезпечення міжконфесійної стабільності та запобігання конфліктним загостренням на релігійній основі, недопущення протистояння різних церков, у тому числі щодо розподілу сфер впливу на території України;

в економічній сфері:

забезпечення умов для сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності національної економіки;

прискорення прогресивних структурних та інституціональних змін в економіці, поліпшення інвестиційного клімату, підвищення ефективності інвестиційних процесів;

стимулювання випереджувального розвитку наукоємних високотехнологічних виробництв;

вдосконалення антимонопольної політики;

створення ефективного механізму державного регулювання природних монополій;

подолання "тінізації" економіки через реформування податкової системи, оздоровлення фінансово-кредитної сфери та припинення відпливу капіталів за кордон, зменшення позабанківського обігу грошової маси;

забезпечення збалансованого розвитку бюджетної сфери, внутрішньої і зовнішньої захищеності національної валюти, її стабільності, захисту інтересів вкладників, фінансового ринку;

здійснення виваженої політики внутрішніх та зовнішніх запозичень;

забезпечення енергетичної безпеки на основі сталого функціонування і розвитку паливно-енергетичного комплексу, в тому числі послідовного і активного проведення політики енергозбереження та диверсифікації джерел енергозабезпечення;

забезпечення продовольчої безпеки;

захист внутрішнього ринку від недоброякісного імпорту - поставок продукції, яка може завдавати шкоди національним виробникам, здоров'ю людей та навколишньому природному середовищу;

посилення участі України у міжнародному поділі праці, розвиток експортного потенціалу високотехнологічної продукції, поглиблення інтеграції у європейську і світову економічну систему та активізація участі в міжнародних економічних і фінансових організаціях;

у науково-технологічній сфері:

посилення державної підтримки розвитку пріоритетних напрямів науки і техніки як основи створення високих технологій та забезпечення переходу економіки на інноваційну модель розвитку, створення ефективної системи інноваційної діяльності в Україні;

поетапне збільшення обсягів бюджетних видатків на розвиток освіти і науки, створення умов для широкого залучення в науково-технічну сферу позабюджетних асигнувань;

створення економічних і суспільно-політичних умов для підвищення соціального статусу наукової та технічної інтелігенції;

забезпечення необхідних умов для реалізації прав інтелектуальної власності;

забезпечення належного рівня безпеки експлуатації промислових, сільськогосподарських і військових об'єктів, споруд та інженерних мереж;

в екологічній сфері:

здійснення комплексу заходів, які гарантують екологічну безпеку ядерних об'єктів і надійний радіаційний захист населення та довкілля, зведення до мінімуму впливу наслідків аварії на Чорнобильській АЕС;

впровадження у виробництво сучасних, екологічно безпечних, ресурсо- та енергозберігаючих технологій, підвищення ефективності використання природних ресурсів, розвиток технологій переробки та утилізації відходів;

поліпшення екологічного стану річок України, насамперед басейну р. Дніпро, та якості питної води;

запобігання забрудненню Чорного та Азовського морів та поліпшення їх екологічного стану;

стабілізація та поліпшення екологічного стану в містах і промислових центрах Донецько-Придніпровського регіону;

недопущення неконтрольованого ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин і матеріалів, збудників хвороб, небезпечних для людей, тварин, рослин, організмів;

реалізація заходів щодо зменшення негативного впливу глобальних екологічних проблем на стан екологічної безпеки України, розширення її участі у міжнародному співробітництві з цих питань;

у соціальній та гуманітарній сферах:

істотне посилення соціальної складової економічної політики, реальне підвищення життєвого рівня населення, передусім на основі піднесення вартості оплати праці, своєчасної виплати заробітної плати та гарантованих законом соціальних виплат, посилення цільової спрямованості матеріальної підтримки, зниження рівня безробіття;

створення умов для подолання бідності і надмірного майнового розшарування в суспільстві;

збереження та зміцнення демографічного і трудових ресурсного потенціалу країни;

подолання кризових демографічних процесів;

створення ефективної системи соціального захисту людини, охорони та відновлення її фізичного і духовного здоров'я, ліквідації алкоголізму, наркоманії, інших негативних явищ;

ліквідація бездоглядності, безпритульності та бродяжництва серед дітей і підлітків;

в інформаційній сфері:

забезпечення інформаційного суверенітету України;

вдосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом створення нормативно-правових та економічних передумов для розвитку національної інформаційної інфраструктури та ресурсів, впровадження новітніх технологій у цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну;

активне залучення засобів масової інформації до боротьби з корупцією, зловживаннями службовим становищем, іншими явищами, які загрожують національній безпеці України;

забезпечення неухильного дотримання конституційного права громадян на свободу слова, доступу до інформації, недопущення неправомірного втручання

органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції;

вжиття комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору та протидії монополізації інформаційної сфери України.

С т а т т я 9. Повноваження суб'єктів забезпечення національної безпеки

Відповідно до Конституції (254к/96-ВР) і законів України:

Президент України як глава держави, гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України (254к/96-ВР), прав і свобод людини і громадянина, Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України і Голова Ради національної безпеки і оборони України здійснює загальне керівництво у сферах національної безпеки та оборони України;

Верховна Рада України в межах повноважень, визначених Конституцією України (254к/96-ВР), визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики, основи національної безпеки, формує законодавчу базу в цій сфері, схвалює рішення з питань введення надзвичайного і воєнного стану, мобілізації, визначення загальної структури, чисельності, функцій Збройних Сил України та інших військових формувань, створених відповідно до законів України;

Рада національної безпеки і оборони України координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сферах національної безпеки і оборони; з урахуванням змін у геополітичній обстановці вносить Президенту України пропозиції щодо уточнення Стратегії національної безпеки України та Воєнної доктрини України;

Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, обороноздатності, національної безпеки України, громадського порядку і боротьби із злочинністю;

Національний банк України відповідно до основних засад грошово-кредитної політики визначає та проводить грошово-кредитну політику в інтересах національної безпеки України;

міністерства, Служба безпеки України та інші центральні органи виконавчої влади в межах своїх повноважень забезпечують виконання передбачених Конституцією (254к/96-ВР) і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України завдань, здійснюють реалізацію концепцій, програм у сфері національної безпеки, підтримують у стані готовності до застосування сили та засоби забезпечення національної безпеки;

місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування забезпечують вирішення питань у сфері національної безпеки, віднесених законодавством до їхньої компетенції;

Воєнна організація держави забезпечує оборону України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності кордонів; протидіє зовнішнім загрозам воєнного характеру;

правоохоронні органи ведуть боротьбу із злочинністю і протидіють тероризму, забезпечують захист і врятування населення в разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного і природного характерів;

суди загальної юрисдикції здійснюють судочинство у справах про злочини, що завдають шкоди національній безпеці України;

прокуратура України здійснює повноваження у сфері національної безпеки України відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) та Закону України "Про прокуратуру України" (1789-12);

громадяни України через участь у виборах, референдумах та через інші форми безпосередньої демократії, а також через органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які вони

обирають, реалізують національні інтереси, добровільно і в порядку виконання конституційних обов'язків здійснюють заходи, визначені законодавством України щодо забезпечення її національної безпеки;

як безпосередньо, так і через об'єднання громадян привертають увагу суспільних і державних інститутів до небезпечних явищ і процесів у різних сферах життєдіяльності країни; у законний спосіб і законними засобами захищають власні права та інтереси, а також власну безпеку.

Стаття 10. Основні функції суб'єктів забезпечення національної безпеки України

Основними функціями суб'єктів забезпечення національної безпеки є:

вироблення і періодичне уточнення Стратегії національної безпеки України і Воєнної доктрини України, доктрин, концепцій, стратегій і програм у сфері національної безпеки, планування і

здійснення конкретних заходів щодо протидії і нейтралізації загроз національним інтересам України;

створення нормативно-правової бази, необхідної для ефективного функціонування системи національної безпеки;

удосконалення її організаційної структури;

комплексне кадрове, фінансове, матеріальне, технічне, інформаційне та інше забезпечення життєдіяльності складових (структурних елементів) системи;

підготовка сил та засобів суб'єктів системи до їх застосування згідно з призначенням;

постійний моніторинг впливу на національну безпеку процесів, що відбуваються в політичній, соціальній, економічній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній, воєнній та інших сферах, релігійному середовищі, міжетнічних стосунках;

прогнозування змін, що відбуваються в них, та потенційних загроз національній безпеці;

систематичне спостереження за станом і проявами міжнародного та інших видів тероризму;

прогнозування, виявлення та оцінка можливих загроз, дестабілізуючих чинників і конфліктів, причин їх виникнення та наслідків прояву;

розроблення науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень з метою захисту національних інтересів України;

запобігання та усунення впливу загроз і дестабілізуючих чинників на національні інтереси;

локалізація, деескалація та врегулювання конфліктів і ліквідація їх наслідків або впливу дестабілізуючих чинників;

оцінка результативності дій щодо забезпечення національної безпеки та визначення витрат на ці цілі;

участь у двосторонньому і багатосторонньому співробітництві в галузі безпеки, якщо це відповідає національним інтересам України;

спільне проведення планових та оперативних заходів у рамках міжнародних організацій та договорів у галузі безпеки.

С т а т т я 11. Контроль за здійсненням заходів щодо забезпечення національної безпеки

Контроль за реалізацією заходів у сфері національної безпеки здійснюється відповідно Президентом України, Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Радою національної безпеки і оборони України в межах їх повноважень, визначених Конституцією (254к/96-ВР) і законами України.

С т а т т я 12. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

2. З набранням чинності цим Законом втрачає чинність Концепція (основи державної політики) національної безпеки України, схвалена Постановою Верховної Ради України від 16 січня 1997 року (3/97-ВР) (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., N 10, ст. 85; 2001 р., N 9, ст. 38).

Президент України

Л.КУЧМА

м. Київ,

19 червня 2003 року

N 964-IV

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави

Цей Закон з метою захисту національних інтересів України, утвердження і зміцнення конституційних засад демократичної, правової держави у сфері цивільно-військових відносин, забезпечення прав і свобод людини та відповідно до міжнародних зобов'язань, взятих Україною, визначає правові засади організації і здійснення демократичного цивільного контролю над Збройними Силами України та іншими утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями, а також над правоохоронними органами держави.

Розділ I

ОСНОВИ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАД ВОЄННОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ І ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВИ

Стаття 1. Визначення основних термінів

Наведені в цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

цивільно-військові відносини - сукупність правових взаємовідносин між суспільством та складовими частинами Воєнної організації держави, які охоплюють політичні, фінансово-економічні, соціальні та інші процеси у сфері національної безпеки і оборони;

Воєнна організація держави - охоплена єдиним керівництвом сукупність органів державної влади, військових формувань, утворених відповідно до Конституції (254к/96-ВР) і законів України, діяльність яких перебуває під демократичним контролем суспільства і відповідно до Конституції та законів України безпосередньо спрямована на вирішення завдань захисту інтересів держави від зовнішніх та внутрішніх загроз;

правоохоронні органи - державні органи, які відповідно до законодавства здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції;

демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією та правоохоронними органами держави (далі - цивільний контроль) - комплекс здійснюваних відповідно до Конституції (254к/96-ВР) і законів України

правових, організаційних, інформаційних заходів для забезпечення неухильного дотримання законності й відкритості в діяльності всіх складових частин Воєнної організації та правоохоронних органів держави, сприяння їхній ефективній діяльності і виконанню покладених на них функцій, зміцненню державної та військової дисципліни.

Стаття 2. Основні завдання цивільного контролю

Цивільний контроль має забезпечувати:

пріоритет політичних підходів до вирішення питань військового будівництва, спрямування діяльності всіх складових частин Воєнної організації та правоохоронних органів на реалізацію визначених засадами внутрішньої і зовнішньої політики завдань у сфері національної безпеки і оборони, правоохоронної діяльності з метою становлення і розвитку громадянського суспільства та зміцнення конституційного правопорядку в державі, здійснення визначених Конституцією України (254к/96-ВР) функцій у сфері національної безпеки, оборони та зміцнення громадського порядку;

дотримання законності в діяльності всіх складових частин Воєнної організації та правоохоронних органів держави;

підтримання політичної стабільності в суспільстві, створення умов, які унеможливають використання Збройних Сил України та інших військових формувань, правоохоронних органів для обмеження прав і свобод громадян або з метою повалення конституційного ладу, усунення органів влади чи перешкоджання їх діяльності, а також в інтересах окремих осіб, політичних партій, громадських організацій;

попередження та недопущення порушень конституційних прав і свобод, захист законних інтересів громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України, інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів України, та у правоохоронних органах, осіб, звільнених з військової служби, а також членів їхніх сімей;

урахування громадської думки, пропозицій громадян та громадських організацій при обговоренні й ухваленні рішень з питань діяльності Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів та посадових осіб у сфері оборони, національної безпеки, зміцнення громадського порядку і законності;

виділення відповідно до законів у необхідних обсягах і раціональне використання бюджетних коштів, спрямовуваних на утримання і функціонування Воєнної організації та правоохоронних органів держави, зокрема на реформування Збройних Сил України;

використання за цільовим і функціональним призначенням державного майна, переданого в управління Збройними Силами України та іншим військовим формуванням, а також правоохоронним органам;

своєчасне, повне і достовірне інформування органів державної влади та суспільства про діяльність Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів, забезпечення її відповідності вимогам Конституції (254к/96-ВР) і законів України, нормам міжнародного права, реальній військовополітичній і криміногенній обстановці, завданням забезпечення надійної оборони і безпеки держави, зміцнення громадського порядку.

Стаття 3. Правові основи цивільного контролю

Правовими основами цивільного контролю над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави є Конституція України (254к/96-ВР), цей та інші закони України, а також міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Стаття 4. Принципи здійснення цивільного контролю

Цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави здійснюється на основі:

верховенства права, неухильного дотримання вимог законодавства, яким регулюються цивільно-військові відносини, діяльність Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів;

розмежування функцій і повноважень політичного керівництва Воєнною організацією держави і правоохоронною діяльністю та професійного військового управління Збройними Силами України, іншими військовими формуваннями, правоохоронними органами, унеможливлення дублювання їхніх функцій;

взаємодії й відповідальності органів державної влади та органів військового управління і правоохоронних органів у межах, визначених

законодавством, за здійснення оборонної політики та політики у справі зміцнення законності й громадського порядку, за своєчасне і всебічне матеріально-фінансове забезпечення Збройних Сил України, інших складових частин Воєнної організації, правоохоронних органів держави для виконання покладених на них функцій;

деполітизації та деідеологізації контролю. Службові (посадові) особи, здійснюючи згідно із цим Законом функції контролю у сфері оборони і безпеки держави та правоохоронної діяльності, не можуть бути зв'язані рішеннями політичних партій чи

громадських організацій;

прозорості видатків на національну безпеку і оборону, правоохоронну діяльність, утилізацію та ліквідацію озброєнь, попередження і ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій;

здійснення діяльності Збройних Сил України, інших військових формувань на принципах єдиноначальництва і суворої дисципліни;

відкритості для суспільства інформації про діяльність Збройних Сил України та інших складових частин Воєнної організації, правоохоронних органів держави, яка не становить державну таємницю, з урахуванням визначеної законами специфіки

державних правоохоронних органів;

відповідальності посадових осіб за своєчасність, повноту і достовірність інформації, що надається, та за реагування на звернення громадян, громадських організацій, виступи засобів масової інформації;

судового захисту прав суб'єктів цивільного контролю.

Стаття 5. Предмет цивільного контролю

Предметом цивільного контролю у сфері оборони і безпеки, правоохоронної діяльності держави є:

обґрунтованість рішень державних органів з військових питань та питань правоохоронної діяльності з точки зору відповідності їх засадам внутрішньої і зовнішньої політики, міжнародним зобов'язанням України за укладеними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

хід виконання програм реформування Збройних Сил України, інших військових формувань, зокрема програм переведення Збройних Сил України на

контрактну форму комплектування особовим складом, вирішення проблем соціальної і професійної адаптації військовослужбовців, які підлягають звільненню або звільнені в запас чи у відставку, забезпечення їх житлом та конверсії колишніх військових об'єктів, військового, військово-політичного та військово-технічного співробітництва з іншими державами та міждержавними союзами, створення і розвитку виробництва нових видів озброєнь та військової техніки, конверсії оборонних підприємств і виробництв, відчуження і реалізації військового майна, приватизації підприємств, що віднесені до сфери управління Міністерства оборони України та інших центральних органів виконавчої влади, інших загальнодержавних програм у сфері оборони і національної безпеки, правоохоронної діяльності;

формування і реалізація кадрової політики в цих сферах;

стан військово-патріотичного виховання молоді, підготовка громадян до захисту Батьківщини;

питання експорту та імпорту озброєнь та військової техніки;

дотримання вимог Конституції (254к/96-ВР) та законів України стосовно прав і свобод громадян, які перебувають на службі в Збройних Силах України, інших військових формуваннях, правоохоронних органах, стану правової і соціальної захищеності осіб, які підлягають призову на військову службу, проходять військову службу або знаходяться в запасі, а також звільнених з військової служби та членів їхніх сімей;

формування, затвердження і використання визначених законом про Державний бюджет України видатків на потреби оборони, національної безпеки, правоохоронної діяльності; дотримання бюджетного законодавства в цих сферах;

формування, фінансове забезпечення і виконання оборонного замовлення, планів мобілізаційної підготовки і мобілізації, заходів щодо утилізації та ліквідації озброєнь, попередження надзвичайних ситуацій та подолання їх наслідків;

участь підрозділів Збройних Сил України в міжнародних миротворчих операціях і антитерористичних діях, спільних військових навчаннях та інших акціях у рамках міжнародного військового та військово-технічного співробітництва;

дотримання законів України при вирішенні питань про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України та під час перебування їх на її території;

дотримання законності при розгляді органами державної влади, військовими посадовими особами звернень і скарг військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби, та членів їхніх сімей.

С т а т т я 6. Система та суб'єкти цивільного контролю

Система цивільного контролю над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави складається з:

парламентського контролю;

контролю, здійснюваного Президентом України;

контролю з боку органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

контролю з боку судових органів та нагляду з боку органів прокуратури;

громадського контролю.

Суб'єктами цивільного контролю над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави є:

Верховна Рада України;

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;

Президент України;

Рада національної безпеки і оборони України;

Кабінет Міністрів України;

центральні та місцеві органи виконавчої влади в межах повноважень, визначених законом;

органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом;

прокуратура України;

судові органи України;

громадяни України та громадські організації, утворювані відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) для здійснення та захисту прав і свобод громадян та задоволення їхніх політичних, економічних, соціальних, культурних інтересів;

засоби масової інформації.

Стаття 7. Особливості та обмеження у здійсненні контролю

Суб'єкти цивільного контролю здійснюють свої повноваження у сфері контролю з дотриманням встановленого законодавством України режиму доступу до інформації, яка віднесена до державної таємниці, а також обмежень, встановлених законом для захисту стратегічних інтересів держави, у тому числі в разі введення надзвичайного і воєнного стану.

Оперативні та мобілізаційні плани Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів, оперативно-розпорядчі дії їх посадових осіб контролю з боку громадян та громадських організацій не підлягають.

Контроль за діяльністю Служби безпеки України, розвідувальних і контррозвідувальних органів України, оперативних підрозділів, які проводять оперативно-розшукову діяльність, а також підрозділів дінання та досудового слідства здійснюється з дотриманням вимог законів України "Про Службу безпеки України" (2229-12), "Про розвідувальні органи України" (2331-14), "Про контррозвідувальну діяльність" (374-15), "Про оперативно-розшукову діяльність" (2135-12), "Про Військову службу правопорядку в Збройних Силах України" (3099-14), інших законів та Кримінально-процесуального кодексу України (1001-05, 1002-05, 1003-05).

Розділ II

ПАРЛАМЕНТСЬКИЙ КОНТРОЛЬ

Стаття 8. Повноваження Верховної Ради України в здійсненні контролю над Воєнною організацією та правоохоронними органами держави

Верховна Рада України, реалізуючи установчі й законодавчі функції та здійснюючи парламентський контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави, відповідно до Конституції України (254к/96-ВР):

визначає засади внутрішньої і зовнішньої політики;

визначає основи національної безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення громадського правопорядку;

затверджує загальну структуру, чисельність, визначає функції Збройних Сил України, Служби безпеки України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, Міністерства внутрішніх справ України;

визначає основи правового і соціального захисту та види пенсійного забезпечення військовослужбовців;

при затвердженні Державного бюджету України визначає розмір витрат на забезпечення оборони, державної безпеки України і громадського порядку із зазначенням конкретного спрямування бюджетних асигнувань;

розглядає за поданням Кабінету Міністрів України і затверджує загальнодержавні програми реформування та розвитку Збройних Сил України, правоохоронних органів, вирішення соціальних проблем, а також інші програми, що стосуються оборони і безпеки держави, програми військового, військово-політичного та військово-технічного співробітництва з іншими державами та міждержавними союзами;

при обговоренні звітів і доповідей Кабінету Міністрів України про виконання Державного бюджету України розглядає стан і доцільність використання бюджетних коштів, виділених на потреби національної оборони, забезпечення державної безпеки і громадського порядку;

обговорює хід реформування Збройних Сил України, інші питання функціонування Воєнної організації та правоохоронних органів держави у форматі "Дня Уряду України" та на парламентських слуханнях;

визначає порядок збереження державної таємниці при інформуванні громадськості про діяльність Воєнної організації і правоохоронних органів держави;

визначає правовий режим державного кордону України;

визначає правовий режим воєнного і надзвичайного стану, зон надзвичайної екологічної ситуації та затверджує укази Президента України про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, про загальну або часткову мобілізацію, про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації;

оголошує за поданням Президента України стан війни та укладення миру і схвалює рішення Президента України про використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України;

схвалює рішення про надання військової допомоги іншим державам, про направлення підрозділів Збройних Сил України до іншої держави, у тому числі для участі в міжнародних миротворчих операціях і антитерористичних діях, та про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України;

надає згоду на обов'язковість міжнародних договорів України, в тому числі тих, що безпосередньо стосуються Воєнної організації держави і правоохоронної діяльності.

С т а т т я 9. Повноваження парламентських комітетів і спеціальних комісій у здійсненні контролю

Відповідно до Конституції (254к/96-ВР) і законів України комітети:

аналізують хід виконання ухвалених Верховною Радою України законів і постанов у сфері національної безпеки і оборони, охорони громадського порядку і боротьби із злочинністю, інформують з цих питань та вносять у встановленому порядку на розгляд Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України

пропозиції щодо вирішення наявних у цих сферах проблем та усунення причин, що їх породжують;

періодично інформують громадськість, у тому числі через засоби масової інформації, про свою діяльність.

Для вивчення, підготовки і попереднього розгляду окремих питань у сфері національної безпеки, оборони, правоохоронної діяльності Верховна Рада України в межах своїх повноважень може створювати тимчасові спеціальні комісії, а для проведення розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес, - тимчасові слідчі комісії, які діють у порядку, встановленому законом.

С т а т т я 10. Повноваження народних депутатів України в здійсненні контролю

Народні депутати України відповідно до Конституції (254к/96-ВР) і законів України:

здійснюють право законодавчої ініціативи щодо правового регулювання проблем національної безпеки і оборони, правоохоронної діяльності;

беруть участь в обговоренні законопроектів та інших питань, пов'язаних з обороною і безпекою держави, правоохоронною діяльністю, на засіданнях Верховної Ради України, "Днях Уряду України", парламентських слуханнях, у парламентських комітетах і комісіях;

звертаються на сесії Верховної Ради України із запитом з питань національної безпеки і оборони, боротьби із злочинністю до керівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування, у тому числі до посадових осіб Збройних Сил України та інших військових формувань, правоохоронних органів, які зобов'язані у встановлений законом термін повідомити народного депутата України про результати розгляду його запиту.

Стаття 11. Контроль за додержанням конституційних прав і свобод військовослужбовців

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, здійснюючи повноваження, визначені Конституцією України (254к/96-ВР), цим та іншими законами України:

перевіряє за своєю ініціативою чи за дорученням Верховної Ради України або за зверненням громадянина чи громадської організації стан додержання конституційних прав і свобод осіб, які підлягають призову, проходять військову службу, перебувають у запасі та призвані на збори, осіб, звільнених з військової служби, а також членів їхніх сімей;

має право запитувати та отримувати від керівників та інших службових (посадових) осіб Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів, при неухильному дотриманні встановленого режиму таємності, документи, матеріали та пояснення, необхідні для здійснення повноважень, покладених на них законом;

користується правом невідкладного прийому службовими (посадовими) особами Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів;

для здійснення своїх функцій має право безперешкодно, у тому числі без попередження, відвідувати, при дотриманні встановленого режиму, військові частини та підрозділи, а також бути присутнім на засіданнях колегіальних

органів Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів при обговоренні питань, що належать до повноважень Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Для здійснення контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина у сфері національної безпеки і оборони, правоохоронної діяльності затверджується представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у справах захисту прав військовослужбовців, повноваження якого обмежуються терміном повноважень Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Представником Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у справах захисту прав військовослужбовців не може бути особа, яка перебуває на дійсній військовій службі.

Призначення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини і затвердження його представника у справах захисту прав військовослужбовців та звільнення їх з посад здійснюються в порядку, встановленому Законом України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини" (776/97-ВР).

У щорічній доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини окремо відображається стан справ із додержанням конституційних прав і свобод військовослужбовців, пропозиції щодо зміцнення законності, усунення недоліків і порушень у діяльності відповідних складових частин Воєнної організації та правоохоронних органів держави. Доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини оприлюднюється.

Оголошення стану війни, введення на території України або в окремих її місцевостях надзвичайного або воєнного стану не обмежує повноважень Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та його представника у справах захисту прав військовослужбовців.

Про свою діяльність та стан справ із додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, правоохоронних органах Уповноважений Верховної Ради України з прав людини періодично інформує громадськість, у тому числі через засоби масової інформації.

С т а т т я 12. Контроль за використанням коштів Державного бюджету України, що виділяються на потреби

національної безпеки і оборони та правоохоронну діяльність

Контроль за використанням коштів Державного бюджету України, що виділяються на потреби національної безпеки і оборони, правоохоронну діяльність, здійснює від імені Верховної Ради України Рахункова палата, керуючись Законом України "Про Рахункову палату" (315/96-ВР), Бюджетним кодексом України (2542-14) та іншими законами України.

Про свою діяльність і стан справ у цій сфері Рахункова палата не рідше одного разу на рік доповідає Верховній Раді України і періодично інформує громадськість, у тому числі через засоби масової інформації.

Розділ III

КОНТРОЛЬ, ЗДІЙСНЮВАНИЙ ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНИ

Стаття 13. Здійснення Президентом України повноважень у сфері контролю над Воєнною організацією та правоохоронними органами держави

Президент України як глава держави і гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України (254к/96-ВР), прав і свобод людини і громадянина і як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України при здійсненні своїх державних функцій відповідно до Конституції і законів України:

вносить на затвердження Верховної Ради України пропозиції щодо загальної структури, чисельності, визначення функцій Збройних Сил України, Служби безпеки України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України;

призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів; присвоює вищі військові звання;

вносить до Верховної Ради України пропозиції про оголошення стану війни та приймає рішення про використання Збройних Сил України в разі збройної агресії проти України;

приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України з внесенням рішення на затвердження Верховною Радою України;

приймає у разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану, а також оголошує в разі необхідності окремі місцевості України зонами надзвичайної екологічної ситуації з визначенням участі в здійсненні ов'язаних із цим заходів Збройних Сил України та інших військових формувань - з наступним затвердженням цих рішень Верховною Радою України;

живає заходів щодо припинення діяльності незаконних воєнізованих формувань, а також будь-яких спроб використання Збройних Сил України та інших військових формувань, правоохоронних органів для обмеження прав і свобод громадян або з метою повалення конституційного ладу, усунення органів влади чи перешкоджання їх діяльності;

приймає рішення - з внесенням їх на схвалення Верховною Радою України - про надання військової допомоги іншим державам, про направлення підрозділів Збройних Сил України до іншої держави, у тому числі для участі в міжнародних миротворчих операціях, та про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України;

розглядає перед внесенням на затвердження Верховною Радою України розроблені Кабінетом Міністрів України загальнодержавні програми у сфері національної безпеки і оборони, програми військового, військово-політичного та військово-технічного співробітництва України з іншими державами та міжнародними союзами.

Контроль за діяльністю Збройних Сил України, інших військових формувань і органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони та правоохоронної діяльності Президент України здійснює як безпосередньо, так і через очолювану ним Раду національної безпеки і оборони України та створювані ним у разі необхідності відповідно до пункту 28 частини першої статті 106 Конституції України (254к/96-ВР) допоміжні служби.

Стаття 14. Повноваження Ради національної безпеки і оборони України в здійсненні контролю над Воєнною організацією держави

Рада національної безпеки і оборони України (далі - РНБОУ) здійснює контроль над Воєнною організацією держави на підставі Конституції України (254к/96-ВР) в порядку і в межах компетенції, визначених Законом України "Про Раду національної безпеки і оборони України" (183/98-ВР).

Рішення РНБОУ вводяться в дію указами Президента України.

Про свою діяльність РНБОУ інформує громадськість, у тому числі через засоби масової інформації.

Розділ IV
КОНТРОЛЬ, ЗДІЙСНЮВАНИЙ ОРГАНАМИ ВИКОНАВЧОЇ
ВЛАДИ
ТА ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 15. Повноваження Кабінету Міністрів України в здійсненні контролю

Кабінет Міністрів України, реалізуючи конституційні повноваження щодо здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, забезпечення її суверенітету, обороноздатності та національної безпеки, громадського порядку, боротьби із злочинністю, відповідно до Конституції (254к/96-ВР) і законів України, актів Президента України:

розробляє і вносить на розгляд Верховної Ради України проекти законів з питань національної безпеки і оборони, правоохоронної діяльності, що потребують законодавчого врегулювання, і в межах своєї компетенції приймає відповідні рішення;

визначає згідно з законодавством потреби у витратах на національну безпеку і оборону, правоохоронну діяльність, боротьбу з організованою злочинністю, тероризмом, захист державного кордону, охоронну діяльність, виконання покарань. Проект оборонного бюджету як складова частина Державного бюджету України попередньо розглядається Радою національної безпеки і оборони України;

забезпечує виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України, у тому числі виділення в повному обсязі бюджетних асигнувань на потреби національної безпеки і оборони, правоохоронну діяльність;

доповідає і звітує перед Верховною Радою України про виконання Державного бюджету України у сфері національної безпеки і оборони, правоохоронної діяльності;

розробляє і вносить на затвердження Верховною Радою України загальнодержавні програми у сфері національної безпеки і оборони, програми військового, військово-політичного і військово-технічного співробітництва України з іншими державами та міждержавними союзами;

організовує розробку і затверджує державне замовлення на випуск продукції військового призначення, здійснює контроль за його виконанням, а також за створенням, збереженням і розвитком мобілізаційних потужностей, створенням, утриманням та своєчасним оновленням матеріальних цінностей мобілізаційного резерву, за підготовкою і утриманням транспортних та інших засобів, які в разі введення воєнного чи надзвичайного стану відповідно до законодавства України мають бути передані до Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів;

організовує розробку та подає на затвердження Президентіві України проект Мобілізаційного плану України на особливий період;

здійснює контроль за експортом озброєнь та військової техніки, стратегічних матеріалів, технологій та продукції подвійного призначення;

встановлює порядок відчуження і реалізації військового майна, матеріальних цінностей мобілізаційного резерву, терміни використання якого закінчилися і який підлягає розбронюванню і відпуску та оновленню, передачі в оренду військових об'єктів і майна, контролює дотримання законодавства при здійсненні господарської діяльності у Збройних Силах України, інших військових формуваннях, правоохоронних органах;

здійснює контроль за дотриманням у Збройних Силах України, інших військових формуваннях, правоохоронних органах земельного, податкового, господарського, трудового, житлового законодавства, законодавства з охорони довкілля;

вносить на розгляд Президента України пропозиції щодо вдосконалення організаційної структури Воєнної організації та правоохоронних органів держави.

Стаття 16. Повноваження центральних органів виконавчої влади

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, що мають у підпорядкуванні військові формування, правоохоронні органи, у межах своїх повноважень:

організують і забезпечують виконання законів України, інших нормативно-правових актів стосовно національної безпеки і оборони та правоохоронної діяльності;

створюють необхідні умови для здійснення іншими суб'єктами демократичного цивільного контролю передбачених законами повноважень;

забезпечують об'єктивне і своєчасне інформування Верховної Ради України, Президента України, Ради національної безпеки і оборони України, Кабінету Міністрів України про стан у підпорядкованих військових формуваннях і правоохоронних органах;

інформують з цих питань громадськість у порядку, визначеному цим та іншими законами.

Інші центральні органи виконавчої влади сприяють Збройним Силам України та іншим військовим формуванням, правоохоронним органам у виконанні покладених на них функцій і здійснюють відповідно до законодавства належне їх забезпечення.

Стаття 17. Повноваження Верховної Ради Автономної Республіки Крим та Ради міністрів Автономної Республіки Крим

Верховна Рада Автономної Республіки Крим і Рада міністрів Автономної Республіки Крим забезпечують на території Автономної Республіки Крим контроль за виконанням підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності, службовими (посадовими) особами і громадянами законів України, інших нормативно-правових актів у сфері оборони, охорони громадського порядку і боротьби із злочинністю відповідно до законодавства, інформують із цих питань громадськість у порядку, визначеному цим та іншими законами.

Стаття 18. Участь органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій у здійсненні контролю

Органи місцевого самоврядування та місцеві державні адміністрації в межах повноважень, визначених Конституцією (254к/96-ВР) і законами України:

контролюють хід допризовної підготовки, відбір військовими комісіями громадян призовного віку на військову службу;

забезпечують виконання законодавства стосовно дотримання прав та соціальних гарантій громадян, які можуть бути призвані на військову службу, перебувають на військовій службі, звільнені з військової служби, та членів їхніх сімей;

сприяють розташованим на відповідній території підрозділам Збройних Сил України та інших військових формувань, правоохоронним органам у виконанні покладених на них завдань;

мають право заслуховувати доповіді посадових осіб органів управління Збройних Сил України, інших військових формувань, дислокованих на території регіону, про виконання вимог законодавства стосовно правового та соціального захисту громадян, які мають бути призвані на військову службу, перебувають на військовій службі, звільнених у запас чи відставку, пенсіонерів та членів їхніх сімей;

здійснюють контроль за дотриманням у розташованих на території регіону військових частинах, органах та закладах Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органах земельного, податкового, господарського, трудового, житлового законодавства та законодавства з питань охорони довкілля;

узгоджують - з точки зору забезпечення безпеки громадян - плани проведення на території регіону військових навчань та інших заходів, пов'язаних з участю і присутністю великої кількості людей;

розробляють оперативні плани і забезпечують взаємодію органів місцевого самоврядування, місцевих державних адміністрацій і відповідних структур військового управління при виконанні завдань територіальної оборони;

отримують від керівництва дислокованих на території регіону військових частин і підрозділів Збройних Сил України, інших військових формувань необхідну інформацію про загрозу або масштаби забруднення довкілля радіоактивними, отруйними та іншими небезпечними речовинами внаслідок аварій на військових об'єктах або з військовою технікою, а також щодо наявності і можливостей сил, засобів і ресурсів на підпорядкованій території для організації узгоджених дій у надзвичайних ситуаціях;

інформують громадськість, у тому числі через засоби масової інформації, про свою діяльність у вирішенні завдань, пов'язаних з національною безпекою і обороною, боротьбою із злочинністю.

Для виконання цих завдань місцеві ради можуть утворювати депутатські комісії з питань демократичного цивільного контролю, а в місцевих державних адміністраціях можуть створюватися необхідні підрозділи.

Розділ V

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ НАД ВОЄННОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ І ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВИ

Стаття 19. Участь громадян у здійсненні контролю

Громадяни України беруть участь у здійсненні цивільного контролю над Воєнною організацією держави та правоохоронними органами як через громадські організації, членами яких вони є, через депутатів представницьких органів влади, так і особисто шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та його представника у справах захисту прав військовослужбовців або до іншого державного органу в порядку, визначеному Конституцією України (254к/96-ВР) та Законом України "Про звернення громадян" (393/96-ВР).

Громадським організаціям, зареєстрованим у встановленому порядку, гарантується відповідно до Конституції країни (254к/96-ВР), цього Закону і статутних положень можливість:

запитувати та отримувати в установленому порядку від органів державної влади, у тому числі від органів військового управління, інших організацій, підприємств і установ, що належать до Воєнної організації держави, правоохоронних та інших органів інформацію, яка не містить державної таємниці, з питань діяльності Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронної діяльності;

проводити наукові дослідження з проблем військового будівництва, організації оборони, забезпечення безпеки країни, боротьби із злочинністю, проводити публічне обговорення їх результатів, створювати для цього громадські фонди, центри, колективи експертів тощо;

проводити громадську експертизу проектів законів, рішень, програм, представляти свої висновки і пропозиції відповідним державним органам для врахування в ході реформування Збройних Сил України, інших складових частин Воєнної організації та

правоохоронних органів держави;

брати участь у громадських дискусіях та відкритих парламентських слуханнях з питань реформування і діяльності Збройних Сил України, інших ланок Воєнної організації та правоохоронних органів держави, проблем правового і соціального захисту військовослужбовців, членів їхніх сімей;

знайомитися з умовами служби, життя і побуту військовослужбовців;

через суб'єктів права законодавчої ініціативи виступати із законодавчими ініціативами в галузі військового будівництва, правоохоронної діяльності, соціального захисту військовослужбовців, пенсіонерів та членів їхніх сімей.

Стаття 20. Роль засобів масової інформації у здійсненні цивільного контролю

Засоби масової інформації, висвітлюючи проблеми у сфері національної безпеки і оборони, боротьби із злочинністю, на основі об'єктивної інформації про службу, життя і побут військовослужбовців, процеси, що відбуваються в армійському середовищі, формують громадську думку, сприяють підвищенню престижу служби захисників Вітчизни, зміцненню довіри суспільства до Збройних Сил України, інших складових частин Воєнної організації держави, правоохоронних органів.

Засоби масової інформації:

у встановленому порядку можуть запитувати та безоплатно отримувати від органів військового управління, інших органів державної влади, організацій, підприємств і установ, які належать до Воєнної організації держави, правоохоронних органів, відкриту інформацію, документи і матеріали з питань, віднесених до їхньої компетенції. Керівники відповідних органів, установ, підприємств і організацій зобов'язані безперешкодно надавати таку інформацію;

поширюють отриману інформацію через пресу, радіо, телебачення, засоби глобальної інформаційної мережі Інтернет та в інший спосіб, дотримуючись вимог законодавства щодо збереження державної таємниці;

публікують офіційні відповіді органів державної влади та військового управління на матеріали, що були оприлюднені раніше.

З метою систематичного інформування громадськості про діяльність Воєнної організації держави і правоохоронних органів, наявні проблеми в цій сфері та їх вирішення відповідні органи державної влади та військового управління періодично, за заздалегідь оприлюдненим розкладом, проводять прес-конференції, вміщують на веб-сторінках Інтернету і оновлюють відповідні матеріали. З цією ж метою періодично - раз на рік – видається "Біла книга" про діяльність Збройних Сил України.

Розділ VI

ГАРАНТІЇ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАД ВОЄННОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ І ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВИ

С т а т т я 21. **Обов'язки органів військового управління, посадових осіб Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів щодосприяння у здійсненні цивільного контролю**

З метою забезпечення відкритості для громадськості функціонування Воєнної організації держави, правоохоронних органів, створення необхідних умов для здійснення демократичного цивільного контролю в цій сфері:

державні органи, діяльність яких пов'язана з Воєнною організацією держави, охороною громадського порядку і боротьбою із злочинністю,

сприяють визначеним цим Законом суб'єктам цивільного контролю в одержанні необхідної інформації і надають допомогу у виконанні їхніх функцій;

Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ України, інші центральні органи виконавчої влади, органи військового управління, їх посадові особи зобов'язані розглядати звернення громадських організацій, військовослужбовців та інших громадян, повідомлення засобів масової інформації про порушення прав військовослужбовців, працівників правоохоронних органів, членів їхніх сімей або неналежне виконання наданих законом повноважень і функцій відповідними органами у сфері оборони, національної безпеки, охорони громадського порядку, їх посадовими і службовими особами та у встановлений законом строк повідомляти заявників і засоби масової інформації про результати розгляду та вжиті заходи;

органи управління Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів заздалегідь повідомляють органи місцевого самоврядування, місцеві державні адміністрації, а за необхідності також населення щодо військових навчань та інших заходів, якщо вони можуть зачіпати права територіальних громад, майнові та інші інтереси громадян або створювати загрозу для життя і здоров'я людей.

Інформування громадськості, здійснення взаємодії Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів з Верховною Радою України, громадськими організаціями, засобами масової інформації покладається на одного із заступників керівника (державного секретаря) міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, якому підпорядковуються створювані у зазначених органах прес-служби та підрозділи по зв'язках із громадськістю.

До складу військових рад видів і родів військ, оперативних військових напрямків за погодженням з Президентом України можуть включатися представники центральних і регіональних органів виконавчої влади.

Прес-служби та відділи по зв'язках з громадськістю оперативно надають засобам масової інформації об'єктивну та повну інформацію про діяльність Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів.

С т а т т я 22. Відповідальність за порушення законодавства про цивільний контроль

Службові (посадові) особи та громадяни, винні в невиконанні або порушенні законодавства, що регулює здійснення цивільного контролю над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави, несуть відповідальність згідно із законодавством.

Стаття 23. Судовий захист у сфері контролю

Військові суди, здійснюючи судочинство у Воєнній організації держави, при розгляді конкретних справ можуть виносити окремі ухвали на адресу відповідних органів державної влади та місцевого самоврядування, посадових осіб, протиправні дії чи бездіяльність яких сприяли вчиненню злочинів військовослужбовцями або спричинили порушення прав і законних інтересів громадян.

Стаття 24. Нагляд за дотриманням законності у сфері контролю

Нагляд за дотриманням законності при здійсненні цивільного контролю над Воєнною організацією та правоохоронними органами держави покладається на органи прокуратури України.

Розділ VII

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування. До приведення законодавства України у відповідність із цим Законом закони та інші нормативно-правові акти, прийняті до набрання чинності цим Законом, діють у частині, що не суперечить цьому Закону.

2. Кабінету Міністрів України в шестимісячний термін подати до Верховної Ради України пропозиції щодо внесення можливих змін до законів України у зв'язку з прийняттям цього Закону та забезпечити внесення відповідних змін до нормативно-правових актів органів виконавчої влади.

Президент України Л.КУЧМА

м. Київ,

19 червня 2003 року

№ 975-IV

ПОСЛАННЯ
Президента України до Верховної Ради України
Про внутрішнє і зовнішнє становище України
у 2002 році
КИЇВ 2003

ТЕМАТИЧНА ДОПОВІДЬ
Євроатлантична інтеграція України: сучасний стан та перспективи¹

1. Нова система міжнародної безпеки
  - 1.1. Нові глобальні загрози та виклики
  - 1.2. Трансформація та розширення НАТО
  - 1.3. Узгодження інтеграційних процесів у НАТО та ЄС
  - 1.4. Новий формат відносин Російської Федерації з НАТО

2. Україна у новій архітектурі міжнародної безпеки
  - 2.1. Національні інтереси та безпека держави
  - 2.2. Євроатлантична інтеграція як ключовий елемент забезпечення національної безпеки України
  - 2.3. Гармонізація взаємин з європейськими та євразійськими структурами безпеки

3. Співробітництво Україна - НАТО: здобутки і перспективи
  - 3.1. Політико-правові засади співробітництва
  - 3.2. Співробітництво у форматі Ради євроатлантичного партнерства
  - 3.3. Комісія Україна – НАТО
  - 3.4. Військове співробітництво України з НАТО

---

¹ <http://www.president.gov.ua/officdocuments/officmessages/blanks2/5#5>

4. Пріоритети України щодо євроатлантичної інтеграції на короткострокову перспективу

4.1. План дій Україна – НАТО

4.2. Щодо відповідності України критеріям вступу в НАТО

4.3. Стан сприйняття громадянами, політичними силами ідеї євроатлантичної інтеграції України

4.4. Проблеми соціально-економічних та політичних реформ в Україні в контексті стратегії євроінтеграції

4.5. Економічні аспекти формування оборонних бюджетів та видатків

4.6. Цивільно-військові відносини

4.7. Роль засобів масової інформації

4.8. Законодавче забезпечення процесів євроатлантичної інтеграції

Висновки і пропозиції

ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Початок XXI ст. позначився загостренням низки глобальних проблем. Але водночас окреслились й унікальні можливості для побудови світу, вільного від ядерної загрози, екстремізму та ненависті, світу, де має бути забезпечено прогресивний розвиток, безпеку і процвітання всього людства.

Нині створюється нова архітектура міжнародної безпеки, головним імперативом якої є *партнерство і співробітництво*. Сьогодні жодна країна світу неспроможна гарантувати свою безпеку лише власними силами. У зв'язку з цим особливого значення набуває розширення Організації Північноатлантичного договору (НАТО) та Європейського Союзу (ЄС) як ключових міжнародних структур безпеки в Європі. В основі цього процесу лежить природне прагнення європейських держав до взаємної інтеграції.

У регіональному безпековому просторі навколо України сьогодні відбуваються масштабні інтеграційні процеси. З одного боку - ЄС та НАТО розширюють свої кордони та сфери впливу у Центральній та Південно-Східній Європі; з іншого - на пострадянському просторі активно утворюється Організація договору про колективну безпеку (ОДКБ), що формується у руслі

взаємодії з актуальних питань боротьби з міжнародним тероризмом та програми "Партнерство заради миру" (ПЗМ).

На тлі сучасних змін у системі міжнародних відносин для України було б нелогічним й надалі обмежувати свій внесок у зміцнення європейської безпеки тільки *особливим партнерством* з НАТО, дотриманням позаблокового чи нейтрального статусу.

Прийняття Радою національної безпеки і оборони України у 2002 р. політичного рішення щодо набуття Україною у перспективі повноправного членства в НАТО стало *переломним етапом у відносинах нашої держави з Альянсом*, закономірним кроком на тлі його трансформації з військово-політичної організації у політично-військову, глобалізації міжнародного середовища безпеки після 11 вересня 2001 р., реалізації стратегії розширення НАТО на Схід.

Це рішення про внутрішньополітичні пріоритети і зовнішньополітичні орієнтири розвитку має винятково важливе значення для майбутнього України як впливової держави європейського регіону. Ним покладено край багаторічним ваганням і невизначеності і поставлено складні, але конкретні завдання перед органами державної влади.

Здійснюючи курс на євроатлантичну інтеграцію, Україна як невід'ємна частина Європи прагне у співпраці з іншими європейськими державами долучитися до розбудови загальноєвропейської системи безпеки. Відмова від участі у такій системі об'єктивно створила б для нашої держави загрозу опинитися на периферії європейських інтеграційних процесів.

1. Нова система міжнародної безпеки

1.1. Нові глобальні загрози та виклики

У багатьох країнах світу переосмислюються засади міжнародної та національної безпеки. Це пов'язано з посиленням динаміки процесів глобалізації економічних відносин, розвитком новітніх інформаційних технологій та ліній світових комунікацій, товарних та міграційних потоків.

Все це після зникнення "залізної завіси", з одного боку, скорочує відстань між найвіддаленішими куточками земної кулі, полегшує доступ до джерел сировини, ринків товарів та послуг, а з іншого - посилює чутливість до негативних процесів, що виникають практично у будь-якій точці планети.

Одним з наслідків цих явищ є виникнення загроз *планетарного масштабу*, які не тільки створюють небезпеку існуванню окремих індивідів, соціальних груп або держав, але й ставлять під сумнів можливість прогресивного розвитку людства в цілому, спільних цінностей та інтересів.

Тенденція до посилення *взаємозалежності країн та їхньої відкритості до зовнішніх впливів* є об'єктивним наслідком сучасних процесів глобалізації. Основний виклик будь-якій національній державі полягає у тому, що вона перестане бути монополістом (а інколи - й основним гравцем) на власній території. Вплив конкретної держави обмежується, коригується, нівелюється діями інших держав, міжнародних організацій, транснаціональних корпорацій, недержавних організацій, неформальних груп, злочинних угруповань тощо. За таких умов економічно неміцні та політично нестабільні держави зазнають *подвійного тиску*, оскільки їхня організація, влада "розмиваються", спотворюються, не сформувавшись.

Нові загрози загострюють невирішені світові проблеми, коріння яких слід шукати у недалекому минулому. Серед них: *етнічні й регіональні конфлікти, тероризм та інші види екстремізму, транскордонна організована злочинність і нелегальна міграція, неконтрольоване розповсюдження зброї масового ураження (ЗМУ)*. В умовах глобалізації та зростаючої ролі економічних і екологічних чинників вони можуть сягнути планетарних масштабів. Вересневі атаки терористів у 2001 р. на Сполучені Штати Америки стали новим дуже небезпечним викликом миру і стабільності, змусили переглянути всю систему міжнародних відносин, що будувалася упродовж останнього десятиліття.

Досвід протистояння новим загрозам доводить, що наявні міжнародні та національні інституції в галузі безпеки *нездатні повною мірою реалізувати свій потенціал у критичних ситуаціях*. Значно посилюється і роль силової компоненти колективної безпеки у боротьбі з нетрадиційними (асиметричними) загрозами. Міжнародна спільнота ще має осмислити та виробити надійні політико-правові механізми, які б регламентували поведінку держав в умовах сучасних криз. Постає питання про реформування вже діючих та запровадження нових механізмів взаємодії як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівнях.

1.2. Трансформація та розширення НАТО

Розвиток подій у світі та на Європейському континенті протягом останніх років засвідчив, що НАТО є одним з найважливіших елементів глобальної безпеки і міжнародних відносин, основною найефективнішою структурою, навколо якої починає викристалізовуватися процес формування нової архітектури євроатлантичної системи безпеки.

Утверджується *НАТОцентрична система європейської безпеки*, характер якої визначають розширення Альянсу на Схід, активізація та розширення рамок програми "Партнерство заради миру". Інші європейські політичні та військово-політичні структури (ОБСЄ, ЄС/ЗЄС тощо) навряд чи зможуть взяти на себе функції НАТО у сфері безпеки та оборони у повному обсязі.

Головне завдання, яке має вирішувати Альянс у найближчій перспективі, це перетворення з організації, що виникла у відповідь на загрози "холодної війни", у структуру *політично-воєнного характеру*, яка спроможна ефективно протистояти новим загрозам.

Одним з найважливіших заходів НАТО за всю історію цієї організації став саміт у Празі в листопаді 2002 р. Його основний результат - прийняття комплексу заходів, спрямованих на посилення можливостей НАТО протистояти головним сучасним загрозам безпеці: *тероризму та поширенню зброї масового ураження* і засобів її доставки. Це, зокрема, знайшло відображення у Воєнній концепції оборони проти тероризму, згідно з якою оновлений Альянс має бути готовий до проведення операцій з *попередження тероризму; антитерористичних операцій; операцій з урегулювання криз та наслідків терористичної діяльності*, а також *"операцій взаємодії"*.

Таким чином, зона відповідальності Альянсу суттєво розширюється, що створює передумови для формування системи кооперативної безпеки.

Празькими рішеннями передбачається також створення збалансованого й ефективного військового потенціалу - *Сил реагування НАТО*, які, по суті, будуть силами швидкого розгортання, призначеними для проведення воєнних операцій ви-ключно за межами зони відповідальності НАТО.

Серед інших вагомих змін - запрошення семи країн до членства у НАТО та подальше поглиблення відносин з країнами - нечленами, а також іншими міжнародними організаціями. Нові кандидати на вступ продемонстрували здатність сприяти виконанню місій Альянсу, у т.ч. забезпечувати колективну

оборону і брати на себе тверді зобов'язання щодо підтримання стабільності та безпеки, особливо в регіонах криз і конфліктів.

Вступ до НАТО західних сусідів України, що є закономірним наслідком геополітичних змін на континенті, посилює важливість її співробітництва з Альянсом не лише в межах західного вектора української зовнішньої політики, а й у ширшому вимірі регіональних відносин.

Празький саміт НАТО засвідчив усвідомлення більшістю європейських країн відсутності реальних альтернатив Альянсу, а також необхідності збереження ни-нішньої ролі США в Європі, незважаючи на тенденцію до посилення опору американському диктату в питаннях безпеки та оборони.

1.3. Узгодження інтеграційних процесів у НАТО та ЄС

На архітектуру безпеки Європейського континенту сьогодні відчутно впливають взаємини НАТО і ЄС, які мають спільні стратегічні інтереси у таких ключових сферах, як безпека, оборона та врегулювання конфліктів. Співробітництво між НАТО та ЄС останнім часом дедалі більше активізується.

Система європейської безпеки на сьогодні і в майбутньому не може існувати незалежно від НАТО. *Спільна європейська політика безпеки та оборони ЄС (ССПБО)* розглядається як важливий фактор не тільки європейської безпеки, але і як суттєвий чинник підвищення ефективності Північноатлантичного альянсу.

Ймовірно підвищення ролі ЄС в архітектурі загальноєвропейської безпеки ставить ряд найважливіших питань насамперед у площині практичної політики. Зокрема, йдеться про істотну трансформацію функціональної та організаційної складових НАТО. Унікальність Північноатлантичного альянсу в євроатлантичному просторі безпеки має створювати основи для ефективного поєднання принципів *кооперативної та колективної безпеки*.

Євроінтеграційні процеси залишаються одним з основних елементів розбудови загальноєвропейської безпеки і стабільності. Саме завдяки їм держави Центральної і Східної Європи, у т.ч. й Україна, мають можливість долучитися до вироблення надійних гарантій захисту континенту від зовнішніх та (що є принципово новим моментом) внутрішніх загроз.

Поряд зі зміцненням провідної ролі структур НАТО в системі безпеки західного світу помітна тенденція до розширення сфери європейських стратегічних інтересів у східному та південному напрямках. У перспективі це

означатиме формування орієнтованого на Європу *геоекономічного простору* з відповідним включенням проміжних країн до сфери стратегічних європейських інтересів. Цілком закономірно, що у межах такої моделі майбутнього Європи буде місце і для України.

Північноатлантичний альянс тісно співпрацює також з іншими безпековими структурами в Європі, насамперед з ОБСЄ, зосереджуючи увагу на проблемах попередження та врегулювання конфліктів шляхом переговорів. На цьому тлі євроатлантична інтеграція України постає як багатовимірний процес, що передбачає ефективну взаємодію з основними європейськими структурами безпеки. Фундамент цієї взаємодії вже закладено, наявні також деякі конкретні інструменти для її реалізації. Отже, йдеться як про використання вже існуючих можливостей, так і про створення нових.

1.4. Новий формат відносин Російської Федерації з НАТО

Розвиток відносин Російської Федерації з НАТО - одне з ключових питань європейської безпеки. Обидві сторони мають значний вплив на міжнародні події, і їхнє зближення та тісна взаємодія є запорукою регіональної стабільності.

Російська Федерація свого часу приєдналася до програми "Партнерство заради миру", почала активно працювати в рамках Ради північноатлантичного партнерства. Позитивні тенденції співробітництва закріпилися підписанням Основоположного акта між РФ та НАТО (1997 р.). Після підписання в Римі у травні 2002 р. документів про новий формат взаємовідносин НАТО і Росія співпрацюють з широкого кола важливих для євроатлантичної безпеки питань. Найбільш вагомим результатом нового етапу розвитку відносин між НАТО і РФ є формування спільних механізмів ухвалення рішень з ряду важливих проблем: боротьби з тероризмом, миротворчої діяльності, розповсюдження зброї масового ураження, кризових ситуацій цивільного характеру, боротьби з організованою злочинністю та деяких інших.

Успішна взаємодія НАТО з Росією стимулює процеси трансформації системи євроатлантичної безпеки, надає нового поштовху демократичним перетворенням у країнах пострадянського простору і, найголовніше, суттєво поліпшує загальний клімат безпеки.

2. Україна у новій архітектурі міжнародної безпеки

2.1. Національні інтереси та безпека держави

Реалізація Україною базових принципів державної незалежності, суверенітету та територіальної цілісності ґрунтується на розумінні безпеки держави як складової системи міжнародної безпеки на глобальному і регіональному рівнях.

Сучасна ситуація вимагає переоцінки загроз і викликів для України та визначення ефективних шляхів їхнього унеможливлення і протистояння їм у стратегічній перспективі.

У протистоянні таким загрозам, як міжнародний тероризм, розповсюдження зброї масового ураження, економічний шпіднаж, маніпулювання масовою свідомістю тощо автономні системи національної безпеки виявляються малоефективними. Національна безпека будь-якої країни сьогодні неможлива без тісної співпраці з впливовими міжнародними структурами безпеки.

Це означає, що для забезпечення національної безпеки необхідне врахування дедалі більшої кількості чинників не тільки національного, але й регіонального і навіть глобального рівнів.

Як пряму загрозу своїм національним інтересам Україна сприймає будь-які спроби виключення її з міжнародного процесу прийняття рішень. Україна виходить з того, що однією з найважливіших гарантій її суверенного розвитку є формування та підтримання системи колективної безпеки в європейському та трансатлантичному просторі, розвиток кооперації у всіх напрямках. На перший план міжнародної співпраці висувуються завдання як посилення взаємодії зі стратегічними партнерами, так і запровадження нових координаційних механізмів на внутрішньодержавному рівні.

Вибір Україною основних стратегічних партнерів - це також питання ефективності нашого включення в існуючу систему розподілу функцій і ролей у сучасному геополітичному та гео економічному просторі. Він ґрунтується на стратегічному баченні шляхів розвитку держави, її національних інтересів і засобів їхньої реалізації.

Усвідомлюючи важливість мати надійних стратегічних союзників серед європейських країн, головним вектором зовнішньополітичної діяльності держави визначено *курс на євроатлантичну та європейську інтеграцію*. Така стратегія істотно впливає на весь спектр пріоритетів зовнішньої активності

держави, на формування нової моделі громадянського суспільства та національної безпеки. Розвиток взаємин з іншими державами та групами держав має узгоджуватися з основним курсом нашої держави і будуватися відповідно до її національних інтересів.

Повноправне членство в Альянсі безпосередньо відповідає національним інтересам України, оскільки політична вага і військова міць НАТО можуть забезпечити її незалежність і територіальну цілісність краще, ніж непевний статус позаблокової держави. Однак шлях до членства в НАТО є складним і тернистим.

2.2. Євроатлантична інтеграція як ключовий елемент забезпечення національної безпеки України

Процес євроатлантичної інтеграції України є логічним продовженням її стратегічного курсу на утвердження в суспільстві принципів демократії. Прагнення України бути визнаною європейською державою ґрунтується на спільному із західним світом розумінні та баченні суспільних цінностей. Створення громадянського суспільства, розвиток демократичних інституцій, забезпечення прав і свобод людини виступають пріоритетними національними інтересами України, які визначено ще на початку її утворення як незалежної держави.

У зовнішньополітичному вимірі курс на євроатлантичну інтеграцію було закладено в Законі про основні засади зовнішньої політики України від 2 липня 1993 р., Концепції національної безпеки, інших нормативних актах Президента України та Уряду.

8 липня 2002 р. Указом Президента України введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 травня 2002 р. *"Про стратегію України щодо організації Північноатлантичного договору"*. Заявлений у цьому документі стратегічний курс на вступ нашої країни до НАТО чітко підтверджує сповідання Україною європейських цінностей.

Це історичне рішення виходило з тієї головної обставини, що необхідність ефективної реалізації життєво важливих національних інтересів нашої держави в сучасних умовах робить даліше її перебування у статусі невизначеності щодо ключової регіональної структури колективної безпеки *неможливим*, оскільки фактично може завести країну у стан відносної безпекової ізоляції з усіма наслідками для її розвитку і добробуту.

З огляду на нові загрози, що постали перед людством, Україна не може залишатися осторонь розвитку глобальних процесів. Тенденції світового та регіонального розвитку свідчать про недоцільність для України залишатися осторонь інтеграційних безпекових процесів, зокрема таких регіональних структур, як Північноатлантичний альянс. Навіть наймогутніші держави світу змушені сьогодні формувати коаліції для протистояння новим загрозам у сфері безпеки. Відповідь на виклики часу полягає у тіснішому об'єднанні демократичних країн на основі спільних цінностей.

Активізація євроатлантичного вектора української зовнішньої політики відповідає *довгостроковим* інтересам нашого суспільства у сфері безпеки та оборони, є закономірним продовженням плідної та взаємовигідної співпраці України з євроатлантичними структурами.

Але й досі ще багато хто у нашій країні має сумніви - чи доцільно Україні вступати в НАТО? Це можна пояснити як стереотипами часів "холодної війни", так і недостатнім розумінням тих вигод та переваг, які матиме наша держава із завершенням імплементації стратегії євроатлантичної інтеграції.

З урахуванням військових і політичних можливостей НАТО, досвіду держав - членів Альянсу у формуванні демократичного суспільства, ефективної економіки та оборонної сфери членство України в НАТО сприятиме вирішенню низки важливих завдань. Вони полягають у такому:

- входження до наймогутнішого військово-політичного союзу *підвищить ступінь безпеки в регіоні і гарантуватиме захист національної безпеки України у найбільш ефективний спосіб*. Позитивно позначиться на обороноздатності України приведення української військової організації у відповідність до стандартів НАТО;

- у разі пасивної позиції нашої країни реальною стане небезпека залишитися осторонь світових політичних та економічних інтеграційних процесів. А поглиблення євроатлантичної інтеграції дозволить Україні *ефективніше захищати свої економічні та політичні інтереси в Європі та у світі*;

- у результаті активізації відносин з євроатлантичними структурами і входження до НАТО Україна зможе надійніше гарантувати свою економічну безпеку, створить *більш сприятливі умови для інтеграції в європейській економічній структурі*, збільшить свій вплив на формування

загальноєвропейської політики. Зокрема, це посилить позиції України при входженні до Європейського Союзу;

- країни НАТО є на сьогодні світовими лідерами у галузі високих технологій, у т.ч. й оборонних. Приєднавшись до НАТО, Україна не тільки отримає доступ до цих технологій, а й зможе зробити свій внесок у справу оборони євроатлантичних націй, що додатково підштовхне розвиток нашої науки та промисловості. Союз із передовими націями світу *надасть можливість Україні активніше використовувати найсучасніші освітні та інформаційні технології;*

- розширення співробітництва з НАТО, країнами - членами Альянсу *сприятиме позитивним структурним перебудовам в українському суспільстві,* зокрема зміцненню демократії, утвердженню верховенства права, захисту прав людини. Як процес об'єктивний і здійснюваний в інтересах усього народу України входження до НАТО має сприяти консолідації суспільства;

- слід враховувати, що країни НАТО є сьогодні світовими лідерами у забезпеченні соціально-економічних та соціально-політичних стандартів, які сформувалися внаслідок побудови соціально орієнтованої ринкової економіки. Отже, *Україна також значно посилить свої позиції у підтриманні внутрішньої політичної та соціальної стабільності;*

- входження України до спільноти розвинених євроатлантичних націй *істотно зменшить рівень загроз, що стоять перед Україною у соціально-економічній та гуманітарній сферах.* Як країна - член НАТО Україна матиме якісно сильнішу підтримку від своїх партнерів у досягненні західних стандартів економічного добробуту та соціальної захищеності населення;

- Україна за нових міжнародних умов виступає ключовим елементом системи європейської безпеки. Її входження до Північноатлантичного альянсу *сприятиме зміцненню стабільності та безпеки у Східноєвропейському та Чорноморському регіонах.*

Таким чином, євроатлантична інтеграція означає для України більше, ніж бути просто членом системи колективної безпеки, інтеграція в НАТО означає включення в євроатлантичний простір безпеки з тими країнами, з якими ми поділяємо загальні цінності та принципи. Бути частиною механізму колективної безпеки та оборони означає отримати надійні гарантії безпеки, що дасть змогу сконцентруватися на соціальних та економічних питаннях. Членство України в

НАТО відкриє нові економічні перспективи, знизить рівень фінансових ризиків, поліпшить інвестиційний клімат. А це, у свою чергу, сприятиме активізації економічного розвитку, підвищенню добробуту українських громадян.

Незважаючи на певні непорозуміння та тиск з боку наших західних партнерів, зокрема напередодні Празького саміту, Україна підтвердила свою відданість євроатлантичній інтеграції. І досягнутий у Празі результат свідчить на користь стратегічного вибору України.

2.3. Гармонізація взаємин з європейськими та євразійськими структурами безпеки

Україна знаходиться у стратегічно важливому регіоні з точки зору формування нової архітектури європейської та євразійської безпеки. Тому вона тісно співпрацює як з європейськими, так і з євразійськими структурами безпеки. Ця співпраця ґрунтується на спільному розумінні необхідності протистояння новим транснаціональним загрозам, що постали перед світовим співтовариством останніми роками. Ці загрози не мають територіальної приналежності, вони стосуються всього світу, усіх країн.

Україна знаходиться на перетині сфер впливу двох структур безпеки - НАТО та Організації договору про колективну безпеку СНД (ОДКБ). Проголосивши євроатлантичний вибір, Україна рухається у напрямі набуття повноправного членства в Північноатлантичному альянсі. Однак в існуючій ситуації неможливо інтегруватися в НАТО, не враховуючи інтересів наших сусідів.

Для СНД сьогодні актуально формування механізмів регіональної стабільності, спрямованих на створення сприятливих умов для співпраці не тільки окремих держав - учасниць СНД, але і регіональних утворень, зокрема таких, як ЄврАзЕС і ГУУАМ.

Україна має на меті всіляко сприяти процесу зближення та налагодження співробітництва між європейськими та євразійськими структурами безпеки, а також гармонізувати відносини з ними задля формування єдиного безпекового простору в усьому регіоні.

Разом з тим динаміка розвитку відносин України з європейською спільнотою, незважаючи на позитивні здобутки, є далекою від ідеалу. Дедалі більше унаочнюються суперечності та невизначеності, що перешкоджають ефективному співробітництву, зокрема у контексті європейської безпеки. Ці

суперечності стосуються насамперед ролі України, як її розуміють наші європейські партнери.

Подолання цих негативних тенденцій, разом із внутрішніми перетвореннями, може сприяти поглибленню співробітництва України з НАТО. У контексті власне українських проблем важливо, що саме НАТО визнає необхідність повномасштабного залучення та включення України до процесу побудови неподільної системи безпеки в Європі. Тому поглиблення і розширення стосунків з НАТО для України є запорукою її успішного наближення до ЄС.

Звичайно, співробітництво між Україною та ЄС, так само як і стосунки з НАТО, потребують виконання певних зобов'язань і значних зусиль. Але ризики для національної безпеки України без поглиблення стосунків з НАТО і ЄС є завеликими.

Важливим напрямом євроатлантичної інтеграції України є співробітництво в рамках Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та її окремих інститутів. У такому контексті потребують визначення нові форми співробітництва. Йдеться насамперед про активну участь України в реалізації масштабної програми ОБСЄ щодо протистояння тероризмові. Україна і надалі послідовно виступатиме за підвищення ролі ОБСЄ у врегулюванні існуючих в євроатлантичному регіоні конфліктів.

Широкое міжнародне представництво, а також прийняття масштабної концепції загальноєвропейської безпеки визначає ступінь і характер участі України в обговоренні питань розвитку ОБСЄ. Вже сьогодні процес зміцнення ОБСЄ супроводжується підвищенням ролі цієї організації на теренах країн СНД.

3. Співробітництво Україна - НАТО: здобутки і перспективи

3.1. Політико-правові засади співробітництва

Нині Україна у співробітництві з Альянсом керується укладеною у липні 1997 р. Хартією про особливе партнерство. Її підписання стало важливим етапом розвитку взаємин України з країнами НАТО на шляху підтримання безпеки та стабільності в Європі в цілому, встановило нерозривний зв'язок нашої держави з безпекою всіх європейських країн.

Хартією закладено основу співробітництва у вигляді таких механізмів, як Ко-місія Україна - НАТО та консультації з комітетом НАТО у форматі "19+1", спільні робочі групи, візити високого рівня та обмін експертами, кризовий консультативний механізм для випадків, коли Україна вбачатиме пряму загрозу територіальній цілісності, незалежності чи національній безпеці.

На розвиток ідей Хартії 25 січня 2001 р. затверджено Програму співробітництва України з НАТО на 2001-2004 рр., що покликана, з одного боку, забезпечити більш якісне виконання тих завдань, про які йдеться в Хартії, а з другого - слугувати орієнтиром для розвитку нових напрямів і форм двосторонньої співпраці.

Важливими практичними кроками у цьому контексті стали підписання під час липневого, 2002 р., засідання Комісії Україна - НАТО у Києві *Меморандуму про підтримку Україною операцій НАТО* та ратифікація у вересні 2002 р. Верховною Радою *Угоди про безпеку між Урядом України та Північноатлантичним альянсом*.

Серед першочергових заходів, необхідних для реалізації рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 травня 2002 р., передбачено інтенсифікацію процесу реформування оборонної сфери, внесення змін і доповнень до Концепції національної безпеки, Воєнної доктрини та проекту Закону щодо Основних напрямів зовнішньої політики України з урахуванням нових стратегічних цілей України щодо НАТО, створення координаційного органу високого рівня (з цією метою створено Державну раду з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України під головуванням Президента України), підвищення статусу національних координаторів співробітництва України з НАТО, оптимізацію фінансування та ресурсного забезпечення співробітництва з НАТО тощо.

Залучення України до численних програм, що реалізуються під егідою НАТО, дає змогу національні стандарти, які застосовуються до Збройних Сил, привести у відповідність з тими, що існують у країнах-членах Альянсу. На нинішньому етапі діє ефективний механізм моніторингу, що дає змогу послідовно просуватися шляхом здійснення в Україні реформ, необхідних для набуття майбутнього членства в НАТО. Методологію Плану дій щодо членства в НАТО, затверджену у 1999 р. на Вашингтонському саміті, використано Україною при складанні *Плану дій Україна-НАТО*, який було ухвалено 22

листопада 2002 р. під час засідання Комісії Україна - НАТО на рівні міністрів закордонних справ у Празі.

3.2. Співробітництво у форматі Ради євроатлантичного партнерства

Подолання спільними зусиллями країн євроатлантичного регіону загроз і ви-кликів у сфері безпеки завжди було і залишається наріжним каменем діяльності НАТО. З цією метою свого часу було створено Раду північноатлантичного співробітництва, яка потім перетворилася на Раду євроатлантичного партнерства (РЄАП). Україна завжди розглядала консультативний механізм РЄАП як невід'ємну складову зміцнення євроатлантичної безпеки та реальну складову інте-граційних процесів у ціннісному вимірі безпеки євроатлантичного регіону.

Серед країн - членів РЄАП Україна визнається одним з лідерів співробітництва з питань планування на випадок *надзвичайних ситуацій цивільного характеру (ПНС)*. Співробітництво з Альянсом у цій сфері дає змогу отримувати відчутну технічну та методичну допомогу, зокрема здійснювати підготовку особового складу Сил цивільної оборони, використовувати досвід країн - членів НАТО і держав-партнерів для вдосконалення національної системи захисту населення і територій, отримувати конкретну допомогу під час надзвичайних ситуацій, у т.ч. при лік-відації наслідків природних катастроф (наприклад, аварії на очисних спорудах у Харкові в 1995 р., катастрофи літака Як-42 в районі аеропорту Салоніки в 1997 р., повеней у Закарпатті у 1998 і 2001 рр.).

Україна надає особливого значення місцю, ролі та потенціалу РЄАП НАТО як найбільш представницького, разом з ОБСЄ, форуму з питань партнерства і співробітництва в галузі безпеки. Враховуючи важливість розвитку діалогу з широкого кола питань, Україна і надалі активно сприятиме зміцненню консультативного та миротворчого потенціалу РЄАП, вітатиме будь-які ініціативи у цьому напрямі.

Боротьба з тероризмом і необхідність вироблення системи превентивних заходів для протидії йому значно підвищують роль країн Південного Кавказу та Центральної Азії у сфері євроатлантичної безпеки. Україна відчуває себе причетною до процесів зміцнення можливостей країн євроатлантичного простору щодо їхньої адекватної відповіді на нові виклики та загрози у сфері безпеки. Тому Україна розвиватиме здобуті РЄАП досягнення з усіх аспектів

безпеки та співробітництва, особливо у напрямі посилення ролі Ради на Південному Кавказі та в Центральній Азії.

Принциповою позицією нашої держави є те, що Україна ніколи не була і не буде лише споживачем євроатлантичної безпеки. Навпаки, коли йдеться про розширення участі України у зміцненні безпеки, це означає просту формулу - *ствердження себе як впливової регіональної держави через збільшення внеску в регіональну безпеку.*

Під егідою РЄАП здійснюється Програма "Партнерство заради миру", спрямована на поглиблення стосунків НАТО з країнами - членами РЄАП у галузі оборони, військово-цивільного співробітництва та миротворчих операцій, яка є одним з ключових елементів євроатлантичної стабільності та безпеки. Практичне співробітництво здійснюється в рамках проектів під егідою комітетів та груп РЄАП.

До *Індивідуальних програм партнерства (ІПП) Україна - НАТО*, які щорічно формуються в рамках ПЗМ, входить, як правило, понад 200 заходів. Це засідання груп і комітетів у форматі РЄАП, навчальні курси, семінари, конференції, військові навчання, проекти тощо.

Активна участь України у Програмі НАТО "Партнерство заради миру" розглядається у загальному контексті відносин з НАТО, а також як важливий чинник зміцнення національної безпеки. Наша держава і надалі вноситиме відповідний вклад у розвиток ПЗМ, у т.ч. у напрямі розширення можливостей країн-партнерів відповідати на нові загрози та виклики у сфері євроатлантичної безпеки.

3.3. Комісія Україна – НАТО

Важливими елементами особливого партнерства є регулярний огляд співробітництва та політичні консультації, що здійснюються в рамках засідань Комісії Україна - НАТО (КУН) на рівні глав держав і урядів, міністрів закордонних справ і оборони, послів, а також засідань Військового комітету Україна - НАТО, дво-сторонніх заходів Україна - НАТО з іншими комітетами і структурами Альянсу.

Практичне співробітництво розвивається за багатьма напрямками, у т.ч. у таких сферах, як військова, військово-технічна, здійснення воєнної реформи, планування при надзвичайних ситуаціях цивільного характеру, наука і технології, економіка, екологія тощо.

Суттєву роль у проведенні оборонної реформи та розбудові національних Збройних Сил за євроатлантичною моделлю, у т.ч. з метою досягнення взаємосумісності із силами НАТО, відіграє участь України у *Процесі планування та оцінки сил (ППОС)*. Метою ППОС є надання державам-партнерам можливості для визначення та підготовки сил, здатних ефективно взаємодіяти зі збройними силами інших держав в операціях з підтримання миру під проводом НАТО, а також створення механізму для обміну інформацією з питань оборонного планування в рамках програми ПЗМ.

Крім того, механізми цієї програми дозволяють наблизити процес оборонного планування до стандартів провідних країн, а відтак їх належить поширити найближчим часом на Збройні Сили України. Через труднощі фінансово-економічного характеру найбільш складними для практичної реалізації є питання досягнення визначених стандартів НАТО щодо технічної сумісності систем зв'язку та інформатизації, а також озброєння і військової техніки.

3.4. Військове співробітництво України з НАТО

Найбільшою сферою практичного співробітництва України з НАТО є військова. Головним завданням військового співробітництва Збройних Сил України з Альянсом є сприяння заходам *воєнної реформи в Україні*, які, у першу чергу, спрямовані на реструктуризацію та перетворення оборонної складової держави на демократично контрольовану та ефективну організацію, здатну не тільки забезпечити державний суверенітет і територіальну цілісність, але й здійснювати внесок у справу миру та стабільності в євроатлантичному регіоні.

У світлі Стратегії співробітництва України з НАТО плани заходів багатостороннього (в рамках ПЗМ) та двостороннього співробітництва держави з країнами - членами НАТО було переглянуто та спрямовано на досягнення *Національних цілей воєнної реформи (НЦВР)* і *Цілей партнерства (ЦП)*. З 2003 р. зазначені цілі єдиним пакетом буде включено до Державної програми реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2005 р., що створить необхідне законодавче підґрунтя для їх реалізації.

Розглянуті цілі не тільки концентрують чітко окреслені завдання оборонного реформування, але і (як документ, опрацьований спільно з фахівцями Альянсу) значно спрощують процес військового співробітництва з країнами - членами НАТО за визначеними напрямками. З них до пріоритетних

віднесено створення ефективної системи цивільно-військових відносин, реформування процедур оборонного і фінансового планування, проведення заходів зі структурної реорганізації, адаптації до стандартів НАТО, соціальні аспекти воєнної реформи.

Ключові принципи, пріоритети та завдання військового співробітництва України з НАТО на майбутнє містяться у проекті *Концепції військового співробітництва Україна - НАТО*. Її положення повною мірою відображають перспективні напрями розвитку військового співробітництва України з Альянсом та дають можливість зосередити зусилля на конкретних пріоритетах, якими є воєнна реформа і вдосконалення взаємосумісності підрозділів Збройних Сил України та країн - членів НАТО.

Крім того, дальшому поглибленню співпраці Збройних Сил України з Альянсом та його країнами-членами сприятиме *поширення системи пілотних проектів*, які стосуються мовної підготовки, планів оборонної реформи та майбутньої структури Збройних Сил, цивільно-військових відносин і структур логістики.

Першим і найголовнішим заходом, що окреслить напрями імплементації НЦВР, є якісне проведення *Оборонного огляду*. Саме йому буде приділено головну увагу в 2003 р. За результатами Огляду, мають бути внесені відповідні корективи у національні програми і документи, що визначають реформування і розвиток Збройних Сил України на середньо- та довгострокову перспективу. Проведення заходів воєнної реформи та Оборонного огляду в Україні має стати наріжним каменем для продовження роботи щодо гармонізації заходів багатостороннього (в рамках програми ПЗМ) та двостороннього військового співробітництва з країнами - членами НАТО.

Протягом 1994-2002 рр. представники Збройних Сил України взяли участь у майже 100 спільних військових навчаннях, частина з яких була проведена на території України, у т.ч. в Яворівському навчальному центрі ПЗМ. Важливою складовою військового співробітництва є участь у миротворчих операціях під егідою НАТО, зокрема в операції КФОР у Косові. З липня 2000 р. у складі контингенту КФОР перебуває Українсько-польський батальйон, який пройшов підготовку та повну сертифікацію за стандартами НАТО. З метою збільшення внеску України у миротворчі операції під проводом НАТО на Балканах успішно пройшов підготовку і розпочав свою діяльність ще один український

контингент у складі бельгійсько-люксембурзько-румунського батальйону у складі сил КФОР.

За підтримки країн - членів Альянсу *розвиваються потенційні можливості Об'єданого Яворівського навчального центру ПЗМ*. Створення на його базі Центру підготовки миротворчих сил, а також навчального центру з підготовки спеціалістів з розмінування та безпеки дозволить досягти якісно нового рівня співробітництва у цій галузі.

Важливе місце у сфері співробітництва з НАТО посідають зв'язки *Національної академії оборони України* з навчальними закладами Альянсу. Академія встановила та постійно поглиблює стосунки зі структурними підрозділами НАТО з метою вивчення передового досвіду в підготовці військових фахівців.

Одним з найбільш успішних і перспективних напрямів є співробітництво в рамках *Спільної робочої групи вищого рівня з питань воєнної реформи*. Її діяльність спрямована на надання допомоги у реформуванні оборонної сфери України, насамперед ЗС, зокрема реалізації Державної програми реформування та розвитку ЗС України на період до 2005 р.

Військово-технічний напрям співробітництва реалізується через участь у засіданнях Конференції національних директорів з озброєнь та її груп, у проєктах Агентства НАТО з питань постачання і забезпечення та інших структур НАТО, які працюють у військово-технічній сфері. Зокрема, підписання Меморандуму про взаєморозуміння з Організацією НАТО з матеріально-технічного забезпечення і обслуговування відкрило нові можливості розвитку відносин з Альянсом, у т.ч. на комерційній основі. Першим практичним кроком у цьому напрямі став спільний проєкт Україна - НАТО зі знищення протипіхотних мін.

У рамках співробітництва України з НАТО в *економічній сфері* також реалізується ряд важливих ініціатив та програм. Активно розвивається співпраця з Економічним директором НАТО шляхом проведення спільних засідань з питань забезпечення економічної безпеки (формування оборонного бюджету, перебудови оборонної промисловості, вивчення тенденцій у структурі зайнятості в оборонній промисловості, планування витрат на оборонні цілі тощо). В економічній сфері за підтримки НАТО вирішуються питання

перепрофілювання колишніх військових баз, конверсії та соціальної адаптації військовослужбовців.

Встановлено контакти зі Спеціальним комітетом НАТО та Офісом безпеки НАТО. У рамках Спеціального комітету НАТО проведено низку спільних засідань з *проблем боротьби з міжнародним тероризмом* та інших питань, що належать до компетенції спецслужб.

Під егідою НАТО також здійснюється низка програм у *сфері науки і охорони довкілля*, в яких беруть активну участь українські науковці.

4. Пріоритети України щодо євроатлантичної інтеграції на короткострокову перспективу

4.1. План дій Україна – НАТО

Схвалення Плану дій Україна - НАТО під час Празького саміту та Цільового плану дій Україна - НАТО на 2003 р. - це найважливіші елементи реалізації планів євроатлантичної інтеграції України. План дій (ПД) - це, по суті, довгострокова програма, що орієнтує на досягнення європейських стандартів не тільки в оборонній сфері, але і в політичній, економічній, правовій та безпековій сферах, особливо - боротьби з тероризмом. Вона передбачає напрями співробітництва у ліквідації надзвичайних ситуацій щодо управління кризовими ситуаціями природного та техногенного характеру.

План дій визначає стратегічні й середньострокові цілі й пріоритети України на шляху євроатлантичної інтеграції. У кожному з п'яти розділів ПД (крім розділу "Механізми імплементації") визначаються основні принципи, на яких базуватиметься політика України у конкретній галузі, та цілі, що мають бути досягнуті з метою наближення держави до стандартів країн - членів Альянсу.

Загалом План дій містить майже всі розділи і цілі, що наближені за форматом, змістом, процедурами підготовки і оцінкою виконання до Плану дій з набуття членства (ПДЧ). Його ухвалення в Празі свідчить про реальну, а не декларативну підтримку НАТО курсу України на євроатлантичну інтеграцію.

Реалізація цих документів фактично відкриває перспективу практичної підготовки держави до членства в Альянсі. Цільовий план дій на 2003 р. містить перелік конкретних заходів як внутрішнього характеру, так і спільних заходів Комісії Україна - НАТО. Для України це на 80-85% важка домашня робота.

Ефективна реалізація заходів, визначених у Цільовому плані дій на 2003 р., має продемонструвати готовність України *вийти на якісно новий рівень відносин з НАТО*. Більшість внутрішніх заходів уже входять до чинних державних програм і нормативно-правових актів України.

Обов'язковими є проведення політичних, економічних, оборонних реформ, дотримання прав людини, свободи преси, свободи слова. У документі визначено робочі механізми співробітництва, зустрічі на рівні президентів, періодичність засідань Комісії Україна - НАТО та робочих засідань на рівні міністрів закордонних справ, міністрів оборони, начальників генеральних штабів.

Країна-аспірант, що розвиває можливості відповідно до вимог НАТО, може розраховувати на отримання різноманітної допомоги. Залучення до численних програм, які здійснюються під егідою НАТО, дає змогу країнам-аспірантам привести у відповідність національні стандарти, що застосовуються до ЗС, з тими, які існують у країнах - членах Альянсу. Тому ПД є надзвичайно ефективним механізмом, що дозволяє НАТО здійснювати моніторинг досягнутого аспірантами прогресу в широкому спектрі завдань щодо їх підготовки до членства.

4.2. Щодо відповідності України критеріям вступу в НАТО

Рішення РНБО України від 23 травня 2002 р. є першим кроком на шляху інтеграції до НАТО. Для переведення процесу підготовки України до членства в Організації Північноатлантичного договору має пройти певний підготовчий період, який сьогодні започатковано прийняттям Плану дій Україна - НАТО.

У практиці євроатлантичної інтеграції конкретна форма чи процедура подання заявки на вступ в НАТО залежить від розподілу компетенції між різними гілками влади у кожній державі. З огляду на конституційне право Верховної Ради України щодо визначення засад зовнішньої і внутрішньої політики держави, ініціатива Президента України про вступ до НАТО має бути затверджена на законодавчому рівні. Відповідно до цього рішення надалі повинні розроблятися і бюджет країни, прийматися закони і нормативні акти.

Безперечно, що інтеграція України в НАТО - досить довготривалий процес. Його межі залежатимуть від того, наскільки швидко країна рухатиметься до досягнення загальних стандартів у політичній, оборонній, економічній і правовій сферах.

Заходи, які слід здійснити на шляху євроатлантичної інтеграції, необхідні насамперед самій Україні. Реформування наших Збройних Сил, розвиток державних структур потрібні для того, щоб протистояти новим викликам безпеці, хоч би звідки вони надходили. Як засвідчує досвід країн, що вже є членами НАТО, або країн-кандидатів, процес інтеграції в Альянс окреслює ті рамки, в яких повинні відбуватися реформи, а використання ноу-хау, досвіду та практичної допомоги НАТО сприяє більшій ефективності цього процесу.

Зрозуміло, що у сучасному світі не може бути справжньої безпеки без дотримання основних демократичних прав та свобод. Загроза тероризму змусила євроатлантичну спільноту ще тісніше згуртуватися навколо системи спільних цінностей. Ця загроза поставила питання дуже гостро: людина має право бути вільною, має право на особисту безпеку. За влучним висловом одного з відомих європейських політиків, якщо ми поступимося одним з цих засадничих прав, ми ризикуємо втратити і свободу, і безпеку. Заходи безпеки жодним чином не можуть призводити до обмеження демократії.

З іншого боку, повільність економічних та політичних реформ в Україні призводить до збільшення розриву між Україною та сусідніми країнами-кандидатами на вступ до НАТО та ЄС. Слабкість демократичних та громадянських інституцій, невирішеність низки соціальних проблем, прояви корупції тощо ускладнюють наближення України до європейських стандартів і створюють нові проблеми.

Перспектива надання Україні статусу особливого сусідства ЄС свідчить не стільки про готовність до розширення співробітництва, скільки про занепокоєність з боку ЄС мати своєю східною сусідкою небезпечну і нестабільну країну. Досі невирішеним є питання надання Україні статусу країни з ринковою економікою, повільно просувається справа зі вступом до СОТ. Необхідно ще провести значну роботу з підготовки українського суспільства до інтеграційних євроатлантичних процесів.

4.3. Стан сприйняття громадянами, політичними силами ідеї євроатлантичної інтеграції України

Для постійного прогресу в поглибленні й розширенні відносин між Україною та НАТО потрібна недвозначна прихильність українського народу та державних структур до цінностей Євроатлантичного співтовариства. У цьому контексті розвиток парламентського виміру співробітництва відіграє

надзвичайно важливу роль. Більшість провідних політичних сил, представлених у парламенті, підтримують євроатлантичні прагнення України. Навіть політики лівого спрямування обережні у своїй критиці НАТО.

Практичні кроки щодо ухвалення нової Стратегії України відносно НАТО викликали в цілому позитивну реакцію і політичних сил, і громадськості України. Це свідчить, що в країні вже формується певна суспільно-політична база підтримки євроатлантичної інтеграції, зокрема на рівні політичної еліти.

Змінюється також і ставлення українського суспільства до НАТО, про що свідчать результати громадських опитувань як у Києві, так і в регіонах країни, що традиційно вважалися противниками інтеграції. Низка опитувань громадської думки визначають питому частку респондентів, що схвалюють вступ України до НАТО, на рівні 30-35%. Водночас кількість громадян, які висловлюються проти, становить 33-38%. Це свідчить про живучість старих уявлень щодо характеру і природи Альянсу серед значної частини населення.

Загалом рівень суспільної підтримки вступу України до НАТО приблизно такий, який був на початковому етапі у низці країн, які нещодавно стали членами Альянсу. Показовим є те, що найбільша частка прихильників євроатлантичної інтеграції України - молоді громадяни України у віці 18-29 років.

У цілому такий стан громадської думки свідчить про низький рівень інформованості широких верств населення, внаслідок чого формується неадекватне сприйняття практичної діяльності Альянсу зі зміцнення європейської безпеки, а також щодо ролі НАТО у сприянні процесам розвитку європейської демократії. Значна частка провини за це лежить насамперед на наших ЗМІ, провідних каналах телебачення. Але варто зауважити, що навіть ті політичні сили, які вважають необхідним невідкладний вступ до НАТО, фактично не здійснюють скільки-небудь значної послідовної роботи щодо зміцнення суспільної підтримки євроатлантичного курсу України.

Недостатньо і несистемно висвітлюється нинішнє співробітництво України з НАТО, яке охоплює багато суспільно корисних напрямів, зокрема реалізацію конверсійних проектів, освіту і перепідготовку військовослужбовців на основі європейських норм і стандартів, відпрацювання спільних дій у боротьбі зі стихійними лихами тощо. Причому широка громадськість

залишається практично необізнаною, що таке співробітництво здійснюється переважно за рахунок Альянсу і є економічно вигідним для України.

Одним з невідкладних завдань реалізації курсу євроатлантичної інтеграції України має стати сприяння усвідомленню широкими верствами населення того, що вступ України до НАТО фактично зумовлює можливість приєднання до європейської спільноти. Перспектива стати повноправним членом Європейського Союзу користується більш високим рівнем суспільної підтримки - 45-55% населення.

Значно зменшилася кількість громадян України, які вважають розширення НАТО на Схід несприятливим через низку причин (посилення залежності України від західних держав, можливість втягнення України у протистояння Росії та НАТО, зміцнення військового блоку, що загрожує Україні тощо). Разом з тим необхідні скоординовані та цілеспрямовані зусилля владних структур, засобів масової інформації як у центрі, так і на місцях щодо послідовного роз'яснення, що реалізація курсу євроатлантичної інтеграції жодним чином не загрожує розвитку рівноправного співробітництва України з Росією та іншими країнами СНД.

4.4. Проблеми соціально-економічних та політичних реформ в Україні в контексті стратегії євроінтеграції

Пріоритети євроатлантичної інтеграції України мають бути належним чином враховані у процесі здійснення запропонованої Президентом України *політичної реформи*. Досягнення європейських стандартів у політичній сфері, пов'язаних із демократизацією держави та суспільного життя загалом, укорінення в країні засад громадянського суспільства необхідно визнати серед найбільш важливих завдань політичних перетворень.

Практичне запровадження інституціональних змін у політичній сфері повинно виходити із необхідності надання нового потужного імпульсу курсу євроатлантичної інтеграції. Посилення ролі політичних партій, конституційне закріплення повноважень парламенту щодо формування Уряду визначають невідкладну потребу опрацювання дієвих механізмів, які б забезпечили незмінність євроатлантичних та євроінтеграційних пріоритетів України та послідовне здійснення державної політики щодо їх ефективної реалізації.

Вступ України до НАТО потребує цілеспрямованих зусиль усіх гілок влади з реформування українського суспільства та української економіки.

Попри те, що НАТО - організація, призначена забезпечувати захист свободи та безпеки її членів, тобто є військовим блоком і суто економічних критеріїв вступу до неї немає, досягнення політичних параметрів, необхідних для набуття членства у НАТО, неможливе без певних економічних передумов.

Як відомо, рішення в Альянсі приймаються консенсусом, а фундаментом співробітництва є взаємна довіра країн-членів. На жаль, на сьогодні рівень взаємної довіри між Україною та країнами НАТО ще досить низький. Зростання довіри можливе лише за умов забезпечення незворотності демократичних перетворень, політичної та економічної стабільності, досягнення високих соціальних стандартів.

Досягнення європейських стандартів життя потребує насамперед прискореного економічного зростання, що базується на впровадженні новітніх високих технологій, структурній перебудові економіки України, за рахунок чого має бути забезпечене високоефективне використання виробничих, фінансових і людських ресурсів. Україна має подолати значну різницю у ВВП на душу населення і у доходах порівняно з країнами - членами НАТО.

У свою чергу, це потребує дальшого реформування економіки з метою створення такого інституційного середовища, яке стимулювало б ділову активність, гарантувало б економічні права і свободи громадян України, сприяло б створенню і зростанню середнього класу.

Чи не найважливішу роль у цьому має відіграти усунення перешкод та створення системи стимулювання інвестицій, захисту прав інвесторів, формування інвестиційних ресурсів. Україна має розробити й впровадити прості й прозорі меха-нізми регулювання підприємницької діяльності з одночасним вжиттям жорстких заходів боротьби з економічною злочинністю, "відмиванням" коштів, корупцією на всіх щаблях виконавчої влади.

Такі кроки мають підкріплюватися створенням дієвої системи стимулювання виробництва конкурентоспроможної продукції, центрів високих технологій, підтримки розвитку інноваційної сфери, сприянням реалізації тих інноваційних проектів, що забезпечують суттєвий вплив на ефективність виробництва та підвищення його конкурентоспроможності.

Чи не найскладнішою проблемою євроатлантичної інтеграції України є досягнення європейських соціальних стандартів. Підвищення якості життя неможливе насамперед без суттєвого зростання доходів населення. Україна до

2007 р. має забезпечити рівень доходу на душу населення не нижчий за половину рівня доходів на душу населення країн ЄС. На сьогодні середній доход на душу населення країн ЄС становить близько 10 тис. дол. США на рік. Цей показник надзвичайно важливий в інтеграційних процесах, оскільки населення зростаючим споживанням стимулює виробництво, підтримуючи тим самим сталий економічний розвиток.

Для стабільної Європи незаперечною умовою інтеграції є політична і соціальна стабільність та незначний маргінальний і криміногенний прошарок населення. Досягти цього можна лише за умови високого рівня доходів переважної більшості населення. Маргіналізація та криміналізація суспільства є невід'ємними складовими його бідності. Зрозуміло, що за таких умов потрібні революційні заходи. І ці заходи не можуть вважатися шокowymi або непопулярними, оскільки їх безпосереднім результатом буде значне поліпшення матеріального становища переважної більшості населення країни.

4.5. Економічні аспекти формування оборонних бюджетів та видатків

Тут зусилля України мають бути спрямовані на застосування економічних критеріїв в управлінні оборонним бюджетом, як це прийнято в країнах - членах НАТО. Україна може використати досвід держав НАТО у таких напрямках:

- нові принципи управління на основі досвіду комерційного сектору, спрямовані на створення оборонних агентств, відповідальних за надійне постачання товарів та послуг у межах визначеного бюджету;
- поширення конкуренції на оборонну галузь у формі укладання контрактів, ринкового тестування та зовнішнього фінансування;
- вдосконалення методів обмеження витрат та перегляд пріоритетів у контексті скорочення наявних ресурсів.

Євроатлантична інтеграція порушує ще одну складну для України економічну проблему - *фінансові витрати, пов'язані з членством у НАТО*. Видатки на утримання збройних сил та цивільних і військових представництв у Альянсі загалом невеликі й не перевищують 0,5% загальних витрат на оборону країни.

Україна потребує значних фінансових коштів на реформування та модернізацію Збройних Сил відповідно до стандартів НАТО. Останніми роками модернізація української армії майже не здійснювалася. Внаслідок цього через фізичну і моральну зношеність військової техніки бойовий потенціал Збройних

Сил України зменшується щороку майже на 9%. За цих умов у нашої держави немає іншого шляху, як скорочення структур та чисельності військ, спрямоване на перехід на раціональніші й дешевші європейські стандарти.

Успішна реалізація зазначених заходів багато в чому залежатиме від ефективності державного управління. На жаль, поки що адміністративна реформа в Україні здійснюється недостатніми темпами і має суттєві вади. Головними причинами цього є відсутність координуючого центру з проведення адміністративної реформи, некомплексність програмних документів з її проведення, недостатнє фінансове забезпечення. На розв'язанні цих проблем мають зосередити зусилля виконавча і законодавча гілки влади України.

4.6. Цивільно-військові відносини

Україна розглядає запровадження і вдосконалення демократичної системи цивільно-військових відносин як важливу складову євроатлантичної інтеграції. Наша держава взяла на себе відповідні міжнародні зобов'язання, що зафіксовано у низці документів, серед яких *"Партнерство заради миру: рамковий документ" (1994 р.)*, *"Кодекс поведінки стосовно військово-політичних аспектів безпеки"*, прийнятий на Будапештському саміті НБСЄ у 1994 р., *Хартія про особливе партнерство між Україною і НАТО (1997 р.)*.

Головною складовою формування системи цивільно-військових відносин є запровадження *цивільного контролю* над силовими структурами, що визнається однією з головних ознак стабільного політичного режиму в країні, а також демократичної зрілості самого суспільства.

Одним з основних досягнень України у галузі забезпечення такого контролю є створення принципово нової законодавчої та нормативно-правової бази з військових і оборонних питань, яка, зокрема, забезпечує відповідну координацію зусиль суб'єктів державної влади та суспільства. Україна має значний досвід взаємин між цивільною владою та силовими структурами. Підпорядкованість військових вищому політичному керівництву та верховенство цивільних у визначенні стратегічних орієнтирів розвитку силових структур не викликає сумніву. Повноваження силових структур досить чітко окреслені в Конституції України. У Концепції національної безпеки України демократичний цивільний контроль над військовою сферою визначено як один з основних принципів забезпечення національної безпеки України.

Основна увага як у міжнародних зобов'язаннях, так і у внутрішніх політичних документах, акцентується насамперед на запровадженні цивільного контролю над Збройними Силами. Це цілком зрозуміло, оскільки саме вони перебувають у найбільш кризовому стані. Водночас саме у сфері контролю над Збройними Силами України, порівняно з іншими силовими структурами, ми маємо найбільш значні результати щодо запровадження цивільного контролю як механізму запобігання загрозі демократичним процесам у суспільстві.

На законодавчому рівні прийнято низку законодавчих актів (понад 120), що регламентують діяльність Збройних Сил та інших військових формувань України. Створено органи координації та контролю за діяльністю окремих силових структур з боку Президента України, завдяки яким з'явилися дієві важелі управління та керівництва Воєнною організацією держави

Втілено в життя принцип департизації Збройних Сил та інших силових структур. Закон України *"Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей"* забороняє військовослужбовцям бути членами політичних партій та брати участь у діяльності політичних рухів.

На законодавчому рівні розмежовані повноваження між Міністерством оборони і Генеральним штабом, що є головною юридичною передумовою для перетворення Міністерства оборони на орган переважно цивільного управління Збройними Силами України. Введено правову норму, згідно з якою припиняється військова служба військовослужбовців, обраних до парламенту, на час виконання ними депутатських повноважень.

Налагоджується механізм взаємодії між гілками державної влади у вирішенні питань розвитку оборонної сфери. Розгортається мережа неурядових дослідницьких та громадських організацій, які покликані здійснювати громадський контроль над оборонною сферою. В Україні сформовано систему соціальної адаптації військовослужбовців, звільнених у запас, що довела свою життєздатність та ефективність.

Але трагічні події над Чорним морем (2001 р.) та у Сквилові (2002 р.) в черговий раз актуалізували увагу українського суспільства до проблеми дієвості цивільного контролю над силовими структурами і нагадали не тільки про необхідність удосконалення нормативно-законодавчого забезпечення, але й потребу та уміння виконавчих структур усіх рівнів його використовувати.

Сьогодні в Україні є певні здобутки у формуванні демократичних *цивільно-військових відносин* - створення громадського форуму для відкритого діалогу; підвищення рівня прозорості процесів планування і формування бюджету в сфері оборони.

Разом з тим військова служба в Україні втрачає престижність, що негативно позначається на довірі населення до Збройних Сил. Помітними стають ознаки відчуження між військовими та суспільством. Бракує цивільних експертів у сфері оборони і безпеки. Відсутня достатня підтримка Збройних Сил політичними партіями, громадськими організаціями, незалежними засобами масової інформації.

Низька довіра і з боку військових щодо компетентності цивільної влади в оборонній сфері. Військові ставляться до політичних лідерів переважно як до тимчасових фігур. Відсутня широка практика публічного обговорення військових проблем як з боку самих військових і політиків, так і з боку суспільства в цілому.

Отже, сьогодні перед Україною постає завдання формування такої системи цивільно-військових відносин, яка б відповідала розвитку демократії та громадянського суспільства у країні. Досягти цього можливо за рахунок:

- залучення представників владних структур та військового керівництва всіх рівнів до вивчення досвіду у сфері цивільно-військових відносин демократичних країн;

- залучення цивільних експертів, компетентних в оборонних питаннях, мас-медіа та академічних інститутів до формування дієвої демократичної системи цивільно-військових відносин;

- розробки, прийняття та імплементації пакета нормативно-правових актів, необхідних для забезпечення ефективного цивільного контролю у сфері оборони та безпеки;

- запровадження керівних цивільних посад у структурах Воєнної організації України і призначення на них цивільних осіб;

- розвитку функціональної системи оборонного фінансування, розширення прав парламенту і Комітету з питань національної безпеки і оборони, посилення їх конкретної участі у підготовці оборонного бюджету; створення інституту Уповноважених у справах військових у Верховній Раді України;

- досягнення більшої відкритості Збройних Сил, насамперед через відмову від надмірної таємності.

Україна розглядає призначення цивільних на ключові міністерські посади у силових структурах і умови їх ефективної роботи як важливий чинник прийняття виважених обґрунтованих і збалансованих рішень. Але йдеться не про формальне кадрове призначення, а про створення цілісної системи демократичного контролю у державному апараті у сфері безпеки і оборони.

Цивільно-військові відносини у демократичній державі - це не лише заходи з боку державних органів, а й контроль з боку суспільства через різні інституції, які здійснюють моніторинг ставлення громадян до воєнної політики держави, взаємин між населенням та військовими, умов служби у Збройних Силах.

4.7. Роль засобів масової інформації

У цивілізованих країнах основна роль у формуванні демократичної системи цивільно-військових відносин належить інститутам громадянського суспільства, серед яких найбільш впливовими є засоби масової інформації. Преса, радіо та телебачення в Україні спроможні сформувати громадську думку, до якої прислухаються політики і якою не можуть нехтувати військові.

Процес демократизації в державі загалом позитивно вплинув на зміцнення позицій цивільних ЗМІ у висвітленні військової тематики. Зростання кількості періодичних видань, розширення спектра електронних ЗМІ об'єктивно позначилося і на збільшенні кількості матеріалів про особливості функціонування військових формувань. Механізм спілкування Збройних Сил і громадськості набув системних рис, прес-служба Міноборони регулярно інформує населення про поточні події з життя військових, працює над зміцненням іміджу армії, забезпеченням її зв'язку зі ЗМІ у кризових ситуаціях.

Преса в Україні має можливість порушувати теми, що фокусують увагу суспільства на тих або інших недоліках чи проблемах, які не можуть бути проігноровані владою. Найбільше висвітлення в українській пресі знаходять резонансні події, що відбуваються у Збройних Силах України.

Законодавча база і практика діяльності цивільних ЗМІ створюють у країні передумови дослідження журналістами оборонних питань, залучення експертів чи самих військових до обговорення тих чи інших проблемних напрямів діяльності Збройних Сил та інших військових формувань, викриття недоліків у

діяльності посадових осіб, що в цілому об'єктивно поглиблює обізнаність суспільства щодо стану справ у військовій сфері і сприяє прозорості у стосунках між військовими та цивільними.

Але головне полягає у тому, що роль ЗМІ як важливого компонента формування демократичної системи цивільно-військових відносин в Україні обмежується двома об'єктивними обставинами.

По-перше, в суспільстві ще не існує чіткого усвідомлення того, що розширення знань про військові справи, можливість впливу через ЗМІ або неурядові організації на формування державних пріоритетів в оборонній сфері насправді є прагматичним і корисним з огляду на інтереси саме пересічного громадянина. Це фактично нівелює прагнення ЗМІ та окремих журналістів домагатися максимальної інформованості широкого загалу про події, пов'язані з діяльністю силових відомств.

По-друге, позиції ЗМІ як ефективного посередника між владою і народом в Україні послаблює політична неструктурованість суспільства. Хоча ЗМІ і впливають на ставлення громадян до діяльності, вчинків і рішень посадових осіб, цей процес не має логічного завершення. Політично неструктуроване суспільство неспроможне впливати на поведінку тих чи інших посадових осіб через партійно-виборчі важелі.

Процес організації демократичного контролю над військовою сферою в Україні лише розпочався. Зближення із західними демократіями, реалізація стратегій щодо членства в Європейському Союзі та Північноатлантичному альянсі вимагають від України постійного вдосконалення демократичної системи цивільно-військових відносин. Дуже важливо, щоб ці процеси стимулювалися не тільки зовнішніми чинниками, а й об'єктивними умовами внутрішнього політичного розвитку України.

4.8. Законодавче забезпечення процесів євроатлантичної інтеграції

У процесах євроатлантичної інтеграції Верховній Раді України відведено чи не найвідповідальнішу роль. Саме вона має ввести ці процеси у відповідне правове русло, сформувати належний законодавчий ґрунт для ефективних дій виконавчої влади. Не менш важливо і те, що парламент надає імпульс суспільному діалогу та визначає фундаментальні напрями розвитку суспільної думки. Водночас саме у парламенті найбільш яскраво виявляються суспільні

настрої, що не може не враховуватися нашими зарубіжними партнерами. Україну важко буде розглядати як прогнозованого і надійного партнера із забезпечення миру і стабільності в Європейському регіоні, якщо її євроатлантичний курс не дістане належної законодавчої підтримки.

Необхідно визнати, що після парламентських виборів у Верховній Раді склалася досить сприятлива атмосфера щодо реалізації курсу євроатлантичної інтеграції України. Депутатський корпус, представлені у парламенті політичні партії та рухи, які віддзеркалюють думки і настрої населення країни, усвідомлюючи національні інтереси, виявили готовність зробити внесок у створення належних законодавчих умов для забезпечення національної безпеки нашої держави. Переважна більшість депутатів позитивно сприймає ідеї євроатлантичної інтеграції України.

Яскравим свідченням цього стало проведення у жовтні 2002 р. парламентських слухань про взаємовідносини та співробітництво України з НАТО. Прийнята Верховною Радою України відповідна Постанова від 21 листопада 2002 р., по суті, стає *законодавчим утвердженням євроатлантичного курсу України*. Парламентом реально визначено невідкладні заходи щодо досягнення відповідності країни політичним критеріям підготовки до членства та базовим принципам держав - членів НАТО. Формуються відповідні організаційні структури та парламентські процедури імплементації угод між Україною і НАТО.

У вересні 2002 р. ратифіковано Угоду про безпеку між Урядом України та Північноатлантичним альянсом, триває активна розробка та прийняття основоположних законодавчих актів у сфері зовнішньої політики та національної безпеки. Український парламент плідно співробітничав з Парламентською асамблеєю НАТО та у рамках Спільної моніторингової групи. Керівництво Верховної Ради і парламентські комітети у співпраці з органами виконавчої влади, європейськими та українськими науковими центрами проводять конференції, семінари та "круглі столи", де обговорюються актуальні питання реалізації обраного країною курсу, підвищується фаховий рівень депутатського корпусу та посадовців, які працюють у сфері відносин України з НАТО.

Все це дає підстави сподіватися, що *законодавча підтримка процесів євроатлантичної інтеграції України і надалі здійснюватиметься у пріоритетному порядку.*

Висновки і пропозиції

Відносини України з Північноатлантичним альянсом протягом 2002 р. були динамічними і результативними. Незважаючи на певні ускладнення зовнішньополітичної ситуації навколо нашої держави впродовж останніх місяців минулого року, співробітництво України з НАТО інтенсивно розвивалося. Закладено принципово нові внутрішні та зовнішні підвалини взаємодії з Альянсом (насамперед рішення РНБОУ від 23 травня 2002 р. та План дій Україна - НАТО), які дають можливість суттєво інтенсифікувати процес євроатлантичної інтеграції нашої держави та відкривають шлях до масштабного процесу набуття членства у європейських та євроатлантичних структурах безпеки.

Відбувається консолідація гілок виконавчої та законодавчої влади щодо реалізації стратегії євроатлантичного вибору України. Формується широка політична платформа для вирішення завдань реформування Збройних Сил. Більш дієвою стала законодавча підтримка поглиблення співробітництва України з НАТО.

Для досягнення поставленої мети - набуття повноправного членства в НАТО - державна влада має вдосконалити політичну систему, розвивати інститути громадянського суспільства, підвищувати ефективність державного управління, забезпечити стале економічне зростання, реформування Воєнної організації держави, насамперед її Збройних Сил, активно працювати із суспільною думкою в країні. Євроатлантичний напрям має постійно бути у центрі уваги вищого керівництва держави.

Для дальшої реалізації Стратегії взаємодії України з НАТО необхідно:

Національному центру з питань євроатлантичної інтеграції України (НЦПЄІ)

- зосередити першочергові зусилля на координації діяльності центральних органів виконавчої влади у сфері реалізації політики європейської інтеграції, аналізі відповідності законодавчого забезпечення потребам інтенсифікації діалогу України з НАТО;

- забезпечити ефективний моніторинг та контроль за розробкою та виконанням відомчих програм по реалізації щорічних цільових планів дій;
- провести організаційну роботу щодо розробки проекту Цільового плану Україна - НАТО на 2004 рік.

Кабінету Міністрів України

-створити систему планування і реалізації заходів щодо реформування Воєнної організації держави та визначити ієрархію органів виконавчої влади, залучених до цих питань; забезпечити на вищому рівні державної виконавчої влади керівництво проведення Оборонного огляду в Україні;

- розробити ефективний механізм фінансування заходів Державної програми співробітництва України - НАТО на 2001-2004 рр. та Цільового плану дій Україна - НАТО на 2004 р. та запровадити його при підготовці Державного бюджету на 2004 р.;

- підготувати законопроект щодо внесення змін до Закону "Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України" з урахуванням сталого співробітництва з НАТО і активної участі держави у міжнародних антитерористичних заходах;

- опрацювати правові та фінансово-економічні аспекти практичної реалізації положень укладеного між Україною і НАТО Меморандуму про взаєморозуміння щодо надання підтримки з боку країни-господарки під час проведення багатонаціональних навчань та операцій з підтримки миру. Внести цей Меморандум на ратифікацію до Верховної Ради України;

- взяти під особливий контроль питання щодо вирішення соціальних проблем військовослужбовців після їх звільнення і Збройних Сил внаслідок запровадження заходів воєнної реформи.

Міністерству закордонних справ України

- продовжити роботу у рамках співробітництва з НАТО, зокрема з питань інтенсифікованого діалогу та можливого приєднання до Плану дій щодо членства. У пріоритетному порядку забезпечувати дипломатичну підтримку діяльності органів влади та управління в євроатлантичному напрямі. Провести консультації щодо погодження з НАТО Цільового плану Україна - НАТО на 2004 рік.

Міністерству оборони

- спільно з Міністерством закордонних справ підготувати та ухвалити на засіданні Комісії Україна - НАТО на рівні міністрів оборони у 2003 р. Меморандум щодо здійснення стратегічних авіаційних перевезень;

- провести у 2003-2004 рр. Оборонний огляд, максимально скориставшись досвідом країн - членів та кандидатів у члени НАТО, при необхідності залучаючи до процесу проведення Оборонного огляду в Україні можливості недержавного сектору, іноземних експертів при дотриманні належного режиму безпеки та захисту державної таємниці;

- за сприяння НАТО здійснити розробку пілотного проекту щодо посилення ролі цивільних у складі апарату МО України. Започаткувати діяльність радників Альянсу в складі апарату Міністерства. Активізувати цільове стажування у країнах - членах НАТО українських фахівців;

- спільно з Головним управлінням державної служби України уточнити та відкоригувати структуру центрального апарату Міністерства оборони щодо збільшення переліку посад, на які можуть призначатися цивільні особи.

Державному комітету у справах охорони державного кордону

- спільно з Міністерством закордонних справ та у співробітництві з НАТО розробити заходи щодо вдосконалення охорони державного кордону України з урахуванням європейських вимог та поліпшення оснащення пунктів пропуску через державний кордон із залученням технічної допомоги країн Альянсу.

Міністерству освіти та науки України

- забезпечити підготовку фахівців з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, розробити і запровадити відповідні наукові дисципліни та академічні курси у вищій школі, а також в установах післядипломної освіти та підвищення кваліфікації.

Державному комітету телебачення та радіомовлення

- разом з НЦПЄІ сформувати механізм інформування широких верств населення про стан співробітництва з НАТО та популяризації ідей євроатлантичної інтеграції через ЗМІ;

- посилити співпрацю з неурядовими громадськими організаціями та фондами, впливовими журналістами шляхом організації та проведення прес-конференцій, брифінгів, "круглих столів" тощо.

ДЕРЖАВНА ПРОГРАМА
співробітництва України
з Організацією Північноатлантичного Договору (НАТО)
на 2001 - 2004 роки *

I. Загальні положення

Сучасні підходи України до вироблення політики в галузі безпеки базуються на незмінності стратегічної мети держави, якою є повномасштабна інтеграція до європейських та євроатлантичних структур та повноправна участь у системі загальноєвропейської безпеки. Реалізуючи національну політику у сфері безпеки, Україна активізує свою діяльність, спрямовану на поглиблення конструктивного співробітництва з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО), Європейським Союзом (ЄС), Західноєвропейським Союзом (ЗЄС), Радою Євроатлантичного Партнерства (РЄАП), Організацією з питань безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Радою Європи (РЄ), на основі яких формується нова архітектура європейської безпеки ХХІ століття.

*(Абзац перший вступної частини розділу
I із змінами, внесеними згідно з Указом
Президента N 190/2002 (190/2002) від
26.02.2002)*

Ставлення України до НАТО як до найбільш ефективної структури колективної безпеки в Європі залишається незмінним. Ураховуючи значний внесок Альянсу у підтримання миру, стабільності та загального клімату довіри на євроатлантичному просторі, у створення нової архітектури безпеки в Європі, поглиблення процесів роззброєння, контролю над озброєннями і нерозповсюдження зброї масового знищення, Україна розширює участь у роботі РЄАП та в Програмі "Партнерство заради миру" (ПЗМ).

Розвиваючи співробітництво з НАТО, Україна має на меті забезпечити свою незалежність, демократичний розвиток та територіальну цілісність, зміцнити національну безпеку, запобігти виникненню нових загроз стабільності і безпеці на європейському континенті та використати досвід і допомогу держав-членів Альянсу в реформуванні оборонної та інших пов'язаних з нею сфер.

---

* Затверджена Указом Президента України від 27 січня 2001 року N 58/2001

Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО, підписана 9 липня 1997 року (994_002) (далі - Хартія), визначила новий характер відносин та додаткові напрями розвитку співробітництва з Альянсом, його принципи та механізми реалізації.

Ухвалення і реалізація Державної програми співробітництва України з НАТО на період до 2001 року створили внутрішні умови для виконання основних завдань, визначених Хартією, та надали суттєвого імпульсу співробітництву з Альянсом у політичній і оборонній сферах, в економічній, науковій, екологічній та інших невійськових галузях.

Водночас у 2000 році Президентом України затверджено оновлену Державну програму реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2005 року, головною метою якої є створення в державі сучасних збройних сил з характерними ознаками євроатлантичного моделі.

Крім того, протягом двох останніх років Північноатлантичним альянсом було здійснено важливі кроки щодо його зовнішньої адаптації та внутрішньої реорганізації, які впливають на дальший розвиток співробітництва України з НАТО.

Перелічені чинники зумовлюють необхідність прийняття нового документа, який би привів співробітництво України з Альянсом у відповідність з реаліями сьогодення.

Державна програма співробітництва України з НАТО (далі - Програма) розрахована на 2001-2004 роки, є логічним продовженням попередньої і має на меті забезпечити максимально повне та якісне виконання Хартії. Вона розроблена на основі відповідних положень Конституції України (254к/96-ВР), Основних напрямів зовнішньої політики України, Концепції (основ державної політики) національної безпеки України, Воєнної доктрини України та інших нормативно-правових актів.

Мета Програми

Програма ставить за мету:

визначити пріоритетні напрями співробітництва з НАТО на період до 2004 року;

поглибити співробітництво України з НАТО в рамках Хартії, РСАП та Програми ПЗМ з тим, щоб вивести його на якісно новий рівень відносин особливого партнерства;

розширити двостороннє співробітництво України з державами-членами НАТО та державами-партнерами;

удосконалити механізми співробітництва з НАТО, а також координації та контролю за його здійсненням;

стати основою для формування щорічного Робочого плану імплементації Хартії та Індивідуальної програми партнерства (ІПП) та інструментом, що забезпечує їх виконання;

досягти цілей партнерства, визначених Україною в Процесі планування та оцінки сил (ППОС) у рамках ПЗМ;

забезпечити поглиблення зв'язків центральних органів виконавчої влади України, що беруть участь у реалізації Хартії, з відповідними структурами НАТО;

сприяти ефективному використанню центральними органами виконавчої влади і установами України результатів співробітництва з НАТО;

створити дійовий механізм інформаційного забезпечення співробітництва з НАТО, сприяти поширенню в українському суспільстві об'єктивної інформації про її діяльність;

досягти до кінця 2004 року виконання повною мірою завдань, визначених Програмою.

Механізм реалізації, координації та контролю

Виконання Програми покладається на центральні органи виконавчої влади та установи України згідно з переліком, що додається. Крім того, до реалізації Програми залучаються підрозділи Ради національної безпеки і оборони України (РНБОУ), Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів України, а також підрозділи Верховної Ради України, неурядові організації та установи за їх згодою.

Виконання Програми здійснюється шляхом формування та реалізації відповідними органами виконавчої влади річних відомчих планів виконання Програми, їх участі в заходах, передбачених Робочим планом імплементації Хартії та ІПП, інших заходах ПЗМ на дво- і багатосторонній основі, в роботі

спільних робочих груп, а також у спільних з НАТО заходах, які реалізовуватимуться за взаємною домовленістю.

Керівництво діяльністю з реалізації Програми здійснює Президент України. Загальну координацію та контроль за діяльністю органів виконавчої влади з реалізації Програми, формування і виконання Робочого плану імплементації Хартії та ППП, досягнення цілей партнерства за ППОС та реалізації інших заходів співробітництва з НАТО здійснює РНБОУ та за її дорученням Державна міжвідомча комісія з питань співробітництва України з НАТО (ДМК).

Організаційне забезпечення діяльності ДМК покладається на її секретаріат, що створюється в апараті РНБОУ.

Поточну координацію і контроль за діяльністю органів виконавчої влади з планування та виконання заходів співробітництва з НАТО здійснює Міністерство закордонних справ України.

(Абзац п'ятий підрозділу із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

Міністерство закордонних справ України (МЗС):

розробляє та вносить на розгляд Президента України пропозиції щодо концептуальних засад відносин з НАТО, а також надає рекомендації стосовно розвитку співробітництва України з Альянсом, включаючи вдосконалення його нормативно-правової бази;

координує роботу міністерств, інших центральних органів виконавчої влади з формування Робочого плану імплементації Хартії та ППП і в межах своєї компетенції сприяє їх реалізації;

здійснює контроль і аналіз діяльності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади щодо реалізації зазначених у попередньому абзаці плану і програми та річних відомчих планів виконання Програми.

З метою забезпечення реалізації цих завдань при МЗС створюється постійно діюча Міжвідомча робоча група на рівні експертів підрозділів євроатлантичного співробітництва міністерств, інших центральних органів виконавчої влади України (МРГ).

(Абзац одинадцятий підрозділу виключено на підставі Указу Президента N 190/2002

(190/2002) від 26.02.2002)

(Абзац дванадцятий підрозділу виключено на підставі Указу Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

(Абзац тринадцятий підрозділу виключено на підставі Указу Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

(Абзац чотирнадцятий підрозділу виключено на підставі Указу Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

Інші центральні органи виконавчої влади, причетні до співробітництва з НАТО в рамках Програми:

вносять у встановленому порядку до МЗС пропозиції стосовно розширення та поглиблення співробітництва з НАТО за напрямками, за які вони несуть відповідальність;

розробляють річні плани виконання Програми з переліком заходів, погоджують обсяги їх фінансування з Міністерством фінансів України під час опрацювання пропозицій щодо проекту Державного бюджету України та подають до 15 грудня кожного року до МЗС;

(Абзац тринадцятий підрозділу в редакції Указу Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

подають у встановлені строки до МЗС перелік заходів, в яких братимуть участь їх представники, для включення до проєктів Робочого плану імплементації Хартії та ІПП та орієнтовні розміри необхідних витрат бюджетних коштів і фінансової допомоги з боку НАТО та її держав-членів;

забезпечують проведення заходів, передбачених річними відомчими планами виконання Програми, Робочим планом імплементації Хартії та ІПП, і

надсилають двічі на рік (до 15 липня та до 15 січня) звіти про їх виконання (включаючи звіти про витрати коштів) до МЗС, яке на основі одержаних матеріалів готує зведений звіт і подає його на розгляд ДМК;

здійснюють науково-аналітичний супровід річних відомчих планів виконання Програми, Робочого плану імплементації Хартії та ІПП;

контролюють реалізацію зазначених планів та використання відповідних фінансових ресурсів.

Для забезпечення взаємоузгодженості дій під час виконання окремих розділів Програми та підвищення ефективності координації діяльності з реалізації заходів щодо окремих напрямів співробітництва з НАТО призначаються національні координатори співробітництва України з НАТО. Їх завдання, функції та порядок призначення визначаються Положенням, яке затверджується Президентом України.

II. Співробітництво у політичній сфері

Україна розвиває співробітництво з НАТО в політичній сфері, виходячи з існуючих політичних реалій, фундаментальних інтересів національної безпеки та сучасних тенденцій розвитку ситуації на євроатлантичному просторі.

Відповідальність за здійснення заходів співробітництва у політичній сфері покладається на МЗС.

Співробітництво з НАТО в цій сфері має на меті:

забезпечення реалізації державної політики, спрямованої на європейську та євроатлантичну інтеграцію;

(Вступну частину розділу II доповнено абзацом четвертим згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

підвищення рівня гарантій незалежності, територіальної цілісності та непорушності кордонів України, її національної безпеки;

сприяння поширенню принципів демократії, додержання прав і свобод людини і громадянина, верховенства права в Україні;

зміцнення стабільності і безпеки в регіоні Центральної і Східної Європи та на євроатлантичному просторі в цілому;

забезпечення повноправної участі України у процесі розбудови загальноєвропейської структури безпеки.

Механізми співробітництва

МЗС здійснює співробітництво з НАТО в політичній сфері шляхом підготовки і виконання відповідної частини Робочого плану імплементації Хартії, використання механізмів РЄАП та Комісії Україна - НАТО, візитів на високому рівні, консультацій і переговорів, симпозіумів, семінарів, досліджень, діяльності робочих груп та інших заходів.

1. Політичні консультації

Консультації з політичних питань здійснюються в рамках Комісії Україна - НАТО та РЄАП:

Президентом України - під час його участі в самітах Комісії Україна - НАТО та РЄАП, зустрічей з Генеральним секретарем НАТО, а також в інших заходах високого рівня, які організуються під егідою НАТО (терміни - за взаємним погодженням);

Міністром закордонних справ України - під час його участі у засіданнях Комісії Україна - НАТО і РЄАП на рівні міністерства (двічі на рік у кожному форматі, додатково - на запит сторін);

Главою Місії України при НАТО - під час його участі у засіданнях Комісії Україна - НАТО і РЄАП на рівні послів та на експертному рівні - в рамках засідань Політичного комітету НАТО з Україною у форматі "19+1" та відповідних засідань РЄАП у форматі Політичного комітету.

Консультації з політичних питань можуть також здійснюватися іншими уповноваженими особами під час їх зустрічей з посадовими особами НАТО та участі в інших заходах, що організуються під егідою Альянсу.

2. Обмін візитами, контакти зі структурами НАТО

Для забезпечення діяльності на цьому напрямі передбачається:

узгодження з НАТО річних графіків взаємних візитів делегацій і посадових осіб різних рівнів;

сприяння організації інформаційно-ознайомчих візитів українських делегацій до штаб-квартири Альянсу;

формування графіка проведення та визначення тематики спільних засідань, семінарів та інших заходів у рамках НАТО з їх наступним включенням до щорічних Робочих планів імплементації Хартії.

(Абзац четвертий пункту 2 із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

3. Участь у процесі реалізації Європейської ідентичності в галузі безпеки і оборони в рамках НАТО

Україна підтримує зусилля НАТО щодо посилення європейського виміру в рамках Альянсу та прагне до більш активного і предметного залучення до реалізації політики Європейської ідентичності в галузі безпеки і оборони (ЄІБО), включаючи здійснення практичних заходів за участю представників ЄС.

4. Співробітництво з питань регіональної безпеки

Україна надає великого значення співробітництву з НАТО, її державами-членами та державами-партнерами з питань регіональної безпеки.

Співробітництво в цій сфері має на меті забезпечення участі України у вирішенні актуальних питань регіональної безпеки, передусім, на європейському просторі, а також у регіональних

механізмах і програмах співробітництва, створюваних під егідою НАТО, шляхом проведення політичних консультацій у різних форматах, організації навчань, семінарів, зустрічей експертів тощо.

Напрями співробітництва:

забезпечення участі України в механізмах та програмах НАТО, спрямованих на розвиток регіонального співробітництва в різних форматах і зміцнення довіря і безпеки;

залучення України до субрегіональних механізмів співробітництва, створюваних на підтримку діяльності НАТО, включаючи багатонаціональні військові підрозділи.

5. Співробітництво з Парламентською Асамблеєю НАТО

Метою співробітництва з Парламентською Асамблеєю НАТО (ПА НАТО) є розширення та поглиблення парламентського виміру співробітництва з Альянсом, залучення до нього народних депутатів України, підрозділів апарату Верховної Ради України, що сприятиме формуванню узгодженої позиції законодавчої та виконавчої гілок державної влади щодо розвитку відносин з НАТО та створюватиме умови для кращого усвідомлення суспільством необхідності такого співробітництва.

Співробітництво у зазначеній сфері здійснюється шляхом участі керівництва Верховної Ради, голів її комітетів, лідерів парламентських фракцій, народних депутатів України, працівників її апарату в засіданнях Спільної моніторингової групи "Верховна Рада України - Парламентська Асамблея НАТО" та в заходах, які організуються ПА НАТО. Для участі в сесіях і семінарах цієї міжпарламентської структури та в засіданнях її комітетів і підкомітетів у Верховній Раді створена та діє Постійна делегація у ПА НАТО, яка має статус асоційованої.

Напрями та конкретні заходи співробітництва визначаються Верховною Радою України за погодженням з ПА НАТО.

ДМК та центральні органи виконавчої влади України зобов'язані надавати всебічну підтримку реалізації цих заходів, залучати представників Верховної Ради України до участі в інших заходах співробітництва з Альянсом та сприяти діяльності парламентської групи "Україна - НАТО: за співробітництво, порозуміння і глобальну безпеку".

6. Неурядовий вимір співробітництва з НАТО

Метою співробітництва з НАТО українських неурядових організацій і установ є поліпшення обізнаності населення України про діяльність Альянсу та поширення в українському суспільстві об'єктивної інформації щодо реального стану та переваг співробітництва з цією організацією.

Центральні органи виконавчої влади України мають сприяти активізації цього виміру співробітництва з Альянсом, зокрема шляхом залучення представників неурядових організацій і установ до участі в заходах співробітництва з НАТО, включаючи інформаційні візити до штаб-квартири Альянсу, допомагати у налагодженні ними прямих зв'язків з Центром

інформації та документації НАТО в Україні та іншими структурами Альянсу, надавати підтримку в організації спільних заходів інформаційного, просвітницького і наукового характеру: семінарів, конференцій, виставок тощо.

(Абзац другий пункту 6 із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

III. Співробітництво у сфері безпеки і оборони

Україна здійснює співробітництво з НАТО у сфері безпеки і оборони, враховуючи свої національні інтереси та виходячи з необхідності виконання відповідних міжнародних угод і домовленостей.

Співробітництво з НАТО у зазначеній сфері є одним із пріоритетних напрямів воєнної політики України. Воно охоплює цивільно-військові відносини, воєнно-політичне та військове співробітництво, миротворчу діяльність, а також досягнення взаємосумісності в галузях управління військами, телекомунікаційних систем та озброєнь.

1. Співробітництво з питань цивільно-військових відносин

У співробітництві з питань цивільно-військових відносин беруть участь підрозділи Адміністрації Президента України, апарату РНБОУ та Секретаріату Кабінету Міністрів України, Національний інститут проблем міжнародної безпеки, Національний інститут стратегічних досліджень, центральні органи виконавчої влади та державні установи. До співробітництва також залучаються представники Верховної Ради України, органів судової влади, громадських організацій, неурядових установ, засобів масової інформації та незалежні експерти.

(Абзац перший підрозділу 1 розділу III із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

Координація співробітництва з цих питань покладається на Секретаріат Кабінету Міністрів України.

Співробітництво з НАТО в цій сфері має на меті забезпечення поступового впровадження в Україні системи демократичного цивільного керівництва ЗСУ та іншими військовими формуваннями і контролю за їх діяльністю.

Механізми співробітництва

Співробітництво з питань цивільно-військових відносин здійснюється шляхом підготовки і виконання відповідної частини ІПП та Робочого плану імплементації Хартії, участі у Спільній робочій групі Україна - НАТО з питань воєнної реформи (СРГВР), проведення спільних симпозіумів, семінарів, курсів, досліджень та інших заходів.

Напрями співробітництва:

ознайомлення з практикою участі законодавчих, судових, урядових і неурядових установ, ЗМІ держав-членів НАТО та держав-партнерів у створенні та підтримці належних цивільно-військових відносин;

використання досвіду держав-членів НАТО для розроблення Стратегії впровадження демократичного цивільного контролю в оборонній сфері України;

удосконалення національного законодавства з питань правового регулювання цивільно-військових відносин із залученням експертів з держав-членів НАТО та держав-партнерів;

використання допомоги держав-членів НАТО та держав-партнерів при створенні структур цивільного керівництва та контролю за ЗСУ;

розроблення за сприяння експертів НАТО механізму забезпечення демократичного цивільного контролю за діяльністю правоохоронних органів та сил внутрішньої безпеки;

наближення процесів формування та контролю за виконанням оборонного бюджету до загальновизнаних механізмів і процедур держав-членів НАТО.

Окремим напрямом співробітництва є вдосконалення системи підготовки військових і цивільних кадрів з питань цивільно-військових відносин та підвищення їх професійного рівня, яке здійснюється шляхом:

- участі представників центральних органів виконавчої влади та ЗСУ у навчальних заходах ПЗМ;

- стажувань українських державних службовців (урядовців та парламентарів), передбачених у рамках Програми ПЗМ;

- запрошення в Україну викладачів з держав-членів НАТО та держав-партнерів для проведення лекцій і семінарів з питань цивільно-військових відносин;

- обміну делегаціями науковців та дослідниками в рамках Програми ПЗМ;

- відкриття з використанням допомоги і досвіду НАТО та її держав-членів на базі Національної академії оборони України курсів підвищення кваліфікації державних службовців з питань цивільно-військових відносин і демократичного цивільного контролю над збройними силами та з актуальних проблем національної безпеки і оборони.

(Підрозділ 1 розділу III доповнено абзацом вісімнадцятим згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

2. Воєнно-політичне співробітництво

Відповідальність за здійснення заходів воєнно-політичного співробітництва покладається на Міністерство оборони України, а також на Генеральний штаб ЗСУ в межах його повноважень.

Координацію співробітництва здійснює національний координатор з питань воєнно-політичного співробітництва і військової реформи.

Співробітництво з НАТО у зазначеній сфері має на меті:

зміцнення довір'я, взаєморозуміння і партнерських відносин з НАТО, її державами-членами та державами-партнерами у воєнній сфері;

організацію за підтримки Альянсу сучасної системи оборони України, здатної адекватно реагувати на зовнішні воєнні виклики і загрози;

проведення плідного співробітництва в оборонній сфері з сусідніми країнами;

одержання допомоги для реформування воєнної організації нашої держави, насамперед ЗСУ та оборонно-промислового комплексу;

забезпечення участі України в міжнародних зусиллях щодо підтримання миру, безпеки і стабільності в Європі, в тому числі в запобіганні воєнним конфліктам та врегулюванні кризових ситуацій.

Механізми співробітництва

Міністерство оборони України здійснює співробітництво з НАТО у зазначеній сфері шляхом використання механізмів РЄАП і Комісії Україна - НАТО на рівні міністрів оборони, проведення візитів на високому рівні, двосторонніх консультацій і переговорів з воєнно-політичним керівництвом держав-членів НАТО та держав-партнерів, підготовки і виконання відповідної частини ІПП та Робочого плану імплементації Хартії, участі у спільних симпозиумах, семінарах, дослідженнях, засіданнях робочих груп та інших заходах.

А. Воєнно-політичні консультації

Консультації з воєнно-політичних питань проводяться Міністром оборони України під час його участі в засіданнях РЄАП і Комісії Україна - НАТО (двічі на рік), а також в ході переговорів з воєнно-політичним керівництвом держав-членів НАТО та держав-партнерів згідно з планами двостороннього співробітництва.

Б. Нерозповсюдження зброї масового знищення та контроль над озброєннями

Співробітництво з НАТО у сфері нерозповсюдження зброї масового знищення (ЗМЗ) та контролю над озброєннями спрямовано на підтримку відповідних зусиль Альянсу, його держав-членів та держав-партнерів, які співпадають з національними інтересами України, і передбачає:

участь у консультаціях з проблемних питань контролю над озброєннями, які проводяться в рамках Координаційного комітету НАТО з контролю за виконанням угод та Центру НАТО з питань ЗМЗ;

підготовку українських фахівців на навчальних курсах та участь в роботі семінарів з питань виконання угод у галузі контролю над озброєннями.

В. Діяльність Спільної робочої групи Україна – НАТО з питань воєнної реформи (СРГВР)

СРГВР є постійно діючим механізмом консультацій між Україною і НАТО у форматі "19+1". Її діяльність спрямовується на забезпечення підтримки Альянсом процесів реформування оборонної сфери України, насамперед ЗСУ, створення умов для ефективної реалізації Державної програми реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2005 року.

Українську частину СРГВР складають:

у групі "високого рівня" - керівники Кабінету Міністрів України, відповідних підрозділів Адміністрації Президента України, апарату РНБОУ, Міністерства оборони України та Генерального штабу ЗСУ, МЗС, Міністерства фінансів України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи і Державного комітету у справах охорони державного кордону України;

(Абзац третій пункту "В" підрозділу 2 розділу III із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

у координаційній (ключовій) групі - представники Місії України при НАТО;

у групах експертів - представники відповідних підрозділів Адміністрації Президента України, апарату РНБОУ, профільних комітетів Верховної Ради України, Секретаріату Кабінету Міністрів України, Міністерства оборони України та Генерального штабу ЗСУ, інших центральних органів виконавчої влади і установ України.

(Абзац п'ятий пункту "В" підрозділу 2 розділу III із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

Координацію роботи української частини СРГВР здійснює один із заступників Секретаря РНБОУ.

Механізми роботи СРГВР

Співробітництво в рамках СРГВР здійснюється шляхом:

проведення засідань групи "високого рівня", "координаційної (ключової) групи" та щоквартальних засідань у штаб-квартирі НАТО на рівні експертів з визначених річними планами питань;

(Абзац дев'ятий пункту "В" підрозділу 2 розділу III в редакції

*Указу Президента N 190/2002
(190/2002) від 26.02.2002)*

реалізації спільних проєктів і досліджень у рамках двостороннього співробітництва за фінансовою підтримкою окремих держав-членів НАТО;
обміну інформацією за узгодженою тематикою;
здійснення інших заходів за взаємною домовленістю.

Напрями діяльності СРГВР:

консультації щодо оборонної політики, воєнної доктрини та концепції національної безпеки;

підготовка рекомендацій щодо планування національної оборони, формування оборонного бюджету, управління оборонними ресурсами;

опрацювання підходів до правового забезпечення діяльності ЗСУ та інших військових формувань;

розроблення пропозицій щодо керівництва воєнною сферою і збройними силами в демократичному суспільстві, взаємодії між парламентом, урядом та міністерством оборони під час вирішення оборонних питань, упровадження демократичного цивільного контролю в оборонній сфері;

загальнення досвіду держав-членів НАТО у реформуванні збройних сил та інших військових формувань і підготовка пропозицій щодо його впровадження в Україні;

розроблення рекомендацій щодо використання ППОС у ході реалізації Державної програми реформування і розвитку Збройних Сил України на період до 2005 року;

внесення пропозицій щодо переходу до професійних збройних сил та вдосконалення системи підготовки військових кадрів;

опрацювання пропозицій щодо вдосконалення механізмів соціального захисту військовослужбовців;

гармонізація заходів багатостороннього (в рамках програми ПЗМ) і двостороннього військового співробітництва для реалізації завдань воєнної реформи та досягнення визначених цілей партнерства.

*(Пункт "В" підрозділу 2 розділу III
доповнено абзацом двадцять
другим згідно з Указом Президента*

*N 190/2002 (190/2002) від
26.02.2002)*

Г. Наукові дослідження у воєнно-політичній сфері

Відповідальність за реалізацію та координацію спільних з НАТО заходів співробітництва у сфері наукових досліджень з воєнно-політичних питань покладається на Національний інститут проблем міжнародної безпеки. До співробітництва з НАТО в цій галузі можуть залучатися Національний інститут стратегічних досліджень, Національний науково-дослідницький центр оборонних технологій та військової безпеки України та інші науково-дослідницькі установи відповідного профілю.

*(Абзац перший пункту "Г"
підрозділу 2 розділу III із змінами,
внесеними згідно з Указом
Президента N 190/2002 (190/2002)
від 26.02.2002)*

Співробітництво з наукових досліджень у воєнно-політичній сфері має на меті розроблення теоретичних основ воєнно-політичних аспектів загальноєвропейської архітектури безпеки, вивчення досвіду розроблень воєнних доктрин і стратегій, створення механізму цивільно-військових відносин у державах-членах НАТО і державах-партнерах.

Механізми співробітництва

Наукові дослідження у воєнно-політичній сфері здійснюються шляхом:

проведення спільних симпозіумів та семінарів з актуальних проблем міжнародної безпеки;

підготовки та реалізації проектів досліджень разом із науковими центрами держав-членів НАТО і держав-партнерів;

залучення експертів НАТО для одержання консультативної допомоги в реалізації наукових проектів в Україні;

обміну делегаціями науковців;

організації за допомогою Центру інформації та документації НАТО в Україні регулярних обмінів дослідниками та стажерами.

Напрями співробітництва:

оцінка стану та перспектив розвитку воєнно-політичного співробітництва України з НАТО;

визначення оптимальних шляхів запровадження цивільного контролю за діяльністю ЗСУ та інших військових формувань;

участь в оновленні Концепції національної безпеки та Воєнної доктрини України;

аналіз процесу створення нової архітектури європейської безпеки;

відслідковування нових викликів і загроз національній безпеці України.

3. Військове співробітництво

Відповідальність за планування заходів військового співробітництва, а також координацію та контроль за їх виконанням покладається на Генеральний штаб ЗСУ.

Співробітництво в цій сфері має на меті:

використання досвіду і допомоги держав-членів НАТО та держав-партнерів для реформування і розвитку ЗСУ, включаючи вдосконалення механізмів соціального захисту військовослужбовців, нормативно-правової бази військового співробітництва та миротворчої діяльності, створення умов для впровадження засад цивільного керівництва та контролю за діяльністю у військовій сфері;

підвищення взаємосумісності органів управління, підрозділів та частин ЗСУ, насамперед виділених Україною для участі у Програмі ПЗМ, з Об'єднаними збройними силами (ОЗС) НАТО;

підготовку військових контингентів ЗСУ та відповідної інфраструктури для взаємодії з ОЗС НАТО під час проведення миротворчих, антитерористичних, пошукових, рятувально-відновлювальних та інших місій і завдань.

(Абзац п'ятий вступної частини підрозділу 3 розділу III із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

досягнення національних цілей воєнної реформи для виконання завдань Державної програми реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2005 року;

(Вступну частину підрозділу 3 розділу III доповнено абзацом шостим згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

пошук форм і механізмів співробітництва Збройних Сил України з військовими формуваннями держав-членів НАТО для реагування на нові види загроз національній безпеці, в тому числі з боку терористичних організацій із застосуванням ЗМЗ.

(Вступну частину підрозділу 3 розділу III доповнено абзацом сьомим згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

Механізми співробітництва

ЗСУ здійснюють співробітництво з НАТО у військовій сфері шляхом підготовки і виконання відповідної частини ІПП, Робочого плану імплементації Хартії планів і програм двостороннього співробітництва та участі у ППОС, використовуючи поряд з цим:

(Абзац дев'ятий вступної частини підрозділу 3 розділу III із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

діяльність Військового комітету Україна-НАТО та СРГВР, візити на високому рівні, двосторонні консультації і переговори з військовим керівництвом держав-членів НАТО та держав-партнерів;

прямі зв'язки між структурами Міністерства оборони, Генерального штабу ЗСУ та НАТО;

спільні військові навчання, тренування, симпозиуми, семінари, курси, засідання робочих груп, дослідження та інші заходи.

А. Консультації з військових питань

Консультації з військових питань здійснюються:

начальником Генерального штабу ЗСУ - під час його участі у засіданнях Військового комітету Україна-НАТО (двічі на рік), переговорів з головою Військового комітету НАТО, візитів до штабів Верховних Головнокомандувачів ОЗС НАТО в Європі та на Атлантиці, а також переговорів з військовим керівництвом держав-членів НАТО та держав-партнерів;

командувачами видів ЗСУ, начальниками Тилу та Озброєння, іншими представниками керівного складу Міністерства оборони України та Генерального штабу ЗСУ - під час засідань відповідних комітетів НАТО у форматі РСАП та переговорів з командувачами головних командувань та відповідальними співробітниками НАТО.

Б. Військове співробітництво та взаємосумісність

З метою активізації військового співробітництва та підвищення рівня взаємосумісності між збройними силами України і НАТО передбачається:

проведення семінарів в Україні для керівного складу ЗСУ з питань військового співробітництва та взаємосумісності;

поглиблення співробітництва в галузі оборонного планування для забезпечення виконання завдань ППОС з досягнення взаємосумісності;

розширене використання військової інфраструктури України для проведення спільних з державами-членами НАТО та державами-партнерами військових навчань і тренувань;

удосконалення правової бази співробітництва у військовій сфері з урахуванням досвіду держав-членів НАТО та держав-партнерів;

продовження консультацій з НАТО щодо започаткування та реалізації програм співробітництва в галузях управління, контролю, тилової підтримки тощо;

розширення за допомогою НАТО програм перепідготовки та соціальної адаптації військовослужбовців, які звільняються в запас;

розширення практики консультацій з державами-членами НАТО щодо гармонізації заходів багатостороннього (в рамках програми ПЗМ) і

двостороннього військового співробітництва для реалізації завдань національних цілей воєнної реформи та досягнення визначених цілей партнерства.

(Абзац пункту "Б" підрозділу 3 розділу III із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

В. Процес планування та оцінки сил

Метою участі України у ППОС є ефективна реалізація Державної програми реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2005 року, підготовка сил та засобів, здатних взаємодіяти зі збройними силами держав-членів НАТО, створення механізму для обміну інформацією з питань оборонного і бюджетного планування в рамках ПЗМ.

Пріоритетними напрямками роботи щодо виконання завдань ППОС для України вважаються:

всебічне використання можливостей ППОС для досягнення національних цілей воєнної реформи та виконання завдань реформування ЗСУ;

(Абзац третій пункту "В" підрозділу 3 розділу III із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

досягнення взаємосумісності в управлінні, тиловому та технічному забезпеченні підрозділів, виділених для участі у Програмі ПЗМ;

мовна підготовка особового складу підрозділів, зазначених у переліку сил та засобів для участі в операціях ПЗМ.

Г. Участь у Багатонаціональних загальновійськових оперативно-тактичних силах

Забезпечення участі України у Багатонаціональних загальновійськових оперативно-тактичних силах (БЗОТС) передбачає:

визначення сил і засобів ЗСУ для участі у складі БЗОТС;

досягнення належної взаємосумісності з відповідними силами і засобами ОЗС НАТО;

залучення підрозділів ЗСУ до військових навчань БЗОТС.

Д. Яворівський навчальний центр ПЗМ

Для підвищення ефективності використання Яворівського навчального центру ПЗМ здійснюватимуться такі заходи:

багатонаціональні польові, командно-штабні та комп'ютерні командно-штабні навчання;

навчання командирів та штабів з питань планування застосування військ (сил), управління ними та забезпечення їх взаємодії під час проведення:

- а) операцій з підтримання миру;
- б) робіт з ліквідації наслідків стихійного лиха;
- в) операцій з надання гуманітарної допомоги;
- г) пошуково-рятувальних операцій;
- д) антитерористичних операцій.

(Абзац третій пункту "Д" підрозділу 3 розділу III доповнено підпунктом "д" згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

Е. Підготовка військових кадрів для співробітництва з НАТО

З метою забезпечення якісної підготовки військових кадрів для співробітництва з НАТО передбачається:

адаптація системи військової підготовки та навчання до діючих в державах-членах НАТО стандартів;

включення до системи командирської та професійної підготовки питань співробітництва в рамках Програми ПЗМ та миротворчої діяльності;

оптимальне використання наявних можливостей мовної підготовки військовослужбовців в рамках Програми ПЗМ та в межах двостороннього співробітництва з державами-членами НАТО;

забезпечення кафедр іноземних мов вищих військових навчальних закладів Міністерства оборони України лінгафонними кабінетами, відео- та аудіотехнікою і сучасною навчально-методичною літературою;

розширення практики підвищення кваліфікації викладачів іноземних мов вищих військових навчальних закладів за кордоном;

запрошення в Україну інструкторів-викладачів іноземних мов з держав-членів НАТО та держав-партнерів;

створення експертного Центру мовного тестування з використанням тесту НАТО "STANAG-6001";

здійснення спеціалізованої підготовки військовослужбовців для роботи у складі багатонаціональних штабів, зокрема на курсах підготовки офіцерів багатонаціональних штабів при Національній академії оборони України.

4. Співробітництво з питань миротворчої діяльності

Відповідальність за планування відповідних заходів та координацію і контроль їх виконання покладається на Міністерство оборони України і Генеральний штаб ЗСУ.

Співробітництво з НАТО у сфері миротворчої діяльності має на меті:

підготовку та участь миротворчих контингенту і персоналу ЗСУ в операціях з підтримання миру або примусу до миру;

забезпечення участі підрозділів і представників ЗСУ у складі Багатонаціональних загальновійськових оперативно-тактичних сил та об'єднаних багатонаціональних штабів;

удосконалення системи підготовки особового складу ЗСУ для виконання миротворчих завдань та розвиток відповідної матеріально-технічної бази.

Механізми співробітництва

Міністерство оборони України та Генеральний штаб ЗСУ здійснюють співробітництво з НАТО у цій сфері шляхом підготовки і виконання відповідної частини ПП, Робочого плану імплементації Хартії та участі в ППОС, використовуючи поряд з цим:

двосторонні консультації і переговори з військовим керівництвом НАТО, її держав-членів та держав-партнерів;

прямі зв'язки між структурними підрозділами Міністерства оборони України, Генерального штабу ЗСУ та НАТО для налагодження координації, обміну інформацією та набутим досвідом;

спільні військові навчання, тренування, симпозіуми, семінари, курси, засідання робочих груп, дослідження та інші заходи.

Напрями співробітництва:

участь у миротворчих операціях під проводом НАТО, зокрема в операції КФОР;

поглиблення співробітництва в рамках українсько-польського миротворчого батальйону, українсько-румунсько-угорсько-словацького інженерного батальйону, спільного військово-морського з'єднання "за викликом" на Чорному морі;

розширення співробітництва з НАТО та її державами-членами з питань підготовки та забезпечення українських підрозділів, що залучатимуться до складу багатонаціональних миротворчих формувань;

удосконалення законодавчої бази з питань миротворчої діяльності з урахуванням досвіду держав-членів НАТО та держав-партнерів;

підвищення взаємосумісності миротворчих підрозділів ЗСУ з ОЗС НАТО;

створення за участю вищих військових навчальних закладів та інфраструктури полігонів Збройних Сил України національної системи підготовки контингентів (персоналу) для виконання миротворчих завдань.

(Підрозділ 4 розділу III доповнено абзацом сімнадцятим згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

5. Співробітництво в галузі телекомунікаційних та інформаційних систем

Відповідальність за здійснення заходів співробітництва у цій галузі (за термінологією НАТО - "С3") покладається на Міністерство оборони України і Державний комітет зв'язку та інформатизації України. До співробітництва в межах своїх повноважень залучаються представники апарату РНБОУ, Секретаріату Кабінету Міністрів України, Служби безпеки України, Національного космічного агентства України, Національного інституту проблем міжнародної безпеки та Національного інституту стратегічних досліджень.

(Абзац перший підрозділу 5 розділу III із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

Відповідальність за заходи щодо захисту інформації покладається на Службу безпеки України.

Координацію співробітництва здійснює національний координатор з питань телекомунікаційних та інформаційних систем.

Метою співробітництва з НАТО в даній галузі є забезпечення взаємодії в рамках спільних навчань та в кризових ситуаціях шляхом впровадження відповідних процедур Альянсу, а також використання сучасних систем зв'язку та інформаційних технологій.

Механізми співробітництва

Зазначені центральні органи виконавчої влади і державні установи України здійснюють співробітництво з НАТО в галузі СЗ шляхом установаження прямих зв'язків між відповідними структурами України та НАТО, участі в заходах Програми ПЗМ та ІППІ, а також в інших заходах.

Напрями співробітництва:

забезпечення необхідного рівня взаємосумісності в галузі телекомунікаційних та інформаційних систем шляхом реалізації пріоритетних напрямів взаємодії, визначених у розділі СЗ ІППІ;

визначення спільно з Агенцією НАТО з консультивання, командування і управління (НСЗА) пріоритетних напрямів співробітництва Україна-НАТО в галузі СЗ;

визначення спільних підходів та можливості започаткування діалогу з НСЗА у форматі "19+1";

удосконалення національної законодавчої бази з урахуванням вимог НАТО до національних телекомунікацій та розроблення, в разі потреби, нормативних документів, що встановлюють порядок надання НАТО послуг телекомунікаційних мереж;

вивчення вимог та концепцій НАТО щодо планування та управління телекомунікаційними мережами в умовах кризових ситуацій;

організація оперативного інформаційного обміну з державами-членами НАТО та державами-партнерами через телекомунікаційні засоби під час проведення спільних заходів, включаючи миротворчі, гуманітарні та пошуково-рятувальні операції;

визначення підходів до використання сучасних систем захисту інформації з урахуванням вимог інформаційної безпеки України, забезпечення режиму захисту таємної інформації в разі створення спільних інформаційних та телекомунікаційних систем, в яких циркулюватиме інформація з обмеженим доступом;

(Абзац чотирнадцятий підрозділу 5 розділу III в редакції Указу Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

(Абзац п'ятнадцятий підрозділу 5 розділу III виключено на підставі Указу Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

(Абзац шістнадцятий підрозділу 5 розділу III виключено на підставі Указу Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

участь у створенні сучасних систем оперативного інформаційного обміну;

(Абзац п'ятнадцятий підрозділу 5 розділу III в редакції Указу Президента N 190/2002 (190/2002) від 6.02.2002)

(Абзац вісімнадцятий підрозділу 5 розділу III виключено на підставі Указу Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

участь у Науковій програмі НАТО (підпрограма "Підтримка дослідницької інфраструктури - комп'ютерні мережі");

взаємодія у сфері координації спектру частот, у тому числі з питань частотної координації в Європі;

(Абзац двадцять перший підрозділу 5 розділу III виключено на підставі Указу Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

6. Співробітництво у сфері озброєнь, стандартизації та оборонних досліджень і технологій

У здійсненні заходів щодо співробітництва в цій сфері беруть участь Міністерство оборони України, Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації України, Міністерство промислової політики України, Міністерство освіти і науки України та Національна академія наук України.

(Абзац перший вступної частини підрозділу 6 розділу III із змінами, внесеними згідно з Указами Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002, N 586/2003 (586/2003) від 09.07.2003)

Загальну координацію співробітництва здійснює Міністерство промислової політики України.

(Абзац другий вступної частини підрозділу 6 розділу III із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 586/2003 (586/2003) від 09.07.2003)

Співробітництво з НАТО в даній сфері має на меті:

досягнення рівня взаємосумісності в озброєннях та військовій техніці (ОВТ), достатнього для належної взаємодії між Збройними Силами України та збройними силами держав-членів НАТО і країн-партнерів під час виконання спільних завдань;

(Абзац четвертий вступної частини підрозділу 6 розділу III в редакції Указу Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

налагодження кооперації з державами-членами НАТО з питань розроблення і виробництва ОВТ;

(Абзац п'ятий вступної частини підрозділу 6 розділу III із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

впровадження досвіду держав-членів НАТО у плануванні розвитку ОВТ, їх закупівлі та підтримання у боездатному стані;

здійснення гармонізації національних стандартів у сфері озброєнь з відповідними стандартами НАТО.

(Абзац сьомий вступної частини підрозділу 6 розділу III із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

Механізми співробітництва

Зазначені в абзаці першому цього підрозділу центральні органи виконавчої влади та наукові установи здійснюють співробітництво з НАТО в даній сфері шляхом участі в роботі Конференції національних директорів з питань озброєнь та її груп, Комітету НАТО з питань стандартизації, встановлення прямих зв'язків з відповідними підрозділами НАТО, зокрема, з Директоратом планування, програм і політики в галузі озброєнь Міжнародного секретаріату НАТО, Агентством з питань матеріально-технічного забезпечення і обслуговування НАТО, Організацією з досліджень і технологій НАТО, а також шляхом підготовки і виконання відповідної частини ІПП та Робочого плану імплементації Хартії, участі в інших заходах.

А. Співробітництво в галузі озброєнь

Відповідальність за реалізацію заходів співробітництва у цій галузі покладається на Міністерство оборони України, а також на Міністерство промислової політики України в межах його повноважень.

(Абзац перший пункту "А" підрозділу 6 розділу III із змінами, внесеними згідно з Указами Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002, N 586/2003 (586/2003) від 09.07.2003)

Координацію співробітництва здійснює національний координатор з питань озброєнь оборонних досліджень і технологій.

(Абзац другий пункту "А" підрозділу 6 розділу III із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002(190/2002) від 26.02.2002)

Напрями співробітництва

Напрями співробітництва визначаються документом "Стан та основні напрями розвитку співробітництва Україна-НАТО в галузі озброєнь". Для його реалізації створюється Спільна робоча група Україна-НАТО з питань співробітництва в галузі озброєнь, який підлягає щорічному оновленню. Крім того, ці питання розглядаються:

(Абзац четвертий пункту "А" підрозділу 6 розділу III із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

на зустрічах в рамках Конференції національних директорів з питань озброєнь у форматі "19+1";

на рівні представників України і НАТО в групах озброєнь НАТО для Сухопутних військ, Військово-Морських Сил та Військово-Повітряних Сил, у відкритих для держав-партнерів групах Конференції національних директорів з питань озброєнь, а також у Дорадчій групі НАТО з питань промисловості.

Б. Стандартизація в галузі озброєнь

Відповідальність за реалізацію заходів співробітництва в цій галузі покладається на Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації

України, а також на Міністерство промислової політики України та Міністерство оборони України в межах їх повноважень.

(Абзац перший пункту "Б" підрозділу 6 розділу III із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

Координацію співробітництва здійснює національний координатор з питань стандартизації і метрології.

Напрями співробітництва:

створення і реалізація Програми гармонізації національних стандартів із стандартами НАТО;

(Абзац четвертий пункту "Б" підрозділу 6 розділу III в редакції Указу Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

розроблення рекомендацій щодо впровадження стандартів НАТО в Україні;

переклад українською мовою визначених для впровадження стандартів НАТО;

участь у роботі Групи національних директорів із забезпечення якості, Групи з безпеки зберігання і обслуговування боєприпасів і вибухових речовин та продовження співробітництва з Військовим агентством стандартизації;

підготовка спеціалістів у галузі стандартизації, сертифікації, аудиту та забезпечення якості згідно з системою стандартів держав-членів НАТО;

поглиблення співробітництва з Групою національних директорів НАТО з питань кодифікації та Агентством НАТО з матеріально-технічного забезпечення;

продовження роботи з впровадження основних елементів системи кодифікації НАТО;

створення Бюро кодифікації у військовій сфері;

участь у заходах з питань стандартизації, які здійснюються під егідою НАТО.

В. Оборонні дослідження і технології

Відповідальність за реалізацію заходів у цій галузі покладається на Міністерство оборони України, Міністерство промислової політики України, Міністерство освіти і науки України та Національну академію наук України в межах їх повноважень.

(Абзац перший пункту "В" підрозділу 6 розділу III в редакції Указу Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002, із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 586/2003 (586/2003) від 09.07.2003)

Координацію співробітництва здійснює національний координатор з питань озброєнь оборонних досліджень і технологій.

(Абзац другий пункту "В" підрозділу 6 розділу III із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

Напрями співробітництва:

проведення досліджень та розробок у галузі ОВТ за спільною домовленістю;

налагодження обміну результатами наукових досліджень, пов'язаних з технологіями роззброєння, оборонними технологіями та технологіями подвійного призначення;

наукове забезпечення безпеки зберігання та транспортування боєприпасів і вибухових речовин, а також визначення їх придатності до використання;

підготовка рекомендацій щодо оцінки вартості і маркетингу ОВТ;

вивчення досвіду та здійснення спільних проектів утилізації ОВТ;

науковий супровід створення нормативно-правової бази захисту інтелектуальної власності під час передачі технологій та обміну інформацією з питань розроблення та виробництва ОВТ.

IV. Співробітництво у невійськових галузях

Україна розвиває співробітництво з НАТО у невійськових галузях, виходячи з необхідності підтримки розвитку вітчизняної промисловості і науки, використання міжнародного досвіду та допомоги у процесі їх реформування, спільної протидії сучасним викликам безпеці, таким як природні і техногенні катастрофи, міжнародний тероризм, організована злочинність, нелегальне переміщення зброї, наркотичних і радіоактивних речовин тощо.

Співробітництво з Альянсом у цій сфері охоплює надзвичайні ситуації цивільного характеру, наукові дослідження і захист довкілля, економічні аспекти оборонної діяльності, організацію повітряного руху, використання космічної техніки та технологій, а також боротьбу з міжнародною злочинністю та тероризмом, наркобізнесом, нелегальною міграцією та нелегальним переміщенням зброї, технологій подвійного призначення і радіоактивних речовин.

1. Співробітництво в галузі надзвичайних ситуацій цивільного характеру

Відповідальність за здійснення заходів співробітництва у галузі надзвичайних ситуацій цивільного характеру покладається на Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи (МНС).

Координацію співробітництва здійснює національний координатор з питань надзвичайних ситуацій цивільного характеру.

Співробітництво з НАТО в даній галузі має на меті:

узагальнення світового досвіду та залучення фінансових і технічних ресурсів для підвищення ефективності захисту населення і території України від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;

створення необхідних передумов для участі сил і засобів МНС у пошуково-рятувальних, миротворчих та гуманітарних операціях та інших міжнародних акціях;

досягнення формуваннями МНС, призначеними для виконання завдань Програми ПЗМ, цілей сумісності та здатності до взаємодії з силами НАТО і держав-партнерів в ході пошуково-рятувальних та гуманітарних операцій;

удосконалення договірно-правової бази співробітництва з НАТО, її державами-членами та державами-партнерами щодо запобігання надзвичайним ситуаціям транскордонного і національного рівнів та реагування на такі ситуації.

Механізми співробітництва

МНС здійснює співробітництво з НАТО в галузі надзвичайних ситуацій цивільного характеру шляхом реалізації положень Меморандуму про взаєморозуміння в галузі планування при надзвичайних ситуаціях цивільного характеру та готовності до катастроф між МНС України і НАТО, підготовки і виконання відповідної частини ІПП та Робочого плану імплементації Хартії, проведення засідань Спільної робочої групи Україна-НАТО із співробітництва у галузі надзвичайних ситуацій цивільного характеру, підтримання зв'язків з Директоратом НАТО з планування при надзвичайних ситуаціях цивільного характеру, забезпечення участі представників МНС у заходах комісій та комітетів Альянсу з планування на випадок надзвичайних ситуацій, а також участі в інших заходах.

Напрями співробітництва:

залучення спеціалізованих аварійно-рятувальних підрозділів МНС до участі в операціях НАТО з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та надання гуманітарної допомоги;

проведення спільних навчань і тренувань (із залученням формувань МНС) у галузі управління кризовими ситуаціями, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та надання допомоги потерпілим;

участь формувань МНС у тренувальних та освітніх заходах в рамках ПЗМ;

планування у сфері попередження, реагування та ліквідації наслідків катастроф, включаючи вдосконалення сумісності при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;

планування цивільно-військового співробітництва на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру, включаючи військову підтримку відповідних операцій;

розроблення планів транспортного забезпечення ліквідації наслідків катастроф, зокрема аеромедичної евакуації, згідно з відповідними концепціями та принципами НАТО в цій сфері;

планування ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного характеру в сільському господарстві, водопостачанні та інших життєво важливих галузях;

забезпечення досягнення сумісності у процедурах і засобах здійснення пошуково-рятувальних робіт, під час проведення миротворчих і гуманітарних акцій та завдань;

залучення фахівців і експертів МНС до заходів НАТО, які проводяться Євроатлантичним координаційним Центром з реагування на катастрофи;

забезпечення постійного обміну інформацією, вдосконалення автоматизованих систем визначення природних та техногенних катастроф для моделювання оцінки ризику і зменшення небезпеки;

реалізація пілотного проекту Україна - НАТО із запобігання та реагування на надзвичайні ситуації під час повеней у Карпатському регіоні;

проведення в Україні за допомогою НАТО навчальних курсів для фахівців та експертів у галузі цивільного захисту населення, а також розроблення відповідних навчальних і методичних програм;

обмін досвідом з ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, попередження і реагування на радіаційні та хімічні аварії;

організація вивчення іноземних мов фахівцями та експертами МНС (у тому числі за кордоном).

2. Співробітництво у сфері науки, технологій та захисту довкілля

Відповідальність за здійснення заходів співробітництва у сфері науки, технологій та захисту довкілля покладається на Міністерство освіти і науки України, а також Міністерство екології та природних ресурсів України і Міністерство оборони України в межах їх повноважень.

Міністерство освіти і науки України спрямовує діяльність центральних органів виконавчої влади та наукових установ України, залучених до роботи в рамках Спільної робочої групи Україна–НАТО з питань науки та охорони довкілля.

Співробітництво з НАТО в даній сфері має на меті:

зміцнення науково-технологічного потенціалу України шляхом участі українських науковців у Науковій програмі НАТО;

залучення допомоги НАТО та її держав-членів до виконання державних наукових та науково-технічних програм;

розширення науково-технічних можливостей України в галузі охорони довкілля;

раціональне використання та відтворення природних ресурсів України.

Механізми співробітництва

Зазначені в абзаці першому цього підрозділу центральні органи виконавчої влади здійснюють співробітництво з НАТО в галузі науки, технологій та захисту довкілля шляхом підготовки і виконання відповідних частин ІПП та Робочого плану імплементації Хартії, участі в засіданнях Спільної робочої групи з питань науки та охорони довкілля, заходах Програми ПЗМ та Наукової програми НАТО, підтримання прямих зв'язків з Директоратом НАТО з питань науки, організації взаємних візитів та проведення інших заходів.

А. Наукові дослідження і технології

Координацію співробітництва з НАТО у зазначеній галузі здійснює національний координатор з питань науки і технологій.

Напрями співробітництва:

участь українських науковців у Науковій програмі НАТО;

проведення консультацій з НАТО з питань науково-технічного співробітництва;

обмін результатами наукових досліджень, пов'язаних із:

- розвитком інформатики, матеріалознавства, біотехнологій, енергопостачання та енергозбереження (в галузі неядерної енергетики);

- проблемами людських ресурсів;

- комп'ютерними технологіями;

обмін досвідом у сферах наукової політики, передачі технологій, інноваційної діяльності, прав інтелектуальної власності;

проведення наукових досліджень у рамках спільних проектів;

одержання грантів НАТО для українських науковців;

залучення експертів НАТО до консультаційної та іншої допомоги в реалізації наукових проєктів в Україні;

використання можливостей НАТО для підготовки українських фахівців;

впровадження за сприяння НАТО програми підготовки керівних кадрів у галузі державної науково-технологічної політики.

Б. Охорона довкілля

Координацію співробітництва з НАТО у зазначеній галузі здійснює національний координатор з питань екології.

Напрями співробітництва:

налагодження обміну результатами наукових досліджень, пов'язаних із:

- охороною довкілля, рекультивацією забруднених у результаті військової діяльності земельних ділянок та водоймищ, запобіганням техногенним катастрофам та ліквідацією їх наслідків;

- технологіями моніторингу морського середовища;

участь у поточних експериментальних дослідженнях та короткострокових проєктах Комітету НАТО з проблем сучасного суспільства;

удосконалення систем інформаційного обміну в галузі екології та природних ресурсів;

поширення інформації про діяльність Комітету НАТО з проблем сучасного суспільства і Наукового комітету НАТО шляхом проведення спільних семінарів, робочих зустрічей, візитів експертів тощо.

3. Економічні аспекти оборонної діяльності

Відповідальність за здійснення заходів співробітництва у галузі оборонної економіки покладається на Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України, а тако на Міністерство оборони України та Міністерство промислової політики України у межах їх повноважень.

(Абзац перший підрозділу 3 розділу IV із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

До співробітництва в цій галузі залучаються підрозділи Секретаріату Кабінету Міністрів України та Міністерства фінансів України.

Координацію співробітництва здійснює національний координатор з економічних питань.

Співробітництво з НАТО в даній сфері має на меті:

зміцнення економічної безпеки України;

впровадження світового досвіду оптимізації оборонних бюджетів;

забезпечення ефективності роботи оборонно-промислового комплексу України;

сприяння розвитку економічного співробітництва між Україною та державами-членами НАТО і державами-партнерами.

Механізми співробітництва

Зазначені в абзаці першому цього підрозділу центральні органи виконавчої влади здійснюють співробітництво з НАТО в галузі оборонної економіки шляхом підготовки та виконання відповідних частин ПП та Робочого плану імплементації Хартії, забезпечення ефективної діяльності робочих груп Україна - НАТО з питань економічної безпеки та реструктуризації оборонної промисловості, встановлення прямих зв'язків з Економічним директором НАТО, участі в заходах Програми ПЗМ та Економічного комітету НАТО, в тому числі у семінарах, колоквіумах, стажуваннях тощо.

Напрями співробітництва:

вивчення та використання досвіду НАТО, її держав-членів та держав-партнерів з питань:

- розвитку та функціонування системи економічної безпеки держави;
- оптимізації оборонного планування та бюджету;
- здійснення реструктуризації та конверсії оборонної промисловості;
- розв'язання економічних проблем, пов'язаних зі скороченням виробництв ОВТ;
- реалізації надлишкового ОВТ;
- залучення інвестицій до розвитку підприємств оборонно-промислового комплексу України, включаючи ті, що знаходяться в управлінні Міністерства оборони України;

впровадження (на основі досвіду НАТО) правил і принципів регулювання витрат на оборону і формування оборонного бюджету, які застосовуються в державах-членах НАТО та державах-партнерах;

розроблення і реалізація спеціальних програм співробітництва та спільних пілотних проектів у галузі оборонної економіки;

залучення потенціалу НАТО та її держав-членів до участі в процесах конверсії, реструктуризації та технічного переоснащення підприємств оборонно-промислового комплексу України;

реалізація спільно з державами-членами НАТО пілотних конверсійних проектів у галузі оборонної промисловості;

удосконалення договірно-правової бази співробітництва з НАТО, її державами-членами та державами-партнерами в галузі оборонної економіки.

4. Співробітництво в галузі організації повітряного руху

Відповідальність за виконання заходів співробітництва в галузі організації повітряного руху покладається на Міністерство транспорту України і Міністерство оборони України.

Координацію співробітництва здійснює національний координатор з питань транспорту та управління повітряним рухом.

Співробітництво з НАТО в даній галузі має на меті:

досягнення взаємосумісності між підрозділами об'єднаної цивільно-військової системи організації повітряного руху України і суміжних держав-членів НАТО та держав-партнерів для забезпечення спроможності виконання спільних завдань;

впровадження досвіду і використання допомоги держав-членів НАТО та держав-партнерів для розвитку і вдосконалення об'єднаної цивільно-військової системи організації повітряного руху, підготовка її персоналу до тісної взаємодії з НАТО під час проведення миротворчих, антитерористичних та пошуково-рятувальних операцій;

(Абзац п'ятий підрозділу 4 розділу IV із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

поглиблення регіонального співробітництва з відповідними органами держав-членів НАТО та держав-партнерів.

Механізми співробітництва

Зазначені в абзаці першому цього підрозділу центральні органи виконавчої влади здійснюють співробітництво з НАТО в галузі управління повітряним рухом шляхом підтримання та поглиблення прямих зв'язків з Комітетом НАТО з організації повітряного руху, відповідними установами держав-членів НАТО та держав-партнерів, підготовки і виконання відповідних частин ІІІ та Робочого плану імплементації Хартії та участі в інших заходах.

Напрями співробітництва:

здійснення заходів у рамках діяльності Комітету НАТО з організації повітряного руху (НАТМС) з метою поглиблення співробітництва;

(Абзац десятий підрозділу 4 розділу IV в редакції Указу Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

одержання консультаційної допомоги з боку НАТО в реалізації національних програм організації повітряного руху;

проведення зустрічей експертів Україна - НАТО для визначення пріоритетних напрямів співробітництва та розробки конкретних програм у цій галузі;

(Абзац дванадцятий підрозділу 4 розділу IV в редакції Указу Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

уніфікація правил та процедур надання планової інформації, в тому числі й радіолокаційної, з метою її автоматизованої обробки поширення та обміну;

(Абзац тринадцятий підрозділу 4 розділу IV із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

впровадження єдиних форматів передачі даних;

опрацювання питання про встановлення на літаках України відповідача з режимом RBS;

створення системи перекладу, аналізу та використання нормативних документів НАТО з питань організації повітряного руху;

(Абзац шістнадцятий підрозділу 4 розділу IV із змінами, внесеними згідно з Указом Президента 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

застосування досвіду держав - членів НАТО під час відпрацювання завдань і функцій Об'єднаної цивільно-військової системи організації повітряного руху України в період антитерористичних операцій та кризових ситуацій;

(Абзац сімнадцятий підрозділу 4 розділу IV в редакції Указу Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

організація та забезпечення мовної і професійної підготовки персоналу з питань організації повітряного руху на базі навчальних центрів НАТО.

(Підрозділ 4 розділу IV доповнено абзацом вісімнадцятим згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

5. Співробітництво в космічній галузі

Відповідальність за здійснення заходів співробітництва в космічній галузі покладається на Національне космічне агентство України.

Співробітництво з НАТО в цій галузі має на меті здійснення спільних досліджень та проєктів, а також обмін досвідом між Україною і НАТО, її державами-членами та державами-партнерами.

Механізми співробітництва

Співробітництво в космічній галузі здійснюється шляхом підтримання та поглиблення прямих зв'язків із відповідними структурами НАТО і установами її держав-членів та держав-партнерів, підготовки і виконання присвячених

космічній діяльності частин ІПП та Робочого плану імплементації Харгії, участі в інших заходах.

Напрями співробітництва:

участь у конференціях, симпозіумах, семінарах з космічної тематики, а також у заходах НАТО щодо впровадження космічної техніки та технологій в умовах надзвичайних ситуацій;

обмін інформацією, що надходить з космічних апаратів України і держав-членів НАТО, та її спільне використання;

спільне використання наземної космічної інфраструктури України та держав-членів НАТО.

6. Співробітництво у сфері боротьби з міжнародним тероризмом, нелегальним переміщенням зброї, технологій подвійного призначення, радіоактивних та наркотичних речовин.

(Назва підрозділу 6 розділу IV в редакції Указу Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

Відповідальність за здійснення заходів співробітництва з НАТО у цій сфері покладається на Службу безпеки України. До співробітництва на окремих напрямках залучаються Міністерство внутрішніх справ України, Державний комітет у справах охорони державного кордону України та Державна митна служба України.

(Абзац перший підрозділу 6 розділу IV в редакції Указу Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

Координацію співробітництва здійснює національний координатор з питань боротьби з міжнародним тероризмом, нелегальним переміщенням зброї, технологій подвійного призначення, радіоактивних та наркотичних речовин.

(Абзац другий підрозділу 6 розділу IV в редакції Указу Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

(Абзац третій підрозділу 6 розділу IV виключено на підставі Указу

*Президента N 190/2002 (190/2002)
від 26.02.2002)*

Співробітництво з НАТО в даних галузях має на меті забезпечення спільних із державами-членами НАТО дій у боротьбі з міжнародним тероризмом, наркобізнесом, нелегальним переміщенням зброї, технологій подвійного призначення і радіоактивних речовин, а також запозичення їх досвіду та одержання експертної підтримки з боку НАТО, її держав-членів та держав-партнерів для реалізації відповідних національних програм.

*(Абзац третій підрозділу 6 розділу
IV із змінами, внесеними згідно з
Указом Президента N 190/2002
(190/2002) від 26.02.2002)*

Механізми співробітництва

Зазначені в абзаці першому цього підрозділу центральні органи виконавчої влади здійснюють співробітництво з НАТО шляхом підготовки і виконання доручених їм частин ІПП та Робочого плану імплементації Хартії, підтримання та поглиблення прямих зв'язків з відповідними структурами НАТО та органами її держав-членів на дво- та багатосторонній основі, участі в інших заходах.

Напрями співробітництва:

удосконалення механізму консультацій з НАТО у сфері боротьби з міжнародним тероризмом, нелегальним обігом наркотичних речовин та прекурсорів, нелегальною передачею технологій подвійного призначення, розповсюдженням ЗМЗ та засобів її доставки, а також з нелегальною міграцією;

*(Абзац сьомий підрозділу 6 розділу
IV із змінами, внесеними згідно з
Указом Президента N 190/2002
(190/2002) від 26.02.2002)*

продовження роботи зі створення Спільної робочої групи Україна - НАТО з питань координації боротьби з міжнародним тероризмом, нелегальним переміщенням зброї, технологій подвійного призначення, радіоактивних і наркотичних речовин;

(Абзац восьмий підрозділу 6 розділу IV із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

участь у засіданнях Офісу безпеки НАТО, Комітету внутрішньої безпеки НАТО та Спеціального комітету НАТО для обміну досвідом у зазначених сферах;

забезпечення регулярного інформаційного обміну з переліченими структурами НАТО з питань боротьби з міжнародним тероризмом, нелегальним переміщенням зброї, технологій подвійного призначення, радіоактивних і наркотичних речовин;

(Абзац десятий підрозділу 6 розділу IV із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від (26.02.2002)

удосконалення за сприянням Офісу безпеки НАТО нормативно-правової бази дво- та багатостороннього співробітництва зі спецслужбами та правоохоронними органами держав-членів НАТО;

участь у міжнародних конференціях та семінарах з питань правоохоронної діяльності, які проводяться під егідою НАТО;

отримання правоохоронними органами України експертної і технічної допомоги від НАТО, її держав-членів та держав-партнерів.

7. Реформування сил внутрішньої безпеки

Відповідальність за здійснення заходів співробітництва в цій галузі покладається на Міністерство внутрішніх справ України, у підпорядкуванні якого знаходяться Внутрішні війська (ВВ), і Державний комітет у справах охорони державного кордону України, якому підпорядковані Прикордонні війська (ПВ).

Координацію співробітництва здійснює національний координатор з питань реформування сил внутрішньої безпеки.

Співробітництво з НАТО в даній галузі має на меті запозичення досвіду держав-членів НАТО та держав-партнерів у реформуванні сил внутрішньої безпеки, визначенні їх статусу та порядку застосування.

Механізми співробітництва

Зазначені в абзаці першому цього підрозділу центральні органи виконавчої влади та підпорядковані їм військові формування здійснюють співробітництво з НАТО шляхом участі в роботі СРГВР, підготовки і виконання дорученої їм частини ПП та Робочого плану імплементації Хартії, встановлення прямих зв'язків з відповідними органами держав-членів НАТО на дво- та багатосторонній основі, участі в інших заходах.

Напрями співробітництва:

створення в рамках СРГВР окремого структурного підрозділу з питань реформування сил внутрішньої безпеки, використання механізму цієї Групи для розвитку співробітництва із заінтересованими державами-членами НАТО та державами-партнерами;

запозичення досвіду реформування сил внутрішньої безпеки шляхом обміну візитами делегацій з відповідними структурами держав-членів НАТО та держав-партнерів, включаючи візити кораблів морських сил ПВ;

стажування викладачів навчальних закладів ВВ та ПВ у військових навчальних закладах держав-членів НАТО і держав-партнерів;

залучення підрозділів ВВ та ПВ до участі у військових навчаннях у рамках та в дусі Програми ПЗМ;

участь у семінарах, конференціях та інших заходах, що здійснюватимуться в рамках програм співробітництва з НАТО.

V. Удосконалення правової бази співробітництва України з НАТО

Удосконалення чинної правової бази співробітництва України з НАТО здійснюється шляхом продовження формалізації відносин міністерств, інших центральних органів виконавчої влади України з відповідними структурами НАТО через укладення двосторонніх угод в окремих сферах співробітництва у форматі Меморандумів про взаєморозуміння, угод, обмін листами тощо, які відповідали б духу особливого партнерства України з Альянсом.

VI. Інформаційне забезпечення співробітництва України з НАТО

Відповідальність за інформаційне забезпечення співробітництва України з НАТО покладається на Державний комітет інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України.

Національний координатор співробітництва з НАТО в інформаційній сфері координує відповідну діяльність міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та установ України, залучених до виконання цієї Програми, надає їх прес-службам методичну допомогу в реалізації проектів інформаційного характеру, які здійснюються в Україні або за її участю в державах-членах НАТО та державах-партнерах.

Співробітництво з НАТО в даній сфері має на меті формування в українському суспільстві неупередженого ставлення до діяльності НАТО, забезпечення обопільної обізнаності та поширення достовірної інформації про цілі співробітництва України з Альянсом та його здобутки.

Механізми співробітництва

Інформаційне забезпечення співробітництва України з НАТО здійснюється шляхом реалізації комплексу заходів, спрямованих на доведення до громадськості об'єктивної інформації про діяльність НАТО, стан та перспективи розвитку відносин України з цією організацією, проблеми та здобутки співробітництва з Альянсом, а також підготовки і виконання відповідних розділів ІПП і Робочого плану імплементації Хартії та участі в інших заходах.

Напрями інформаційного забезпечення:

розроблення Програми інформаційного забезпечення співробітництва України з НАТО;

створення громадського інформаційного центру сприяння розвитку співробітництва України з НАТО;

участь представників засобів масової інформації в заходах співробітництва Україна - НАТО, здійснення їх регулярних цільових візитів до штаб-квартири Альянсу та до штабу Верховного Головнокомандувача ОЗС НАТО в Європі;

ефективне використання можливостей Центру інформації і документації НАТО в Україні та Офісу зв'язку НАТО в Україні для поширення в державах-

членах Альянсу та державах-партнерах достовірної інформації про Україну, її внутрішню та зовнішню політику;

організація семінарів та "круглих столів" для українських журналістів, керівників прес-центрів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, керівників ЗМІ з питань співробітництва України з НАТО;

об'єктивне інформування української громадськості про діяльність Альянсу та розвиток особливого партнерства з ним, використовуючи можливості Українського національного інформаційного агентства "Укрінформ";

(Абзац дванадцятий розділу VI із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

(Абзац тринадцятий розділу VI виключено на підставі Указу Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

запровадження постійно діючої рубрики "Україна - НАТО" на державних каналах телебачення і радіомовлення та підготовка серії відповідних передач і аналітичних програм за участю відповідальних працівників Адміністрації Президента України та Секретаріату Кабінету Міністрів України, членів РНБОУ, керівників центральних органів виконавчої влади та установ держави, залучених до співробітництва з Альянсом;

роз'яснення у програмах Українського радіо для закордонних слухачів позиції України щодо відносин з НАТО;

відкриття і постійне наповнювання інформацією загального Веб-сервера "Співробітництво України з НАТО.

(Розділ VI доповнено абзацом п'ятнадцятим згідно з Указом Президента N 190/2002 (190/2002) від 26.02.2002)

VII. Прикінцеві положення

1. Положення цієї Програми реалізуються шляхом виконання заходів річних планів центральних органів виконавчої влади України за дорученими їм напрямами співробітництва з НАТО, які формуються на основі Робочого плану імплементації Хартії та ППП та положень відповідних дво- та багатосторонніх угод і домовленостей.

2. Фінансування цієї Програми здійснюється за рахунок коштів, визначених Державним бюджетом України для центральних органів виконавчої влади та державних установ, залучених до співробітництва з Альянсом, та фінансової допомоги з боку НАТО, її держав-членів та держав-партнерів.

3. Враховуючи, що співробітництво України з НАТО перебуває у постійному розвитку, не виключається можливість за наявності ресурсів і за погодженням з НАТО започаткування співробітництва за новими (додатковими) напрямами, що не увійшли до цієї Програми, або її згортання за тими напрямами, які стали неактуальними.

У зв'язку з цим зміст цієї Програми може уточнюватися та оновлюватися. Необхідні зміни вносяться у вигляді додатка до Програми, ухваленого рішенням ДМК і затвердженого Указом Президента України.

4. Забезпечення режиму секретності під час співробітництва України з НАТО здійснюється на підставі Угоди про безпеку між Урядом України та Організацією Північноатлантичного Договору від 13 березня 1995 року та законодавства України.

Глава Адміністрації

Президента України **В.ЛИТВИН**

ДОДАТОК
до Державної програми співробітництва України з Організацією
Північноатлантичного Договору (НАТО) на 2001 - 2004 роки

ПЕРЕЛІК

центральных органів виконавчої влади та установ України, які несуть
відповідальність за виконання Державної програми співробітництва
України з Організацією Північноатлантичного Договору (НАТО) на 2001 -
2004 роки

Міністерство внутрішніх справ України
Міністерство екології та природних ресурсів України
Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції
Міністерство закордонних справ України
Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи
Міністерство оборони України, включаючи Генеральний штаб Збройних Сил України
Міністерство освіти і науки України
Міністерство промислової політики України
Міністерство транспорту України
Державний комітет зв'язку та інформатизації України
Державний комітет інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України
Державний комітет у справах охорони державного кордону України
Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації України
Служба безпеки України
Національна академія наук України
Національне космічне агентство України
Національний інститут стратегічних досліджень
Національний інститут проблем міжнародної безпеки.

Глава Адміністрації

Президента України

В.ЛИТВИН

*(Додаток із змінами, внесеними
згідно з Указами Президента N
190/2002 (190/2002) від 26.02.2002,
N 586/2003 (586/2003) від
09.07.2003)*

ПЛАН ДІЙ УКРАЇНА-НАТО *

Вступ

Цей План дій було розроблено відповідно до рішення Комісії Україна-НАТО з метою поглиблення і розширення відносин Україна-НАТО; він відображає Стратегію відносин України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО). Він базується на Хартії про особливе партнерство, підписаній у Мадриді 9 липня 1997 р., яка залишається основою відносин Україна-НАТО.

Метою цього Плану дій є чітке визначення стратегічних цілей і пріоритетів України для досягнення її мети в повної інтеграції у євроатлантичної структури безпеки і для створення стратегічних рамок для існуючого і майбутнього співробітництва Україна-НАТО відповідно до Хартії. У цьому контексті він буде періодично переглядатися.

План дій містить спільно погоджені принципи і цілі. З метою забезпечення досягнення цих цілей і принципів згідно з Розділом V розроблятимуться Щорічні Цільові плани (ЦП), які включатимуть конкретні внутрішні заходи України та відповідні спільні заходи Україна-НАТО.

РОЗДІЛ I

ПОЛІТИЧНІ І ЕКОНОМІЧНІ ПИТАННЯ

1. Політика і безпека

A. Внутрішньополітичні питання

Принципи

З метою більш тісної євроатлантичної інтеграції Україна продовжуватиме проводити внутрішню політику, ґрунтовану на зміцненні демократії та верховенстві права, повазі до прав людини, принципі розподілу влад і незалежності судів, демократичних виборах відповідно до норм Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), політичному плюралізмі, свободі слова, повазі до прав національних та етнічних меншин та недискримінації за політичними, релігійними або етнічними ознаками. Це включатиме забезпечення адаптації чинного законодавства для втілення зазначеної політики.

Зважаючи на орієнтацію зовнішньої політики України на європейську і євроатлантичну інтеграцію, включаючи її заявлену перспективну мету в членство в НАТО, Україна продовжуватиме розвиток законодавства, базуючись на загальних принципах демократії та міжнародного права.

* <http://www.mfa.gov.ua/information/>

Важливим елементом реформування правової системи є участь у конвенціях Ради Європи, які встановлюють спільні стандарти для європейських країн. Зусилля мають бути спрямовані на реформування правоохоронних структур, удосконалення механізмів забезпечення дотримання і виконання всіма державними та громадськими структурами принципу верховенства права, посилення ролі структур, що захищають громадянські права.

Цілі

I.1.A.1 зміцнення демократичних і виборчих інституцій;

I.1.A.2 зміцнення повноважень та незалежності судової влади;

I.1.A.3 сприяння постійному розвитку і зміцненню громадянського суспільства, верховенству права, захисту основних прав людини і громадянських свобод;

I.1.A.4 забезпечення свободи віросповідання;

I.1.A.5 забезпечення свободи зібрань;

I.1.A.6 завершення адміністративної реформи;

I.1.A.7 зміцнення цивільного демократичного контролю над Збройними Силами і сектором безпеки в цілому;

I.1.A.8 боротьба з корупцією, відмиванням грошей та незаконною економічною діяльністю шляхом економічних, правових, організаційних і правоохоронних заходів; проведення необхідних заходів для вилучення зі списку FATF, зокрема прийняття та імплементація закону, який відповідає стандартам FATF;

I.1.A.9 забезпечення рівноваги між трьома гілками влади в законодавчою, виконавчою та судовою в шляхом конституційних і адміністративних реформ і забезпечення їхньої ефективної співпраці.

В) Зовнішня політика і політика у галузі безпеки

Принципи

Повна інтеграція у євроатлантичні структури безпеки є пріоритетом і стратегічною метою зовнішньої політики України. У цьому контексті майбутні процеси внутрішнього розвитку країни будуть здійснюватися на основі рішень, спрямованих на підготовку України для досягнення її мети щодо інтеграції в євроатлантичні структури.

Україна і НАТО мають спільне бачення об'єднаної і вільної Європи і спільну рішучість боротися з тероризмом, розповсюдженням зброї масового знищення (ЗМЗ), регіональною нестабільністю та іншими загрозами безпеці.

Інтереси національної безпеки та існуюча міжнародна ситуація вимагають істотного поглиблення відносин між Україною і НАТО.

Цілі

I.1.B.1 оновлення зовнішньої політики і політики у галузі безпеки з метою відображення мети України щодо повної євроатлантичної інтеграції;

I.1.B.2 реформування державних органів у сфері національної безпеки та оборони, яке б відображало євроатлантичну політику України;

I.1.B.3 ствердження України як ключового донора регіональної стабільності та безпеки, включаючи збільшення внеску України до міжнародного співробітництва з врегулювання конфліктів та підтримання миру;

I.1.B.4 продовження і розширення участі у відповідних операціях з підтримання миру;

I.1.B.5 повне дотримання міжнародних зобов'язань з контролю над озброєннями;

I.1.B.6 подальший розвиток цивільно-військових відносин;

I.1.B.7 розширення участі у міжнародній боротьбі проти тероризму, включаючи повне виконання всіх пов'язаних з цією проблемою резолюцій Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, а також участь у заходах, передбачених Планом дій Партнерства проти тероризму;

I.1.B.8 подальше запровадження необхідних внутрішніх заходів у галузі боротьби з тероризмом, зокрема шляхом зміцнення безпеки кордонів і системи експортного контролю з метою боротьби з розповсюдженням ЗМЗ та засобів її доставки, а також відмивання грошей.

2. Економічні питання

Принципи

Принципи зміцнення ринкової економіки та економічні стандарти Організації економічного співробітництва і розвитку, захист економічних свобод, забезпечення стабільності та добробуту через економічну свободу, соціальну справедливість та відповідальне ставлення до навколишнього середовища є вирішальними для розвитку української економіки.

Прагнучи досягти своєї стратегічної мети в повної інтеграції у євроатлантичні структури безпеки, Україна зобов'язується привести своє внутрішнє законодавство у відповідність до правил і процедур, прийнятих на євроатлантичному просторі.

Україна продовжуватиме докладати зусиль, спрямованих на забезпечення сталого економічного зростання та істотного підвищення загального рівня життя.

Ключовим елементом економічної стратегії України є забезпечення відкритості економіки відповідно до стандартів Світової організації торгівлі (СОТ). Це сприятиме економічній безпеці держави і забезпечить більш тісну координацію внутрішньої та зовнішньої політики держави в галузі економіки.

Зовнішньоекономічним пріоритетом України є повна інтеграція до світового економічного простору та поглиблення її міжнародного економічного співробітництва.

Цілі

I.2.1 сприяння сталому економічному зростанню, включаючи сприяння структурній перебудові економіки для підтримання стабільного зростання річного ВВП, низьких темпів інфляції, зростання реальних доходів населення та обмеження бюджетного дефіциту;

I.2.2 введення мораторію на ініціювання законопроектів про податкові пільги;

I.2.3 створення умов, необхідних для вступу до СОТ;

I.2.4 сприяння економічному співробітництву між Україною, НАТО та країнами-партнерами;

I.2.5 проведення реформ оборонної економіки для досягнення мети України щодо інтеграції в євроатлантичні структури;

I.2.6 створення інституційного середовища, що стимулюватиме ділову активність, економічне зростання на основі структурно-інноваційних перетворень, створення сучасної соціальної інфраструктури і механізмів

соціально-ринкової економіки, з одночасною підтримкою адекватної мережі соціального захисту;

I.2.7 проведення економічних і структурних реформ, з урахуванням рекомендацій Світового Банку, Міжнародного валютного фонду (МВФ) та інших міжнародних інституцій, включаючи заходи для сприяння приватизації, боротьби з корупцією та підвищення прозорості державних витрат;

I.2.8 розширення процесу земельної реформи;

I.2.9 гарантування економічних прав і свобод громадян в усіх формах, у тому числі шляхом посилення захисту прав інтелектуальної власності;

I.2.10 створення необхідних передумов для формування середнього класу;

I.2.11 обмеження різниці у реальних доходах між верствами населення з високими і низькими доходами і докладання зусиль для ліквідації бідності;

I.2.12 посилення енергетичної безпеки.

3. Інформаційні питання

Принципи

Принципи свободи слова і преси та вільне поширення інформації є наріжними каменями для утвердження демократичної держави і суспільства, що керуються верховенством права. Положення Конституції України щодо свободи слова та інформації відповідають статті 19 Загальної декларації прав людини і статті 10 Конвенції про захист прав людини і основних свобод.

Україна підтримує Резолюцію 59 (1) Генеральної Асамблеї ООН, яка проголошує, що свобода інформації є основним правом людини і критерієм для усіх інших свобод.

Хоча відповідне українське законодавство містить важливі положення щодо забезпечення свободи слова та інформації, Україна сповнена рішучості покращити загальне та правове середовище, в якому працюють засоби масової інформації (ЗМІ), а також зміцнити свободу висловлювань і сприяти усуненню перешкод у діяльності ЗМІ. У зв'язку з цим, суттєве значення має тісне співробітництво України з відповідними міжнародними організаціями, зокрема Радою Європи та ОБСЄ.

Цілі

I.3.1 вдосконалення і забезпечення реалізації гарантій свободи думки і слова, свободи преси, вільного висловлення поглядів і переконань та доступу до інформації;

I.3.2 забезпечення вільного отримання, публікації та поширення інформації засобами масової інформації;

I.3.3 імплементація відповідного законодавства для усунення перешкод діяльності ЗМІ;

I.3.4 поглиблення інформаційного виміру співробітництва Україна-НАТО, включаючи парламентське співробітництво;

I.3.5 підвищення рівня обізнаності громадськості з НАТО шляхом співробітництва України з НАТО у сфері інформації, включаючи співробітництво з Центром інформації і документації НАТО в Україні.

РОЗДІЛ II

ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ ТА ВІЙСЬКОВІ ПИТАННЯ

А) Реформа у галузі оборони і безпеки

Принципи

Україна залишається відданою подальшому проведенню реформ у галузі оборони та безпеки, спрямованих на реструктуризацію та перетворення національної структури оборони та безпеки на демократично контрольовану та ефективну організацію, що здатна забезпечити державний суверенітет і територіальну цілісність та сприяти зміцненню миру та стабільності в євроатлантичному регіоні.

Запроваджуючи ці реформи у галузі національної оборони і безпеки, Україна прагне адаптувати свої структури і завдання до загроз безпеці, які змінюються, на євроатлантичному просторі, відійти від принципу кругової територіальної оборони країни, враховувати необхідність розвитку як воєнних, так і невоєнних аспектів врегулювання криз.

В той час як зусилля, зосереджені на реформуванні Збройних Сил України, залишатимуться пріоритетом, у контексті нових загроз безпеці Україна прагне більш повно використовувати сили та засоби Держкомкордону, МВС та МНС. Реформа інших силових структур, таких як Прикордонні війська, посилить можливості України щодо запобігання нелегальному переміщенню наркотичних, радіоактивних та інших заборонених речовин, людей, передачі технологій подвійного призначення, а також боротьби з транскордонною злочинністю.

Україна прагне доповнити воєнну реформу програмами з вирішення проблемних питань, пов'язаних з її проведенням, таких як допомога військовослужбовцям, звільненим у запас або відставку, закриття військових баз, безпечна утилізація застарілих та надлишкових боєприпасів і військової техніки, конверсія оборонних підприємств та рекультивация земель.

Збройні Сили України мають підняти до значно більш високого рівня свою оборонну інфраструктуру, сили та засоби, щоб відповідати вимогам нової системи колективної безпеки та новим методам ведення військових операцій. Ця робота має здійснюватися на основі глибокої реструктуризації оборонно-промислового комплексу, з тим щоб він повністю відповідав вимогам ринкової економіки та відкритої конкуренції як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках.

Цілі

П.А.1 реформування Збройних Сил України з метою перетворення на добре підготовлені та оснащені, більш мобільні та сучасні збройні сили, здатні відповідати на загрози безпеці, захищати територію держави та робити внесок до миротворчих і гуманітарних місій під егідою міжнародних організацій;

П.А.2 посилення цивільного контролю над Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями, включаючи підвищення рівня співробітництва з Парламентом і посилення його контролю, а також більш активну участь цивільних осіб у процесі прийняття рішень у галузі безпеки;

П.А.3 зміцнення державних структур з метою покращання реагування на виклики, пов'язані з невійськовими і асиметричними загрозами;

П.А.4 посилення державної міжвідомчої координації між Міністерством оборони, Мінпромполітики, Прикордонними військами, МНС і МВС з метою покращання реагування на наслідки природних та антропогенних катастроф, включаючи терористичними акти;

В. Співробітництво з НАТО

Принципи

У контексті проведення воєнної реформи та адаптації до нових загроз особливо важливим є співробітництво України з НАТО у галузі воєнної реформи, пов'язаних з обороною сферах, а також у військовій галузі.

Співробітництво з НАТО у військовій сфері розглядається як важливий елемент партнерства України з НАТО в цілому. Військова співпраця дозволяє втілити військові аспекти загальнополітичних цілей і завдань планування у військове співробітництво з метою їх виконання.

У цьому контексті Україна буде максимально використовувати потенціал своїх цивільних і військових програм співробітництва з НАТО та її державами-членами з метою досягнення поставлених завдань. Зазначене особливо стосується Спільної робочої групи Україна-НАТО з питань воєнної реформи (СРГ ВР), яка є одним з ключових механізмів співробітництва Україна-НАТО у галузі оборони та безпеки. Важливими інструментами реформування та співробітництва також є Процес планування та оцінки сил (ППОС), а також програми співробітництва у галузях озброєнь, протиповітряної оборони, контролю за повітряним простором, оборонних досліджень і технологій, науки, планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру, матеріально-технічного забезпечення і стандартизації та військового співробітництва. У той час як робота в рамках СРГ ВР встановлює пріоритети проведення воєнної реформи, співробітництво з оборонних питань сприяє досягненню взаємосумісності з НАТО та підвищує загальний потенціал України відігравати ключову роль у забезпеченні регіональної безпеки.

Проведення реформи та військове співробітництво сприяють також реалізації стратегічної мети України щодо євроатлантичної інтеграції шляхом поступового прийняття стандартів і процедур НАТО, а також підвищення взаємосумісності між Збройними Силами України та НАТО, зокрема шляхом імплементації Цілей партнерства та участі в операціях з реагування на кризи під проводом НАТО.

Цілі

П.В.1 максимальне використання потенціалу СРГ ВР, підвищення ролі та координації практичного співробітництва Україна-НАТО в рамках Програми ПЗМ та у двосторонній співпраці з метою сприяння імплементації Національних цілей воєнної реформи та Цілей партнерства;

П.В.2 забезпечення спрямування військового співробітництва України з НАТО і надалі на досягнення проголошеної Україною мети підвищення спроможностей Збройних Сил України в реалізації планів воєнної реформи;

П.В.3 збільшення внеску України до миротворчих операцій під проводом НАТО на Балканах та заходів держав-членів Альянсу в рамках боротьби з тероризмом;

П.В.4 досягнення повної взаємосумісності, ефективності та готовності до виконання завдань підрозділами Збройних Сил України шляхом повної імплементації Цілей партнерства;

П.В.5 підвищення рівня професійної підготовки українського цивільного і військового персоналу;

П.В.6 продовження розробки та впровадження угод щодо співробітництва між Україною та НАТО, таких як Меморандум про взаєморозуміння про забезпечення підтримки операцій НАТО з боку України та Меморандум про взаєморозуміння щодо стратегічних авіаперевезень, а також забезпечення їх повної імплементації;

П.В.7 підтримання готовності підрозділів Об'єднаних сил швидкого реагування до участі у спільних операціях з НАТО, а також здійснення підготовки цих підрозділів відповідно до стандартів НАТО;

П.В.8 досягнення необхідного рівня сумісності сучасних та майбутніх зразків озброєнь, військової техніки та доктрини Збройних Сил України, що дозволить досягти мінімально достатнього рівня взаємосумісності для виконання в кожному окремому випадку завдань у спільних з НАТО інтересах та приведення практики закупівель до стандартів країн-членів НАТО;

П.В.9 посилення ролі України як ключового учасника регіональних операцій з подолання наслідків природних лих та надзвичайних ситуацій цивільного характеру; підтримка України у справі вдосконалення національної об'єднаної системи планування з питань надзвичайних ситуацій цивільного характеру та реагування на природні лиха; розвиток взаємосумісності в організації та процедурах операцій з подолання наслідків катастроф, в т.ч. через механізми Євроатлантичного центру координації реагування на катастрофи;

П.В.10 вдосконалення системи управління повітряним рухом в Україні, включаючи функціонування служб управління повітряним рухом, з метою більш якісного реагування на можливі терористичні загрози;

П.В.11 мінімізація шкоди, спричиненої забрудненням навколишнього середовища внаслідок проведення широкомасштабних військових навчань, включаючи міжнародні, та

випробування озброєнь та військової техніки, а також забрудненням, що виникло у процесі зберігання та знешкодження хімічних речовин, вибухівки, протипіхотних мін, надлишкової стрілецької зброї і легких озброєнь та небезпечних боєприпасів;

П.В.12 покращання взаємосумісності засобів зв'язку та інформаційно-комунікаційних систем України та НАТО;

П.В.13 розвиток міжнародного співробітництва між науковцями України, країн-членів НАТО та країн-партнерів, а також розвиток співробітництва в галузі науки та технологій у рамках Наукової Програми.

С. Питання ресурсів

Принципи

Воєнна реформа також вимагатиме значних фінансових витрат. Це означає, що Україні необхідно створити відповідну систему управління ресурсами на основі методології НАТО та з урахуванням міжнародного досвіду в складанні оборонних бюджетів.

Україна надає пріоритетного значення співробітництву в галузях, спрямованих на досягнення конкретних практичних результатів, та таких, що відповідають національним інтересам і підтримують проведення воєнної реформи в Україні.

Цілі

П.С.1 покращання прозорості оборонного планування та процедур укладання бюджету; перехід до сучасної системи НАТО щодо розробки оборонних програм, бюджетного планування та фінансування;

П.С.2 реформування процедури фінансового планування з метою підтримки проведення воєнної реформи та переходу Збройних Сил на професійну основу;

П.С.3 підготовка фахівців в галузі управління ресурсами, складання бюджету та фінансування оборонних потреб;

II.C.4 реформування процесів виробництва, закупівель, фінансування та проведення тендерів в оборонно-промисловому комплексі (ОПК) для відображення євроатлантичної орієнтації України та її мети стати країною з ефективно діючою ринковою економікою. Це включатиме і адаптацію ОПК до стандартів НАТО.

РОЗДІЛ III ЗАХИСТ І БЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЇ

Принципи

Україна сповнена рішучості розвивати і гармонізувати свою національну систему захисту інформації з обмеженим доступом відповідно до критеріїв і стандартів НАТО.

Доступ до інформації з обмеженим доступом та її захист ґрунтуються на вимогах НАТО і національному законодавстві України, зокрема на Угоді про безпеку між Урядом України і НАТО, підписаній 13 березня 1995 р., та ратифікованій Верховною Радою України 12 вересня 2002 р.

Україна готова здійснювати поточний обмін з НАТО відповідною інформацією з обмеженим доступом, що є передумовою поглибленого співробітництва України з НАТО.

Цілі

III.1 повна імплементація Угоди про безпеку між Урядом України та НАТО, зокрема затвердження та імплементація Правил поведження та забезпечення охорони інформації НАТО з обмеженим доступом;

III.2 покращання системи взаємного захисту інформації з обмеженим доступом, включаючи діяльність Центру реєстрації секретних документів НАТО;

III.3 досягнення домовленостей з НАТО, які нададуть можливість обміну з НАТО інформацією з обмеженим доступом в галузі військового планування і реформи;

III.4 модернізація державних систем телекомунікації та інформації, по яких може передаватися інформація НАТО з обмеженим доступом, відповідно до вимог і стандартів НАТО;

III.5 розробка і проведення навчальних програм для особового складу у різних галузях інформаційної безпеки.

РОЗДІЛ IV ПРАВОВІ ПИТАННЯ

Принципи

Україна і надалі проводитиме огляд свого чинного законодавства для визначення відповідності правилам і нормам НАТО.

Цілі

IV.1 перегляд законів і підзаконних актів та міжнародних договорів для спрощення надання Україні допомоги з боку НАТО або держав-членів в усіх видах співробітництва України з НАТО, як на урядовому, так і на неурядовому рівнях;

IV.2 забезпечення повної імплементації угод між Україною і НАТО, включаючи Угоду про безпеку, Угоду між державами-учасницями Північно-Атлантичного Договору та іншими державами, які беруть участь у Програмі Партнерство заради миру, щодо статусу їх збройних сил, Меморандум про взаєморозуміння про забезпечення підтримки операцій НАТО з боку України і запланований Меморандум про взаєморозуміння щодо стратегічних авіаперевезень;

IV.3 вдосконалення законодавства України у сфері регулювання промислового виробництва, пов'язаного з обороною, з метою його наближення до норм і стандартів НАТО (права власності, захист інформації з обмеженим доступом, державні гарантії виробникам і підрядникам, умови іноземних

інвестицій в ОПК, фінансування проектів, законодавство та процедури експортного контролю);

IV.4 створення правової та організаційної бази співробітництва між Україною і НАТО у галузі озброєнь, оборонних досліджень і технологій;

РОЗДІЛ V

МЕХАНІЗМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

Україна щорічно представлятиме свій проект Цільового плану (ЦП) для досягнення принципів і цілей, викладених в Плані дій (ПД).

У рамках Комісії Україна-НАТО (КУН) країни-члени НАТО надаватимуть поради щодо запропонованих конкретних заходів та термінів виконання, а КУН погоджуватиме усі спільні заходи Україна-НАТО. Після цього, Україна затверджуватиме на найвищому рівні свій ЦП, який включатиме як спільні заходи України з НАТО, погоджені КУН, так і внутрішні заходи.

Річні плани і програми існуючих і нових Спільних робочих груп, зокрема СРГ ВР, Робочий план Військового комітету Україна-НАТО, а також робочі плани і програми інших відповідних спільних робочих органів/груп Україна-НАТО і надалі визначатимуть рамки та ключові елементи співробітництва між Україною і НАТО з метою досягнення визначених цілей та орієнтирів.

Україна повністю користуватиметься існуючими механізмами КУН і ПЗМ для сприяння досягненню цілей, визначених у Плані дій. Хоча основну відповідальність несе Україна, країни-члени НАТО продовжуватимуть підтримувати реформи шляхом надання допомоги і ознайомлення з власною оцінкою і досвідом.

КУН щорічно розглядатиме результати виконання цілей Плану дій, включаючи реалізацію спільних заходів України з НАТО та заходів, що їх Україна здійснила сама згідно ЦП. Доповідь про здійснену роботу готуватиметься Міжнародним секретаріатом/Міжнародним військовим штабом та передаватиметься для коментарів держав-членів і України. Проводитимуться підсумкові піврічні та річні спільні засідання Політичного комітету та Політико-військового керівного комітету у форматі КУН, після чого проект щорічної Доповіді про здійснену роботу передаватиметься до відома послів

КУН. Після цього Доповідь передаватиметься до відома міністрів закордонних справ КУН.

UKRAINE: EURO-ATLANTIC INTEGRATION –PROSPECTS AND ISSUES

Chris DONNELLY

We are currently in the midst of a fundamental and historic change in the nature of conflict, the like of which the world sees only once or twice a century. This has totally changed the security environment. No longer is there a fear of WWIII. But we are now faced by a whole new list of threats to security.

NATO's new Strategic Concept in 1999 outlined these. Today they include: incompetent government; organized crime; corruption; insecure borders [trafficking, smuggling, illegal migration, proliferation]; ethnic and religious strife; terrorism.

Responding to and determining these new threats poses a challenge to our entire societies, and not just to our MODs. The Armed Forces face fundamental reform if they are to be useful in responding to today's threats. But reform does not stop with the armed forces. It must be applied firstly to the rest of the security sector (MFA, judiciary, police, internal forces, border regime, intelligence and security services). Secondly it must be extended throughout the rest of the government, to encompass ministries of health, transport, finance, education, environment and so on.

There can no longer be a clear line drawn between internal and external security, the former being the preserve of the Interior Ministry and police, the latter of the MFA and MOD. Today national security requires that we break down stovepipes between ministries and tackle the problem historically.

In the Armed Forces, just as in other ministries and agencies, quality must replace quantity, action must replace words. To be useful against external threats Armed Forces must ultimately be capable of being deployed away from home, employed on a wide variety of tasks [including fighting] and sustained there over a long period. This move towards quality makes it more sensible to ensure security by collaboration, role sharing and perhaps specialization, all within the frame of an alliance such as NATO or ESDP. This is the choice that almost all European countries have now chosen, and which Ukraine has chosen. Neutrality is today an anachronism.

But Ukraine's choice will be a futile gesture if words are not converted into actions and the Action Plan, which Ukraine specifically asked for, is not implemented.

In asking for an Action Plan which is very close to a Membership Action Plan, Ukraine has committed itself to pursuing a specific and very demanding path, with serious implications for the whole of Ukrainian society, not just for the Armed Forces. We should remember that it is a country which joins NATO, and not just its Armed Forces.

NATO will therefore pursue its part of the bargain by keeping Ukraine to task on any shortfalls in implementation. This will be a tough and intrusive programme and may be quite painful for the recipients. But its intent is entirely benign. It is to maintain the process of partnership. Ukraine equally will be expected to press NATO for a better response if ever NATO is slow in fulfilling its part of the partnership agreement.

If one aspect of this partnership which Ukraine has asked for is based on mutual fulfilment of obligations, another part is based on mutual trust. That is why incidents such as the Kolchuha case are so damaging to the relationship when they cannot be cleared up satisfactorily because of lack of transparency and willing collaboration amongst some parts of the Administration. In this respect, relationships between states or institutions are just like relationships between individuals.

As we noted above, it is not just the Ukrainian Armed Forces which have asked for a special relationship with NATO, it is the whole country. It is true that this integration process is led by the Armed Forces. But it is no longer possible for the Armed Forces and MOD to cope with the demands of integration alone. It is no longer only their affair. To achieve the necessary reform of the Armed Forces, and subsequently of other sectors of the security establishment and then other government departments, the whole government must be involved. The MOD cannot be expected to downsize and reform the Armed Forces simultaneously without adequate financial provision and societal support. This is the task of the prime minister to balance, and will require the active involvement of several non-military ministries and agencies: finance, education; social security; employment, to name but a few.

But this is not to be seen as an imposition or a disadvantage. The process of defence reform, involving as it does a very wide range of government bodies, will be a good preparation not only for integration into NATO but also for Ukraine's relationship with the EU. It is, in essence, nothing more than an essential modernization of society and government to allow Ukraine to take its place amongst the prosperous democracies of the world.

Indeed, because Ukraine's commitment to its new Action Plan is so all-embracing, it has brought Ukraine under the scrutiny not only of NATO HQ but of the whole international community. Ukraine's performance is now being measured against its stated aims by many institutions. How well Ukraine now performs in the Action Plan will not just affect the development of its military systems. It will have a massive long-term impact on the well being of the whole Ukrainian people.

We are now seeing new structures being set up in Ukraine to supervise the process on which Ukraine has chosen to embark. We in turn will be looking to see that these structures serve to aid and improve implementation of stated goals, and not to act as an obstacle, an extra bureaucratic layer. To break the inertia which seizes Ukraine (as it seizes every Central European country attempting such fundamental reform) will need immense political will. If that will is in evidence, then progress will be rapid.

In this new and difficult process, non-governmental agencies also have an important role to play. Think tanks and universities are essential: to generate ideas; to explore experience of other countries through scientific cooperation; to educate opinion-formers and political elites; and to provide intellectual support to policy-makers. The Rada must, in addition to its essential supporting legislative function, fulfil the same services. The Rada must also monitor the government's progress; stimulate political will; explain to the people the importance of the policy; question the bureaucracy on contested points, and call to task those who backslide, prevaricate, or obstruct the process.

In our turn we in the international community must also play our part, providing help wherever and whenever it is needed, sharing experiences, offering encouragement, and asking the tough and painful questions of our valued partner. It is a measure of our confidence in Ukraine that we have committed ourselves to the partnership. We, for our part, will not fail in that trust.

EURO-ATLANTIC INTEGRATION: INTERNATIONAL EXPERIENCE – A VIEW FROM NATO HEADQUARTERS*

Tomasz CHLON

Through democracy to stability

There are various models of Euro-Atlantic integration (i.e. integration with NATO) In this variety one goal is common and fundamental. It is to support domestic democratic transformation throughout the Euro-Atlantic area and help create international environment conducive to it. Allies wish to promote democracy because it has proven to be the most effective mechanism for ensuring lasting domestic stability and - by extension - international stability and peace. While international in form, the bulk of NATO's effort is directed toward domestic "market". NATO's efforts focus on defence - its core competence. But NATO is not interested only in Partners having better armies. It is interested in Partners having democratically controlled, transparently funded and accountable armies, put in service of democratic states. Hence, co-operation with Partners extends far beyond the military domain.

Although in itself not a promise of membership, MAP is the most developed model of advancing Euro-Atlantic integration (unlike other - selective - programmes existing under the EAPC/PfP). Therefore, MAP experience seems to be the best source of guidance to apply in implementation of the NATO-Ukraine Action Plan, not least because MAP had also drawn on the lessons learned from the Polish, Czech and Hungarian enlargement.

The experience - both positive and negative - shows that there seems to be three basic conditions of a successful Euro-Atlantic strategy:

- political will and consensus underpinning the policy chosen;
- openness to media and dialogue between the government and civic society (NGOs);
- systemic interagency co-ordination and efficient bureaucracy.

---

* *The views expressed in this paper do not necessarily reflect the official position of Poland*

Integration of Visegrad 3

In the light of the above, the question whether the latest - Polish, Czech and Hungarian -enlargement was managed well cannot be answered with a simple "yes" or "no". One of the reasons for this ambiguity is that the mistakes and misperceptions became apparent rather after than before the three joined the Alliance.

In general, the concerns with managing the V3 entry into NATO - from the point of view of the then "16" and the Headquarters in Brussels - were more of a political than military nature. The big question was how the three invitees, in particular Poland, would perform in NATO's external relations, not least with Russia. Military capabilities of the three seemed to be of a lesser worry. NATO believed that once inside the Defence Planning process, the new members, through existing mechanism, will automatically find themselves on the right track of the desired end state. The reality proved to be more complex for two basic reasons: scarcity of resources and prevailing mindset, especially among the military. The necessary pressure to reform the defence and - more broadly - security sectors came too late, i.e. after the decisions to enlarge had been taken.

Despite those deficiencies, the domestic process of enlargement was politically seamless because the chosen policy enjoyed broad consensus of major political forces at home and full public support. On the other hand, this strong political will and popular backing did not translate quickly enough into provision of sufficient financial and other means (one has to remember however about competing resource requirements toward other areas of state reforms).

A relatively poor NGOs involvement in pursuing the national strategy vis-a-vis NATO (at least in the Polish case) had to do more with an overall weakness of civic activity in defence and security issues than with a problem of mismanagement.

Membership Action Plan

Consequently, the first cycle of MAP, which started six months after the V3 joined NATO, focused on defence reform. The prevailing view in the capitals and NATO HQ transpired that the reforms have to attain a critical mass before membership takes place. However, the pressure exerted on the aspirants together with their own desire to meet these high expectations/standards produced quite unrealistic programmes of integration. They were built on outdated military doctrines designed

for total defence and were not underpinned by material and financial means. Clearly, the respective Ministries of Finance in aspirant countries were little informed, if at all, of the plans presented to the Alliance in first Annual National Integration Programmes. Over time, in next cycles, this "wishful thinking" approach evolved toward more realistic one, not least thanks to open, at times painfully frank (but necessary) dialogue and criticism from NATO nations in assessment meetings in Brussels and IS/IMS during evaluation visits in aspirant countries.

The September 11 had a distinctive effect on the MAP process. It resulted not so much in less stress on defence reform but a clearly shifted attention to capabilities desired to cope with new challenges and threats. It also brought increased focus on sources of domestic and - by extension - international instability, breeding terror, such as corruption, organised crime or deficient arms export control. Hence, the timetables for completing reforms are still required from the already invited countries. Hence, unrelenting pressure is continuously exerted from Allies and NATO Secretary General (during his visits to invitees) for sustained efforts in meeting accession goals. In those efforts, various Ministries and agencies of aspirant countries are involved, with increased cross Ministry co-ordination and empowerment to lowest workable levels and ever wider ownership of change.

"NATO Apparatus"

"From our own Polish experience we know that it is possible to join NATO by mobilising relatively modest human and institutional resources. But it is crucial to start early building a "NATO apparatus" not in closed circles, departments and sections focused on enlargement. It must be built as the human brain - the neurons must have numerous and active synapses to fellow sections, departments, but also your embassies abroad. Those synapses must also reach far beyond your foreign and defence ministries, for it is the whole state which must integrate with the huge NATO machinery. It requires shaping of habits and procedures of intra- and inter-agency co-operation and co-ordination. The sooner NATO business becomes normal business for wide circles of your bureaucracies, the more cushioned your landing in NATO will be.

Doing this is not possible without paying utmost attention to the security of information. It is a huge, complex and difficult problem. It requires legislative action, vast organisational efforts, intensive education, technical resources (secure systems),

and, last but not least, money. If you do not do it right and early, you will be blind, deaf and paralysed.

Education is a key to success. Education not limited to those few sitting at the "enlargement desks". It means education of politicians, parliamentarians, decision-makers, higher echelons of bureaucracy, as well as ordinary work-horses, populating even those quarters which today seem to be remote from NATO affairs." *

It is Your Strategy!

From the political and empirical view point, Euro-Atlantic Integration is a strategy first of all of an aspiring nation not NATO's. Ball is in that nation's court and will ever be. The Alliance will not do the job

---

* This excerpt comes from a paper „NATO Enlargement - a Bureaucrat's Perspective" presented by Jaroslaw Skonieczka (then Political Adviser in the Polish Delegation to NATO) at the Atlantic Policy Advisory Group meeting in EAPC session, Montreux, 7-8 April 2000.

for somebody but will help to help oneself. This assistance can be limited to defence reform but it can encompass much wider spectrum of the changes desired. The choice is in the hands of the Partner.

But one cannot open up to NATO without opening to criticism, accepting truths even difficult ones, agreeing to a sincere and open dialogue in presenting problems and shortcomings. It requires readiness to submit oneself to pressure and willingness to share secrets, including top secrets.

THE DUTCH CASE: SECURITY POLICY IN THE NETHERLANDS
(Introduction on Security Policy of the Netherlands and the influence of NATO
and EU)

Theo van den DOEL

It is a honour for me to inform you about the security policy in the Netherlands and in which way the different departments and agencies work together. And secondly in what way the NATO and EU organizations influence our policy and how we implement these policies in our daily national politics.

At the end of my presentation I will also give you my view about the new Provisions for the State Council concerning NATO and EU integration and the MAP Action Plan 2003. I would like to start with some background information about the Dutch political system.

1. The Foundations of the Political System of the Netherlands

a. Parliamentary system

There is a direct link between the way in which a government handles its policy and the political democratic system. The Parliament in the Netherlands is the highest political body directly voted by the people. It has a bicameral system, the so-called First and Second Chamber. The Second Chamber is the most powerful and deals with daily politics. Every law has to pass the Second Chamber as well as the First Chamber. The main activity of the First Chamber is passing laws. There is no specific threshold for political parties. The Parliament counts 150 seats. In 2003 there are eight political parties represented in the Parliament. The government is based on a coalition of parties, mostly two or three, which can rely on a majority in the Parliament. The government can rule the country as far as there is confidence from the Parliament. The Parliament has to approve the budget of every ministry. They have the right to amend laws and to amend also the budgets of the different ministries. The government is really sharing its power with the parliament. That differs much from a presidential system as in Ukraine or the political system in Great Britain, where one party is in power and rules the country.

b. Balance of power/trias politica

In the Dutch system the power is shared with many different bodies, so there is a real balance of power. The Netherlands has a so-called decentralized system in which the civil power is shared with provinces and municipalities. The government has the legislative power, which is shared with the parliament. The power for investigation and the power for prosecution is divided between two separate bodies which act independently from any political influence. The only basis for a judge to act is the law and the jurisprudence.

c. Legal binding decisionmaking in EU and its implication for national law

A lot of the so-called guidelines come from the European Union. These guidelines or EU-law have to be implemented in the national laws. If Dutch ministers have meetings in Brussels and legal binding guidelines of the EU are on the agenda, the Dutch government needs the approval from the parliament in advance. This procedure prevents that later on, the parliament has to accept laws, which it does not like and which it can not amend. In practice there is a long period between agreement by nations in Brussels and when this specific law is sent to the Dutch parliament. I must say, this procedure that is very typical for the Netherlands and is the result of the increasing power of the parliament.

2. The Dutch approach towards NATO and EU

The Netherlands was one of the first members of NATO when it was founded in 1949. The Netherlands consider itself for many decades as a so-called 'confident' ally on which you can trust not only when the sun shines but also during heavy storms. As a result of the decision making process within NATO, which is based on consensus, also a small country as the Netherlands, can have its influence. We have seen an example of it a week ago in a different way, when Belgium used its veto. As an ally on which you can trust, the opinion of NATO has its influence in the daily policy making of the Dutch government. It also has its influence on the parliament, upon opinion leaders and non-governmental organizations. Regular opinion polls show that the people has a great confidence in NATO. The NATO policy is fully implemented in Dutch security policy.

The Netherlands is also one of the founding fathers of the European Economic Community which became later on the European Union. Until now the economic and agricultural policy of the EU have had the most influence on our national policy. Nowadays EU guidelines have above all the influence in the areas of the common

market, the economic field, and the so-called third pillar which has to do with Europol and the border controls. The common foreign and security policy as well as the defense policy of the EU is till now not well developed. The Iraq case has shown it again. But of course the agreements on defense, security and arms-export policy made on the several summits have to be implemented in the national policy. The main departments for this are European Affairs, the Defense Department and the Department of Economic Affairs.

3. The Dutch Security Policy

The international security environment drastically changed after nine eleven as the Americans call it. The lessons learned from this terrorist attack have had its influence on national security policies of both NATO and EU members. Before nine eleven NATO did not have a clear profile on combatting terrorism. It was not at the top of the agenda. Looking to our recent history it becomes more and more difficult to make a sharp distinction between internal and external security. In the Netherlands, a lot of measures were taken, but it has not led so far to a change of organizational structures or a change in ministerial competence. There were discussions about an overall department for security, the choice which was made last month in the USA, but in the Netherlands the old structures are still in charge. I think, it is not the best solution. but we as Dutch prefer more coordination and cooperation structures instead of putting much power in one hand. We still make a difference between internal security and external security. The department of Justice and Internal Affairs are primarily responsible for the internal security. The Ministry of Foreign Affairs and the Ministry of Defense are dealing with the external threats based primarily on input from NATO and information of friendly nations.

The aim of Dutch security policy is primarily to secure its own borders and those of its allies; to promote the international stability and international order by contributing to NATO, EU, UN and the OSCE. The Ministry of Foreign Affairs is the leading department which is responsible for the coordination of all these different policies and to keep being informed about the developments in these international bodies. The Ministry of Defence is responsible that the Armed Forces meet the NATO criteria in the field of military education, training, equipment, interoperability. This,

of course, has to be executed by the army, airforce and navy. The Ministry of Defense is also responsible for its contribution to NATO in different matters from peace-keeping to the contribution within NATO structure like committees and panels.

I mentioned different international organizations which have their influence on the Dutch security policy. I would like to mention also some agreements.

First of all the Arms Control Policy Agreement. The Netherlands developed its own arms control policy in the early nineties. Nowadays we have an official arms control policy of the EU. The importance of this policy is that a EU-memberstate does not export to countries in sensitive areas and to countries which do not respect human rights and/or international law. In our system it is the Ministry of Foreign Affairs which is the authority which has to approve the export license which is proposed by the Ministry of Economic Affairs. This procedure is not questionable if you are aware of the fact that the main goal of Dutch security policy is to promote international stability and international law. That means in practice that the Netherlands contributes to the different international bodies such as NATO, UN, EU, and OSCE. But nevertheless the arms policy can conflict with the aim of the defense industry which would like to export their weapon systems as much as possible. That means in practice that the defense industry and related industries should be fully aware of the restrictions in national export policy. In this respect the government needs transparent rules. Export policy deals not only with arms but in general terms with strategic goods. In the Netherlands we have an official document in which all the strategic goods including goods for dual use are listed. I would like to illustrate it with an example of Dutch arms export policy from daily practice. In the past Dutch companies exported their products to India and Pakistan. Since the rising tensions between these two countries and the violation of the Non Proliferation Treaty it's forbidden to export strategic equipment to these countries. And of course we expect that other EU countries and countries who would like to become EU members in the future, will use the same standards and criteria in their daily policy.

4. National structures and agencies

In the Netherlands we do not have a National Security Council. Till today we make a difference between the internal and external security. The internal security is handled by the ministers of Internal Affairs and Justice. They have to coordinate their policies and come with a common proposal to the Council of Ministers. The main

supporting agency is the General Agency for Intelligence and Security which is directly subordinated to the Minister of Internal Affairs. The police organization is for investigations purposes subordinated to the Ministry of Justice. It is the Ministry of Justice, which has its links to EUROPOL. In cases of emergency there is an executive body which is called the National Coordination Centre, which task is to coordinate all the contributions and efforts of the different ministries and the provinces.

The external security policy is coordinated by the Minister of Foreign Affairs. His main partner is the Minister of Defense. The Ministry of Foreign Affairs is primarily responsible to implement all the international agreements in national policy. The main influence on the national policy comes as you will expect, from NATO and EU. The Military Intelligence Service is responsible for an adequate input for the security policy. This service contributes also to a special Combined Committee for the Intelligence Services in which also the General Intelligence and Security Agency is represented.

The influence of non-governmental organizations is less transparent, but sometimes they play a role in the decision making process.

5. The democratic control

All departments and agencies are of course under democratic control, that means that the minister is responsible and has to inform the Parliament. Even the Intelligence Services have to inform a special Committee of the Parliament in regular meetings. Only the party leaders of the main factions are represented in this Intelligence Committee of the Parliament. There is also an independent supervisor board which looks to the intelligence services if they handle in accordance with the law. In a democracy, political power is not unlimited and should be controlled by democratic bodies. To contribute to transparency even our Military Intelligence Service has its annual public report which is sent to the Parliament and can be subject of further debate if the Parliament decides so. It is also translated in English and I brought a copy with me as an example to give you an impression how it works.

6. Security Policy in practice

Some practical examples in which NATO and EU or international agreements can influence the security and defense policy. First of all the decision made on the

NATO Prague Summit about the foundation of the NATO Response Force. Such a decision means that civil servants at the Section of Security and Defense of the Department of Foreign Affairs in close cooperation with the decision makers of the Ministry of Defense and the Office of the Prime Minister come forward with some proposals for the involved Ministers. When there is a common point of view it goes as a proposal to the Council of Ministers for final agreement. After this the proposal is sent to the Parliament. If the Parliament decides, it can be subject to further discussion. The government informs regularly about the progress of the developments. A second example is the cooperation, the joint operation and in some cases the integration of the armed services of different countries of NATO and EU. Also PFP countries and countries with a special relationship with NATO, like Ukraine, which has a so-called NUC, the NATO- Ukraine Council. Let me start with the example of the European Air Coordination Cell which is operating from an airbase in the Netherlands. A number of NATO and EU countries are participating in that coordination cell. The aim is to plan and coordinate the available aircrafts and lift the strategic capacity within NATO and EU. Also associate members or countries with a special status like the Ukraine can participate in this coordination cell. Looking to the number of ANTONOV aircrafts which the Ukrainian airforce has in its disposition, it could deliver a real contribution to NATO and EU if Ukraine would participate with and contribute to this coordination cell. This could be a real example in which way the countries can work together. By doing so the Ukrainian government would deliver a real contribution to European security.

7. Provisions for the State Council

The organization of this seminar asked me to give also my opinion on the Presidential decree on the provisions for the State Council on European and Euro-Atlantic Integration. As a guest in your country, I do not see it as my task to criticize Presidential Decrees. I regard this decree as an effort to make a step forward in the integration process towards the EU and NATO. I realize, that this decree is the overall umbrella for all the activities. Nevertheless, I wonder, if this Council can be effective, looking to its overburdening and ambitious programme, the involved parties and its diffuse structure. One of my recommendations should be to limit the objectives but in the same time to make them more clear. A second observation is that the responsibilities of the participating parties should be very clear. In our parliamentary

system it is excluded that parliamentarians are represented in bodies of the government. These are just the parliamentarians who have to give their view on the outcome and results. If you are part of the system you can not have an independent view. Integration in EU and NATO asks not only energy but in many cases, also money. Because national procedures, structures have to be adapted. So it is also necessary to allocate money to all these activities. The most democratic way is to have a specific budget as part of the total budget of the involved departments. If we regard the State Council as a kind of Steering Committee, it could be helpful if separate working committees with a special mission to contribute to the objectives of the State Council are mentioned. Also a time-table could be helpful to achieve the different goals. Besides that, there is a big difference between the NATO integration process and EU integration. Different subjects, different scale, different scope, different time-table. So the government has also to make a choice. My advice is to separate these two processes where it is logical and does not harm Ukraine's integration. Combine them where necessary. For example: local communities have nothing to do with NATO integration. So, in my view, it is better to separate also the Council's activities between NATO and EU integration. If the policy mission is translated in achievable goals it is also to link goals, with the department structures. So to allocate the responsibility within the government and their executive structures.

8. The MAP Action Plan 2003

The targets for 2003 are very ambitious. It will take a lot of energy and it is important to use that energy in the right way. If you push a motorcar forward and somebody puts his feet on the brake-it is a waist of energy. The problem is not to pass as many laws as possible or to issue decrees, but to arrange the implementation in an adequate way. It is also important to link the activities with a suitable time-schedule. It is also important to define the different parties involved and their responsibilities. In the Netherlands for major operations the government often appoints a Taskforce to do the job. This Taskforce gets special rights to do its work in an effective way. Looking to the worldwide priorities to combat terrorism, it is my recommendation to give priority to pass and implement all the laws which deal with that top-political issue.

Conclusions

Integration in Euro-Atlantic structures is a long and uneasy process. But every day that politicians hesitate to take the necessary steps-it is a lost day. It all starts with political will. The NATO and EU member states have the political will to support the integration process of Ukraine. The government, the Parliament, NGOs and the people of Ukraine have to show that they are willing to integrate. Looking to security, it is very important that all measures, dealing with the combat against terrorism, are taken as soon as possible. That should be one of the priorities of the MAP Action Plan 2003.

MANAGEMENT OF NATIONAL SECURITY SECTOR-BULGARIAN EXPERIENCE

Anyu ANGELOV

Introduction

The notion of national security could be perceived in a narrow meaning or in an exceptionally broad meaning. Using this term in broader sense creates opportunities of binding mutually the functions and the responsibilities of almost all state institutions, local administration and municipalities in almost all spheres of public life.

But such a perception hides a danger of dilution and chaotic shift of responsibilities between agencies for some of their paramount activities. And sometimes the broader sense could mislead even governments in their decision-making process. Let me give you a brand new Bulgarian example. Recently the Supreme Administrative Court stopped temporarily one of the biggest privatisation deals- those on Bulgarian tobacco holding known as "Bulgartabac". Striving for acceleration of the privatisation process and finding no other opportunity to overrule the court's decision about a concrete buyer, the government passed a bill, in which only the parliament is authorised to make decisions on the privatisation of fifteen of the biggest state companies, among them Bulgarian Tobacco Holding, Bulgarian Railways, Bulgarian Airlines. Those decisions cannot be protested by the prosecution and overruled by the court. The only motivation of such exclusive procedure was the "exceptional importance of these companies for the national security". The bill was adopted by the National Assembly with shake majority, but was vetoed by the President.

The veto was motivated by completely different understanding of the term "national security". Fifty percent plus one vote of all MPs could overcome it. I have doubts that the government could keep confidence. The only reason for such a failure would be the lack of common interagency understanding of national security.

There is another question, whether with the term "national security" in its narrow meaning we define a real status of the nation, or, doing so, we express the social "sense of security". We know how rapidly and deeply the social sense of

security could be changed, especially by involvement of the media. Nowadays, not only in Bulgaria, we can observe such a change towards insecurity, connected to the possible war against Saddam Hussein's regime in Iraq.

In my opinion, national security is a relatively constant status of the nation. This status is characterized by conditions, when the vital national interests are defended from contemporary risks and threats to sufficiently high extent of reliability. Such vital national interests could be the safeguard of territorial integrity and national sovereignty, the observance of the basic rights and freedoms of the citizens. There are also vital interests, which are specific for each country and depend on the concrete geo-political situation and strategic environment in the region. They have to be determined by the executive power of the country. The sufficient high level of national security must be kept and guaranteed by all political, economic, informative, legal, diplomatic and military means, that are at disposal to the State.

Management of National Security Sector - Bulgarian Achievements and Omissions

Before trying to manage any system we have to answer the question what this system consists of. The elements of the system of national security (further we will name it security sector) have to be defined by using the definition mentioned above. We also mentioned different means, which in the hands of the State are the instruments, by which it keeps and safeguards sufficiently high level of national security.

In the framework of the Third Table of the Stability Pact for SEE a definition for security sector was given. According to that definition the security sector includes governmental agencies and institutions, that have the right to use or to order the use of force for defending the national independence and territorial integrity, for protecting the lives and property of its citizens, for ensuring the rule of law and the public order in the country. The definition also includes the institutions, which have got the right to oversee the sector itself and to exercise democratic control over it.

As a matter of fact I do not fully agree with including the parliament and the judicial system in the security sector, because, if we keep going on this track, we should include NGOs and the media as means of civilian control over the security sector.

I think that the security sector should consist of:

- Diplomatic Service;
- Armed Forces;
- Special Services (civilian and military Intelligence and Counter-Intelligence, Governmental Communications Service);
- Police (including Border Police, Financial Police and Customs), as well as other law enforcement services;
- Civil Protection Agencies.

Adding other elements, such as transport and construction firms, defence industry's firms, as well as the relevant ministries, could just put more gloss on the complex picture.

What we, in Bulgaria, actually achieved during those thirteen years, seven of them reasonably called by Jef Simon "seven lost years"? What omissions and mistakes we made in the field of security sector's management?

Our Constitution was adopted in 1991. It defines the basic responsibilities of most of the elements of the security sector, the tasks and responsibilities of the National Assembly, the President and the Government in exercising control over the national security system.

According to the Constitution, the Parliament decides on declaring war and peace, sending troops and using Bulgarian Armed Forces abroad, crossing or deployment of foreign Armed Forces on Bulgarian territory. On a motion of the President or the Council of Ministers it introduces martial law or state of emergency. The Parliament ratifies international treaties of political or military nature, both bilateral and multilateral, passes the defence and security budget and performs parliamentary oversight.

The Council of Ministers manages and facilitates the internal and foreign policy of the country, ensures the public order and the national security, as well as exercises the general management of all elements of the security sector. This general management is mainly conducted through three ministries - Defence, Interior, Foreign Affairs and the Minister without Portfolio, responsible for coordinating inter-agency activities for overcoming the aftermath of natural disasters.

As Head of State, the President is the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces, commissions General and Flag officers and promotes them to relevant ranks as proposed by the Council of Ministers. He heads the Consultative Council of National Security, declares war in case of armed attack against the country or in case

of emergency, that deserve immediate action in implementation of international treaty (military or political) when the Parliament is in recess. In those cases the Parliament should be reconvened to pronounce on the decision.

The Constitution became a good basis for the elaboration of several legislative and administrative acts and regulations concerning the security sector. But, in the same time, its deficiencies, although not much and unavoidable for any first democratic constitution, were multiplied in the Bulgarian national security's legislation. Let me mention some of them.

First, the constitution presumes under the term "armed forces" almost all elements of the security sector. That fact influenced the Defence and Armed Forces Act, enacted in 1995, where all special services (National Intelligence Service, National Security Service and National Guard Service) were included in the Armed Forces. It was deliberately made by the former communist government, then in office, to keep the status quo and to use the umbrella of the Act as a motive for not passing relevant acts for each of the special services. But it turned out that this situation has still been convenient for next governments up to now.

Second, there is a vital discrepancy between the status of the President as Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces (please bear in mind that at that time they included all special services) in peace and war, and his only representative role as Head of State without any constitutionally supported executive power in peace and war. That uncertainty and discrepancy led to flagrant, so far not recognised, breach of the Constitution in the clauses of the Defence and Armed Forces Act, where additional rights to the President were assigned. These rights, especially those in wartime or declared state of war, are in contradiction to the rights and responsibilities of the government, proclaimed in the Constitution. The Act stipulates that, when state of war or martial law is declared, the management of defence and maintenance of public order transfers to the Supreme Commander-in-Chief. It is for the President to approve all strategic plans of use of force, to issue orders for mobilisation and other preparations of the country to war, for declaring higher level of readiness of the Armed Forces and conducting war operations etc. In state of war he creates and presides the Supreme Military Command (a kind of russian "Stavka" in Second World War). Members of this Command ex lege are the Prime Minister, the Ministers of defence, internal and foreign affairs, civil construction and transport, the Chief of General Staff. Other members can be appointed by the President. There are no words

about what happens to the Council of Ministers, which rights and responsibilities remain or not remain and how it continues to function.

Third, the Constitution defines one collective body only for discussions and consultations on national security matters. This body is the Consultative National Security Council. It includes representatives of the executive power and the legislature, as well as the Chief of the General Staff. The President presides the Council and has the right to invite other people to the sessions at his discretion.

As we see, Bulgarian Constitution does not envisage a central body for coordination and management of the activities of all elements of the security sector. The obvious perception of its creators was that this role should be for the Council of Ministers. But it seems that the legislature does not have the same perception. Such absolutely frivolous reading of the Constitution creates big chaos in the institutional relationship. The Constitution should have specified to much greater extent the interdependence of the state institutions responsible for national security.

Additionally to the fact that the management of the security sector is not centralised formally, we, in Bulgaria, also experience the negative influence of the subordination of the special services to different institutions. While the National Intelligence Service and the National Guard Service are subordinated to the President, which is not based on any constitutional requirement and is a follow-up of the earliest times of democratisation of the country, the National Security Service is included in the framework of Ministry of Interior. The military intelligence is divided into two parts. The "human" and the technical intelligence are subordinated to the Minister of Defence under the name of Military Information Service. At the same time there is G 2 department in the Bulgarian General Staff. I should mention here that the Ministry of Defence and the General Staff in Bulgaria are separate institutions. Although the Chief of the General Staff is subordinated formally to the Minister of Defence, as well as to the President, he has got relative independence. He has the right to issue his own orders to the Army without any involvement of the Minister. On the contrary, all ministerial orders and regulations concerning the Army have to be co-signed by the Chief of Staff. To greatest regret, we are sometimes talking about well-established military control over the Ministry of Defence rather than about civilian control over the Armed Forces. At the very beginning the new government included in its programme the integration of the GS into the central administration of MOD, but it abandoned the idea very soon without any reasonable explanation for the public.

The outlined high degree of disintegration of the security sector and the lack of coordination of their activities could create serious difficulties, especially in time of external or internal political crisis. Understanding the significance of this fact, the previous Bulgarian government tried to bridge the gap by establishing a Security Council presided by the Prime Minister. Members of this council at the beginning were the Minister of Foreign Affairs, the Minister of Defence, the Minister of Interior, their Deputies on political matters, the Chief of the General Staff of the Army, the Secretary General of the Ministry of Interior and the heads of civilian and military intelligence and counter-intelligence services. The President was represented in the Council by his national security secretary. During the Kosovo crisis the Security Council had regular sessions and, despite its consultative status, played substantial role in the development of well-coordinated governmental foreign policy and security policy decisions. Surprisingly, instead of using the positive experience, the new government has frozen the activities of the Security Council since it came in office in 2001.

Positive examples for good interagency activities in the management of the security sector are the effective functioning of the Inter-Agency Committee on issues of the defence-industrial complex and the mobilisation preparedness of the country, presided by the Vice Prime Minister and Minister of Economics, as well as the Interdepartmental Committee for integration in NATO, co-presided by Ministers of Foreign Affairs and Defence.

It is worth of pointing out, that some constitutional changes are on the agenda of all main political parties in the country. First of all, the changes are connected with the forthcoming full membership in NATO. It means, that also changes in some constitutional principles of managing the security sector are pending. By those changes should be overcome the deficiencies mentioned above.

More and more obvious for us, national security and defence experts, become the need of a National Security Act, through which the new requirements of the changed political and strategic environment and the relevant new constitutional principles for an integrated security sector have to be taken into account and be implemented. The ever increasing, broader and unforeseen threat of terrorism, the distribution of WMDs, organized crime at a national and international level, combined with the advantages and challenges of globalisation demand an ever more collective, consolidated and integrated approach to guaranteeing national security.

The creation of an effective management system for the security sector requires the fulfillment of four important objectives. The first objective is the integration of the institutions and bodies within the security sector. The second objective is achieving integration of the security sector with the rest of the institutions, bodies and organizations of the state and society. The third objective is achieving integration inside each institution and body of the sector. The last objective is the integration of the national security sector with the security sector of the Euro-Atlantic community.

The foreseen National Security Act would clearly define: the elements of the security sector and procedures for their interaction; the relationship between the security sector and other authorities and institutions; the rights and responsibilities of the legislature, the President and the Council of Ministers for management and democratic control over the security sector.

The parliamentary form of the Republic of Bulgaria charges the National Assembly with the legislative power together with the oversight of the executive one, including the security sector. Thus the parliamentary oversight has to be considered as a key component of the civilian and democratic control of the security sector. The existing control mechanisms should be enhanced by the following requirements that will be incorporated in the future National Security Act:

1. Parliamentary debate and approval of the Council of Ministers' plans for development of the security sector organizations and bodies.

2. Control of the budgets of the security sector organisations and bodies. The existing mechanisms should be enhanced by the following:

The National Assembly should have the right to require information, including classified one, from the Council of Ministers and the President that is needed for the adoption of a rational and expedient decision on the amount and structure of the budgets of the security sector organizations and bodies.

As an element of the parliamentary oversight the National Assembly receives and debates an annual report of the Council of Ministers on the budget spending of the security sector organisations and bodies. Reports should present the budget execution by programs, e.g. how funds are spent to achieve the objectives and priorities, defined by the legislation.

3. Parliamentary oversight of the security sector structure and functions:

The Council of Ministers should provide information, including classified one, that will enable the National Assembly to take a relevant decision on the structure and functions of the security sector.

The National Assembly's committees should have the possibility to study any important initiative of the security sector organisations and draft a report with their conclusions that should be made available to members of Parliament.

4. Establishment of the office of the ombudsman with offices for every institution of the security sector.

5. Achieving parliamentary control over the structures of the security sector:

The Council of Ministers provides the Parliament with information so that the legislative power takes well informed decisions on the functions and structure of the sector.

Parliamentary commissions study and analyse any initiative relevant to the development of the security sector and inform members of the legislative power on the findings.

The guarantee of transparency should be one of the main objectives of the new National Security Act. The transparency and openness could be further extended by following measures:

The National Assembly determines by law that any information created by or in the interest of state institutions is public unless there is a particular decision (of an authorized body) for a specific piece of information (and not for a "national security area" that susceptible for free interpretation). The rules of action of the authorized body should be clear and public. The National Assembly publishes an annual report on the execution of responsibilities of the security sector organizations to make their documents available to the public.

Parliamentary committees can demand an independent audit in any of the security sector institutions.

Ministers and chiefs of security sector institutions and bodies report regularly to the National Assembly or the relevant committees (regular and closed meetings) on the state of national security and the respective security sector element. Members of parliamentary committees may ask questions to these officials without presenting them in a written form in advance.

Parliamentary committees may call in for hearing any employee in the security sector without the prior consent of the chief of the respective organization.

Special attention in the Act should be paid to the institutionalisation of the Security Council within the Cabinet. Its status has to be changed from consultative to operational, capable and authorised to take political decisions on national security matters and day by day coordination of the activities of the security sector. In order to perform the new functions, the Council has to have at its disposal a relevant staff of experts. This staff should have crystal clear status, mission, tasks, procedures and responsibilities, defined by the National Security Act.

The Staff should support the Security Council in its functioning. The Security Council Staff could function best when it encourages, coordinates and facilitates the elements of the security sector to develop a broad range of options, and then integrates “best of breed” policy to be presented to the Council for further consideration. The Act must define clear procedures to avoid the danger of domination and unwanted centralisation of decision-making processes around the Staff. Centralisation may be appropriate to elevate important strategy and policy development, presented promptly to the highest echelons of power, but superfluous centralisation may adversely affect integration and could override the access to a broader range of knowledge, expertise and options.

The Staff should have ready access to a broad range of information that is not uniformly available to all Ministries and Security Sector's elements. The Head of the Staff should be dual hatted as Secretary of the Security Council and should have regular access to the President of the Security Council - the Prime Minister.

The Consultative Council for National Security presided by the President should preserve its functions as a forum for consultations, involving a broad range of persons, political parties and institutions, and as an opportunity to coordinate positions and policies about issues of national importance, without extending practically or legally its prerogatives on management of the national security sector.

On the basis of the National Security Act new laws for each and every element of the security sector have to be worked out and passed by the Parliament. An exemplary list could include Defence Management Act, Armed Forces Act, National Intelligence Service Act, National Security Service Act, Special Governmental Communications Act, Diplomatic Service Act, Civil Protection Act etc.

One of the most demanding requirements posed by the internal integration of the main institutions of the security sector is the real, not imaginary integration of the General Staff into the central administration of Ministry of Defence and its transition

towards a status of a Defence Staff- an integral and inseparable part of the Ministry under the full authority of the civilian Minister of Defence.

Conclusion

The views expressed in this presentation do not reflect any official policy of Bulgarian governmental institutions. The independent expertise, based on our experience, we provide to Bulgarian authorities for consideration and learning lessons from mistakes and omissions. Our proposals for changes in the management of the security sector are going to be discussed in a broadest manner among the academia, relevant NGOs and the security sector. The problem is too complex to be decided easily. But the time for changes came. The sooner we implement them, the better.

NATO-UKRAINE ACTION PLAN*

INTRODUCTION

This Action Plan was created, pursuant to the decision of the NATO-Ukraine Commission to deepen and broaden the NATO-Ukraine relationship, and reflects Ukraine's Strategy on Relations with the North Atlantic Treaty Organization (NATO). It builds upon the Charter on a Distinctive Partnership, signed in Madrid on 9 July 1997, which remains the basic foundation of the NATO-Ukraine relationship.

The purpose of the Action Plan is to identify clearly Ukraine's strategic objectives and priorities in pursuit of its aspirations towards full integration into Euro-Atlantic security structures, and to provide a strategic framework for existing and future NATO-Ukraine cooperation under the Charter. In this context it will be periodically reviewed.

The Action Plan contains jointly agreed principles and objectives. To support these principles and objectives, Annual Target Plans (ATP) will be developed, as outlined in Section V, and will include specific measures for Ukrainian, and NATO-Ukraine joint action, as appropriate.

SECTION I

POLITICAL AND ECONOMIC ISSUES

1. Political and security

A. Internal Political issues

Principles

In pursuit of its goal of closer Euro-Atlantic integration, Ukraine will continue to pursue internal policies based on strengthening democracy and the rule of law, respect for human rights, the principle of separation of powers and judicial independence, democratic elections in accordance with Organisation of Security and Cooperation in Europe (OSCE) norms, political pluralism, freedom of speech and press, respect for the rights of national and ethnic minorities, and non-discrimination on political, religious or ethnic grounds. This will include ensuring the adaptation of all relevant legislation in pursuit of these policies.

---

* <http://www.mfa.gov.ua/eng/information/>

In view of Ukraine's foreign policy orientation towards European and Euro-Atlantic integration, including its stated long term goal of NATO membership, Ukraine will continue to develop legislation based upon on universal principles of democracy and international law.

An important element in reforming the legal system is the participation in the conventions of the Council of Europe, which set up common standards for the European countries. Efforts are being aimed at reforming law enforcement bodies, improving mechanisms to ensure that all state and civil structures obey and adhere to the rule of law, strengthening the role of citizen's rights protection bodies.

Objectives

I.1.A.1 strengthen democratic and electoral institutions;

I.1.A.2 strengthen judicial authority and independence;

I.1.A.3 promote the continued development and strengthening of civil society, the rule of law, promoting fundamental human rights and freedoms of citizens;

I.1.A.4 ensure religious freedom;

I.1.A.5 ensure freedom of assembly;

I.1.A.6 complete administrative reform;

I.1.A.7 strengthen civilian and democratic control over the Armed Forces, and the whole Security Sector;

I.1.A.8 fight corruption, money laundering and illegal economic activities, through economic, legal, organisational and law-enforcement measures; take the necessary steps to be removed from the Financial Action Task Force (FATF) non compliance list, in particular by passing and implementing law that meets FATF standards;

I.1.A.9 ensure the balance of power between the three branches of power - legislative, executive and judiciary through constitutional and administrative reforms - and their effective cooperation.

B. Foreign and Security policy

Principles

Full integration into Euro-Atlantic security structures is Ukraine's foreign policy priority and strategic goal. In this context, future internal developments will be based on decisions aimed at preparing Ukraine to achieve its goal of integration into Euro-Atlantic structures.

Ukraine and NATO share a common vision of a united and free Europe, and a determination to combat terrorism, the proliferation of Weapons of Mass Destruction (WMD), regional instability and other security threats.

The interests of national security and the present international situation demand an essential deepening of relations between Ukraine and NATO.

Objectives

I.1.B.1 update Ukraine's foreign and security policy to reflect its goal of full Euro Atlantic integration;

I.1.B.2 reform State security structures to reflect the Euro-Atlantic Policy of Ukraine;

I.1.B.3 be a key contributor to regional stability and security, including enhancement of Ukraine's contribution to the international cooperation on conflict settlement and peacekeeping;

I.1.B.4 sustain and enhance participation in appropriate Peace Keeping Operations;

I.1.B.5 fully observe international arms control obligations;

I.1.B.6 further develop civil-military relations;

I.1.B.7 enhance participation in the international fight against terrorism, including full implementation of all relevant United Nations Security Council resolutions and participation in measures foreseen in the Partnership Action Plan against Terrorism;

I.1.B.8 continue to take necessary internal measures to combat terrorism, including through strengthening border and export controls to combat the proliferation of WMD, and their means of delivery, and money laundering.

2. Economic issues

Principles

The principles of the consolidation of the market economy and OECD economic standards, the safeguarding of economic freedoms, stability and well-being through economic liberty, social justice and a responsible attitude towards the environment are crucial for the development of the Ukrainian Economy.

In pursuit of its strategic goal of full integration into the Euro-Atlantic security structures, Ukraine is committed to adapting its internal legislation to EuroAtlantic norms and practices.

Ukraine will continue to strive for sustainable economic growth and a substantial rise in general living standards.

A key element of Ukraine's economic strategy is to ensure the economy's openness in conformity by World Trade Organisation's (WTO) standards. This will promote the economic security of the state and ensure the closer coordination of domestic and foreign economic policies of the State.

Ukraine's foreign economic priority is full integration into the world's economic space, and the deepening of its international economic cooperation.

Objectives

I.2.1 promote sustained economic growth including promotion of the structural transformation of the economy to maintain a stable growth of annual GDP, low inflation, real income growth and limited budget deficit;

I.2.2 introduce a moratorium for Initiation of draft laws on tax concessions;

I.2.3 meet necessary conditions to enable accession to the WTO;

I.2.4 promote economic co-operation between Ukraine and NATO and Partner countries;

I.2.5 undertake reforms in Defence Economics, to further Ukraine's goal of integration into Euro Atlantic structures;

I.2.6 create an institutional environment that stimulates business activities, economic growth based on structural/innovative transformations, the establishment of modern social infrastructures and mechanisms of the social/market economy, while maintaining an adequate social safety net;

I.2.7 implement economic and structural reforms, taking into consideration recommendations of the World Bank, the International Monetary Fund (IMF) and other international institutions, including actions to advance privatisation, combat corruption, and increase transparency in government procurement;

I.2.8 enhance the process of land reform;

I.2.9 guarantee the economic rights and freedoms of citizens in all forms, inter-alia, by strengthening the protection of intellectual property rights;

- I.2.10 create the necessary preconditions for the establishment of a middle class;
- I.2.11 limit the gap in real incomes between high and low income population, and strive towards the elimination of poverty;
- I.2.12 Improve security of its energy supply.

3. Information issues

Principles

The principles of freedom of speech and press, and the free flow of information are cornerstones for the establishment of a democratic state and a society governed by the rule of law. Provisions in the Ukrainian constitution on freedom of speech and information conform to Article 19 of the Universal Declaration of Human Rights, and Article 10 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Ukraine supports Resolution 59 (1) of the UN General Assembly, which states that freedom of information is a basic human right and a criteria for all other freedoms.

Although relevant legislation contains important provisions for the freedom of speech and information, Ukraine is committed to improving the general and legal environment in which the media operate, and to reinforcing freedom of expression and the unimpeded activities of mass media. On this matter, Ukraine close cooperation with relevant international organisations, in particular the Council of Europe and the OSCE is essential.

Objectives

I.3.1 Improve and ensure the implementation of guarantees to the freedom of thought and speech, freedom of the press, free expression of opinions and convictions, and access to information;

I.3.2 ensure the free gathering, publication and broadcast of information by the media;

I.3.3 implement relevant legislation on eliminating obstacles to activities of the media;

I.3.4 further NATO-Ukraine cooperation on information issues, including the Parliamentary dimension;

I.3.5 improve public understanding of NATO through NATO-Ukraine cooperation in the field of information, including through cooperation with the NATO Information and Documentation Centre (NIDC).

SECTION II

SECURITY, DEFENCE AND MILITARY ISSUES

A. Defence and Security Sector Reform

Principles

Ukraine remains committed to carrying forward its defence and security sector reforms, with the aim of restructuring and reorganising its national defence and security establishment into a democratically controlled and effective organisation able to ensure its sovereignty and territorial integrity and to contribute to peace and stability in the Euro-Atlantic area.

In taking forward these defence and security sector reforms, Ukraine seeks to adapt its structures and missions to the changing nature of security risks in the Euro-Atlantic area, to shift from the principle of territorial circular defence of the country, and to build on the need to support both the military and non-military aspects of crisis management.

While reform efforts focused on the Armed Forces will continue to be a high priority, in the context of the new security risks, Ukraine is seeking to make better use of forces and means currently under the State Committee on Border Guard, the Ministry of Interior, and the Ministry of Emergencies. Reform of other security forces, such as the Border Guards, will strengthen Ukraine's capabilities in preventing the illegal trafficking of drugs, radio-active and other banned substances, dual use technologies and human-beings, as well as in fighting cross-border crime.

Ukraine will seek to complement its defence reforms with programs to address the consequences and problems of defence reform, such as assistance programmes for retired and redundant personnel, base closures, safe disposal of obsolete and surplus munitions and military equipment, conversion of defence industries, and cleaning up environmental degradation.

The Armed Forces of Ukraine will have to undergo a thorough enhancement of their defence infrastructure, forces and capabilities to meet the challenge of the new collective security system, and new ways of conducting military operations, This

work should be based on a thorough restructuring of the defence industrial complex, to ensure that it is fully able to meet the challenges of a market economy and open competition, both on internal and international markets.

Objectives

II.A.1 reorganise the Armed Forces of Ukraine into a well-trained, well-equipped, more mobile and modern armed force able to cope with the challenges of security risks, to protect the territory of the State and to contribute to peacekeeping and humanitarian missions under the auspices of international organisations;

II.A.2 strengthen civil control of the Armed Forces of Ukraine and other security forces including enhanced cooperation and oversight of Parliament and increased participation of civilians in decision making related to security issues;

II.A.3 strengthen state structures to better reflect challenges highlighted by non-military and asymmetrical threats;

II.A.4 strengthen state interagency coordination among the MOD, Ministry of Industrial Policy, the Border Guards, the Ministry of Emergencies, and the Ministry of Interior to better respond to consequence of man made and natural disasters including terrorists attacks.

B. Cooperation with NATO

Principles

In the context of both defence reform and adapting to new security threats, NATO Ukraine cooperation in the area of defence reform, defence related areas and military cooperation are essential.

Cooperation with NATO in the military sphere is regarded as an important element of the overall NATO-Ukraine partnership. Military cooperation translates military aspects of overall political goals and planning targets into military cooperation activities for their implementation.

In this context, Ukraine will make maximum use of its civil and military cooperation programmes with NATO and NATO Allies, to achieve these goals, in particular the Joint Working Group on Defence Reform (JWGDR), which is the focal point for NATO-Ukraine defence and security sector cooperation. The Planning and Review Process (PARP), and cooperation programs in armaments, air defence and airspace management, defence research and technologies, science, civil emergency planning, logistics and standardisation as well as military cooperation also will be

essential tools for reform and cooperation. While the work done in the JWGDR sets the priorities for defence reform, cooperation in defence related areas promotes interoperability with NATO and increases Ukraine's overall ability to be a key player in regional security.

Reform efforts and military cooperation also support Ukraine's strategic goal of Euro-Atlantic integration, by gradually adopting NATO standards and practices, and enhancing interoperability between Armed Forces of Ukraine and NATO forces, in particular through the implementation of Partnership Goals and participation in NATO-led crisis response operations.

Objectives

II.B.1 making maximum use of the JWGDR, increase the impact and coordination of Ukraine's co-operation in operational, PfP, and bilateral contexts on supporting implementation of National Defence Reform Objectives and Partnership Goals;

II.B.2 ensure that NATO Ukraine Military co-operation continues to support Ukraine's goal to develop the ability of its Armed Forces to support the implementation of defence reform plans;

II.B.3 increase Ukraine's contribution to NATO-led peacekeeping operations in the Balkans and measures by Allies in the fight against terrorism;

II.B.4 develop the full interoperability, sustainability and mission effectiveness of the Armed Forces through effective implementation of Partnership Goals;

II.B.5 improve the professional expertise of Ukrainian civilian and military cadres;

II.B.6 continue to develop and support cooperative agreements between NATO and Ukraine, such as the Memoranda of Understanding on Host Nation Support (HNS) and Strategic Lift, and ensure their full implementation;

II.B.7 maintain the readiness of Rapid Reaction Force units for participation in joint operations with NATO, and training of these units to meet NATO standards;

II.B.8 achieve a required level of compatibility for the actual and future armaments, and military equipment and doctrine of the Armed Forces of Ukraine, which allows to have minimum interoperability in order to conduct, on a case-by-case basis, tasks of common interest with NATO, and adapt/adjust acquisition and related practices to those of NATO Allies;

II.B.9 consolidate Ukraine's role as a key player in regional responses to natural disasters and civil emergencies; support Ukraine in improving its national integrated system of civil emergency planning and disaster response; promote interoperability in the organisation and procedures of disaster response operations, including through Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre (EADRCC) mechanisms;

II.B.10 improve the system of Ukraine's air traffic management, including the functioning of air traffic services, to better react to a possible terrorist threat;

II.B.11 mitigate the damage related to the pollution of the environment as a result of conducting large-scale military exercises, including international ones, and testing armaments and military equipment as well as pollution related to the stockpiling and destruction of chemical agents, explosives, anti-personnel land mines, surplus small arms and light weapons and unsafe munitions;

II.B.12 develop interoperability between Ukraine and NATO communication and information systems;

II.B.13 develop international collaboration between scientists from Ukraine, NATO and Partner countries and develop scientific and technological cooperation within the Science Programme.

C. Resource implications

Principles

Defence reforms will also have significant resource implications. Thus, Ukraine needs to implement resource management systems, which follow NATO methodology and draw on international experience in defence budgets.

Ukraine attaches primary importance to co-operation in areas oriented towards the achievement of concrete practical results and that serve Ukrainian national interests and which will support defence reforms in Ukraine.

Objectives

II.C.1 increase transparency in defence planning and budgeting procedures; transition to modern NATO defence programming, budgeting and financing principles;

II.C.2 reform financial planning and funding procedures in support of defence reform and the transformation of the Armed Forces into a professional force;

II.C.3 train personnel in resource management, budgeting and defence finance issues;

II.C.4 restructure production, procurement, financing and tendering processes in the Defence Industrial Complex, to reflect Ukraine's Euro-Atlantic orientation and goal of becoming a fully functioning market economy. This will include adaptation to NATO standards in the Defence Industrial Complex.

SECTION III

INFORMATION PROTECTION AND SECURITY

Principles

Ukraine is committed to developing and harmonising its national system of protection of classified information according to NATO criteria and standards.

Access to and protection of classified information is based on NATO requirements and Ukrainian national legislation, in particular the Security Agreement between the Government of Ukraine and NATO signed on 13 March 1995, ratified the Verkhovna Rada of Ukraine on 12 September 2002.

Ukraine is committed to the routine exchange of relevant classified information with NATO, as a prerequisite for deepened NATO-Ukraine cooperation.

Objectives

III.1 fully implement the Security Agreement between the Government of Ukraine and NATO, in particular approve and implement the "Guidelines for the Management and Protection of NATO classified information";

III.2 improve the system of mutual protection of classified information, including the activities of the Center for registration of classified NATO documents;

III.3 establish arrangements with NATO that will allow for the exchange of classified information with NATO on military planning and reform;

III.4 upgrade state telecommunication and information systems where NATO classified information may pass, in accordance with NATO requirements and standards;

III.5 develop and implement training programs for personnel in different areas of information security.

SECTION IV

LEGAL ISSUES

Principles

Ukraine remains committed to reviewing existing domestic legislation and regulations with a view to determining compatibility with NATO rules and regulations.

Objectives

IV.1 review laws, regulations, and international agreements to simplify assistance by NATO or its Member States for all NATO-Ukraine cooperation activities, both in the governmental and non-governmental sector;

IV.2 ensure full implementation of NATO-Ukraine agreements including NATO-Ukraine Security Agreement, SOFA, MOU on Host Nation Support and planned MOU on Strategic Airlift;

IV.3 improve legislation pertaining to defence related industrial production in Ukraine, with a view to approaching NATO legal requirements/standards (property rights, protection of classified information, state guaranties for producers and contractors, conditions for foreign investment in the defence industrial complex, project finance, export control legislation and process);

IV.4 creation of a legal and organisational basis of NATO-Ukraine cooperation in the area of Armaments, Defence Research and Technologies.

SECTION V MECHANISMS OF IMPLEMENTATION

Ukraine will present annually its draft Annual Target Plan (ATP) for achieving the principles and objectives of the Action Plan.

Within the framework of the NATO-Ukraine Commission (NUC), NATO member states will provide advice on the proposed specific measures and timelines, and the NUC will agree any joint NATO-Ukraine actions. Ukraine will then approve its ATP at the highest level, which will include joint NATO-Ukraine activities agreed by the NUC and activities Ukraine will undertake on its own.

The annual plans and programmes of all existing and new Joint Working Groups, in particular the JWGDR , the Work Plan of the MC+Ukraine, as well as all working plans and programs of all relevant NATO-Ukraine joint working bodies/groups, will continue to provide a framework and indispensable building

blocks for NATO-Ukraine Cooperation with a view to furthering the achievement of individual objectives and benchmarks.

Ukraine will make full use of existing NUC and PfP mechanisms to support implementation of the objectives set out in the Action Plan. While the burden will fall primarily on Ukraine, NATO member states will continue to support reforms by providing assistance and by sharing their own assessment and experiences.

The NUC will review on an annual basis progress in achieving the objectives in the Action Plan, including through implementation of joint NATO-Ukraine activities and the activities Ukraine has undertaken on its own in the ATP. A Progress Report will be prepared by the IS/IMS, open to comments from Nations and Ukraine. There will be semi-annual and annual assessment meetings of joint PC/PMSC in NUC format prior to the annual submission of the draft Progress Report to NUC Ambassadors for notation. The report will then be submitted to NUC Foreign Ministers for notation.

СПИСОК АВТОРІВ

АНЖЕЛОВ Аньо - генерал-лейтенант болгарської армії у відставці

Ван ден ДОЕЛ Т. - колишній Голова Комітету з питань оборони Парламенту Нідерландів

ДОННЕЛЛІ Кріс - Радник Генерального секретаря НАТО з питань співробітництва із країнами Центральної та Східної Європи

КРЮЧКОВ Георгій Корнійович - Голова Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони

МАРЧУК Євген Кирилович - Секретар Ради національної безпеки і оборони України

ПЕРЕПЕЛИЦЯ Григорій Миколайович - завідувач відділу воєнної політики Національного інституту стратегічних досліджень

ПИРОЖКОВ Сергій Іванович - заступник Секретаря Ради національної безпеки і оборони України, директор Національного інституту проблем міжнародної безпеки

УРУСЬКИЙ Олег Семенович - директор Департаменту оборонної, оборонно-промислової політики та військово-технічного співробітництва Секретаріату Кабінету Міністрів України

ФЛУРІ Філіп - заступник директора Женевського центру демократичного контролю над збройними силами (DCAF), Швейцарія

ХАРЧЕНКО Ігор Юрійович - заступник держсекретаря Міністерства закордонних справ України

ХЛОНЬТомас - Радник, Представник Республіки Польща у Політичному комітеті штабу командування НАТО

ББК 66.4(УКР)

1–54

I-54 Імплементация державних рішень з проблем євроатлантичної інтеграції України:

Матеріали міжнародної конференції (Київ, 27 лютого 2003 р.) / Національний інститут проблем міжнародної безпеки, Женевський центр демократичного контролю над збройними силами. –К.: НІПМБ, DCAF. - с.

ISBN 966-581-432-X

У виданні подано матеріали міжнародної конференції „ **Імплементация державних рішень з проблем євроатлантичної інтеграції України**”, що відбулася у Києві 27 лютого 2003 року. Конференція була організована Національним інститутом проблем міжнародної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України, Женевським центром демократичного контролю над збройними силами (DCAF), Офісом зв'язку НАТО в Україні та Інститутом міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

На конференції під час виступів та дискусій розглядалися проблеми і перспективи співробітництва України з НАТО, законодавчого забезпечення процесів реформування Воєнної організації України, проблеми взаємодії органів влади під час імплементации рішень у сфері євроатлантичної інтеграції України та міжнародний досвід взаємодії державних і недержавних структур у сфері міжнародної та національної безпеки.

У роботі конференції взяли участь представники депутатського корпусу Верховної Ради України, Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів України, Апарату Ради національної безпеки і оборони України, ряду міністерств і відомств, неурядових організацій, DCAF, НАТО, дипломатичних представництв в Україні, науковці, експерти у сфері міжнародних відносин і стратегічного аналізу.

The book contains the materials of the International conference “Implementation of State Decisions on the Euro-Atlantic Integration of Ukraine”, which took place in Kyiv on 27 February 2003. The conference was co-sponsored by the National Institute of International Security Problems of the National Security and Defense Council of Ukraine, Geneva Center of Democratic Control of the Armed Forces, NATO Communication office in Ukraine and the Institute of International Relations of the Kyiv National Taras Shevchenko University.

During the conference speeches and discussions were examined the problems and prospects of Ukraine-NATO cooperation and the legislative ensuring of the processes of reforming the Military sphere of Ukraine, the problems of interaction of the authorities in implementing decisions in the sphere of the Euro-Atlantic integration of Ukraine and the international experience of interaction of state and non-state structures in the international and national security sphere.

The conference participants included the representatives of the Deputy Corps of the Verkhovna Rada of Ukraine, Administration of the President of Ukraine, Cabinet of Ministers of Ukraine, Apparatus of the National Security and Defense Council of Ukraine, a range of ministries and institutions, non-governmental organizations, DCAF, NATO, diplomatic missions in Ukraine, as well as many scientists and experts in the sphere of international relations and strategic analysis.

- © **Національний інститут проблем міжнародної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України, 2003;**
- © **Женевський центр демократичного контролю над збройними силами, 2003**

ISBN 966-581-432-X

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

*ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ РІШЕНЬ З ПРОБЛЕМ
ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ*

Матеріали міжнародної конференції
(Київ, 27 лютого 2003 р.)

Висловлені у виданні думки належать виключно авторам

Національний інститут проблем міжнародної безпеки
Україна, 01133, Київ-133, вул. Кутузова, 18/7
Тел. (044) 295-3466, факс (044) 296-3850
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи Серія ДК №514 від 03.07.2001 р.

Підп. до друку 08.09.2003. Формат 60 x 84 1/16. Папір офс. Гарнітура "Таймс". Друк офс.
Ум. друк. арк. 14.0. Обл.-вид. арк.16.2. Тираж 500 прим. Зам.780

Видавництво "Логос"
01030, Київ-30, вул Богдана Хмельницького, 10.

Видавничій дім Дмитра Бураго
т. 216-14-60